

B. CAROLI MAGNI DIPLOMATICI CODICIS SECTIO SECUNDA. -- PRIVILEGIA.

DE REBUS ECCLESIASTICIS

DIPLOMATA, FUNDATIONES, PRIVILEGIA ET PIÆ DONATIONES.

I. PRIVILEGIA QUÆ AD PARTES GALLIÆ SPECTANT.

I.

Diploma Caroli Magni pro Gorziensi monasterio (anno 768).

(Ex Calmeto, Hist. de Lorraine.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir illustris, omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, etiam missis, atque universis fidelibus nostris, tam presentibus quam futuris. Si petitiones sacerdotum atque servorum Dei, in quo nostris auribus suggererunt, ad effectum perducimus, regiam mansuetudinem exercemus, atque pro salute animæ, et stabilitate regni nostri, Domini misericordiam exorent, eorum animos exhortamur. Igitur solertia vestra noverit, venerabilem virum Theomarum abbatem, ad nostram adventisse presentiam, qui detulit nobis privilegium sanctæ recordationis Chrodegangi archiepiscopi Metensis urbis, quod circa monasterium Gorziæ, ubi usque ad finem sæculi habitantibus conscripserat, ubi legebatur insertum, qualiter per consensum et voluntatem domini et genitoris nostri Pipini quondam regis, etiam et consensu suorum sacerdotum et clericorum, supradictum monasterium in nominibus apostolorum Petri et Pauli constat ædificatum, ubi et postea sanctissimi corpus Gorgonii Roma delatum condidit; ea scilicet conditione, ut in ipso monasterio monachi secundum ordinem et regulam sancti Benedicti perpetuis temporibus viverent, atque pro se et pro aliis Domini misericordiam indesinenter exorarent. Tamen ad confirmandum hujus boni operis certamen, cognovimus diversas res ad eundem sanctum locum, præfatum episcopum delegasse, atque ita confirmasse, ut deinceps nec ab ipso episcopo suo, sive successoribus et archidiaconis, seu cæteris ecclesiæ coadjutoribus aliquo tempore fuisse irruptum. Unde asserit præfatus Thomarus abbas, sui que monachi, hoc privilegium confirmatum, et hæc omnia quieto ordine se possidere; sed pro pietatis studiis petiit celsitudinem nostram, ut circa præfatum monasterium, ejusque rectores, nostram denique confirmationem pro mercedis augmento conscribere atque confirmare vellemus, cujus petitionem denegare nequivimus, sed libenti animo hanc præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim jubemus, ut inspectum jam dictum privilegium, sicut per eundem declaratur, sicut ab ipso episcopo per consensum et

A voluntatem domini genitoris nostri, seu sacerdotum ac clericorum factum est, quod sanctissimi episcopi in publica confirmarunt synodo, ita cum Dei et nostra gratia sit in omnibus confirmatum, et neque a pontificibus Metensium, aut reliquis ejusdem ecclesiæ rectoribus, ea quæ in hoc privilegio continentur, contracta, nec quomodo aliquando perruptum sit, sed sicut præfatus pontifex pro laude et servitio Cunctipotentis, ad præfatum sanctum locum adordinavit, pro communi scilicet sua, regni que atque Francorum mercede, nostris et futuris temporibus perduret, quatenus melius delectet ejusdem ecclesiæ rectores, cum ipsa sancta turba monachorum, pro salute patriæ, vel stabilitate regni nostri Domini misericordiam deprecari.

B *Signum Caroli gloriosissimi regis.*

II.

Diploma Caroli Magni quo prioratum sancti Deodati donat monasterio sancti Dionysii (anno 769).

(Ex D. Bouquet, Recueil des Historiens.)

Carolus gratia Dei rex Francorum vir iuluster. Quicquid enim ad loca ecclesiarum Dei benevola devotione concedimus, hoc nobis ad salutem animæ nostræ proficere credimus, maxime ad illa loca, ubi parentes nostri requiescere videntur, hoc adimplere studemus. Quapropter notum sit omnibus fidelibus nostris presentibus et futuris, eo quod nos, ob amorem Dei et mercedis nostræ augmentum, donamus ad casa sancti domni Dionysii martyris, ubi ipse domnus preciosus cum sanctis sociis in corpore requiescit, et domnus genitor noster Pippinus rex requiescere videtur, et nos, si Deo placuerit, sepelire cupimus, donatumque ibidem ad ipso sancto loco esse volumus, et ubi Folleradus abbas et custos præesse dignoscitur, hoc est monasterio aliquo qui nuncupatur a sancto Deodato, infra Vosago sylva, sicut eum domnus et genitor noster Pippinus in sua investitura tenuisse comprobatum est, ea videlicet ratione, ut semper ipsi fratres decem ac quindecim per vices ibidem ipsum locum custodire debeant, et ibi assidue in psalmis et missas, et cæteris obsecrationum orationibus, vel peculiare orationes pro nobis et pro domno atque glorioso genitore nostro Dominum preces exorare die et nocte non desistant. Propterea hanc præceptionem nostram ad ipsa casa

sæcti et domni Dionysii conscribere jussimus, ut ab hac die rectores ipsius monasterii prædicto monasterio cum omnibus ad se pertinentibus ex nostra indulgentia præsentialiter recipiant ad possidendum, ita ut deinceps ipsum locum habeant vel teneant absque ullius contrarietate vel calumnia. Et ut hæc nostra præceptio vel confirmatio nostris et futuris temporibus firma et stabilis perdurare debeat, manu propria subter decrevimus roborare, et de annulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Itherius recognovit.

Data Idus Januarii anno primo regni nostri. Actum Aquisgrani palatio publico in Dei nomine feliciter. Amen.

III.

Diploma Caroli magni pro monasterio Corbeiensis (anno 769).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus rex Francorum vir iuluster. Si ea quæ ab anteriorum regum quondam nostrorum ad loca sanctorum vel pro opportunitate servorum Dei fuit concessum atque indultum, nostris oraculis affirmavimus, regum consuetudinem exercemus, et nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Igitur venerabilis Hado de monasterio Corbeia, quod ponitur in pago Ambianensi, quod antecessores nostri Clotharius quondam rex, vel Baltheohildis regina eorum opere a fundamento construere præceperunt, clementiæ regni nostri suggessit eo quod præfatus princeps talem ad ipsum monasterium per eorum præceptiones concessissent licentiam, ut omnes res tam quod ipsi ibidem pro eorum mercede visi firmasse fuerunt, quam etiam a succedentibus regibus, vel a quibuslibet Deum timentibus hominibus fuerit additum vel collatum, aut ab ipsis custodibus præfati monasterii per quodlibet ingenium fuerit attractum in quibuslibet pagis vel territoriis, hoc pars ipsius monasterii sub integra emunitate, absque introitu iudicum vel fisci publici repetitionibus, possidere omni tempore quieto ordine deberet. Unde et ipsas præceptiones antecessorum nostrorum, seu et confirmationes Childerici, Theoderici, Chlodovei, Childeberti, Dagoberti, Pipini, quondam regum, necnon et genitoris nostri, ipse abba ex hoc in præsentem nobis protulit legendas; et ipsum beneficium ab eo tempore usque nunc asserit esse conservatum: sed pro firmitatis studio petiit celsitudinem nostram ut hoc ipsum ad superscriptum monasterium nostra plenius auctoritas deberet confirmare. Cujus petitionem gratanti animo præstitisse et confirmasse, et in omnibus concessisse cognoscite. Quapropter per præsentem jubemus ac decernimus iussionem, ut quicquid ab anterioribus nostris ad memoratum monasterium in quibuslibet locis vel territoriis fuerit concessum atque indultum,

^a Apud Sammarthanos, qui idem præceptum ediderunt tom. IV Galliæ Christ., pag. 24. *Mauronius, Clementiniacus, Papius, Pinnarius, Sabracus.*

A seu a Domini timentibus noscitur fuisse additum vel collatum aut per quodlibet ingenium ab ipsis abbatibus inibidem Deo servientibus fuit attractum, aut inantea ibidem, Deo auxiliante, a quibuslibet hominibus fuerit melioratum vel augmentatum, tam quod præsentem tempore pars ipsius monasterii possidere vel dominare videtur, quam et inantea, Domino adjuvante, ibidem fuerit per quælibet instrumenta cartarum collatum aut attractum, inspectis ipsis præceptionibus memoratorum principum, sub integra emunitate absque introitu iudicum valeant quieto ordine tenere vel possidere: ita ut nullus iudex publicus in curtes ipsius monasterii, vel homines qui supra terras commanere videntur, nec ad causas audiendas, nec ad freda exigenda, nec paratas aut mansiones faciendas, nec ullas redditiones de parte fisci nostri requirendas aut accipiendas, ingredi omnino præsumat: sed sub integra emunitate, ut diximus, cum omnibus fredis concessis, nostris et futuris temporibus quieto ordine valeant possidere vel dominare, ut melius delectet servos ipsos Dei pro stabilitate regni nostri Dei misericordiam deprecari. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, vel per tempora in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Itherius recognovit et subscripsit.

Data sub die xvii Calendas Aprilis, anno I cum regnare cœpi. Actum Andriaca villa in nomine Domini.

IV.

Diploma Caroli Magni pro Andegavensi S. Albini monasterio (anno 769)

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus rex Francorum vir illuster, omnibus nostris, etc. Igitur magnificus vir Guntharus rector de monasterio S. Albini, qui est constructus prope muros Andecavis, vel clerici de ipsa ecclesia peculiaris patroni nostri ad nostram accedentes præsentiam, clementiæ regni nostri suggesserunt eo quod antecessores nostri, seu etiam domnus ac genitor noster beatæ memoriæ Pipinus quondam rex per illorum auctoritates eorumque manibus suscriptas... ut quasdam villas ejusdem abbatiæ canonicis ipsius loci deputatas denuo per celsitudinis nostræ auctoritatis suscriptum nos etiam eisdem usibus perpetua lege habendas easdem confirmare dignaremur: quarum scilicet villarum ista sunt nomina: Maironus, Clementiniacus, Papius, Prunarius, Sabiacus, Multonacus, Monasteriolum, et vinea quæ infra consistit Monasterium: piscationem a porta ^b Canciaense usque ad insulam quæ nuncupatur Virelista. Et hoc per annos singulos constituit, ut dentur prætaxatis fratribus ex villa ^c Vistiniaco de sale modios centum. Unde etiam, veluti præsignatum est, altitudinis nostræ præceptum hoc fieri jussimus,

^b Apud eosdem, *Crotiense.*

^c Apud eundem, *Justiniaco.*

per quod præcipimus ut prænominatæ res cum A omni integritate, et sine cuiuspiam rectorum præfati loci minoratione, usibus et stipendiis Dei servorum in eodem loco Christo famulantium deputatæ habeantur. Interea etiam constituimus ut numerus fratrum ultra quinquagenarium numerum ab aliquo eorum abbate ullo unquam tempore non augeatur. Et huc hoc nostræ auctoritatis præceptum firmiter habeatur, et per futura tempora a successoribus illius et fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ melius credatur, et diligentius conservetur, de annulo nostro subter jussimus sigillari.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Hic iterum recognovit.

Data in mense Madio, anno primo regnante Karolo gloriosissimo rege Francorum. Actum a Mur- B naco.

V.

Diploma Caroli Magni pro immunitate cœnobii Sithien- sis (anno 769).

(Apud Mabill., de Re diplom.)

Karolus gratia Dei rex Francorum, vir illuster. Si facta antecessorum nostrorum regum quod loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, per nostris oraculis confirmamus, regia consuetudine exer- cemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Hardradus abba de monasterio Sithiu, qui est in pago Tervaninse in honore sanctæ Mariæ gemitricis Domini nostri Jesu Christi, necnon et sancti Petri et Pauli apostolorum vel cæterorum domnorum C sanctorum constructus, ad nostram accedens præsentiam, clementiæ regni nostri suggestit eo quod antecessores regni nostri reges de omnibus curtes vel villas ipsius monasterii, quicquid eodem tempore possidebant, aut adhuc inantea ex munere regum, vel collata populi, seu de comparato, aut de quolibet attractio in quibuslibet pagis atque territoriis inibi erat additum vel collatum, integra emunitate antecessoribus suis vel ad monasterium Sithiu concessisset, ut nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas, aut freta exactanda, vel fidei iussores tollendos, vel mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii tam ingenuos quam et servientes, qui super terras suas commanent, distringendos, nec ullas redhibitiones requirendas, nec exactandas, D judiciaria potestas ibidem ingredi non præsumat quoquam tempore; nisi quod sub emunitatis munere omni tempore cum omnes freta vel hannonos concessos pars ipsius monasterii perenniter debeat possidere. Unde præceptionem antecessorum nostrorum se ex hoc præ manibus habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque

^a Locus vulgo dictus *Mornai* apud Santones.

^b Antiacum pagi Encolismensis palatium erat: at videtur Mabilonius ut anno regni primo Carolus M. hoc in loco constiterit. In Andriaco palatio ad Alteiam non longe a Sithiensi monasterio resedisse credit. Nam hoc ipso anno degebat apud Andriacam

nunc videantur esse conservata. Sed pro integra firmitate petit celsitudini nostræ supra memoratus abba, ut hoc circa ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus: cuius petitioni pro mercedis nostræ augmentum, vel reverentia ipsius sancti loci ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut quicquid constat de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, antecessores nostri juste et rationabiliter concesserunt vel confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum: ita et inantea per nostrum præceptum plenius in Dei nomine sit conservatum, inspectas istas præceptiones præscriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum abbatem Hardradum, vel successores ad ipsum monasterium Sithiu omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse conservata; et nullam refragationem, nec ullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant: unde ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri, vel salute patriæ Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam decrevimus roborare.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Data mense Julio, anno primo regni nostri. Actum b Andriaco.

VI.

Diploma Caroli Magni pro Andegavensi c S. Stephani ecclesia (anno 770).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Karolus gratia Dei rex Francorum, vir illuster, omnibus agentibus, tam presentibus quam futuris. Tunc nostra celsitudo fundamenta sui culminis corroborat, quando ad petitiones sacerdotum et servorum Dei, quod pro illorum quiete vel juvamine pertinet, obaudimus, et hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Ideoque cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, quod apostolicus vir Mauriolus episcopus Andegavensis civitatis de monasterio S. Stephani, quod sub urbe ipsius civitatis prope murum constructum est, nobis suggestit qualiter antecessores nostri reges ipsum monasteriolum ad lumen ecclesiæ S. Mauricii concesserunt, et ut nos modo per mercedis nostræ augmentum tale beneficium ei concedere deberemus, ut in locella ipsius monasterii, in quibuscumque pagis vel territoriis ea videretur habere, nullus iudex publicus, nec ad causas audiendas, nec ad intrandas vel freda exigenda, nec hostilitates vel mansiones aut paratas faciendas, nec ad ullas redhibitiones requirendas ingredi audeat: sed quod fisco a longo tempore fuit consuetudo ad exactandum,

villam, ubi privilegium Corbeiensi abbati Hadoni seu Chadoni concessit.

^c Quodnam sit illud S. Stephani monasterium seu monasteriolum, non liquet. Neque id intelligendum videtur de monasterio S. Albini, olim suburbano, quod principio S. Mariæ seu S. Germano Antissiodor. episcopo, non S. Stephano, sacratum fuisse legitur.

pro nostro augmento sub emanitatis nomine in luminariis S. Mauritii gloriosi martyris concedere deberemus : quod ita et fecimus. Quapropter per præsentem præceptionem decernimus et omnino jubemus, ut nec vos, nec juniores vestri, nec successores eorum, nec quilibet de partibus judicum fisci nostri, in quibuslibet pagis ac territoriis ipsa cella S. Stephani locella tenere videtur, sicut superius diximus, nec infrendas vel freda exigenda, nec ad hospitalitates aut mansiones vel paratas faciendas, nec ad ullas redibitiones requirendas, et nec ad juniores suos exactare nec offerre penitus non requirant, nisi ut diximus, pro mercedis nostræ augmento in luminariis S. Mauritii sub emanitatis nomine, ubi ipse Mauriolus episcopus custos esse videtur, ei proficiat in augmentum. Et ut hæc præcepto firmior habeatur, et melius per tempora conservetur, manus propriæ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Hitherius recognovit.

Ⓢ Data mense Martio, anno 11 regni nostri. Actum Haristalio palatio publico, feliciter. Amen.

VII.

Diploma Carolomanni pro monasterio Honaugiensi (anno 770).

(Ex Mabillonium, tom. II Annal. Bened.)

Carolomannus gratia Dei rex Francorum, vir illustre, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, domesticis, vicariis, centenariis vel omnibus missis nostris discurrentibus, tam præsentibus quam et futuris. Cognoscatis quod maximum regni nostri augere credimus munimentum, si beneficia opportuna per loca ecclesiarum benevola deliberatione concedimus, ac Domino protegente stabiliter perdurare confidimus. Igitur noverit solertia vestra quod nos ad petitionem venerabilis viri Stephani abbatis tale pro æterna retributione beneficium visi sumus indulsisse, ut in villas vel res Ecclesiæ S. Michaelis archangeli de monasterio, quod est constructam in insula Rheni quæ vocatur Honaugia, quas præsentem tempore aut nostro aut cuiuslibet munere habere videtur, vel quas deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliari, nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel freda undique exigendum, quocunque tempore non præsumat ingredi : sed prædictus Stephanus vel successores sui nec ulla publica judiciaria potestas propter nomen Domini vel S. Michaelis sub integræ emanitatis nomine ipsas res valeat dominare. Præcipientes ergo jubemus ut neque vos, neque juniores, aut successores vestri, nec ulla publica judiciaria potestas quocunque tempore in villas, ubicunque in regno nostro, ipsi Ecclesiæ aut regia aut privatorum vel bonorum hominum largitate collatas, vel quæ inante per Deum timentes fuerint collatæ, ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quolibet causa exigere, nec mansiones aut paratas vel fidejussores tollere præsumatis ; sed quicquid exinde

deservientibus, qui sunt infra agros vel vineas, seu super terras prædictæ Ecclesiæ per manum agentium eorum ad ipsam ecclesiam proficiat in perpetuum : et quod nos propter nomen Domini, et animæ nostræ remedium, seu nostram subsequentem progeniem plena devotione indulsimus, nec regalis sublimitas, nec quorumlibet judicum seria cupiditas refragare tentet. Et ut præsens auctoritas tam præsentibus quam futuris temporibus inviolata Deo adiutore permaneat, manu nostra subter eam decrevimus affirmare.

Signum Karolomanni gloriosissimi regis.

Maginarius recognovit et subscripsit.

Data in mense Martio, anno 11 regni nostri. Actum Theudone-villa palatio, in Dei nomine feliciter.

VIII

Charta Carolomanni regis, qua villas Faberolas et Norontem canobio Dionysiano confert (anno 771).

(Ex append. nova ad secundam edit. lib. de Re diplom., pag. 645.)

Carolomannus gratia Dei rex Francorum, vir illustre. Et quia monente Scriptura ita oportet unumquemque constanter præparari, quatenus veniente in conspectu superni Judicis illam mereatur Domini plam vocem audire, unde omnes justi ex bonis actibus erunt gavisii ; quapropter nos salubriter, ut credimus, considerantes qualiter ex terrenis rebus, quibus superna gratia nobis affluenter in hoc sæculo largire dignata est, saltim vel in pauperibus ex hoc tribuere deberemus, unde misericordiam Altissimi adipisci valeamus. Idcirco cedimus atque donamus pro animæ nostræ remedium, vel pro genitore nostro quondam Pippino, ad monasterium Sancti Dionysii martyris, ubi pretiosus dominus cum sociis suis corpore requiescit, donatumque ad præfato sancto loco esse volumus, hoc est villas quod ipse genitor noster per manus nostras ad ipsa casa Dei dudum delegaverat, nuncupantes Faberolas, qui ponitur in pago Madriacense, et Noronte in pago Carnotino, cum omni integritate, vel appendiciis earum, ad ipso monasterio, vel monachis ibidem degentibus, seu ad luminaria ipsius ecclesiæ procurandum vel stipendia pauperum, ut prædictas villas proficere debeant in augmentum, sicut a vasso nostro Audegario possessas fuerunt, et ut melius delectet ipsos monachos pro nobis et genitore nostro die noctaque Domini misericordiam adtentius deprecare. Igitur prædictas villas Faberolas et Noronte cedimus atque donamus ad ipso sancto loco, una cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, farinariis, gregis cum pastoribus, omnia et ex omnibus, sicut diximus, cum omni integritate, quicquid præsentem tempore nostra videtur ibidem esse possessio, pars prædicti monasterii ejusque rectores perenniter nostris et futuris temporibus habeant, teneant atque possideant, et ad ipsa casa Dei in nostra elemosyna

usque in perpetuum absque illius repetitione debeat esse jure integro confirmato. Et ut hæc auctoritas firma et inconvulsa permaneat, nos eam manu propria subter firmavimus, et de annulo nostro sigillare jussimus.

Sign. Carolomanno gloriosissimo rege.

Maginarius recognovi et subscripsi.

Data in mense Decembri, anno quarto regni nostri. Actum a Salmonciago palatio publico, in Dei nomine feliciter.

IX.

Præceptum Caroli Magni de libertate b Monasterii S. Michaelis (anno 772).

(Ex Mabill., tom. II veterum Analect., p. 401.)

Carolus Dei gratia vir illustris, Francorum rex. Tuæ regalis celsitudo fundamenta sui culminis corroborat, quando petitionibus sacerdotum studet pro eorum quiete vel juvamine obaudire, et ad effectum in Dei nomine mancipare. Cum itaque venerabilis vir Hermengaudus abbas sive episcopus de monasterio Castellionis in pago Viridunensi, in fine Vindemiaca, ubi consurgit fluvius Marsupia, quod illuster Volkandus et conjux sua Adalsina in eorum proprietate, in honore sancti Michaelis archangeli, vel cæterorum dominorum sanctorum, ubi ipse cum norma plurima conversari videtur, noscitur construxisse, integra immunitate omnes res, villas, vel facultates, et quidquid præsentis tempore in quibuscunque pagis et terrarum in regno Deo propitio nostro, tam ex allode, quam de comparato, vel de quolibet attracto, seu ex munere regum præsentis tempore videtur habere, aut quidquid inantea attrahere vel meliorare potuerit, et quidquid a Deum timentibus bonis hominibus ibidem additum vel collatum fuerit, pro mercede nostra visi fuimus concessisse, sicut bonæ memoriæ dominus et genitor noster Pipinus quondam rex fecit, ut nullus iudex publicus nec ad causas audiendas, nec freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec ulla requisitiones inquirendas nec exactandas, nec ad homines suos, tam ad ingenios quam ad servientes, qui super terram ipsius Monasterii commanere videntur, nec fidejussores tollendos, inibi judiciaria potestas penitus ingredi non præsumat: sed jam dictus Hermengaudus episcopus, aut pars ipsius Monasterii, omnes res vel facultates suas sub immunitatis nomine et omnia freda concessa debeat possidere et dominare. Ideo per præsentem præceptionem decernimus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut neque nos, neque juniores successores nostri, nec quilibet ex judiciaria potestate, nec de parte Pontificum, nec ad quemlibet hominum, in res vel facultates ipsius abbatis sive episcopi, vel monasterii sui, quidquid præsentis tempore, tam ex allode quam de

A comparato, vel de quolibet attracto, seu ex munere regum habere videtur, aut quidquid adhuc inantea attrahere, vel emeliorare potuerit, et quod a timentibus Deum bonis hominibus additum vel collatum fuerit, ibi judiciaria potestas ingredi penitus non præsumat: sed, ut diximus, ex nostra indulgentia jam dictus abbas sive episcopus Hermengaudus, aut pars monasterii sui, vel omnis congregatio ibidem existentium, aut successores sui, sub integra immunitate omnia freda concessa debeant possidere et dominare, ut ibidem in ipso sancto loco nostris et futuris temporibus Deo adjuvante in luminaribus proficiat in augmentum, unde et ipsa congregatio stabilitate regni nostri, vel pro salutis patriæ prosperitate Domini misericordiam jugiter debeant exorare: et nullas requisitiones et impedimentum a iudicibus publicis aliquo tempore, nec a nobis, nec a succedentibus Regibus, nec de parte fisci nostri, nec de qualibet exinde habere non pertimescat. Et ut hæc præceptio vestra firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu nostra propria subscripsimus, et annulo nostro sigillari decrevimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Datum in mense Maio, anno quarto regni nostri. Actum Drippione in palatio regio publico.

X.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio S. Germani a Pratis (anno 772).

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir illuster. Regalis serenitas semper ea instituere debet quæ ad æterna multimodo conferant lucra, ut de præsentis regimine ad cœlestem vitam ascendere valeat. Quare nobis oportet et condecet cuncta salubri consilio peragere, præcipue petitiones sacerdotum, in quo nostris auribus fuerint perlatae, ad effectum in Dei nomine mancipare. Ideoque nobis et pluribus habeatur præcognitum, qualiter basilica S. Vincentii et sancti Germani sub oppidum Parisius constructa, ubi ipse pretiosus dominus in corpore requiescit, a parentibus nostris anterioribus regibus, vel a nobis integra emunitate omnes villas, agros, vel terras videtur quas possidet habere concessas. Sed nos pro mercedis nostræ compendio, ad petitionem venerabilis viri Lanfredi abbatis, qui ibidem custos præesse videtur, pro reverentia ipsius sancti Soci, villæ cum agris, terris tam ultra Ligerim quam circa habere, vel ubi in regno, Deo propitio, nostro eorum possessiones esse noscuntur, tam emunitates, quam reliqua omnia instrumenta ipsius basilicæ sancti Vincentii vel sancti Germani, vel quicquid undique ibidem delegatum habent, aut adhuc a Deum timentibus hominibus additum vel collatum fuerit, per nostram præceptionem confirmamus; et integra emunitate a novo concedimus, ut quicquid fiscus voster

^a Salmonciacum, vulgo *Samoney*, subtus Laudunum versus orientem, qua tenditur ad Desparam Lixatiensem.

^b Monasterium S. Michaelis, seu Vetus-Monasterium, *Vieux-Montier*, in pago Viridunensi ad Marsu-

piam, *Massoupe*. Anno 819 hoc monasterium Smaragdus abbas transtulit ad ripam Mosæ: circa quod accrevit oppidum S. Michaelis dictum a monasterio, S. Mihel.

quolibet modo ab omnibus, qui super terras ipsius sancti Vincentii vel sancti Germani commanere noscuntur, habere poterat, et omnes redhibitiones absque ullius iudicis introitu aut repetitione habeant concessa. Præcipientes enim jubemus ut neque nos, neque juniores seu successores nostri, vel quilibet ex judiciaria potestate accinctus pro quocumque modo ullis ingenuis in cunctis terris præfata basilicæ, vel in eo quod præsentis tempore possidere videtur, aut quod in antea ibidem additum a Deum timentibus fuerit vel collatum, nec ad causas audiendum, nec ad recta (*sic*) exigendum, nec distractiones aut mansiones faciendum, nec ullas parvas res requirendum, aut homines de capite in iudicio reprobare ullatenus præsumant, et prætermisissis repetitionibus quas aut nostris aut antecessorum nostrorum repetere consueverant, omnia superius scripta perpetuis, Deo auxiliante, temporibus maneat inconvulsa. Ita igitur, ut dictum est, de omnibus hominibus qui super terras præscriptæ basilicæ sancti Vincentii et domni Germani commanere noscuntur, et de capite eorum quos contra homines liberos in omni placito testimonium ferre concedimus, et quod vel exinde exigere aut sperare poteratis, nos omnimodis præsentialiter remove et sequestrare studemus. Et fortasse quod calliditate iudicum faciente ipsæ emunitates ubi fuerant interruptæ, a novo decernimus, ut nullus hoc facere præsumat, qui non vult rerum amissionem sustinere multarum; sed quod a priscis parentibus nostris anterioribus regibus ipsi sanctæ basilicæ domni Vincentii vel sancti Germani noscitur fuisse concessum, inspectis eorum præceptionibus, nos a novo nostra indulgentia roboramus, atque plenissima et promptissima voluntate pro respectu fidei jam dicto Lantfredo abbati suisque successoribus concedimus, quod nullus pro qualibet occasione refragare aut minuere aut convellere præsumat. Sed et si quid fiscus noster de antedictis villis supradicti sancti Vincentii vel domni Germani utcumque in regno, Deo propitio, nostra habere videtur, vel de rebus ad easdem pertinentibus potuerit augmentari, ipsi basilicæ temporibus perennibus proficiat in augmentis. Hanc quoque auctoritatem ut perhenniter nostris et futuris temporibus; Deo auxiliante, a nobis nostrisque successoribus inviolabiliter æternam perduret in firmitatem, manu nostræ suscriptionis subter decrevimus roborare, et de annulo nostro subter sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Rado ad vicem hiterii.

Data XIII Kal. Novembris, anno V regni nostri. Actum Aristallio palatio publico in Dei nomine feliciter.

XI.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio Morbacensi (anno 772).

(Ex Martène, *Anecd.*, tom. Ier.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir iustiter.

A Principale quidem clementiæ cunctarumque decet accommodare aurem benignam, præcipueque pro compendio animarum, etc. Igitur venerabilis, vir Faribertus dono Dei abbas de monasterio Vivario peregrinorum, qui ponitur in pago Alsacensi super rivum *Morbach*, quod est constructum in honore S. Leodegarii et S. Petri apostoli et S. Mariæ seu cæterorumque, ubi ipse cum turma plurima monachorum deservire dignoscitur, clementiæ regni nostri suggestit, quatenus antecessores nostri quondam per eorum auctoritates, illorum manibus subscriptas de villa ipsius monasterii, seu quod ad præsens possidebatam ex emunitatibus principum, seu Eberhardi, qui ipsum monasterium in sua elemosyna fundavit, quam ex largitate pagensium, vel quid in antea a Deo timentibus hominibus ibidem delegatum fuerit, integra emunitate concessissent: ut nullus iudex publicus in villas vel res ipsius monasterii seu nec ad causas audiendas, nec freda exigenda, nec mansiones, aut paratas faciendas, nec fidejussores tollendos, nec homines ipsius monasterii de quibuslibet causis distringendis, nec ulli redhibitione requirendo ibidem ingredi non debeant. Verum et ipsam præceptionem jam dictis antecessoribus nostris seu et confirmationem antedictus abbas Faribertus rector de ipso monasterio nobis ostendit ad relegendum, et ipsum beneficium circa eundem et memoratam ecclesiam ipsius usque nunc adserit esse asservatam. Sed pro firmitatis studio petit celsitudinem nostram, ut hoc denuo circa monasterium ipsum et ipsos monachos nostra deberet auctoritas generaliter confirmare. Cujus petitionem pro reverentia ipsius loci, ut mereamur ad mercedem sociari plenissima voluntate visi fuimus præstitisse, et in omnibus confirmasse. Præcipientes ergo jubemus, ut nullus iudex publicus in res vel facultates ipsius ecclesiæ, nec ad causas audiendas, nec freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec fidejussores tollendos, nec homines ipsius ecclesiæ et monasterii ipsius tam ingenuos quam et servos, qui super eorum terras et mitio manere videntur, qui ibidem aspiciunt de quibuslibet causis distringendis, nec ullam redditionem requirendo ibidem ingredi non debeant, sed ex beneficiis a jam dictis antecessoribus nostris, inspectis pridem auctoritatibus, ad jam dictum monasterium usque nunc fiat conservatum: ita et deinceps per nostram auctoritatem generaliter maneat inconvulsum, et quidquid exinde fiscus noster poterat exactare in luminaribus ipsius domni Leodegarii et S. Mariæ, pro stabilitate regni nostri proficiat in perpetuum. Et ut hæc auctoritates tam præsentibus quam et futuris temporibus possint constare, manu nostra subterroborare et annulo nostro sigillare iussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data Idus Januarii anno quarto regni nostri palatio nostro publico in Dei nomine feliciter.

XII.

* *Caroli Magni charta immunitatis Murbacensi abbacie data sub Hariberto abbate (anno 772).*

(Ex Schœpfl., Alsat. diplom.).

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir iuluster. Principale quidem clementiæ cunctorum dicitur accom-
modare aurem benignam præcipueque pro compendio
animarum a præcedentibus regibus antecessoribus
nostris ad loca ecclesiarum probamus esse indultum
devota mente debemus perpendere, et congrua bene-
ficia, ut mereamur ad mercedem esse participes, non
negare, sed robustissimo jure pro nostris oculis
confirmare. Igitur venerabilis vir Haribertus donum
Dei abba de monasterio Vivario peregrinorum, qui
ponitur in pago Alsacense super fluvium Murbach qui
est constructus in honore sancti Leodegarii et sancti
Petri apostoli vel sanctæ Mariæ, seu ceterorumque,
ubi ipse cum turba plurima monachorum deservire
noscitur, clementiæ regni nostri suggestit, eo quod
antecessores nostri quondam per eorum auctoritates
illorum manibus subscriptis de villis ipsius monaste-
rii sui quod ad præsens possidebat, tam ex muneribus
principum seu Ebroardi, qui ipsum monasterium
in sua ælimosina fundavit, quam ex largitate pagen-
sium, vel quid in antea a Deo timentibus hominibus
ibidem delegatum fuerit integra æmunitate conces-
sissent, ut nullus iudex publicus in villis vel res
ipsius monasterii sui nec ad causas audiendas, nec
freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas,
nec fidejussores tollendum nec homines ipsius mon-
asterii de quibuslibet causis distringendum, nec
nulla redibitione requirendum, ibidem ingredi non
debeat, unde et ipsam præceptionem jam dictis ante-
cessoribus nostris seu et confirmationem ante dictus
abba Haribertus rector de ipso monasterio nobis
ostendit ad relegendas et ipsud beneficium circa eun-
dem vel memoratam ecclesiam ipsius usque nunc adse-
rit esse conservatum sed pro adfirmantis studium
petiit celsitudinem nostram, ut hoc denuo circa ipso
monasterio vel ipsos monachos nostra deberet aucto-
ritas generaliter confirmare, cujus petitionem pro
reverentia ipsius loci ut mereamur ad mercedem
sociare plenissima voluntate visi fuimus prestitisse,
vel in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes
ergo jubemus, ut nullus iudex publicus in res vel

A facultates ipsius Ecclesiæ nec ad causas audiendas
nec freda exigenda, nec mansiones aut paratas facien-
das nec fidejussores tollendum nec homines ipsius
ecclesiæ vel monasterii ipsius tam ingenuos quam
et servos qui super eorum terras vel ^b mitio com-
manere videntur qui ibidem aspiciunt de quibuslibet
causis distringendum, nec ulla redibitione requiren-
dum, ibidem ingredi non debeant sed sicut ipse
beneficius a jam dictis antecessoribus nostris inspec-
tias priorum principum auctoritates, ad jam dicto
monasterio usque nunc fiat conservatum, ita et deinceps
per nostram auctori generaliter maneat incon-
vulsus et quicquid exinde fiscus noster poterat
exactare in luminaribus ipsius domni Leodegarii vel
sanctæ Mariæ, pro stabilitate regni nostri proficiat
B in perpetuum, et ut hæc auctoritas tam præsentibus
quam et futuris temporibus possit constare manu
nostra subter roboravimus et anulo nostro sigillare
jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Lutherius recognovi et subscripsi.

Data Idus Januarii anno quarto regni nostri. Blansiaco palacio publico in Dei nomine feliciter.

XIII.

Diploma Caroli magni concessum Heddoni episcopo Argentinensi, quo Ecclesie Argentinensi totum in valle Bruschianna districtum terræ confirmat (anno 773).

(Ex Grandilier, Histoire de Strasbourg.)

* Carolus gratia Dei rex Francorum, vir iuluster.
C Illud nobis ad stabilitatem regni nostri, procul du-
bium in Dei nomine credimus pertinere, si petitiones
sacerdotum aut ecclesiarum, que nostris fuerint au-
ribus prolatae, perducimus ad effectum. Quapropter
notum sit omnibus fidelibus nostris presentibus et
futuris, quia vir venerabilis Eddo Strazburgensis
ecclesie episcopus, que est constructa in honore
sanctæ Dei genitricis semperque virginis Marie, cle-
menciam regni nostri supplicavit, qualiter quondam
locellum nuncupantem ^d Stilla quem a longo tempore
per confirmationes regum predicta possidet ecclesia,
et rectores ipsius ecclesie predictum locum per loca
denominata, id est, per regia ^e strata, que pergit
super rivolum, qui dicitur ^f Stilla, super casa ^g Rum-
maldi, deinde ubi dicitur ^h Paphinisaïda, inde to-

^a Diploma hoc Carolinum impressum est in Martene Thesaur. anecdot., tom. I, pag. 10; Eccard., Orig. Habsb. Austr., pag. 119, et in Lunig. Spicil. eccles. contin. I, pag. 955; sed ex exemplis corruptis.

^b *Mitio*. Videtur hæc vox posita in ablativo casu et significare idem quod *dominium*, *legitima possessio*. Raro hæc vox occurrit, et quidem in chartis Pipini et Caroli Magni tantum. Vide Cangii Glossar. noviss. edit., voce *Mitium*.

^c Testantur plerique auctores, viam monstrante Mabillone, de Re diplomat., pag. 75, Carolum Magnum nomen suum constanter signasse littera C, antequam imperator fuisset coronatus; addunt vero illum ad imperium evectum semper se nominasse Karolum, mutando C in K. Plurimis hæc discutunt auctores Gallici novæ Diplomaticæ, tom. II, pag.

218-222, qui hanc sententiam non satis veritati esse consonam judicant.

^d Hodie vicus *Stilla*, in valle Bruscanæ et Ballivatu Schirmeckiano situs, adhuc pertinens ad episcopum Argentinensem.

^e Hæc strata regia illa est, quæ per vallem Bruscanam ducit ex Alsatia in Galliam, hodie adhuc existens, et quibusdam ab hinc annis renovata.

^f Hodie rivulus *Stilla*, cujus fontes sunt in illa Vosagi parte quæ Welferthal vocatur, duabus leucis ab arce Ochsensteinensi: unde descendit ad convallem Schirmeckianam, et paulo post se Bruscanam conjungit.

^g Hodie vicus *Urmal*, semileuca Haslaco distans, ad Stratam regiam et ad episcopum Argentinensem pertinens.

^h Locus vallis Bruscanæ ignotus.

tum montem qui vocatur ^a Arlegisbergo, usque ubi rivulus surgit, qui dicitur ^b Hasla, deinde ubi ^c Wichia surgit, usque quo in ^d Brusca ingreditur, inde iterum per longa Brusca usque dum Stilla intus ingreditur ad partem predictae ecclesiae adquesierunt. Idcirco petiit, ut hoc per nostram auctoritatem denuo pro rei firmitate circa ipsam ecclesiam iterato hoc concedere et confirmare deberemus: cujus petitioni gratanti animo prestitisse et confirmasse, et in omnibus concessisse cognoscite. Quapropter hanc preceptionem nostram conscribere jussimus, ut ea omnia superius nominata cum terminis et finibus, vel appendiciis suis memorata ecclesia ejusque rectores ab hac die in perpetuum habeant, teneant, atque possideant; ut nullus ex judiciaria potestate, aut qualibet persona, prefatum Eddonem episcopum, suosque successores, aut agentes de se predictis rebus inquietare, aut contra rationis ordinem vel calumniam generare quoque tempore presumat, sed hoc nostre auctoritatis donum jure ibi permaneat firmissimo. Et ut haec nostra auctoritas Inviolata permaneat, vel nostris et futuris temporibus melius conservetur, nianus nostre subscriptionibus subter decrevimus roborare et de anulo nostro subter sigillare.

Signam Caroli gloriosissimi regis. Hithierus recognovi.

Data Nonis Marcii ^e anno quinto regni nostri.

^f Actum Theodone villa, palatio publico, in Dei nomine feliciter.

XIV.

Præceptum Caroli Magni regis Francorum de facienda restitutione ablatorum ecclesiae Honaugiensi (circa an. 775) ^g.

(Ex Granddier, *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir inluster. Commendat omnibus qui acceperunt aliquid de ecclesia Scotorum, que est in insula Honaugia, ut iterum reddat omne quod accepit, vel quod rapuit sine licentia abbatis Beati; et si quis retineat parum, com-

^a Hodie vicus *Heiligenberg*, horæ quadrante a Stilla distans, ad episcopum Argentinensem pertinens.

^b Hodie rivus *Hasel*, cujus fontes non procul a fontibus Stilla conspicuntur, inter rivulos *Still* et *Wich* medius, qui prope Collegiatam Haselacensem in Bruscam se præcipitat.

^c Hodie rivulus *Wich* prope vicum cognominem, iisdem in partibus ac Hasela ortus, in Bruscam quoque illabens.

^d Fluvius Brusche in altissimis et confragosis Yogesi verticibus, juxta vicum *Sell* erumpens, perluit totam vallem Schirmeckianam, quæ a se cognominatur *Breuschthal*. Hac vallis sex leucis longa tota pertinet ad episcopum Argentinensem, et Alsatiam jungit cum principatu Saluensi et Lotharingia.

^e Carolus Magnus successit in regnum Galliarum patri Pipino defuncto 24 Septembris 768, in urbe Noviomensi 9 Octobris sequenti rex renuntiatus.

^f Regem Karolum hiemasse in villa quæ dicitur Theodonia, ad an. 775 testantur Annales Metenses, apud Bouquetum, tom. V, pag. 341.

^g Hoc præceptum est sine die et anno: ponendum vero est inter annum 772, quo, mortuo Caroloman-

mendat omnibus iudicibus terre illius, ut illi querant omnes res ecclesie cum ratione secundum legem Francorum, quia ^h res peregrinorum proprie sunt regis. Ideo restaurentur omnia illa predicta ad ecclesiam Scotorum sine ullo impedimento, sive terra, sive vinea, sive pecunia, sive homines, sive argentum, sive aurum. Si quis eorum hoc non fecerit, recognoscat se regis præceptum non obaudire; quia reges Francorum libertatem dederunt omnibus peregrinis Scotorum, ut nullus rapiat aliquid de rebus eorum, nec ulla generatio præter eorum generationem possideat ecclesias eorum. Taliter exinde agite, quo gratiam nostram vultis habere.

XV.

ⁱ *Diploma Caroli Magni quo statuit, præter alia, ut nullus simoniace Ecclesiam Argentinensem ingreditur, et præcepta tradit de electione episcopi, et de divisione reddituum (an. 774, die tertia Aprilis).*

(Ex Granddier, *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir inluster. Cum principem ac defensorem Ecclesiarum nos fecit Dominus, ne gratie ejus videamur esse ingrati, servitium ejus augmentare, bene et opportune instituta confirmare, emendanda reformare, et sedata ubique discordia, pacem, concordiam et tranquillitatem nos oportet restaurare. Idcirco notum sit omnibus fidelibus nostris presentibus scilicet et futuris, qualiter Eito venerabilis sancte Argentinensis Ecclesie episcopus, secum adducens apostolicos viros i Lullum Moguntinum metropolitanum et Joannem Constantiensem episcopum, coram multis celsitudinem nostram adlit, sebiliter conquerehs suorum quosdam antecessorum episcoporum scilicet cum suis quibusdam canonicis, prepositis videlicet, decanis, editais, camerariis, cantoribus et scholasticis ecclesiastica potestate tantum abuti, ut cum deberent simoniace heresis veri extirpatores esse, imprudenter effecti sint injuriosi defensores. Nam in dacione prebendarum sub oblacionis nomine quasi pro communi utilitate infinitam pecuniam exigebant, quam non

no, Carolus Magnus Neustriæ et Burgundiæ regnis Austrasiam conjunxit, et inter annum 774, quo, expugnata Pavia, captoque Desiderio rege, titulum regis Longobardorum chartis suis inseruit. Hoc jam ediderunt Mahillon., *Annal. Benedictin.* tom. II, pag. 699, et post eum Eccardus, *Origio. Hababurgo-Austriac.*, pag. 105.

^h Inter antiquissima regum Franciæ jura apud Alsatiam exercita, jus quoque albinagii (*aubaine*) hic innotescit. Nomen quidem chartæ ignorant, rem autem ipsam jam octavo sæculo fuisse nostris in oris cognitam probat hoc Caroli præceptum.

ⁱ Haec chartam, sed corrupte, ediderunt Schilter, in notis ad *Chronicon Kœnigshovii*, pag. 495, Lunig, *Reichs-Archiv.* contin. 1, fort. 3, pag. 273, et La Guille, *Histoire d'Alsace. Preuves*, pag. 18. Illam descripserat Kœnigshovius ex authentico, qui tunc, et adhuc tempore Wimpfelingii, in tabulario summi capituli Argentinensis exstabat, hodie non amplius superstes.

^j De Lullo Moguntino archiepiscopo lege Serrarium, *Rer. Mogunt.*, lib. IV, pag. 603, edit. 1, et pag. 371, edit. II, et de Joanne episc. Constantiensi Gall. christ. tom. V, pag. 895.

prout opus erat fratribus, sed secundum paucorum A predictorum voluntatem, sibi tantum providentes inter se latenter dividebant. ^a Sed cum omne genus simonie ab Adriano papa suisque predecessoribus dampnatum, ac omnimodis amputatum cognovimus, placuit nostre et astancium providentiæ, prefati Ettois episcopi querelam sic modeste et utiliter temperare, ne utilitates Ecclesie prorsus videamur destruere, vel decretis Patrum temere contraire. Rogatu igitur fratrum ejusdem episcopi et consilio multorum pacem et concordiam diligentium, ac provido consensu episcoporum, Lulli videlicet Moguntini, Ettonis et Joannis, statuimus et regali nostra auctoritate confirmavimus, quatenus ingredientes, si digni judicentur scientia, moribus et genere, ne appareant vacui in conspectu Domini, de allode, quantum Deo inspirante voluerint, matri Ecclesie devote tribuant, vel si hoc defuerit, septem libras illius monete in caritatem et commune fratrum commodum voluntarie offerant, ut inde nostri memoriam agentes, alacrius consolentur. Episcopus vero et prepositus, ne hujus caritatis immunes habeantur, cum sint domini et magistri, tribus uncis auri donentur. Precipimus quoque, ne defuncto priore aliunde veniens, sed de ipsius Ecclesie gremio, si reperitur idoneus episcopus, eligatur; sed si nullus ibi dignus, quod minime credimus, inveniatur, tunc primum alter aliunde assumatur, ita tamen ne Romana majestas, vel regalis honor offendatur. Quem talem esse censemus, qui habeat vite meritum, sapientiæ doctrinam, castitatem, sobrietatem, non sit turbulentus, non iracundus, et quanto magis extraneus, tanto melius moratus, providus et consideratus, nec Patrum traditiones destruendo, alicui fiat offensus vel molestus. Volumus prætereas res presentis episcopi suorumque suc-

cessorum a cunctis possessionibus fratrum sequestrari, et non in mansionibus vel pernoctationibus uspiam ab eis inquietari, sed sine omni futura contradictione in prepositi et fratrum dispositione res claustrales inconvulsas manere. Si quis autem episcopus, dux, judex, potens, vel impotens, spiritualis vel secularis, hoc nostre dispositionis et confirmationis decretum mutare et violare presumpserit et memorati episcopi possessiones minuere, aut ullas violentias, vel perturbationes pro his statutis nostris inchoare tentaverit, centum libras auri optimi persolvat, medietatem fisco nostro triginta ^b archimandrite Moguntino, viginti Argentinensi Ecclesie. Et ut hec nostre firmitatis auctoritas melius observetur, manu propria subter firmavimus, et de annulo nostro signari jussimus. ^B Signum Caroli gloriosissimi regis. Gilbertus cancellarius ad vicem Hitherii recognovit et subscripsit. ^c Datum in sancto die Pasche, tercio nonas Aprilis, ^d anno Dominice Incarnationis 774, indictione duodecima, anno sexto regnante domno nostro Carolo gloriosissimo rege, ipso papa Adriano sedente in sede sua. Actum Rome, in Dei nomine feliciter. Amen.

XVI.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio Aquisolensi (anno 774).

(Ex D. Bouquet, Recueil des Hist.)

Karolus gratia Dei rex Francorum, vir iustus, omnibus fidelibus nostris tam presentibus quam et futuris. Si hoc quod rectores Ecclesie pro opportunitate venerabilium locorum inter se commutantur, nostris oraculis confirmamus, regiam consuetudinem exercemus, et id in postmodum jure firmissimo manerum esse credimus. Igitur notum sit omnium vestrorum magnitudini, qualiter viri venerabiles Meroldus Cenomannis urbis episcopus, atque Rabigaudus ex

^a In epistola 31 Adriani papæ ad domnum Carolum regem directa, apud Bouquetum, tom V, pag. 579, quæ est 85 in Carolino Codice, hæc leguntur: « Nos omnium ecclesiarum pastorem curam habentes divina prædicare præcepta non sinimus de consecrationis vitio, quod in partibus Italiæ et Tusciæ per hæresin simoniacam fit, etc. »

^b Archimandrite olim apud Græcos appellabantur abbates generales, seu principes monachorum, quod nomen dein archiepiscopis fuit communicatum. Dagobertus episcopus Bituricensis, in charta anni 930 se Bituricensis ecclesie archimandritam inscribit. In tabulario ecclesie Gratianopolitane Amblardus Lugdunensis archimandrita dicitur. Alia vide exempla quæ citat Cangius in Glossario, tom I, pag. 657.

^c Carolus tunc Romæ Pascha cum Adriano papa celebravit, ut testantur Annales Francorum Fuldenses, apud Bouquetum, tom. V, pag. 328. Annales Metenses, apud Duchesne, tom. II, et alii. Ibidem quoque solemniter peracta est donatio, quam fecit Carolus Ecclesie Romanæ, ut narrat Anastasius in Vita Adriani papæ, apud Bouquetum, tom. V, pag. 461.

^d Hæc inter chartas Alsatias prima est quæ habet indictionem et annum Incarnationis. Papebrochius et alii vel falsæ, vel interpolata arbitrantur omnia diplomata quæ ante annum 800 æram Christianam et indictionem præferunt. « Hac ætate, inquit Eckhart, Commentar. de rebus Franciæ orientalis, tom. II, pag. 28, certa sedet sententia, annum Incarnationis in probis Caroli chartis non inveniri. » Quos omnes jam

refutavit Schatenus. Æram Dionysianam anno 533 compositam non statim in chartis admissam fuisse, sed longo post tempore introductam verum est: sed cum prælagatur concilio Germanico, Leptinensi et Sussionensi annorum 745 et 744, cur non potuit Carolus eam in diplomate anno 774 adhibere. Illam anno 783 adhibuit in authentico diplomate pro Metensi S. Arnulphi cœnobio, apud Meuriss., *Histoire des évêques de Metz*, pag. 179, et Bouquetum, tom. V, pag. 748. Quod etiam de indictione dicendum. Non igitur falsa dici potest charta quæ novem ante annos eisdem formulis sit usa. Revera omnia fere diplomata quæ ad res monasteriorum privatarumque personarum pertinent, in secunda regum stirpe carent annis Incarnationis et indictionis. Sed adnotat Mabillon., de Re diplomatica, pag. 189, nonnulla quæ solemniter fuere et Ecclesiam vel regnum spectabant, cum annis regum adjunctos habere Incarnationis annos. Idem adnotat Besselius, Chronici Gotwicens., tom. I, lib. II, pag. 433, idque clare enuntiant auctores Gallici novæ Diplomaticæ, tom. VI, pag. 442. « *Les diplômes de Charlemagne datés de l'indiction et des années de l'Incarnation, avant et depuis qu'il fut empereur, ne doivent point être rejetés, si d'ailleurs ils ne sont pas répréhensibles.* » Quidquid sit de hac controversia, quæ stat pro anno Incarnationis, nulla remanebit difficultas, si dicatur æram Christianam et indictionem in manu posteriore in apographo fuisse insertam, cum reliquæ aliæ formulæ diploma Carlovingicum denotent.

Anisola monasterio abbas ad nostram accesserunt A præsentiam, asserentes se pro opportunitate, ambarum partium res Ecclesiæ inter se concamari; unde et ipsas commutationes bonorum hominum manibus roboratas in præsentem ostenderunt legendas: ubi et cognovimus qualiter dedit et memoratus episcopus de ratione S. Gervasii Rabigaudo abbati ad opus S. Carilefi, villa illa quæ vocatur Sabonarias in pago Cenomannico, in condita Labrocinse, quem domnus Senardus suo opere a novo construxit, et ibidem requiescit, cum omnibus rebus ad se pertinentibus vel aspicientibus: id est, omnibus terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, litis, libertis, et beneficiis ingenuorum, vineis et silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, farinariis, gregis cum pastoribus, omnia et ex omnibus, cum omni supellectile quicquid dici aut nominari potest. Similiter hæc contra in compenso dedit jam fatus Rabigaudus de ratione sancti Carilefi Meroldo episcopo ad opus S. Gervasii, villa quæ vocatur Curte-Bosane et Monte-Ebretamno in pago Cenomannico, in condita Siliacense, cum omnibus appenditiis suis, cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis, litis, libertis, et beneficiis ingenuorum, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, peculium utriusque sexus tam majora quam minora, omnia et ex omnibus quicquid dici et nominari potest ad integrum. Sed pro integra firmitate petierunt jam dicti viri celsitudini nostræ, ut hoc per nostram auctoritatem confirmare deberemus. Quorum petitioni granti animo ita præstitisse vel confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut quicquid pars altera contulit parti, aut contra in recompensatione recepit, ab hoc die per hanc auctoritatem inspectas ipsas commutationes, sicut per eas declaratur, habendi, tenendi, commutandi, vel quicquid exinde unusquisque quod a parte suo accepit, ad perfectum ejusdem Ecclesiæ exercere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem, et neque ab ipsis prædictis viris, neque a successoribus illorum ullo umquam tempore ipsæ commutationes violentur. Unde duas commutationes uno tenore conscriptas fieri jussimus, quas manu propria firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Idherius recognovi.

Datum xi Cal. Martii, anno vi regni nostri, Papiæ civitate publice.

XVII.

Præceptum Caroli Magni regis Francorum pro sancti Martini monasterio Turonensi (anno 774).

(Ex D. Bouquet, ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et a Langobardorum, ac patricius Romanorum. Si enim ex his quæ divina pietas nobis affluenter tribuit, pro opportunitate servorum Dei locis venerabilibus concedimus,

a Observat Mabillonius secundam litteram nominis Langobardorum per a constanter efferri in autographis, non per o, ut passim in editis.

hoc nobis ad mercedis augmentum vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Quapropter notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, qualiter nos et conjunx nostra Hildegard regina ob amorem Dei, et nostræ commune mercedis augmentum, donamus ad sacrosanctam ecclesiam beatissimi confessoris S. Martini et patroni nostri Turonicæ civitatis constructam, ubi ipse pretiosus domus corpore requiescit, et vir venerabilis Gulfardus abba præesse videtur, donatumque in perpetuum ad eundem sanctum locum, vel ejusdem congregationi causa vestimentorum esse volumus: hoc est, insula cum castello Sermionense, quæ est sita in lacu Minciadæ, et curtem piscariam, ac Lionam cum omnibus finibus et ejus terminis, sicut in publico et ad palatium visum est pertinuisse, et inantea infra fisco nostro exciderit, tam infra ipso termino, quam et aforis ibidem in integrum pertinentia, id est curtis, ecclesie, villis, mansis, mancipiis, massariis, ædificiis, vineis, olivetis, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, omnia et ex omnibus, etiam et monasterio illo infra ipso castro, quem Ansa novo opere construxit, quod est in honore sancti Salvatoris, cum omni ejus soliditate. Donamus etiam ad præfatum locum vallem illam quæ vocatur Camonia, cum salto et caudino, vel usque Judalanas, cum montibus et alpebus a fine Tresantina, qui vocatur Thonale, usque in finem Brixiacense, seu in giro Bergamasei, quicquid infra ipsos fines, vel ab ipsa valle et longo tempore et modo aspiciere vel pertinere videtur, sicut in publico et ad palatium visa est reddidisse, aut inantea infra fisco nostro ceciderit. Simili modo cum integritate, sicut de termino Sermionensi conscripsimus, ita et ista omnia tradidimus. Insuper adjungimus ad præfatum sanctum locum sinodochium illum inter Padum et Ticinum quod in honore S. Mariæ constructum prope Papiam civitatem in locum Wahan, cum villa Solaro, vel omnibus appendiciis eorum, et casella una infra Papiam, id est una cum terris, domibus, ecclesiis, ædificiis, accolabus, mancipiis, massariis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus, et immobilibus, omnia et ex omnibus. Hæc vero omnia superius nominata cum terminis et finibus vel appendiciis suis a die præsentem in perpetuum ad præfatum basilicam S. Martini, vel ejus rectores concessimus, ac plenissima voluntate indulisimus. Propterea hanc præceptionem auctoritatis nostræ conscribere jussimus, ut ea quæ supra dicta sunt pars memoratæ basilicæ S. Martini ejusque rectoris ab hac die habeant, teneant atque possideant, et ad ipsam casam Dei pro mercedis nostræ elemosyna in augmentis proficiat, ut nullus ex judicaria potestate aut qualibet persona memorato Gulfardo abbati suisque successoribus, aut agentes de se prædictis rebus inquietare, aut contra rationis ordinem vel calumniam generare quoquo tempore

presumat : sed hoc nostræ auctoritatis donum jure A
ibi permaneat firmissimo. Et ut hæc nostra auctoritas
firmior habeatur, vel nostris et futuris temporibus
melius conservetur, manu propria subter eam decre-
vimus roborare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Hitherius recognovi.

Data xvii Calendas Augusti, anno vi et primo
regni nostri. Actum Papia civitate in Dei nomine
feliciter. Amen.

XVIII.

*Caroli Magni charta pro monasterio Dionysiano
(anno 774).*

(Ex D. Bouquet, *ibid.*.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Langobardo-
rum ac patricius Romanorum, vir iuluster. Et quia B
monente Scriptura, ita oportet unumquemque con-
stanter præparari, quatenus veniens in conspectu
superni Judicis, illam mereatur Domini piam vocem
audire: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum
quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv,
34)*; unde omnes justi erunt gavisi. Quapropter nos,
ut credimus, salubriter considerantes qualiter ex
terrenis rebus quibus superna gratia nobis affluer-
ter in hoc sæculo largire dignata est, saltem in sanctos
Dei vel in pauperibus Christi ex hoc tribuere
deberemus, ut misericordiam Altissimi adipisci va-
leamus; ideo cedimus pro animæ nostræ reme-
dium, vel pro genitore nostro quondam bonæ memo-
riæ Pippino, ad monasterium domni Dionysii marty-
ris, ubi ipse preciosus cum sociis suis corpore re-
quiescit, et ubi supradictus dominus et genitor noster
humatus esse videtur, et Folleradus abba esse dino-
scitur; cessumque ad præfatum sanctum locum esse
voluimus, hoc est, villas quas ipse dominus genitor
noster per manus nostras ad ipsam casam Dei dudum
delegaverat, nuncupantes Faverolas, quæ ponitur
in pago Madriacense, et Noronte in ipso Carno-
tino cum omni integritate, vel appendiciis earum
ad ipso monasterio, vel monachis ibidem degen-
tibus, seu ad luminaria vel stipendia pauperum
procuranda, statuimus, sicut a vas-o nostro Aude-
gario possessæ fuerunt; insuper et eum foreste ad
eas pertinente quæ vocatur Equalina, cum foresta-
riis et certis finibus in eam designatis, videlicet con-
tra pagum Madriacensem pervenit a lemma usque
ad Petram-fictam, deinde ad Molarias super Victria-
cum, deinde ad Montem-Presbyteri, deinde ad Con-
datum usque ad Cuculosa. Secunda lemma contra
pagum Pinciacensem pervenit ad Condonarias, ad
Vennas usque Aureo-Vallo, deinde Levicias. Tertia
lemma contra pagum Parisiacum de Ulfarciacas per-

venit ad campum Dominicum, deinde ad campum
Wilgeverti, deinde ad Sarnetum usque ad cellam
sancti Germani; et deinde per illam stratam quæ
pergit ad vetus monasterium contra pagum Stain-
pinsem pervenit lemma ad Roshacium, deinde ad
Frumenterilis, inde ad Waranceras contra pagum
Carnotensem pervenit lemma ad Putiolos, inde ad
Pucillitos, deinde ad Hitlini-villare, inde ad Wad-isti-
villam ad illo Pirario, deinde ad illa Frona quæ fuit
Stephanone, inde ad Calmontem, deinde per illam
stratam quæ pergit ad Helmoretum, inde ad Lon-
gum-lucum et Senone-valle super Nivigellam. Hæc
omnia superius dicta cum omni integritate et solidi-
tate sua, sicut usque nunc a fisco nostro cognoscun-
tur esse possessa, cum utriusque sexus feraminum,
C cervorum, Capreolorum, ex quorum coriis libros
ipsius sacri loci cooperiendos ordinamus. Nec non
etiam ex supradicta venatione infirmorum fratrum
corpora ad tempus reparanda et roboranda consti-
tuimus. Igitur prædictas villas Faberolas et Noron-
tem et cum foreste Equalina, vel ea quæ supra dixi-
mus, ad ipsum sanctum locum cedimus atque dona-
mus, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus,
nunciis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis
aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus,
farinariis super ipsam dominationem consistentibus
sive facere volentibus; similiter et mercatis in eis-
dem villis confluentibus, sive mercandi gratia con-
venientibus: ita ut nullus comes, nec vicecomis,
nec vicarius, nec centenarius, nec ullus exactor
judiciariæ potestatis, aut teloneum, aut freda exigenda
aut feramina sine licentia abbatis capienda, aut la-
queos tendere vel pedicas, aut ullam consuetudinem
imponere aut superaddere audeat; sed remoto totius
inquietudinis impedimento, et contrariorum homi-
num ausu sive ex ipsis villis mercatis, omnia ex om-
nibus, sicut dictum est, supradicto sancto loco sub
omni integritate et emunitate, quicquid præsentis
tempore nostra ibidem videtur esse possessio vel do-
minatio, pars prædicti monasterii ejusque rectores
nostris et futuris temporibus habeant, teneant atque
possideant. Et ut eis melius delectet pro nobis et
domno genitore nostro Domini misericordiam atten-
tius implorare, hanc auctoritatem manu nostra subter
firmavimus, et de anulo nostro subter sigillari jus-
simus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldus ad vicem Hitherii recognovi et sub-
scripsi.

Data in mense Decembri, b anno primo regni no-
stri. Actum Salmimciaco palatio publico, in Dei no-
mine feliciter. Amen.

^a *Leuwa* legit Dubletus, quam vocem *terminum*
interpretatur Mabillonius. Legendum, *Lemnia*, id est
silva. Vide Cangium ad hanc vocem.

^b Jam rex Langobardorum erat Carolus Magnus,
ut fert hujus chartæ titulus; hinc annus primus regni
de Italiæ regno accipiendus est. Ruinartius, qui se-

cundam librorum de Re diplomatica editionem cura-
vit, hoc diploma descriptum dicit ex autographo,
ipse tamen Mabillonius, lib. xxiv *Annal. Bened.*,
num. 52, in ejus diplomatis sinceris exemplis legi
testatur, *anno septimo et primo*.

XIX.

^a *Diploma Caroli Magni pro Leorahensi monasterio in diocesi Argentineni, fundato a Fulrado abbate S. Dionysii (ann. 774, 14 Septembris).*

(Ex Grandidier, Histoire de Strasbourg.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, vir iuluster. Quidquid ^b enim ad loca sanctorum venerabilium congruenter ob amorem Dei concedimus vel confirmamus, hoc nobis procul dubio ad æternam beatitudinem, Domino protegente, pertinere confidimus. Ideoque cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, qualiter venerabilis vir Folradus abba clementiæ regni nostri suggestit, eo quod in amore vel reverentia beatissimi ^c sancti Dionysii, Rustici et Eleutherii, in sua proprietate, in pago Alsacense, in loco qui dicitur ^d Fulradovilare, infra fines ^e Audoldovilare, ^f cellam ædificasset, vel a novo suo opere construxisset, et inantea auxiliante Domino et honorum hominum ædificare velle, ut ubi beatissimus et martyr ^g Ippolitus corpore requiescit humatus ^h. Propterea nos propter nomen Domini et animæ salutem, eo quod mercis nostra in æternum permaneat, vel etiam ad petitionem fidei nostro Fulrado ad ipso loco superius conscripto aliqua loca silvestria pro oportunitate et ⁱ stipendia servorum Dei ibidem degentium, in pago Alsacense ex marca fisco nostro ^j Qwningirhaim, in amore beatorum sanctorum Dionysii et Privati, nec non et sancti Yppoliti, donamus, donatumque in perpetuum esse volumus, hoc est, silva et foreste nostra su-

^a Hoc diploma jam ediderunt Doubletus, *Antiquités de Saint-Denis*, liv. III, pag. 707; Coingius, *Anna-lium eccle-iastic. Francor.* tom. VI, pag. 84; Feli-bien, *Histoire de S. Denis, Preuves*, num. 50, p. xxxiv; Bouquetus, in *Scriptoribus rer. Francic.*, tom. V, pag. 735, et Hartzheim, *Conciliorum Germaniæ* tom. I, pag. 235, sed ubique exstat incorrectum. Chartam hic damus qualem ex autographo descriptam communicavit D. La Forceade. Præter nostrum, alterum in tabulario San-Dionysiano ejusdem diplomatis exemplar exstat, in quibusdam autographo dissimile. Præcipuas illius lectiones variantes in notis hic assignamus.

^b Communem usum inchoandi diplomata per similes locutiones enim, itaque, igitur, etc., probant auctores novæ Diplomaticæ, tom. IV, pag. 627 et seq.

^c Alterum hujus diplomatis exemplar loco *Dionysii, Rustici et Eleutherii* habet: *Dionysii, vel Privati*.

^d Fulradovilare est antiquum nomen vici qui nunc *Leberau*, sive *Lièvre*, nuncupatur, in Lotharingia, in ditone San-Deodatensi tribus circiter leucis Selestadio distans. Nomen Fulradovilare ipsi inditum fuit ab ipso Fulrado, qui amplissimas in Alsatia possessiones, ut ex testamento suo patet, habebat.

^e Audoldovilare est priscum nomen hodierni in Lotharingia oppiduli, quod a sancti Hippolyti ibi a Fulrado Roma allatis reliquiis vocatur *Saint-Hippolyte*, contracte *Sant-Bill*. Fulradovilare ibi dicitur infra fines Audoldovilare: Lebralia enim a sancto Hippolyto milliari tantum distat.

^f Hæc cella Fulradi est prioratus sancti Alexandri, quem Alexander VI collegiata Nanceiana S. Georgii anni 1502 conjunxit, cujus reditus hodie pertinent ad primatiales ecclesias.

^g Corpus sancti Hippolyti Audoldovilare a sancto Fulrado prius reconditum, jam a multis annis in abbatiam San-Dyonysianam translatum fuit.

A perius nominata ^h, de una parte ⁱ Laimaha, ubi dicitur Bobolino cella, et inde premitur ubi *Ætsinischach* venit in Laima, inde vero per *Ætsinischach* ubi ipse surgit, inde etiam Nannents; deinde autem monte usque ad ^m Rumbach, deinde *Thudimisberch*, deinde in alia ⁿ Rumbach, deinde in *Bureberch*, exinde in tertia ^o Rumbach; deinde autem pergit, in ^p Achinis regni, inde in foresta per *Ducias* et confinia, inde per *Laimaha* fluvio in valle de *Ambas Ripas* per marca *Gasmaringa* et *Odelding*; usque de *Ophanpol*, et inde per *Laimaha* fluvio alia ripa usque ubi *Audenbach* in *Laimaha* confluit, et pergit per ipso fluvio usque radices ^q *Stophanberch* per valle, sub integritate ipsius monte usque in *Stagnbah*, inde per *Rivadmarca*, *Odelding* et *Gasmaringa*, et inde per confinia usque inde *Ophanpol*. Ista omnia per loca denominata, marcas et confinia, totum et ad integrum infra ipsos fines, cum piscatione quacumque avis capiendi, ad ipso sancto loco concedimus, atque pro oportunitate ecclesie indultum esse volumus, et jubemus ut per tota illa foreste nostra foras ipsos fines denominatas pastura ad eorum pecunia ex nostra indulgentia concessum habeant. Precipientes enim jubemus, ut nullus quislibet de fidelibus nostris, neque de judiciaria potestate, qui ipsa casa Dei vel rectores ejus de ipsa loca denominata inquietare, nec condemnare, nec contra rationis ordine facere non presumatis, nec vos, neque juniores, seu successores vestri, sed pro mercedis nostre augmentum, vel stabilitatem regni nostri in luminaribus ipsius ec-

^h Aliter habet secundum hujus diplomatis exemplar sic: *Martyr Ippolitus corpore requiescit, et ut monachi ibidem vivere, et ut secundum rectitudinem, vel ordinem suum convententer debeant. Propterea nos, etc.*

ⁱ Prædictum exemplar loco: *stipendia servorum Dei ibidem degentium*, habet: *stipendia monachorum pago Alsacense ibidem degentium*. Inde probabile est monachos Alsatas, ne abbatia San-Dionysiana mensæ suæ bona monasterii Leboracensis uniret, secundam obtinuisse chartam, in qua Carolus Magnus denotavit expressius bona inferius denominata specialiter pertinere ad monachos in Alsatia degentes, et non ad alios.

^j Hodie *Kinsheim*, vicus Alsatiæ non procul a Selestadio et sancti Hippolyti oppido situs, in dominio civitatis Selestadiensis.

^k Locorum nomina in hoc diplomate satis leguntur corrupta. Distinctius exprimuntur in charta autographa Lotharii imperatoris anni 834.

^l Sive *Lebrala*, Gallice *Lièvre*, Germanice *Leber*, rivulus, cujus aquæ *Scaræ* (*Scher*) miscentur.

^m Hodie Lotharingiæ vicus, dictus *l'Allemand Rombach*, in Ballivatu regio San-Deodatensi et parochia Leboracensi situs. Tertia decimarum parte ibidem gaudet ecclesia primatialis Nanceiana; reliqua pars concessa fuit parochia Leboracensi.

ⁿ Hodie vicus Lotharingiæ, *Petit-Rombach* dictus, in parochia S. Crucis, ad cujus parochum pertinet dimidia pars decimarum. Altera fruitur prædicta ecclesia primatialis.

^o Hodie *Grund-Rombach*, villula in Ballivatu San-Deodatensi et parochia S. Crucis, de quo ut supra de *Petit-Rombach*.

^p Vicus *la Hingrie*, in parochia Leboracensi situs, leuca distans a *l'Allemand Rombach*.

^q Forsitan *Stemberg* sive *Stampemont*, vicus Alsatiæ in parochia de *Colroy*.

clero, vel ad stipendia servorum Dei ibidem consistentium, futuris temporibus proficiat in augmentis, qualiter delectet ipsa congregatione pro nos et uxore nostra, etiam et proliis, Domini misericordiam attentius exorare. Et ut hec auctoritas firmior habentur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter firmavimus, et de anulo nostro sigillare iussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldus ad vicem Hitherii recognovit.

Datum xviii kalend. octob. anno vi, regnante domino nostro Carolo gloriosissimo rege. Actum Dura, palatio publico.

XX.

Diploma Caroli Magni concessum Heddoni episcopo Argentinenasi, quo homines Ecclesie Argentinensis ab omnibus vectigalibus immunes declarat (anno 775, mense Decembri).¹

(Ex Grandidier, Histoire de Strasbourg.)

Carolus gratia Dei rex Francorum ac Langobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, domesticis, vicariis, centenariis, vel omnibus missis nostris discurrantibus, vel quibuslibet iudiciaria potestate preeditis. Summa cura et sollicitudo debet esse regum ad ea que

¹ Hildegardis, quam Carolus anno 771, repudiata Harmengarde, uxorem duxerat, Eginhardus, apud Bouquetum, tom. V, pag. 96.

² Carolus filius natus est anno 772, Rotrudis filia anno 775, Adhelais filia anno 774.

³ Eodem anno et mense Carolus Magnus pro Fuldensi monasterio dedit diploma, datum viii Kal. octobris anni regni sui vi. Actum Dura palatio publico, quod refert Schannat, in probationibus diocesis Fuldensis, num. 4.

⁴ Charta hæc insignis nullibi adhuc exstat edita.

⁵ Carolus Magnus ab anno 774, quo inivit regnum Longobardicum, ad 800, quo coronatus est imperator, hac formula plerumque usus est. Primus et ultimus regum Francie Carolus titulo patricii Romanorum insignitus est.

⁶ Carra sive plaustrum, Gallice *chariot* ou *charrelle*. Saumarina. id est equi saumarin, Gallice *chevaux de somme*. Vide Ducange, in Glossario, tom. II, pag. 346, et tom. VI, pag. 55.

⁷ Quentowicus, id est vicus ad Quentum, quem idem esse ac monasterium S. Jodoci, vulgo *Saint-Josse-sur-mer* in Picardia, colligit Baluzius, in notis ad epistolam Lupi abbatis Ferrariensis. De Quentowico sic habet Chronicon Fontanellense, cap. 15, ad an. 788, apud Acherium, tom. III Spicilegii.

⁸ Gerolus super regni negotia [a Carolo Magno] procurator constituitur per multos annos, per diversos portus ac civitates exigens tributa atque vectigalia maxime in Quentawich. Quentowicus non amplius exstat, nec supersunt ejus rudera quibus vera et certa ejus sedes indicari possit. Dicunt hi esse *Quent-le-Vieil*, illi *Saint-Josse-sur-mer*, alii *Berck*. Probabile est ex dissertatione diario Virodunensi mensis Januarii 1758 inserta, pag. 35-39, Quentowicum esse antiquam Britanniam, quam Nicolaus Sanson suspicatur esse hodiernum *Abbeville*.

⁹ Dorestatum, hodie Batavodurum, Hollandiæ oppidum in ducatu Gueldriæ, apud Batavos dictum *Batenburg* vel *Wyck te-Duersjede*. Vide Ortelium, in Thesaurio geographico, et Vosgien, *Dictionnaire géographique portatif*.

¹⁰ Flandriæ portus, dictus *l'Ecluse* sive *Stuis*.

pro oportunitate Ecclesiarum Dei fuerint postulata, solerter perspicere et congrua vel oportuna eis beneficia non demergere, sed ea que pro Dei sunt intuitu ad effectum in Dei nomine mancipare. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra qualiter veniens vir venerabilis Etto Strazburgensis episcopus clementiam regni nostri supplicavit, ut ubicumque per civitates, vel vicos, castella, aut trajectus, vel portus homines memorate ecclesie, que est constructa in honore sancte Dei genitricis semperque virginis Marie, navigio, aut terreno, id est, cum carris et saumaris, negotiandi gratia irent vel redirent, nullum teloneum quisquam reipublice administrator ab eis exigat. Propterea per hoc nostre auctoritatis preceptum decrevimus, quod perpetualiter mansurum esse jubemus, ut nullus vestrum de rebus, quas navigio aut terreno, id est, cum carris et saumaris per regna Deo propitio nostra homines ejusdem Strazburgensis Ecclesie negotiandi gratia duxerint, ubicumque accessum habuerint per civitates, vel vicos, castella, aut trajectus, vel portus, excepto Quentowico, Dorestato, atque Scusas, nullum teloneum aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, aut cespitaticum, aut rotaticum, aut cenaticum, aut pastionem, aut laudaticum, aut trabaticum, aut pulveraticum, aut

¹ Ripaticum, *droit de rivage*, erat tributum quod solvebatur in ripis, vel pro aggeribus riparum tuendis, vel pro mercibus que in ripis exponebantur, vel etiam pro facultate terendi ripas ad subvehendas naviculas. Ducange, in Glossario, tom. V, pag. 14.5.

² Portaticum, *portage*, erat teloneum quod exigebatur in portarum transitu. Ducange, tom. V, pag. 674.

³ Pontaticum, *portage*, erat vectigal pontium, apud Ducange, tom. V, pag. 664, quod Bouquetus, in Scriptor. rer. Franc. tom. VI, pag. 755, quoque explicat de telonio navium, que sub pontibus transibant.

⁴ Salutaticum, Gallice *droit d'heureux bord*, erat jus exigendi salutes, sive xenia, vel præstationes, que fiebant ultra debitum censum aut debitam præstationem. Ducange, tom. VI, pag. 107. Salutaticum dicerem, si ita loqui fas est, *sol par livre*.

⁵ Cespitaticum erat tributum pro via cespitibus munienda. Idem, tom. II, pag. 525. Eo nomine etiam vocabatur vectigal quod ex cespitibus seu prædiis locatis censitabatur. Bouquetus, tom. IV, p. 765.

⁶ Rotaticum, *droit de charrot ou de rouage*, erat vectigal quod exsolvebatur pro damno quod curru facere solebant in viis publicis. Vide Ducange, tom. V, pag. 1511, et Eckart, in commentariis de rebus Francie orientalis, tom. I, pag. 56).

⁷ Cenaticum, cui forsitan convenit Gallica vox *diapes*, erat pastus vel refectio quam milites exigebant ab hospitibus suis, dum in stationes suas sese conferebant. Ducange, tom. II, pag. 724.

⁸ Pastio erat census pro glandatione et jure pasceudi. Idem, tom. V, pag. 244.

⁹ Laudaticum forte a *Lode* erat quoddam vectigal, quo naves eximebantur, illius speciem non declarat Ducange, tom. IV, pag. 77.

¹⁰ Trabaticum tributum species, forte pro trabibus ad publica opera devehendis, vel præstandis. Ducange, tom. VI, pag. 1207.

¹¹ Vectigalis genus ignotum apud Ducange, tom. V, pag. 979, Goldastus opinatur esse tributum, quod pensitabatur pro labore viarum et pulvere in vias regiam comportato.

ullum a occursum, vel ullum censum aut ullam redditionem accipere vel exactare audeat, aut hominibus qui eadem mercimonia prevident, ullam inquietudinem aut impedimentum facere presumat. Sed liceat eis per hanc nostram auctoritatem cum navibus et ceteris vehiculis absque ullius contrarietate vel impedimento per universum, Deo propicio, regnum nostrum, ubicumque eis necesse fuerit, libere et secure ire et redire. Et si aliquas moras in quolibet loco fecerint, aut mercati fuerint, vel vendiderint, nihil ab eis prorsus, ut dictum est, telonei exigatur.

Et ut hec auctoritas firmiter habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, vel de annulo nostro jussimus sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

• Rado ad vicem Hitherii recognovit.

Data in mense decembri, anno octavo et secundo regni nostri. Actum^d Scalsitati villa, palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXI.

Præceptum Caroli Magni quo monachis Dionysiani donat villam Luzarcham (anno 775).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, omnibus fidelibus nostris tam presentibus quam futuris. Et quia monente Scriptura ita oportet unquamque constanter præparari, quatenus veniente in conspectu superni Judicis illam mereatur Domini piam vocem audire, unde omnes justi ex hinc actibus erunt gavis. Quapropter nos salubriter, ut credimus, considerantes qualiter ex terrenis rebus, quibus superna gratia nobis affluenter in hoc sæculo largire dignata est, saltem nobis in pauperibus ex hoc tribuere deberemus, unde misericordiam Altissimi adipisci valeamus. Idecirco donamus pro anima nostræ remedio ad ecclesiam sancti Dionysii, ubi ipse preciosus dominus cum sociis suis corpore quiescent, et venerabilis vir Fulradus abba præesse videtur, et nos Christo propitio a novo ædificavimus opere, et modo cum magno decore jussimus dedicare, donumque in perpetuo ad ipsum sanctum locum esse volumus, hoc est villas nostras in loca nuncupantes Luzarcha, quæ ponitur in pago Parisiaco, super fluvio qui vocatur..... una cum illa ecclesia in honore sancti Cosmæ et Damiani, necnon et alia villa nostra in loco nuncupante Masciaeo, quæ ponitur in pago Meldico, cum omnibus terminis vel appendiciis earum, ut cum omni integritate ad ipso monasterio vel monachis ibidem deservientibus, seu in luminaribus ipsius Ecclesie procuran-

dum, vel stipendia pauperum, tam prædictas villas proficere debeant in augmentis, id est, una cum terris, domibus, ædificiis, molendinis, mancipiis, vineis, sylvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus et immobilibus, sicut supra diximus, cum omni integritate pars prædicti monasterii, ejusque rectores habeant, teneant et possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, nostris et futuris temporibus licentiam habeant, quatenus melius delectet ipsos servos Dei pro nobis, prosequente progenie nostra, die nocteque Domini misericordiam attentius deprecare. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, vel de annulo nostro jussimus sigillare.

B Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wighaldus ad vicem Hitherii recognovit.

Data quinto Kal. Martias anno septimo et primo regni nostri. Actum in monasterio Sancti Dionysii.

XXII.

Diploma Caroli Magni de immunitate canobii Dionysiani (anno 775).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, omnibus fidelibus nostris tam presentibus quam futuris. Cognoscat magnitudo seu industria vestra eo quod vir Fulradus abba de monasterio S. Dionysii martyris, ubi ipse preciosus corpore quiescit, detulit nobis concessionis vel confirmationis anteriorum regum, seu demmo et genitori nostro Pippino condam regis, qualiter a longo tempore omnis tolloneos de vilabus memoratæ Ecclesie, seu de homines qui super terras eorum commanere videntur, de negotiantes eorum qui per ipsa casa Dei sperare noscuntur, ad ipsa casa Dei concessissent: sed nos dum ita in eorum confirmationis vel præceptionis anteriorum regum invenimus quod a longo tempore fait concessum. Propterea per presentem auctoritatem nostram denuo confirmamus ut per regna Deo propicio nostra, Francia et Italia, tam de navibus qui per universa flumina ad surrectum seu ad discensum, vel carra, adque eorum saunas, necnon de homines eorum, seu negotiantes qui per ipsa casa sperare videntur, ubicumque quascumque, pagus tam in civitates, castellis, vicis, portis, pontis publicis, vel reliquis mercadus, advenierint, nec de hominis eorum qui super eorum terris cummanere videntur, nec in eorum villas vel agros, nec de hominis qui ad foras in eorum villas ad negociandum, vel vasa comparandum advenierint, nullum telloneum, neque exclosaticam, neque detinuum, nec barganicom, nec rodaticom, nec pond-

^a Sive exactio. Ducange, tom. IV, pag. 1513.

^b Hoc nomine census vel redditionis designatur quodcumque tributum vel vectigal in genere. Idem tom. II, pag. 485, et tom. V, pag. 1207 et 1215.

^c Hunc Radonem cancellarium eundem esse ac Rationem, qui postea episcopus Argentorensis fuit, opinatur Wencker, in collectis Archiepi pag. 228. Opinionem vero ejus non probatam jam diximus.

^d Hodie oppidum Selestadt in Alsatia; tunc temporis Selestadtii versabatur Carolus Magnus. Reg. no ad annum 775 ait: « Carolus celebravit natalem Domini in villa quæ dicitur Selestat in Elsatia. » Quod quoque asserunt annales, qui dicuntur Loiseliani, apud Bouquetum, tom. V, pag. 39, et annales Francorum, qui dicuntur Tiliani, apud Duchesne, tom. II, pag. 14.

licom, nec cespitalicom, nec pulveraticom, nec salaticom, nec mutaticom, nec de navis vel karra eorum, nec de saunas, neque de hoc quod homines eorum ad eorum dorsum portant, nec ad eorum negociantes qui per ipsa casa Dei sperare noscuntur, nec in eorum villas, nec agros, nec de hominis qui ad foras in eorum villas ad negociandam, vel vicia comparandum advenerint, nec ad nostram opus, nec ad vestrum, nec ad junioris, seu successorisque vestros, in nullo modo, nullo tolloneo, nullo exclusatico, infra regna Francie et Italia, sco ubicumque, neque decimum exigere nec exactare non debeat, nisi, ut diximus, sicut in eorum strumenta tenere videntur, infra regna Deo propitio nostra sicut habeant concessum adque indultum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, subter eam decrevimus roborare, et de anulo nostro sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldus ad vicem Hitherii recognovit.

Data pridie Idus Martias, anno septimo et primo regni nostri. Actum Carisiaco palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXIII.

Præceptum Caroli Magni de immunitate monasterii San- Dionysiani (anno 775).

(Ex D. Bouquet, *ibid*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Incipientia regni nostri affectu de nostra erectione integre auxiliante Domino vigilavi, et pro ipso bono opere auctum, cum consilio pontificum, vel seniorum, optimatum nostrorum, eminentiam pro nostro confirmando regno et mercede, vel adipiscenda vita æterna renovare deberemus, quo et ita fecimus. Oportet ergo clementiam principalem inter ceteras petitiones illud quod pro salute ascribitur, et pro divino nomine postulatur, placabili auditu suscipere, et procul dubio ad effectum perducere, quatinus de caducis rebus presentis sæculi æterna conquirantur, juxta præceptum Domini dicentis: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (Luc. xvi, 9)*. Ergo de mammona iniquitatis juxta ipsum dictum nos oportet mercari de terrenis cælestia, et dum sacris locis impertimur congrua beneficia, retributorem Dominum ex hoc habere confidimus. Igitur venerabilis vir Fulradus abba de basilica peculiaris patroni nostri domni Dionysii martyris, ubi ipse pretiosus dominus in corpore requiescit, clementiam regni nostri supplicavit eo quod ab antecessoribus regibus a longo tempore omnis emunitas de villis præfate sanctæ basilicæ fuerit concessa, unde ipsas et præceptiones præmanibus se habere affirmat, et hoc usque nunc inviolabiliter asserit esse conservatum. Idcirco petiit ut hoc per nostram auctoritatem denuo, pro rei firmitate, circa ipsum sanctum locum vel homines qui secum substantia sua ad ipsam basilicam tradunt vel

A condonant, juxta quod antecessores reges per suas auctoritates ad ipsam basilicam hæc præstiterunt vel confirmarunt, iterato hoc circa abbatem concedere et confirmare deberemus. Ideoque cognoscat magnitudo seu utilitas vestra quod nos pro reverentia ipsius sancti loci, vel pro quiete ibidem Deo famulantium, promptissima voluntate denuo concessimus, et in omnibus confirmavimus. Quapropter per hoc præceptum, quod specialiter decernimus, et perpetuum volumus esse mansurum, jubemus ut neque nos, neque juniores, seu successores nostri, nec quislibet de judiciaria potestate accinctus, in curias præfate basilicæ domni Dionysii, ubi et ubi in quibuscumque pagis infra regna quæ adquisimus Deo propitio Italiæ, quæ dicitur Longobardia, vel Vallis-Telina, quam moderno tempore ad ipsam casam Dei delegavimus, quod pars ipsius Monasterii possidisse vel dominari videtur, vel quod a Deum timentibus hominibus per legitima instrumenta ibidem fuerit concessum, aut juantea ibidem fuerit additum atque delegatum, nec ad causas audiendum, nec ad fidejussores tollendum, nec ad freda exigendum, nec ad mansiones aut paratas faciendum, nec ulla redibitiones requirendum, ingredi vel exigere quoniam tempore penitus præsumatur: sed quicquid fiscus noster exinde potuerit sperare, omnia et ex omnibus pro mercedis nostræ compendio, cum omnibus fredis ad integrum sibimet concessimus [concessis]. Itaque, ut dictum est, inpectis ipsis præceptionibus anteriorum regum, vel juxta quod præseus nostra videtur continere auctoritas, quicquid ipse sanctus locus a die præsentis, ut diximus, habere præbatur, quam quod in postmodum a Deum timentibus hominibus, vel a nobis ibidem fuerit additum vel condonatum, seu quicumque juxta et rationabiliter cum sua omni substantia se tradiderit, et res suas per legitima instrumenta delegaverit vel firmaverit, sub integra emunitate a die præsentis valeat residere quietus atque securus, et, ut dictum est, quicquid exinde forsitan fiscus noster sperare potuerat, in luminaribus, vel stipendiis, seu in alimonia pauperum ipsius monasterii, perenniter per nostrum oraculum ad integrum in omnibus et ex omnibus sit concessum atque indultum, ut eos melius delectet pro stabilitate regni nostri et quiete, vel pro cunctis leudis nostris Domini misericordiam attentius deprecari. Et ut hæc auctoritas nostris et futuris temporibus circa ipsum sanctum locum perbeniter firma et inviolata permaneat, vel per tempora illæsa custodiatur atque conservetur, et ab omnibus judicibus melius credatur, propriæ manus adnotatione studuimus adumbrare.

Signum Caroli gloriosissimi regis

Wigbaldus ad vicem Hitherii recognovit.

Data pridie Idus Martias, anno septimo et primo regni nostri. Actum Carisiaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

* Simile præceptum datum est in mense Octub. anno undecimo et quinto regni, id est anno 778.

XXIV.

Caroli Magni præceptum, quo varia monasterii Dionysiani bona sub Pippino rege recuperata, eodem monasterio confirmat (anno 775).

(Ex Mabill., de Re diplomatica.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, domesticis, grafionibus, vicariis, centenariis, vel omnes missos nostros discurrentes, vel quibuslibet iudicaria potestate præditis: Summa cura et sollicitudo debet esse regum, ut ea quæ a sacerdotibus pro oportunitate ecclesiarum Dei fuerint postulata, solerter perspicere et congrua vel oportuna eis beneficia non denegare, sed ea quæ pro Dei sunt intuitu ad effectum in Dei nomine mancipari. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, quia venerabilis vir Fulradus abba ex monasterio peculiaris patronis nostri sancti Dionysii martyris, ubi ipse preciosus dominus corpore requiescit, clementiæ regni nostri suggestit, et præceptionem domini et genitoris nostri Pippini quondam regis nobis ostendedit relegendam, ubi contenebatur insertum de rebus sancti Dionysii, quæ a longo tempore tam ex munificentia regum quam et a Christianis vel Deo timentibus et bonis hominibus conlatas vel donatas fuerunt, a pravis seu malis hominibus per iniqua cupiditate seu malo ingenio vel tepiditate abbatorum seu neglecto iudicio de ipsa casa abstractas vel dismanatas fuerunt. Unde et ipsi monachi vel ipsi agentes una cum præceptiones regum vel reliqua strumenta cartarum de ipsas res in palatio ante genitore nostro seu ejus ducibus per plures vicibus advenerunt in rationes una cum plures hominibus, qui ipsas res malo ordine tenebant; et genitor noster pro reverentia ipsius sancti Dionysii martyris, vel pro ipso amore Dei, eorum cartas diligenter relegere rogavit, et missos suos Wichingo et Ludione ad eorum petitione per diversos pagos una cum ipsa strumenta ad hoc inquirendum vel investigandum direxit, ut ubicumque eorum justitia invenirent, vel ipsi monachi et ipsi agentes legitima strumenta præsentabant, vel casa sancti Dionysii exinde vestita fuerat, seu a bonis Deo timentibus hominibus ibidem datas vel conlatas fuerunt, et ipsa casa legitime et rationabiliter per lege exinde vestita fuerat, et postea per iniquo ingenio de ipsa casa abstractas fuerant, eis reddere deberent: quod ita. . . . et fecerunt. Id sunt per diversis pagis loca denominata, in pago Fanmartense cella qui dicitur Cruce, qui aspicit ad fisco Solemnio, quem dominus Hildbertus quondam rex ad casa sancti Diunsi per sua præceptione concessit: et Avisinas quem Vasus genitoris nostri tenuit: similiter in pago Braghanto in loca nuncupantes Srancia et Cambrione: similiter in pago Briegio loca nuncupante Linariolas; et in Melciano loca cognominantes Nartiliago et Coconiago; vel in Belvacinse loca nominata Pitito-villare, Masciago, Saciago, Anino-villare, Thedegario-vil-

lære, Ambrico-curte, Ebroaldo curte, Gellis: simi-
ter in pago Camliacinse, loco qui dicitur Boderovillo, et Nialla: similiter in pago Vitcasino Bacivo superiore et subteriore et Madriu, quem Gabb frisio per beneficium habuit: similiter in pago Madriacinse Vinias, Camapio et Niventis, Villa-nova, Rosbacio, Sigrancio, Berano-curte: similiter in pago Tellan loca cognominantes Pictus, Macerias, Verso, Firvera, Poilo, Bodalea, Brittene-valle, Artiliaco, Augusta, Rausero, Crisonarias, Uvariaco. Similiter in pago Vimau loca cognominantes Marca, Malcha, Malclis, et Avisinas, Rodeno, Rodalea, Sodicola, Vidriaco, Hurna, Arcas. Similiter in pago Parisiago Tabernas. Similiter in pago Ambianinse loca qui dicuntur Pisciago, et Adsalto; seu diversa loca per diversos pagos, tam majora, quam et minora, quod per singula nominare non fuit necessarium, unde ipsa casa, ad præsens vestita esse videtur ita ut sicut ab ipsis inventumque vel investigatum fuit, et ipsas res ipsi monachi vel ipsi agentes partibus sancti Dionysii receperunt, deinceps in post modum ad hodiernum die ipsa casa Dei vel ipsi monachi, seu agentes eorum evis et futuris temporibus habiant evindectas atque elidicatas. Unde et ipse jam dictus Fulradus abba seu et ipsi monachi de ipso sancto cœnubio, qui in ipsa casa Dei conversare vel vitam degere videntur, nobis petierunt, ut denuo circa ipsis pro futuris temporibus præceptione nostra manu nostra firmata exinde eis adfirmare deberemus: quod ita et fecimus, ut sicut constat quod ipsas res per legem et justitiam in Palatio ante genitore nostro evindicaverunt vel receperunt, ut tam ipse abba, quam et sui successores omni tempore pro compendio (sicut superius insertum est) ad ipsa sancta casa ad luminaria procuranda, seu vestimenta monachorum vel reliqua compendia seu susceptionem pauperum et peregrinorum habiant evindicatas atque elidicatas, ut eis semper melius delectet pro nobis vel filios nostros seu pro stabilitate regni Francorum die noctuque incessabiliter orare, vel Domini misericordia deprecare; et (sicut nobis promiserunt) per singulos dies nomen nostrum tam in missas, quam et in peculiare eorum orationibus ad sepulcrum ipsius sancti Dionysii debeant recitare, si adhuc inantea eorum justitia invenire poterimus eis libenti animo reddere volumus. Et ut hæc auctoritas vel præceptio nostra quod nobis postulaverunt circa ipsa casa Dei proficiat, et evis et futuris temporibus inconvulsa et firma debeat permanere, manu propria subter firmavimus et auli nostri inpressione signavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldus ad vicem Hiterii recognovi et subscripsi.

Data sexto Kal. Julias anno septimo et secundo regni nostri. Actum Carisiago palatio publico Dei nomine feliciter.

XXV.

Caroli Magni placitum, quo adversus Herchenradum seniorem episcopum Parisiensem Placitium monasterium in pago Pinciacense monasterio S. Dionysii ascribitur (anno 775).

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, vir iuluster. Tunc regalis celsitudo suis culminis sublimatur, quando cunctorum iurgia juxta præpositionis vel responsionis eloquia inter alterutrum salubre deliberat sententia: quatenus sub Deo in rege manet potestas quomodo cuncta terribilia debeant ordenare. [Igitur] cum nos in Dei nomine Duria villa in Palacio nostro ad universorum causas audiendum, vel recta iudicia terminandum resederimus, ibique veniens apostolicus in Christo Pater Herchenradus episcopus urbis Parisius civitate pontifex Folrado abbate interpellabat; repetibat ei eo quod ipsi Placicio monasthrio, qui est constructus in honore sanctæ Mariæ, et sancti Petri, in pago Pinciacense, quem Francus homo nomine Aderaldus ad casa sancti Mariæ, et sancti Stephani et sancti Germani per suum strumentum condonavit, ipse Folradus abba ad parte sancti Dionysii post se teniat malo ordine injuste: sed ipse Folradus abba de præsentate adstabat, et taliter dedit in respunsis, quod ipso Placicio monasthrio post se ad parte sancti Dionysii numquam reteniat malo ordine injuste pro eo quod dixit Francus homo, nomine Hagadens, ipso monasthrio Placicio ad monasthrio sancti Dionysii manus potestativas per suum strumentum condonasset; et per ipsa traditione plus obtingit ipse monasthrius Placicus ad casa sancti Dionysii adherere, quam ipsius Herchenrado episcopo ad parte sanctæ Mariæ et sancti Stephani et sancti Germani adredere. Unde et ipsa estrumenta præ manibus se habere adfirmant, et ipsas in præsentia nostra protulerunt recensendas etiam et de hac causa ab utrasque partes ibi certa cognovimus, et ad divina mysteria Christi misericordia conspirante (sicut longa consuetudo exposcit et ipse vulumparie consenserunt) jobemus emanare iudicium, ut dum per ipis strumentis de utrasque partis certamen non declaratur, ut recto thramite ad Dei iudicium ad cruceam eorum homenes, his nominibus Aderamno de parte sancti Dionysii vel Folrado abbate, et Corello de parte sanctæ Mariæ vel sancti Stephani et sancti Germani vel Herchenrado episcopo, exire adque stare debeant. Quod ita et in capella nostra, recensenda missa

Eximium est hoc placitum, præsertim ob mentionem de probatione crucis. Res sic agebatur. Missæ tempore, sive dum Psalmi orationeque Dominica recitarentur, homines duo conducti ad cruceam stabant brachiis expansis. Qui prior lassus brachia deposuisset, aut titubantia habuisset, ejus pars victa censebatur. Egregium ejusce ritus exemplum exstat in Italia sacrae tomio V, col. 611. Alia item consule in Glossario Cangiano ad vocem *Crucis*. Observa insuper ex hoc loco, tam ore Caroli Magni Ecclesiam Parisiacam præter S. Stephanum patronus habuisse S. Mariam et S. Germanum, haud dubie Parisiorum antistitem, qui post solemnem ipsius corporis et tumulo translationem inter ejus Ecclesie

A Arnaldo presbytero, visi fuerunt stetisse: et ea hora, prolegente divina dextera Dei, Deus omnipotens suum justum iudicium declaravit, ut homo memorato Herchenrado episcopo, nomine Corellus, ad ipso Dei iudicium ad ipsa cruceam trepidus et convictus aparuit: et tunc ipse Herchenradus episcopus in præsentia nostra vel procerum nostrorum sibi recognovit vel resedit, quod nec ipse, nec pars eccle iæ suæ sanctæ Mariæ, vel sancti Stephani seu sancti Germani nullum drium habebant, per quod ipso Placicio monasthrio habere potuissent. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id sunt Gharardo, Bernardo, Radulfo, Hilderado, Ermenaldo, Hebroino, Thendoaldo, Agmone, comitibus; Halberto, Laumberto, Hæterico, et Anselmo comite palacio nostro, vel reliquis quampluris visi fuimus iudicasse, ut dum ipse memoratus homo sancti Dionysii vel Folrado abbate, nomine Adelramnus, jam dicto homine sancti Mariæ, vel sancti Stephani seo sancti Germani, necnon et Herchenrado episcopo, nomine Corello, ad ipso Dei iudicio ad cruceam ibidem convicuit; et ipse Corellus ibidem ad ipso Dei iudicio trepidus et convictus aparuit: propterea jobemus, ut dum hac causa sic acta vel perpetrata esse cognovimus, ut memoratus Fulradus abba memorato Placicio monasthrio una cum suis apendiciis, vel quicquid ibidem pertenerere videtur; in contra sæpe dicto Herchenrado episcopo, vel ecclesie suæ sancti Mariæ, vel sancti Stephani et sancti Germani suisque successoribus ad parte sancti Dionysii monasthriae suæ jure firmissemum habiat evindicatum adque elidiatum, et sit inter ipsos in postmodum absque ulla repetitione Herchenrado episcopo vel successoribus suis omneque tempore subita adque definita, seu et indulta causatio.

Theudegarius recognovit et subscripsit

Datum quinto Kalendas Augustas in anno septimo regni nostri Duria villa in Palacio publico in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVI.

Præceptum Caroli Magni quædam prædia donantis monasterio S. Dionysii (anno 775).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, nec non patricius Romanorum. Quicquid enim ad loca sanctorum venerabilium ob amorem Dei concedimus vel confirmamus, hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus.

patronus adlectus est. Idem legitur in charta Stephani comitis pro Incbado episcopo, sub Carolo Magno apud virum cl. Stephanum Baluzium in notis ad Capitularia col. 1061. Placitium, *Plaisir*, vicus est haud procul a sancti Germani oppido in silva Ledia. Vide Dubletum pag. 713. Omissa est hic a notario nota regni Langobardici, qui defectus aliquando, tametsi rarius, occurrit. Neque illud omitterendum, duos admitti oportere Ercanrados episcopos Parisienses, non unicum, ut in fusiori Gallia Christiana: nempe unum seniore, regnante Carolo Magno, hoc in diplomate memoratum; alterum juniorem sub Carolo Galvo ante Æneam.

Ideoque no'tum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, qualiter propter nomen Domini, et animarum nostrarum salutem, eo quod mercis nostrae in aeternum permaneat, donamus ad casa S. Dionysii et sancti Privati, ubi ipsi pretiosi corpore requiescunt, Eadalago et Salona in pago Salminse, res proprietatis meae in Wastingas quas Adalbaldu genitore meo tradidit, quantumque ad ipso loco aspicere videtur; similiter illas mansus quos genitor noster Fulrado beneficiavit; Infulcionis curiae, et illa terra et sylva de uno manso Abduxita; similiter alio manso in Ermengo villa, et illo manso ad Almingas, et illos mansos ad Carisiaco, quantumcumque ad ipsos mansos aspicere videtur, donatumque in perpetuum esse volo, id est cum terris, acobus, domibus, aedificiis, mansis, mancipiis, campis, sylvis, pratis, pascuis, vineis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, totum et ad integrum, quicquid ad ipsa loca superius intimata aspicere videtur, partibus sancti Dionysii et sancti Privati donamus, tradimus, atque in omnibus indultum esse volumus. Praecipientes ergo jubemus ut nullus quislibet de fidelibus nostris, neque de judiciaria potestate, praedictas casas Dei, vel rectores ejus de ipsas res superius insertas inquietare, nec calumniam generare nullatenus praesumatur, sed, ut diximus, nostris et futuris temporibus ad ipsis locis sanctis proficiat in augmentis. Et haec auctoritas firmitior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, et de anulo nostro jussimus sigillare.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Dado ad vicem Hlitherii recognovit.

Data in mense Novembri, anno octavo et secundo regni nostri. Actum Theodone-villa in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVII.

Præceptum Caroli Magni pro Murbacensi monasterio.

(Ex D. Bouquet, ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum. Principali quidem clementiae cunctorum decet accommodare aurem benignam, praecipueque pro compendio animarum a praecedentibus regibus antecessoribus nostris ad loca Ecclesiarum probamus esse indultum, devota debemus mente perpendere, et cuncta beneficia, ut mereamur ad mercedem esse participes, non negare, sed robustissimo jure pro nostris oraculis confirmare. Igitur venerabilis Anico dono Dei abbas de monasterio Vivario-peregrinorum, qui ponitur in pago Alsasense super fluvium Morbae, qui est constructus in honore S. Leodegarii et S. Petri apostoli et S. Mariae ceterorumque sanctorum, ubi ipse cum turba plurima monachorum deservire noscitur, clementiae regni nostri suggestit eo quod nostri antecessores quondam per eorum auctoritates illorum manibus subscriptas de villis ipsius S. Ecclesiae, quod [quas] ad praesens possidebat, tam ex muneribus principum, seu Eberhardi qui ipsum monasterium in sua elemosina fundavit, quam ex pagenium largitate, vel quod inantea a

Drum timentibus hominibus ibidem delegatum fuit, integra emunitate concessissent, ut nullus iudex publicus in villis vel rebus ipsius Ecclesiae suae, nec ad causas audiendas, nec freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec fidejussores tollendum, nec homines ipsius Ecclesiae de quibuslibet causis distringendum, nec ullam retributionem requirendum, ibidem ingredi non audeat. Unde ipsam praecceptionem antecessoribus [antecessorum, etc.] nostris jam dictis, seu et eorum confirmationem ante dictus abba Baldebertus rector de ipso monasterio nobis ostendit ad rolegendum, et ipsam beneficium circa eandem memoratam Ecclesiam ipsius usque nunc asserit esse conservatum. Sed pro firmitatis studio petit celsitudinem nostram ut hoc denuo circa ipsum monasterium vel ipsos monachos nostra deberet auctoritas generaliter confirmare. Cujus petitionem pro reverentia ipsius loci, ut mereamur ad mercedem sociari, plenissima voluntate visi fuimus praestitisse, vel in omnibus confirmare cognoscite. Praecipientes ergo jubemus ut nullus iudex publicus in res vel facultates ipsius ecclesiae, nec ad causas audiendas, et freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec fidejussores tollendum, nec homines ipsius ecclesiae tam ingenuus quam servos, qui super eorum [eius] terras vel initio commanere videntur, qui ibidem aspiciunt, de quibuslibet causis distringendum, nec ullas retributiones requirendum, ibidem ingredi non debeat. Sed sicut ipse beneficium a jam dictis antecessoribus nostris indultum, priorum principum auctoritate ad jam dictam ecclesiam usque nunc fuit conservatum, ita et deinceps per nostram auctoritatem generaliter maneat inconvulsam. Et quidquid exinde sicut noster poterat sperare, in ipsius domini Leodegarii et S. Petri luminaribus vel S. Mariae, pro stabilitate regni nostri proficiat in augmentum. Et ut haec auctoritas tam praesentibus quam et futuris temporibus possit constare, manu nostra subter roboravimus, et anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldu ad vicem Hlitherii recognovit.

Data pridie Nonas Aprilis, anno septimo et primo regni nostri. Actum Carisiaco palatio publice, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVIII.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio Flaviniacensi (anno 775).

(Ex D. Bouquet, ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, vir iustis. Si petitionibus sacerdotum quod ad profectum Ecclesiarum pertinet, devota mente praestamus, retributorem omnium honorum Jesum Christum ex hoc nos habere confidimus, Petit celsitudinem nostram venerabilis vir Manasses abba de monasterio quod vocatur Flaviniacus, in pago Alsinse, quod est constructum in honore Domini nostri Jesu Christi, vel sancti Petri, vel sancti Praejecti, ut omne telocum

intra regnum nostrum de negotiantibus eorum, vel de omnibus hominibus eorum, qui per ipsam casam sperare videntur, ut nullum teloneum dare non debeant in civitatibus, mercatis, villis, vicis, pontis, portibus, nec ipsi monachi, seu negotiantes eorum, et homines eorum, qui per ipsam casam sperare videntur; nec teloneum, nec pontaticum, nec rodaticum, nec barganaticum, nec pulveraticum, nec mutaticum, nec rivaticum, nec salutaticum, nec laudaticum, nec tranaticum, nec de hoc quod homines eorum ad dorsum portare videntur, et quidquid exinde ad partem fisci nostri reddere debent, totum in luminaribus, vel in stipendia monachorum, et susceptionem pauperum, in nostra eleemosyna ad ipsam casam Dei concessimus, quas nunc a moderno tempore concessum atque indultum esse volumus, ut, sicut diximus, de omnibus teloneis in civitatibus, vicis, villabus, pontis, portibus, pontatico, rodatico, barganatico, pulveratico, mutatico, rivatico, salutatico, laudatico, tranatico, et de hoc quod homines eorum ad dorsum portant, et de negotiantibus eorum, vel de omnibus hominibus eorum devote pro ipsa casa Dei, Sancti Petri et Sancti Præjecti, omni tempore perpetualiter concessimus atque indulimus. Similiter concedimus ad ipsam casam Dei in villabus eorum, seu super terratoriis eorum, vel cinctus eorum infra aut adforis ibidem advenerint, et quidquid ibidem negotiatum fuerit, omne teloneum, sicut superius diximus, ad ipsam casam per nostram præceptionem concessimus. Et ut hæc præceptio firmiter habeatur, et per tempora melius conservetur, manu nostra subter decrevimus adfirmare. Carolus.

Data die v Non. Maii, et scripta per Radonem, apud Theodonem villam palatio publico, anno vii prædicti domini nostri Caroli.

XXIX.

Præceptum Caroli Magni pro Turonensi S. Martini monasterio (anno 775).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum. Decet enim regalis clementiæ dignitatem cuncta quæ a sacerdotibus rationabilia postulata fuerint, sollerti cura prospicere, et opportuna vel congrua eis beneficia non denegare, maxime si anteriorum regum plenius pro Dei intuitu sunt confirmata protectionis auctoritate. Quapropter notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, quia venerabilis Hiterius abba ex monasterio S. Martini eximii confessoris Christi, peculiaris patroni nostri Turonicæ civitatis, ubi ipse pretiosus in corpore requiescit, innotuit serenitati regni nostri qualiter antecessor suus Auttandus abba quasdam villas insituerit, quæ fratribus mensuatim per totum annum servire debent; petens dignitatem excellentiæ nostræ, ut pro Deo et reverentia ejusdem sancti, per præceptum nostræ auctoritatis id ipsum confirmare dignaremur, sequendo morem antecessorum. Cujus nos petitioni consentientes, et patri-
cia sancti Martini venerantes, sicut præcessores

reges singulariter expleverunt, et nos hoc donum indulgentiæ gratauter præstitisse cognoscite. Idecirco per hanc præsentem præceptionem jubemus, atque perpetuo firmum fore decernimus, ut Luggogalus, Curciacus, Lupiacus, Magittus, Catuntius, Tauciacus, Leona, Nobridius, Albinacius, Mazoyalus, Podentiniacus, Castanelus, Camiliacus, Brionnus, Novientus, Genestolalus, Caniacus, Alnetus, Cadriacus, Merila, Deliciacus, Parriciacus, Prisciniacus, Cassiacus, Sadobria, Membriolas, Spicarias, Ortlucas, Sereonas, Salustriacus, Lausiacus, Axedus, Belcontus, Trincrobrus, Baionvilare, Nova-Villa, Noctus, Blasina, Pociacus, Talsiniacus, Brigogalus, Crucilia, Bladaiacus, Doctiacus, Melciacus, Angularis portus, Restis, Antoniacus, cum appendentiis earum, sicut admensuratæ sunt, fratribus deerviant. Similiter statuimus per hoc præceptum nostræ mansuetudinis, ut ejusdem monasterii cellulario fratrum ministretur, sicut ordinatum est, unde tempore sibi instituto fratribus pleniter servire possit. Portarius autem mense Decembris de suo ministerio serviat. De aliis vero villis solito modo ligna et annonæ sive volatilia ministrentur, quatenus hoc nobis ad salutem animæ nostræ et augmentum regni proficiat, et ipsi Dei servi liberius meliusque deinceps Deo famulari queant, atque pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ sedulas fundere preces. Unde monemus omnes qui nobis in regno a Deo commisso successuri sunt, ut, sicut sua statuta a suis successoribus conservari velint, ita hæc nostram constitutionem privilegii inviolabilem conservare studeant ad communem nostrorum omnium salutem. Et hoc hæc auctoritas firmiter habeatur, vel nostris et futuris temporibus melius conservetur, manu nostra eam corroboravimus, et anni nostri impressione sigillavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Rado ad vicem Hitherii recognovit.

Actum Theodoni villa palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXX.

Præceptum Caroli Magni pro Angelramno episcopo Mettensi (anno 775).

(Ex Historia Metensi, tom III.)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum vir illustris, ducibus, comitibus, domesticis, vel omnibus agentibus tam ultra quam citra Renum, Rodanum et Ligerim consistentibus, tam præsentibus quam et futuris. Juvante Domino, qui nos in solium regni instituit, illud ad augmentum vel stabilitatem regni nostri procul dubio credimus in Dei nomine pertinere, si petitiones sacerdotum et Ecclesiarum Dei de rectis postulationibus, quas in nostris auribus patefecerint, perducimus ad effectum. Ideoque vir apostolicus dominus et Pater noster Angilramnus episcopus S. Ecclesiæ Mettensis præceptiones regum prædecessorum nostrorum, eorum manibus roboratas, nobis protulit recensendas; ubi generaliter cognovimus esse insertum quod antecessoribus suis tale fuisset jam a longo tempore indultum bene-

ficiam, ut nullus ex iudicibus publicis in curtes Ecclesie Mettensis et domni Stephani patroni nostri, seu basilicas infra ipsam urbem constructas, vel infra ipsam parochiam, tam monasteria, vicus vel castella ad eandem aspicientia ingredi non presumeret, aut aliquod ibidem generare detrimentum: nec homines eorum per malos hyrgo publicos, nec per audientias nullus deberet admallare, aut per aliqua iniqua ingenia presumeret condemnare, nec freta vel teloneos exactare, aut aliquas paratas facere: sed in eorum privatas audientias agentes ipsius Ecclesie unicuique de reputatis conditionibus directam facerent, et ab aliis simulque perciperent veritatem, et ubi fredum ipsi agentes aut reliqui homines memoratae Ecclesie acciperent; et freda ad ipsa loca sanctorum deberent Christo presule proficere in augmentum. Pari modo et si homines eorum pro quolibet excessu cuiuscumque fredum dissolveriant, fretus qui exinde in publicum sperari poterit, ad ipsas ecclesias fuisset concessus. Unde petit superscriptus pontifex ut enim suamque Ecclesiam, vel monasteria, castella, vel vicus ad eandem pertinentes vel aspicientes, de hac re plenius nostra auctoritas in Dei nomine confirmaret. Cujus postulationem pro divino intuitu, vel reverentia ipsorum locorum sanctorum, seu fidei suae respectu, vel mercedis nostrae augmento, gratanti animo praestitisse, et in omnibus confirmasse, et a novo concessisse cognoscite. Jubeamus namque ut quidquid constat tam in villis, domibus, aedificiis, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, accolabus utriusque generis, sexus vel aetatibus, cum integris terminis, solidoque statu eorum, tam ex munificentia regum et reginarum, quam id quod per venditiones, donationes, commutationes cessionesque titulis vel per quolibet instrumenta cartarum, aut quolibet ingenia legibus ad ipsam Ecclesiam domni Stephani, vel alias ecclesias, quae sub ipsa urbe Mettensi, vel in parochiis ipsius pontificis constructae esse videntur, fuit delegatum, et ad praesens pars ipsarum ecclesiarum cernitur possidere vel dominari, per hanc auctoritatem nostram, id ipsis ecclesiis, vel memorato pontifici, vel abbatibus suis eorumque successoribus plenius in Dei nomine confirmatum atque concessum esse cognoscite. Praecipientes enim jubeamus, ut neque vos, neque juniores, seu successores vestri in curtes ipsius ecclesiae, vel memorati pontificis, aut abbatum suorum, vel monasteriorum, castellorum, vicorum tam ultra quam citra Renum, Rodanum et Ligerim, vel praefatam civitatem Metten-em, aut in pagos vel parochias suas, et monasteria, seu cellas, cum omnibus ecclesiis ad eandem pertinentibus vel aspicientibus, nulla freta, nec teloneos, vel coniectos, aut summatas [sunnatas], vel aliquas paratas faciendum, vel quaecumque ingenium ad aliquod detrimentum generare, penitus ingredi non deberetis, si gratiam meam vobis in omnibus obtatis habere propiciam. Illud addi placuit scribendum, ut de tribus causis, de

hoste publico, hoc est de Ianno nostro, quando publicitus promovetur, et varta vel pontes componendum, illi homines bene ingenii, qui de suo capite bene ingenii immunes esse videntur, qui super terras ipsius ecclesiae, vel ipsius pontificis, vel abbatis sui commanere noscuntur; si in aliquo exinde de istis tribus causis negligentes apparuerint, exinde cum iudicibus nostris deducant rationes; sed non amplius vel minus: in reliquo vero pro mercedis nostrae augmento sub emunitate ipsi sint conservati, ut ad ipsam causam proficiant in augmentis. Et ipsa emunitas, quae a nobis vel ab antecessoribus patribus nostris fuit concessa circa memoratam Ecclesiam domni Stephani, vel praefata monasteria, vel castella, vicus, pagos, parochias vel abbatias, quae ad ipsum pontificem aspirere videntur, peremittere maneat inconvulsa vel conservata: qualiter ipsum pontificem seu clericum, vel pauperes ibidem alimoniam sperantes, plenius delectet Domini misericordiam attentius exorare. Et dommodo per anteriores praecipiones a longo tempore ipsa emunitas circa ipsam Ecclesiam, vel basilicas, seu monasteria, vicus vel parochias sub tempore praecedentium regum semper fuit conservata; et nos ad praesens pro animae nostrae remedio, vel retributione aeterna, id in ipsa Ecclesia domni Stephani, ubi suus sacratissimus sanguis vivus esse videtur, per nostram praecipionem firmavimus atque concessimus, ut quicumque hoc de iudicibus nostris aut quolibet refragare aut irrumpere vel immutare voluerit, iram trinae Majestatis vel omnium sanctorum, ubi ipse pontifex vel abbates sui deseruiunt, incurrat, et gratiam nostram nullo unquam tempore possit habere. Sed magis a vobis vel successoribus vestris sub integra emunitate omni tempore modis omnibus conservetur; qualiter gratiam nostram, ut diximus, valeatis habere, propiciam. Quam vero auctoritatem pro rei totius firmitate, ut omni tempore maneat inconvulsa, manus nostrae signaculis infra dixerimus in Dei nomine roborare.

Data xi Cal. Febr. anno vii et i regni nostri.

Actum Carisiaco, etc.

XXXI.

Caroli Magni diploma, quo confirmat privilegium Salonae contra episcopum Mettensem (anno 775).

(Ex Mabill., de Re diplomatica.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum. Oportet serenitas nostra ut ea quae a fidelibus nostris postulata fuerint, juste et rationabiliter pro servitio et fidelitate, quae circa genitorem meum Pippinum regem et circa me habere videntur, eis impertire debeamus. Notum sit omnibus fidelibus nostris, tam et praesentibus quam et futuris, qualiter veniens Folradus capellanus palatii nostri et abba sancti Dionysii nobis retulit privilegium a partibus sancti Dionysii, quam senodalis consilium anno nono ad Patris-Brunna ex promisso Angalramno episcopo et Wilharo archiepiscopo constituerunt de res proprietatis suae, in

loco qui dicitur Salona, quæ est constructus in honore sancti Dei genitricis et beatorum martyrum et confessorum et virginum: ubi sanctus Privatus martyr, et sanctus Illarius confessor requiescere videntur: et meo in privilegio insertum invenimus, ut neque Angalramnus episcopus, neque successores sui, neque archidiaconus, neque missus ecclesiæ suæ Mediomatricus ibi in ipso cœnobio pontificium habere non debeant, nisi si abbas sancti Dionysii expetierit ordinationes faciendi, chrismetandi, et tabulas benedicendi. Interrogavimus Angalramnum episcopum, si ipsum privilegium consentire debuisset. Et ipse nullatenus denegavit, nisi sicut et chnenodale consilio constituerunt coepi copi sui, sic consentivit sicut ipse privilegium clariter innotuit. Propterea talem præceptum et confirmationem permanere præcipimus ad partibus sancti Dionysii, ut post hunc diem nullus quislibet episcoporum, neque Angalramnus aut successores sui ipso cœnobio non contingat nisi sit sub emunitate et privilegio sancti Dionysii regulariter, sicut ceteras ecclesias, quas de ipsa casa sancti Dionysii aspicere videntur, et terras quas Angalramnus et Folradus infra ipso agro Salona et sine commutaverunt Simile modo ex nostrum permissum et confirmationem absque episcoporum Mettensis ecclesiæ impedimentum pars sancti Dionysii una cum ipso cœnobio Salona sub nostram tuitionem et defensionem procerumque nostrorum partibus sancti Dionysii debeant respicere, et quicquid per commutationes regum aut donationem, aut collata ibidem populi additum, aut censatum, et Folradus de suas res ipso cœnobio ditavit sub emunitate et defensione sancti Dionysii omnique tempore permanere debeant, ex nostra auctoritate confirmatum: ut melius delectet ipsam congregationem sancti Dionysii et sancti Privati, et sancti Illarii pro nobis et pro eis uxoreque nostra Domini misericordiam attentius deprecari. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu nostra propria subter eam firmavimus, et de anulo nostro sigillavimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Nomen et signum cancellarii omisum.

Datum quod fuit Decembris dies... anno x regnante domino nostro Carolo rege.

Actum Aquis palatio publico in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXII.

Diploma Karoli Magni pro monasterio Vrumentis (anno 775).

(Ex D. Calmet., Hist. de Lorraine.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, necnon et patricius Romanorum. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, cen-

^a Hæc pl. citi charta est sine die et anno. Cum vero Karolus titulo regis Longobardorum in ea utatur, indubium est post annum 774 ponendam esse. Schœpflinus ex corrupto Urstini manuscripto legit notam chronicam: *Datum regni Karoli regis anno decimo, ad quem annus 778 respondet.* Sed nullum vestigium nobis prodit, imo rerum circumstantiæ

tenariis, vel reliquis fidelibus nostris, tam presentibus quam futuris, notum sit qualiter domnus et genitor noster bonæ memoriæ Pippinus quondam rex, monasterium, quod vocatur Prumia, in honore sancti Salvatoris a novo fundamine visus fuit edificare, et res fiscalis ac proprietatis ad ipsum sanctum locum visus fuit delegasse, et in omnibus confirmasse, ubi venerabilem virum Asuerum abbatem una cum monachorum [turma] rectorem præesse constituit, et secundum ordinem sanctum illud locum gubernare præcepit. Unde prædictus abbas et monachi in ipso cœnobio consistentes, clementis regni nostri petierunt, ut ipsi homines, quem domnus et genitor noster bonæ memoriæ Pippinus quondam rex ad ipsum monasterium concessit vel delegavit, in ipsa tenore et consuetudine, sicut antea fuerunt, et ceteri fiscalini sunt nostri, absque alicujus contradictione ad jam dicto loco debeant permanere, tam de causas eorum in responsis, quamque aliam legem vel consuetudinem, sicut reliqui infra regna nostra habuerint fiscalini, et antea in unumquemque pago habuerunt consuetudinem. Cujus nos, propter nomen Domini et animæ nostræ remedium, eorum petitionibus nequivimus denegare, sed in omnibus præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus atque præcipimus, ut nullus quislibet de fidelibus nostris, neque de judiciaria potestate, qui jam fata casa Dei vel rectores ejus, nec homines ad ipsum sanctum locum deservientes, quem domnus ac genitor noster ibi concessit, de hac re inquietare, nec calumniam generare nullatenus presumatis, nisi, ut diximus, nostris et futuris temporibus, sicut antequam domnus ac genitor noster eos ad superscripta casa Dei delegasset, partibus suis deservierunt. Ita simili modo ad eundem sanctum locum in ea tenore deservire debeant, tam in responsis dando, quamque et reliquam legem ac consuetudinem, sicut ceteri fiscalini habere videntur. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, ac per tempora melius conservetur, manu propria subterfirmavimus, et anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Data mense Novembrio, anno octavo, et vi regni nostri.

Actum Throdonis villa publice, in Dei nomine D feliciter. Amen.

XXXIII.

^a *Placitum Karoli Magni regis Francorum, quo monasterio Honaugiensi ascribit bona in Osthoven et Hohgæst, quæ sibi vindicaverat abbatia b Corbeiensis (actum desinente anno 775).*

(Ex Granddier, Hist. de l'Église de Strasb.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, atque patricius Romanorum, vir iustiter. Tunc

omnino negant in Alsatia tunc commemoratum Carolum, gravi sua Hispanica expeditione distentum.

^b Hanc chartam corruptam et mutilam dederunt Mabillon., Annal. ord. S. Benedicti, tom. II, pag. 699., et Eccardus, Orig. Habsburg., pag. 105, atque multo corruptiorem Schœpflinus, Alsat. diplom., tom. I, pag. 51, ex codice manuscripto Christiani Urstini.

regalis celsitudo sui culminis sublinatur, quando A
 canctorum iurgia iuxta propositionis vel responsionis
 eloquia inter alterutrum salubre deliberat sententia,
 quatenus sub Deo in rege manet potestas quemodo
 cuncta terribilia debeant ordinare. Cum nos in Dei
 nomine a Selalitati villa in palacio nostro ad uni-
 versorum causæ audiendum, vel recto iudicio ter-
 minandum resederimus, ibique veniens advocatus
 S. Michaelis, vel b Beati abbatis nomine Othbertus
 interpellabat homines aliquos nomine Agissericum et
 Aldradum advocatos monasterii Corbeis, et repe-
 bat eis, eo quod ipsi illas res in loco, qui dicitur
 c Osthoia et d Gehlida, quas iam ad monasterium
 Sancti Michaelis per suum instrumentum tradidisset
 in eorum potestate injuste retinissent. Sed et ipsi
 Agissericus et Aldradus de presentie astabant, et ta-
 liter dederunt in responsis, quod ipsas res predictas
 nunquam tulissent malo ordine injuste, pro eo quod
 dixerant quod eas Gerbriga per suum instrumentum
 condonasset; unde et ipsum instrumentum præ ma-
 nibus se habere affirmabant, et ipsas in præsen-
 a n stra protulerunt recensendas; etiam et de hac
 causa ad utrasque partes nihil certi cognovimus:
 unde ad divina mysteria, Christi misericordia con-
 spirante, sicut longa consuetudo exposcit, et ipsi vo-
 luntarie consenserunt, jubemus emanare iudicium,
 ut dum per ipsa instrumenta de utraque parte certa-
 men non declaratur, ut recto tramite ad Dei iudicium
 ad e crucem Othbertus de parte Sancti Michaelis vel
 Beati abbatis et Agissericus de parte monasterii Cor-
 beis exire atque stare deberent. Quod et ita visi fuerunt
 stetit; et ea hora, protegente divina dextera Dei,
 Deus omnipotens suam justum iudicium declaravit,

a De antiquo regio Selstadii palatio consule Schœp-
 finum, Alsat. illustr. tom. I, pag. 699.

b Beatus tunc erat abbas monasterii sancti Mi-
 chaelis in Hohenaugia.

c Hodie vicus Osthofen, tertio ab Argentorato la-
 pide, feodum episcopatus Argentinensis domibus de
 Zuckmantel conc. sum.

d Hodie vicus Longast, feodum episcopatus Ar-
 gentinensis, quod possident comites Leiningenses.

e Crucis probatio, quam iudicium Dei dicebant,
 agebatur missæ tempore: duo adversarii ad crucem
 stabant brachiis expansis. Qui prior lassus brachia
 deponebat aut titubantia habebat, cenabatur victus.
 Multa hac de re loquent Gretzerus, de Cruce, lib. II,
 cap. 21, Ebelingius, de provocatione ad iudicium
 Dei, cap. 7, et Schilterus, Glossarii Teutonici, pag.
 490. Exstat Georgii Althammer de iudicio crucis dis-
 sertatio historico-politica Ulmæ an. 1677 impressa.

f Scilicet pignora, Gallice gage. Consuatur Du-
 cange, in Glossario, tom. VI, pag. 1579.

g Festuca est signum et symbolum traditionis, vel
 translatae possessionis, quam tradebat emptori ven-
 ditor, aut qui modo quovis rei possessionem in alium
 transferebat; et quidem ejusmodi chartis, ut legitimæ
 essent, insertebantur stipula seu festuca, quæ in qui-
 busdam autographis adhuc insertæ videntur. Du-
 cange, in Glossario, tom. III, pag. 410.

h Theodericus comes in a naliibus Francorum di-
 ctis Loiselianis, apud Bouquetum, tom. V, pag. 60,
 memoratur ad annum 811 inter primores Francorum,
 qui pacem inter Carolum et Henningum condicunt
 sacramento firmarunt.

i Bernhardus comes inter eosdem quoque memo-
 ratur.

ut homo memorati monasterii Corbeis Agissericus
 ad ipsum Dei iudicium ad ipsam crucem trepidus et
 convictus apparuit. Et tunc ipse et Aldradus in præ-
 sentia nostra vel procerum nostrorum ipsas res per
 loca nominata Osthoia et Gehlida per eorum f wadia
 una cum legibus fidefacta, ipsius advocato sancti
 Michaelis vel Beati abbatis nomine Othberto visi sunt
 reddidisse, vel revestisse, et per illorum g festucam
 exinde in omnibus duxisse exitum. Proinde nos ta-
 liter una cum fidelibus nostris, id sunt, Windringo,
 Odrigo, h Theodrico, i Bernhardo, j Albuino, Ghe-
 rardo, k Beringario comitibus, et l Anselmo comite
 palatii nostri, vel reliquis quam plurimis visi fuimus
 iudicasse m: ut dum ipsi in presenti adstant Agis-
 sericus et Aldradus, et hanc causam nullatenus
 B poterant denegare, et ipse Agissericus ad ipsum Dei
 iudicium ad crucem trepidus et convictus apparuerit,
 et ipsi de presenti per eorum wadia una cum legibus
 fide facta, ipsius advocato sancti Michaelis vel Beati
 abbatis nomine Othberto visi sunt reddidisse, vel
 revestisse, et per eorum festucam sibi in omnibus
 duxisse exitum. Propterea jubemus, ut dum hanc
 causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus,
 ut superius scriptus abbas Beatus, vel pars monaste-
 rii Honogie jam dictas res in loco qui dicitur Osthoia
 et Gehlida citra supradictos Agissericum et Aldra-
 dum eorumque heredes, vel citra omnes illas res in-
 juste retinere tentantes, omni tempore habeant eli-
 dicatas et evindicatas, et sit inter ipsos in postmo-
 dum absque ulla repetitione omni tempore sublata
 C atque definita, seu et iudulsa causatio. Theudegarius
 recognovit n.

i Legitur quidam Albinus, quem deliciosum fuisse
 regis Caroli testatur Anastasius, in vita Adriani pape,
 apud Bouquetum, tom. V, pag. 400.

k Beringarius comes memoratur ad annum 768, in
 continuatore Chronici Fredegariani, apud Bouque-
 tum, tom. V, pag. 8.

l Anselmus comes palatii ex Hispania rediens in
 montibus Pyreneis anno 778 interfectus scribitur ab
 Eginhardo, in Vita Caroli Magni, cap. 9, apud Bou-
 quetum, tom. V, pag. 93.

m Credit Cangius, in dissertat. sua de Joinvilla,
 pag. 228, comitem palatii semper egisse officium
 præsidis in illis iudiciis, quibus intererat reges.
 Sed ex hoc diplomate constat sententiam fuisse latam
 a rege ipso ad relationem comitis palatii. Officium
 comitis palatii ita describit D. Goezmann, anagram-
 matico nomine D. Zemganno larvatus in opere, cui
 titulus: *Les quatre âges de la Pairie de France*,
 tom. I, pag. 6: *Sous Charlemagne et ses premiers
 successeurs, le comte du palais instruisait les affaires
 dont le jugement était réservé au prince, et celles des
 personnes considérables; enfin il connaissait de toutes
 les affaires de la maison du monarque tant pour le civil
 que pour le criminel, et il avait la grande et petite po-
 lice dans le lieu où séjournait la cour.*

n Exstat apud Mabillonem, de Re diplomatica,
 pag. 438, Bouquetum, tom. V, pag. 734, et Hart-
 heim, Conciliorum Germaniæ tom. I, pag. 256.
 Placitum Caroli Magni similis fere styli pro monaste-
 rio sancti Dionysii, datum in Duria villa anno septimo
 regni sui, id est, 775. Theudegarius hanc chartam
 quoque recognovit, et ibidem occurrit Anselmus co-
 mes palatii cum comitibus Gherardo, Bernardo, et
 aliis, qui in comitatu regis erant, unde rursus palat

XXXIV.

Præceptum Caroli Magni, pro Paulino artis grammaticæ magistro (anno 776).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, et patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, castaldis, vel omnibus fidelibus nostris, præsentibus et futuris. Merito quidem a nobis sublevantur muneribus, qui nostris fideliter obsequiis famulantur. Et ideo si petitiones eorum, pro quibus nostras pulsaverint aures, ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exerceamus, atque illorum animum nobis deserviendo provocamus. Igitur notum sit omnium vestrum magnitudini, qualiter cedimus et donamus a nobis viro valde venerabili Paulino artis grammaticæ magistro, hoc est, res quondam et facultates tales quæ fuerunt Waldandii filii quondam Mimoni de Laberiano, quæ ad nostrum devenerunt palatium, pro eo quod in campo cum Forticauso inimico nostro a nostris fidelibus fuerit interfectus, Casa videlicet in Laberiano cum omni integritate et soliditate sua, id est, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, casis, massariis, cum servis et Aldionibus, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus, et immobilibus, omnia et ex omnibus, quantumcumque prædictus Waldandius ibi aut alicubi habere visus fuit, tam ex dono regum, aut iudicium, seu de comparato, aut de quolibet adtracto, prædicto Paulino a die præsentis tradimus atque cedimus perpetualiter ad possidendum; ita ut ab hac die prædictus Paulinus suprascriptis de rebus quieto ordine teneat et possideat, et quicquid exinde facere voluerit, liberum in omnibus perfruatur arbitrium. Præcipientes ergo iubemus ut nullus quislibet de fidelibus aut successoribus nostris prædicto Paulino de jam dictis rebus ullo umquam tempore inquietare, aut calumniam generare præsumat, sed omni tempore ex dono largitatis nostræ ipsas res juræ proprietario valeat possidere firmissimo. Et ut hæc præcepto firmior habeatur, vel nostris vel futuris temporibus melius conservetur, manu propria in æternum decrevimus roborare, ac de anulo nostro jussimus sigillare.

Data xv Kalend. Julii, anno octavo regni nostri, e Loreia civitate, in Dei nomine feliciter.

XXXV.

Præceptum Caroli Magni quo renovantur amissa Honauigiensis monasterii chartarum instrumenta (an. 776, die 9 Junii).

(Ex Grandidier, *ibid.*)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardo-

placitum Selestadiense ad annum 775 quoque esse ponendum.

^a Loreia, vulgo *Loreda*, in ducatu Veneto ad Athesin.

^b Charta hæc existat apud Mabillonem, *Annal. Ord. S. Bened.* tom. II, pag. 698, et Eccardum, *Orig. Habsburg. Austriacar.* pag. 404, sed vitiose; correctus in Schœpflini *Alsacia diplomatica*, tom. I, p. 49.

^c Mabillon pro anno 8 legit 15, qui incidit in an-

rum, omnibus fidelibus nostris tam præsentibus quam futuris. A regale enim necesse est releventur clementia, qui damnitatem passi sunt per injuriam. Igitur venerabilis vir Beatus abbas ex monasterio Scotorum, quod vocatur Onogia, quod Benedictus episcopus in honore S. Michaelis novo construxit opere, ubi preverabilis pater corpore requiescit, clementie nostri regni suggestit, eo quod instrumenta chartarum ipsius monasterii ante hos annos, per negligentiam, per quas infra regna Francorum Christo propitio ipsum monasterium aliquid possidebat, tam per præcepta regum ac reginarum, quam reliquorum Deum timentium hominum, ibidem collatum ac confirmatum fuit, perdita devenissent; et asserit se ipse abbas ipsas res ad partem jam dicti monasterii quieto ordine, sicut antea fecit, moderno tempore possidere. Sed pro firmitatis studio petiit celsitudinem nostram, dum hæc causa per negligentiam ita contigisset, ut ab omnibus notum sit, ut denuo per nostram auctoritatem omnes res ejusdem ecclesie, quicquid cum equitatis ordine possidere videtur, confirmare deberemus. Cujus petitionem denegare nolumus, sed ita prestissime vel confirmasse cognoscite. Præcipientes enim jubemus, ut quicquid ante dictum monasterium Sancti Michaelis nunc temporis juste possidet, unde ipsa Dei casa vestita est, deinceps per nostram confirmationem, quicquid per præcepta regum ac reginarum, seu reliquorum Deum timentium hominum ibidem collatum ac confirmatum fuit, tam præfatus Beatus abbas, quam qui successores eius fuerint futuri, vel rectores ejusdem ecclesie sancti loci teneant et possideant, atque ad ipsam casam Dei diuturnis temporibus in augmentis proficiant. Et ut hæc auctoritas firmior sit, manu nostra subter firmavimus, et anulo nostro sigillare jussimus.

Signum † Karoli gloriosissimi regni.

Wigbaldus ad vicem Hitherii recognovit.

Datum quinto Idus Junias, anno octavo regni nostri. Actum d Carisiago palatio publico, in Dei nomine feliciter.

XXXVI.

Diploma Caroli Magni, pro Salonensi monasterio (anno 777).

(Ex D. Calmet., *Hist. de Lorr*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum. Oportet serenitas nostra, ut ea quæ a fidelibus nostris postulata fuerint, juste et rationabiliter pro servitio et fidelitate, quæ circa genitorem meum Pippinum regem et circa nos habere videntur, eis impertire debeamus. Notum sit omnibus fidelibus nostris, tam et præsentibus quam et futuris, qualiter veniens Folradus capellanus pa-

nium 781. Cum vero Hitherius, quem Schœpflinus male scribit Hitherius, non amplius legatur cancellarius in chartis post annum 776, sed Rado, eundem prætulimus.

^d Carisiagum, vicus ad Isaram hætenus vocabulum Chiersi, sive Kiersi retinens. De Carisiaco et ejus vero situ lege quæ multis tradit in disquisitione Michael Germanus, apud Mabillonem, de *Re diplomatica*, lib. v, pag. 258-268.

lati nostri, et abba sancti Dionysii; nobis retulit privilegium a patribus sancti Dionysii, quam synodalia consilia anno nono ad Patris Branna ex promisso Angelramno episcopo et Wilhario archiepiscopo constituerunt de res proprietatis suæ, in loco qui dicitur Salona, quæ est constructus in honore sanctæ Dei Genitricis, et beatorum martyrum, et confessorum et virginum: ubi sanctus Privatus, et sanctus Illarius confessor requiescere videntur: et tunc in privilegio insertum invenimus, ut neque Angelramnus episcopus, neque successores sui, neque archidiaconus, neque missus ecclesiæ suæ Mediomatricus, ibi in ipso cœnobio pontificium habere non debeant, nisi si abbas sancti Dionysii expetierit, ordinationes faciendi, christmetandi, et tabulas benedicendi. Interrogavimus Angelramnum episcopum, si ipsum privilegium consentire debuisset? Et ipse nullatenus denegavit, nisi sicut et cœnodale [synodale] consilio constituerunt coepiscopi sui; sic consentivimus, sicut ipse privilegium clariter innovit. Propterea talem præceptum et confirmationem permanere præcipimus ad partibus sancti Dionysii, ut post hunc diem nullus quislibet episcoporum, neque Angelramnus, aut successores sui, ipso cœnobio non contingat, nisi sit sub emunitate et privilegio sancti Dionysii, sicut cæteras ecclesias, quas de ipsa casa sancti Dionysii aspicere videntur. Et terras quas Angelramnus et Folradus infra ipso agro Salona et sine commutaverunt.... S. mile modo ex nostrum permissum et confirmationem absque episcoporum Metensis Ecclesiæ impedimentum, pars S. Dionysii una cum ipso cœnobio Salona sub nostram tuitionem et defensionem, procerumque nostrorum, partibus sancti Dionysii debeant respicere, et quicquid per commutationes regum, aut donationem, aut collata ibidem populi additum, aut censatum, et Folradus de sua res ipso cœnobio ditavit, sub emunitate et defensione sancti Dionysii, omni tempore permanere debeant, ex nostra autoritate confirmatum: ut melius delectet ipsam congregationem sancti Dionysii et sancti Privati, et sancti Illarii, pro nobis et pro eis, uxoreque nostra, Domini misericordiam attentius deprecare. Et ut hæc autoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu nostra propria subter eam firmavimus, et de anulo nostro sigillavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Nomen et signum cancellarii omissum.

Datum quod fecit Decembris dies.... anno x. Regnante domino nostro Carolo rege. Actum Aquis palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXVII.

Carolus Magni præceptum, quo omnes Dionysiani monasterii immunitates confirmat (anno 778).

(Ex Mabill., de Re diplomatia.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardo-

• Observa in hoc diplomate confirmari a Carolo Magno donationes eorum qui vel se servos Ecclesiæ volebant, vel qui ad monasticum institutum convolantes, se suaque omnia conferebant; unde maxime

rum ac patricius Romanorum. Incipientia regni nostri affectum de nostra erectione integro auxiliante Domino vigilavi, et pro ipsa bona opera auctum cum consilium pontificum vel seniorum optimatum nostrorum emunitate pro nostro confirmandum regnum et mercede vel inepiscendum vitam æternam renovare deliberemus, quod ita et fecimus. Ergo oportet clementiæ principale inter ceteras petitiones illud quod pro salute ascribitur, et pro divino nomine postulatur, placibile auditum suscipere, et procul dubium ad effectum perducere: quatenus de caducis rebus præsentis sæculi æterna conquiratur juxta præceptum Domini dicentes: Facite vobis amicus de mamona iniquitatis. Ergo de mamone iniquitatis juxta ipsius dictum nos oportet mercare æterna cælestia: udum sacerdotum congruum impertimus beneficia, retributorem Domino ex hoc habere mereamur in æterna tabernacula. Igitur venerabilis vir Folradus abba de basilica peculiaris patroni nostri domni Dionysii martyris, ubi ipse preciosus dominus in corpore requiescit, clementia regni nostri supplicavit, eo quod ab antecessoribus regibus a longo tempore omnis emunitas de villas præfate sanctæ basilicæ fuit concessum. Unde et ipsas præceptiones manus robotatas et bonæ memoriæ genitore meo Pippini condam regis se præ manibus habere affirmat, et hoc usque nunc inviolabiliter asserit esse conservatum. Unde petiit ut hoc per nostram auctoritatem denuo pro re firmitate circa ipso sancto loco, vel homines qui se cum substantia eorum ad ipsa basilica tradunt vel conloquant, juxta quod antecessoris regis per eorum auctoritates ad ipsa basilica hoc præstiterunt et confirmarunt, hoc iteratis circa ipso abbate concedere et confirmare deberemus. Ideo cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, quod nos pro reverentia ipsius sancti loci vel pro quietum domino famulantium primum voluntatem denuo concessisse et in omnibus confirmasse vestra cognoscat solertia. Quapropter per hanc præceptum, quod specialius decernimus et in perpetuum volumus esse mansurum, jubemus, ut neque vos, neque juniore, seu successores vestri, nec quislibet de iudicialia potestate accinctus, in curtis præfate basilicæ domini Dionysii ubi et ubi, in quascumque pagos in regno Deo propitio nostro, quod ad die pars ipsius D monasterii possedere vel dominare videtur, vel quod a Deo timentibus hominibus per legitima instrumenta ibidem fuit concessum, aut inantea fuerit additum, atque delegatum, nec ad causas audiendum, nec ad fidijussoris tollendum, nec ad freda extendendum, nec ad mansionis faciendum, nec paratas, nec ulla redhibitiones requirendum ingredi nec exigere quoque tempore penitus non præsumatur, nisi quicquid fisci noster exinde potuerit sperare, omnia et in omnibus pro mercedis nostræ compendium cum omnis fredas ad integrum sibi concessus (ut dictum est) inspec-

monasteriorum facultates accreverunt. Nota etiam vocem *genitore meo*, qua Carolus utitur, ut in alio diplomate eruto ex archivo sancti Michaelis ad Mosam, tametsi plurali modo in textu loquitur.

tas ipsas præceptiones anteriorum regum, vel juxta quod præsens nostra continere videtur auctoritas, quicquid ipse sanctus locus ad die præsentem (ut diximus) habere videtur, quam quod in postmodum a Deo timentibus hominibus vel a nobis ibidem fuerit additum vel conlatum, seu quibuscumque juste et rationabiliter cum omni substantia sua ad ipsos monasterio se tradiderit, et res suas per legitima instrumenta ibidem delegaverit vel firmaverit, sub integra emunitate ad die præsentem valeat resedere quietus atque securus, et (ut dictum est) quicquid exinde forsitan fiscus noster sperare potuerat, in luminariibus vel in stipendiis seu et in elemosinis pauperum ipsius monasterii perenniter pro nostris oraculis ad integrum in omnia et ex omnibus sit concessum atque indultum: ut eis melius delectet pro stabilitate regni nostri vel pro quietum quibuslibet Liudis nostris Domini misericordiam aditencius deprecare. Et ut hæc auctoritas nostris et futuris temporibus circa ipso sancto loco perenniter firma et inviolata permaneat vel per tempora intacta custoditur atque conservetur, et ab omnibus iudiciis melius credatur; propria manu annotatione studuimus adumbrare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Gilbertus ad vicem Radonis recognovi et subscripsi.

Data in mense Octob. anno xi et quinto regni nostri.

Actum Goddinga villa in Dei nomine feliciter.

XXXVIII.

^a *Diploma Caroli Magni, quo confirmat bona et possessiones monasterii Honaugiensis (an. 778, mense Januario.)*

(Ex Granddier, *Hist. de l'Eglise de Strasbourg.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, domesticis, vicariis, centenariis, vel omnibus missis nostris discurrantibus presentibus scilicet et futuris. Maximum regni nostri in hoc augere credimus munimentum, si beneficia opportuna locis ecclesiarum benivola deliberatione concedimus, ac Domino protegente stabilitate perdurare confidimus. Igitur noverit solertia vestra, quia nos ad petitionem venerabilis viri Beati abbatis tale pro eterna retributione beneficium visum sumus indulsisse, ut in villas vel res ecclesie sancti Michaelis archangeli de monasterio quod est constructum in insula Rheni que vocatur Honaugia, quas presenti tempore, aut nostro, aut cujuslibet munere habere videtur, vel quas deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel freda undique exigendum quoque tempore non presumat ingredi: sed predictus Beatus, vel successores

^a Chartam hanc jam ediderunt Mabillon, in *Annalibus ord. sancti Benedicti*, tom. II, pag. 699, Ecard, *Origin. Habsburg. Ausriac.* pag. 103, Bouquetus, in *Scriptorib. rer. Franc.*, tom. V, pag. 739, et Schœpflinus, *Alsac. diplom.* tom. I, pag. 50, sed incorrecte.

^b Hodie Herstal ad Mosam prope Leodium, de

A sui propter nomen Domini vel sancti Michaelis sub integre emunitatis nomine ipsas res valeat dominare. Precipientes ergo jubemus, ut neque vos, neque juniores, aut successores vestri, nec ulla publica judiciaria potestas quocumque tempore in villas ubicumque in regno nostro, ipsi ecclesie aut regia, aut privatorum vel honorum hominum largitate colatas, vel que inantea per Deum timentes fuerint colate, ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de qualibet causa exigere, nec mansi-nos, aut paratas, vel fidejussores tollere presumatis; sed quidquid exinde deservientibus, qui sunt infra agros vel vineas, seu super terras predictæ ecclesie S. Michaelis commanentes, vel qui alicubi commanent; et ibidem legitimo ordine aspiciere videntur, fiscus noster aut de freda, aut undicumque poterit sperare ex nostra indulgentia pro futura salute in luminariibus ipsius ecclesie per manum agentium eorum ad ipsam ecclesiam proficiat in partem; et quod nos propter nomen Domini et anime nostre remedium, seu nostram subsequentem progeniem plena devotione indulsimus, nec regalis sublimitas, nec quorumlibet iudicium sera cupiditas refragare temptet. Et hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, et de anulo nostro jussimus sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Erchanbaldus ad vicem Radonis recognovi et subscripsi.

Datum in mense Januarii, anno decimo regni nostri. Actum ^b Aristellio, palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXIX.

Præceptum Caroli Magni pro Nimfridio abbate monasterii Crussensis (ann. 779).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, et universis fidelibus sanctæ Dei ecclesie et nostris, presentibus et futuris, notum sit qualiter vir venerabilis Nimfridius abbas serenitati nostræ suggestit eo quod ipse una cum monachis suis intra eremum in territorio narbonense super fluvium Oroblonem, in loco nuncupante Novalias, monasterium in honore sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ novo opere construxisset, ibique domos, ecclesias et alias habitationes edificasset, et vineas plantasset, et campos ad laborandum, et prata de censu nostrorum fidelium, etc. . . . hominum accepisset. Quod usque nunc, sicut asserit, cum æquitate ordine absque ullius contrarietate se habere et possidere profitetur. Ideoque petit custodiam nostræ ut nos ei et monachis suis supradictum locum,

quo multa protulerunt Germanus apud Mabillonem, de *Re diplomatica*, lib. IV, pag. 286, et Paullini, de *Pagis Germaniæ*, pag. 84.

^c Mabillonius lib. XXIV *Annal. Bened.*, n. 86, legit, atque prata a fiscalibus et dominis locorum accepisset.

cum omni adjacentia seu pertinentia, undecumque ipse et monachi sui ad præsens iuste et rationabiliter vestiti esse noscuntur, deinceps indulgentia nostra in elemosyna nostra concedere et confirmare debemus. Cujus petitionem demegare nolumus; sed pro mercedis nostræ augmento ita concessisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, ut neque vos, neque juniores seu successoresque vestri memorato viro venerabili Ninfredio abbati aut successoribus suis de supradictis locis, unde ad præsens ipse et monachi sui cum sequentis ordine ac iuste ac rationabiliter vestiti esse noscuntur, inquietatem [*forte*, inquietare] aut calumniam generare, nec aliquid exinde [per injuriam ^a] abstrahere aut minuire quoquo tempore præsumatis. Sed per hanc nostram auctoritatem et confirmati non habeant in elemosina nostra omni tempore concessum; ita ut melius eis delectet pro nobis et filiis et filiabus nostris, seu cuncta familia domus nostræ. . . . Domini misericordiam adentius deprecare. Et huc hæc auctoritas firmiter habeatur, et [per tempora] melius conservetur, manus nostræ signavit, subter eam roborare decrevimus, et de annulo nostro vigilare jussimus ^b.

XL.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio S. Germani a Pratis (ann. 779).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, seu junioribus nostris. Si oportuna beneficia ad loca sanctarum ecclesiarum, vel sacerdotibus præstare non desinimus, hoc nos procul dubio ad æternam beatitudinem retribuere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra qualiter venerabilis vir Hrobertus abbas de basilica sancti Vincentii vel domni Germani, ubi ipse preciosis corpore requiescit, clementiæ regni nostri suggestit, et præceptionem domini et genitoris nostri bonæ memoriæ Pippini quondam regis nobis ostendit relegendam, ubi repperimus insertam qualiter propter nomen Domini et ejus merita compellentibus beneficiis præstitisse cognoscitur, ut annis singulis ubicumque in regno nostro negociantes ipsius sancti loci pergere vellent, sicut ipse Hrobertus abbas mereare videtur, tam ad luminaria comparanda, vel pro reliqua necessitate discurrentes tam ultra Ligere quam extra Ligere, vel in Burgundia, etiam in Provincia vel in Francia, quam et in Austria, ubicumque in regna, Christo propitio, nostra pergere vellent, nullo theloneo, nec de saumas, nec de carrigine, neque de navigio, neque de qualibet redibitione exinde ad partem fisci nostri, missi sui discurrerent dissolvere non debeant. Propterea per præsentem præceptum

A decernimus, quod perpetualiter mansurum esse jubemus, ut per ullos portos, neque per civitates tam in Rodomo quam et in Wicus, neque in Ambianis, neque in Trejecto, neque in Dorstadæ, neque per omnes portus, ac sanctam Maxantiam, neque alicubi, neque in Parisiaco, neque in Ambianis, neque in Burgundia, in pago Trigasio, neque in Senonico, per omnes civitates similiter, ubicumque in regna, propitio Christo, nostra, aut pagis vel territoriis Theloneus exigatur, nec de navale, nec de carrale, neque de saumas, neque de trava erectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico, nec saluatico, nec cespitico, nec ulla redibitione, quod fiscus noster exinde poterat sperare, nec vos, nec juniores successoresque vestri eidem non requiratis nec coactetis; sed omnia in omnibus propter nomen Domini ipse abbas, vel successores sui, aut memorata ecclesia sancti Vincentii vel domni Germani habeant indultum, ut vel ad luminaria ipsius sancti loci proficiat in augmentis. Adjungimus etiam theloneum illum quem Gerardus comis de Villa Nova curte sancti Germani visus fuit recepisse, ut deinceps pars sancti Germani ipsius theloneo cum omni integritate in nostra elemosina ad luminaria ipsius ecclesie recipere debeant absque alicujus contrarietate, quacumque auctoritate perpetuis temporibus valida, manu nostra propria decrevimus roborare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Optatus ad vicem Radonis recognovi.

Data vi Cal. Aprilis, anno xi et v regni nostri.

Actum Havistallo palatio publico.

XLI.

Diploma Caroli Magni pro Cabilonensi S. Marcelli monasterio (anno 779).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus gentibus [*forte*, agentibus] nostris tam præsentibus quam futuris. Juvante Domino, qui nos in solium regni constituit, principalem quidem clementiæ nostræ est, cunctarum accommodare aurem benignam utilitatibus, præcipue quæ pro compendio animarum a prædecessoribus nostris regibus ad loca ecclesiarum probamus esse indulta, devota mente debemus perpendere, et congrua beneficia, ut mereamur ad mercedem esse participes, non negare; sed robore majore pro nostris oraculis confirmare. Igitur magnificus Hrobertus episcopus rectorque basilicæ sancti Marcelli, quæ ponitur sub oppidum Cabilonice urbis, ubi ipse preciosus Domini martyr in corpore requiescit, nostræ celsitudini intulit suggestionem, eo quod antecessores nostri anteriores reges, vel bonæ memoriæ domnus et genitor noster Pippinus quondam rex per eorum præceptiones integras immunitates ipsi mona-

^a Quæ uncinis includantur legi non potuerunt.

^b Cætera deesse in autographo fero exeso testatur primus editor. Mabillonius tamen loco jam citato tradit hoc præceptum datum fuisse in palatio regio Compendio, xv Kalendas Februarii, anno regni Ca-

roli undecimo. Hæc notæ chronologica conciliari nequeunt cum iis quæ narrat annalista Laureshamensis: « Rex de Havistallo, ubi hiemaverat, et ubi Natalem Domini ac sanctum Pascha celebraverat, prima veris temperie movens Compendium venit. »

sterio concessissent, ut in villas aut super terras ipsius monasterii nullus iudex publicus, nec ulla potestas ad causas audiendum, vel freda exigendum, aut fidejussores tollendum, aut mansiones aut paratas faciendum, nec ulla requisitiones [redibitiones] requirendum, ibidem ingredi non deberent. Unde et ipsas præceptiones antecessorum regnm, et confirmationes eorum jam dictus Hluebertus episcopus nobis ostendit relegrandas, et ipsa beneficia moderne tempore asserit esse conservata. ^a Sed per confirmationis studium petiit clementiæ regni nostri, ut hoc de novo ipsi monasterio nostra deberet auctoritas confirmare. Propterea jubemus ut inspectis ipsis priorum principum auctoritatibus, neque vos neque juniores successores vestri, nec ullus quilibet de iudiciario potestate in villas ipsius monasterii, quas præsentis tempore habere videtur, aut inantea a Deum timentibus hominibus fuerint conlata, aut conlaturæ, nullus iudex publicus ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut fidejussores tollendum, vel mansiones aut paratas faciendum, nec ulla redibitiones requirendum, ingredi non præsumatis, nisi integra immunitate, sed sicut [beneficium] nostrorum antecessorum regum ipsi monasterio usque nunc fuit conservatum, ita et deinceps per nostram auctoritatem generaliter maneat inconvulsam: et si antea temporibus per aliquam negligentiam abbatum, aut tepiditatem rectorum, aut præsumptionem iudicum, de ipsis immunitatibus fuerit immutatum aut raptum, evulsumque aut extractum, nostris auctoritatibus et beneficiis restauretur. Et ulterius quod concessimus, nec vos, neque juniores vestri infringere vel violare præsumatis. Si quis autem fuerit aut dominus, aut comes, domesticus, vicarius, seu qualiscumque, iudiciaria potestate succinctus, indulgentia bonorum, aut bonitate piorum christianorum aut regum, qui ipsas irrumpere et violare præsumperit, solidorum sexcentorum munere se cognoscat culpabilem, ita ut duas partes in archivium ipsius monasterii reddat, et tertiam partem ad fiscum

nostro sacello componat, ut non delectet, quod nostris antecessores aut boni christiani concesserint vel indulsissent, ab impiis hominibus lacerari, et quicquid exinde fiscus noster potuerit sperare, in hominibus ipsius ecclesiæ sancti Marcelli martyris, pro stabilitate regni nostri, seu nostra subsequente progenie, proficiat in augmentum. Et ut hæc auctoritas firma stabilitate debeat perdurare, subter eam signaculis propria manu decrevimus roborari.

Signum [Caroli] gloriosissimi regis.

Data pridie Cal. Maius, anno undecimo et quinto regnorum nostrorum.

Actum ^b Haristalio.

XLII.

^c *Diploma Caroli Magni, quo Fulrado abbati sancti Dionysii Lepraham et alia bona ejusdem abbatiæ confirmat (Datum Aquisgran, 2) Aprilis 781).*

(Ex chartulario abbatiæ San Dionysianæ edidit Doublet, *Antiquités et Recherches de l'abbaye de Saint-Denis, livre III, pag. 713.*)

XLIII.

^d *Diploma Caroli Magni, quo abbatiæ sancti Dionysii confirmat omnia bona et privilegia quæ ipsi concesserat Fulradus abbas, præsertim e in pag. Alsacince cellam sancti Alexandri, ubi ipse corpus requiescit, cum omnibus appendiciis et pertinentiis, cum rebus et mancipiis utriusque sexus ibi consistentibus (Datum Duria, 16 Septemb. 781).*

(Ex chartulario tabularii San Dionysiani edidit Doublet, *ibid.*)

XLIV.

Diploma interpolatum Caroli Magni, quo ecclesiæ Lebrahensi decimas terrarum ad ipsam spectantium concedit (anno 781).

(Ex Grandidier, *Histoire de l'Eglise de Strasbourg.*)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus fidelibus nostris tam presentibus quam futuris. Quicquid enim locis venerabilibus ob amorem Dei et opportunitatem servorum Dei benivola deliberatione concedimus, hoc nobis procul dubio ad æternam beatitudinem, vel remedium animæ nostræ pertinere confidimus. Noscitur igitur universitas fidelium tam presentium quam posterorum, quod venerabilis abbas nepos noster ^e Ful-

^a Apud Sammarthanos, qui illud quoque præceptum ediderunt tomo II Galliæ Christianæ, *pro confirmationis studio.*

^b Wigbaldus ad vicem Radonis hoc diploma recognovit, ut tradit Mabillonius lib. xxiv *Annal. Bened.*, num. 90, qui addit tunc fuisse in basilica S. Marcelli clericos sæculares, ibique perstitisse usque ad sæculum decimum, quo hæc basilica monachis restituta est sub S. Maioli abbatis Cluniacensis disciplina.

^c De sinceritate hujus diplomatis, quod ex ipso autographo, seu potius chartulario, deduxisse testatur Doubletus, nihil dicimus: dubia forsitan illi danda fides, cum illius memore nec Mabillon, nec Felibien, nec Bouquetus, in investigandis chartis San Dionysianis maxime studiosi. Hæc esse apertissime commentitium pronuntiat Coitinus, *Annal. Ecclesiast.* tom. VI, pag. 214. « Non negaverim, ait Mabillon, de *Itte diplomatica* lib. III, cap. 2, pag. 225, quædam esse apud Doubletum vel omnino falsa, vel interpolata, vel dubia. . . Bonus ac simplex erat Doubletus, qui quodlibet incidit in manus, sine dolo malo in publicos oculos produxit, etc. » Mabillonii assentiunt aucto-

res Gallici novæ Diplomaticæ, dnm scribunt, tom. III, pag. 655: « Ce bon homme (Doublet) ne composa sa collection sur d'autres monuments que sur des copies souvent fautive et sur les cartulaires où les copistes ont quelquefois mal rendu les originaux; » et tom. IV, pag. 415, note, « Doublet, homme simple et sans critique, a fait entrer dans sa collection quelques pièces interpolées et prises sur de mauvaises copies. » GRANDIDIER.

^d Item judicandum est de hoc diplomate quod de præcedenti diximus. Æra præsertim falsa est, cum dicitur: *Datum anno xxi et vii regante domno nostro Carolo gloriosissimo rege.* Annus 22 regnantis Caroli apud Francos erat 17 regnantis apud Longobardos. Annus 22 incidit in annum Christi 790, quo jam obierat Fulradus, ad cuius petitionem datum fuit hoc diploma. Unde legendus forsitan annus xiii, qui coincidit cum anno Christi 781, et anno octavo Caroli regnantis in Longobardia. GRANDIDIER.

^e Fulradus filius Riculfi et Ermengardis, ut ex suo liquet testamento anni 777, nunquam fuit nepos Caroli Magni. Id adiecit interpolator, qui forsitan confundit illum cum altero Fulrado, qui fuit abbas S. Quintini apud Augustam Veromandorum, et in Caroli

radus cum monachis de basilica domni Dionysii martyris sociorumque ejus Rustici et Eleutherii, ad nos accedens, petivit ut ecclesie Lebrahe, quae sita est in pago Alsacensi, ubi dominus et sanctus Alexander martyr corpore requiescit, cui multa beneficia pro salute animae nostrae contulimus, omnium terrarum ad ipsam ecclesiam pertinentium decimas ei concederemus. Quorum pie petitioni annuentes, quod a nobis petierunt eis concessimus, nostroque sigillo signatam tradidimus eis chartam: cui quicumque contradicere praesumpserit, perpetuo subiaceat auctoritati

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Actum Wormatia civitate, in anno decimo tertio regnante domino nostro Carolo gloriosissimo rege Francorum et Longobardorum, ac patricio Romanorum ^b.

XLV.

^c *Diploma Caroli Magni, quo monasterium Hoinaugie se immune declarat a teloneis (anno 782, 17 Nov.).*

(Ex Grandier, ibid.)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, teloneariis, vel omnibus curam publicam agentibus. Si opportuna beneficia ad loca sanctarum ecclesiarum, vel servis Dei prestare non desinemus, hoc nobis procul dubio ad eternam beatitudinem pertinere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, quod nos ad petitionem venerabilis viri Beati abbatis, qui est rector monasterii Hoinaugie, quod est in honore S. Michaelis constructum, tale propter nomen Domini beneficium ejus meritis compellentibus prestitisse volumus, ut ubicumque homines ipsius monasterii infra regnum nostrum ad negotiandum pervenerint, nullum telonium, nec quamlibet redditionem, que ad partem fisci nostri spectare videtur, solvere, nec dare debeant. Propterea per presentem preceptionem decernimus, quod perpetuo mansurum esse jubemus, ut nullo telonio, nec ^d navigale, nec ^e carrale, ^f evectione, nec ^g rotatico, nec ^h pontatico, nec ⁱ salutatio, nec ^j pulveratico, nec ^k cispatatico, nec ulla reddi-

Magni et Ludovici pii aulis comparuit. Hic Caroli Magni propinquum patrem habuerat Hieronymum, qui erat filius naturalis Caroli Martelli et frater Pipini regis.

^a Stylus hic chartis Carolingicis plane est ignotus.

^b Mos tunc erat ut vel archicapellani, vel cancellarii, vel alii sua nomina subscriberent pro stabilienda diplomatis firmitate, qui mos in hac Caroli Magni charta non usurpatus, praeter alia interpolationis signa, illam maxime suspectam reddit, quod et firmat ipse Felibien, qui praetensi hujus diplomatis auctoritate in historia sua San Dionysiana nequaquam uti voluit. Praedictam chartam supposititiam sibi videri asserit Coimtus, Annal. ecclesiast. tom. VI, pag. 214.

^c Exstat haec charta apud Mabillonem, Annal. ord. S. Bened. tom. II, pag. 699, Ecardum, Orig. Habsburg. Austriac. pag. 104, Bouquetum, in scriptor. rer. Franc. tom. V, pag. 745, et Schaefflinum, Alsat. diplom. tom. I, pag. 52, sed non satis correcte.

lucione, quod fiscus noster exinde poterit sperare, nec vos, nec juniores, aut successores vestri eidem requirere, nec exactare faciatis, sed omnia et in omnibus propter nomen Domini, vel S. Michaelis archangeli ipse Beatus abbas vel successor suus, aut memoratum monasterium habeant indulgentium atque concessum, quatenus in luminaribus ipsius sancti loci proficiat in augmentum. Et ut haec auctoritas firmior habeatur, vel a fidelibus nostris melius servetur, de annulo nostro eam decrevimus roborare.

Wigbaldus ad vicem Radonis recognovit et subscripsit.

Data XVI Kalendas Novembris, anno decimo quarto regni nostri. Actum ^l Cl. piaco palatio publico.

XLVI.

^B *Caroli Magni praecipuum pro confirmatione commutationis quorundam praediorum in pago Metensi, imae inter Fulradum abbatem Di. nysianum et Eufemiam abbatissam parthenonis sancti Petri in urbe Metensi (anno 782).*

(Ex Mabill. de Re diplom.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Notum sit fidelibus nostris tam praesentibus quam et futuris, si hoc quod inter se commutaverint nostris oraculis confirmamus, regum consuetudinem exercemus, et eadem postmodum jure firmissimum mansurum esse credimus. Igitur compertum sit omnium vestrorum magnitudini, qualiter venerabilis vir Folradus abbas de monasterio sancti Dionysii seu archipresbyter, atque Eufimia abbatissa de monasterio superiore que est constructa in honore ^m sancti Petri, infra muro Mettis civitate, pro oportunitate amborum partium res aliquas inter se commutasse. Unde et ipsas commutationes bonorum hominum manibus roboratas in praesenti ostendiderunt relegendas: ubi cognovimus qualiter dedit Eufimia abbatissa ad parte Folrado abbate una cum consensu ancillarum Dei ibidem consistentium locella duo infra pago Saluinse, super fluvium Salona, in Compendio, id sunt in Filicione-curte, seu in Vieterneia-curte, quantumcumque in ipsas curtes fuit ratio sancti Petri in integritate, et quicquid ad ipsa loca aspicit. Simile modo Folradus dedit ad parte Eufimianae abbatissa et illa congregacione sancti Pe-

^d Est teloneum pro navibus, *navlage*.

^e Teloneum pro carris, *droit de charroi*.

^f Teloneum pro equis vel equitaturis.

^g *Droit de rouage*.

^h *Droit de pontage*.

ⁱ *Droit d'heureux abord*.

^j Vide supra, col. 938, nota ¹.

^k Vide supra, col. 938, nota ².

^l Mabillon et alii male legunt *Cispiaco*. Clippiacum fuit palatium regium, Gallice *Clichy*, de quo lege Germanum, apud Mabillonem, de Re diplomatica, lib. IV, pag. 275.

^m Monasterium virginum sub nomine sancti Petri haecenus existit apud Divodurum Mediomatricorum. De Petro melius Petrone episcopo Virdunensi qui regnante Carolo Magno in Ecclesia praesuit, lege historiam episcoporum Virdunensium in Sp. citegà tomo XI, pag. 259.

ri res proprietatis suae in pago Scarponinse in loco que dicitur Basigunde-curte, quantumcumque cum Petrone episcopo Virduninse, seu et Annone abbate commutavit, et quicquid ad ipso loco aspicere videtur, totum et ad integrum dedit ad parte Eufimianæ abbatis. Sed pro integra firmitate petierunt ipse abbas et abbatissa celsitudini nostræ, ut hoc per nostram auctoritatem confirmare deberemus: quorum petitionibus gratanti animo ita præstitisse vel in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo iubemus, ut quicquid parte contulit parti, aut e contra in compensu recepit, inspectas ipsas commutationes, sicut per eas declaratur, ab hac die per hanc nostram auctoritatem habendi, tenendi, dandi, commutandi, vel: quicquid exinde unusquisque quod a jure suo accepit ad profectum earundem ecclesiarum exercere voluerit, liberam ac firmissimam in omnibus habiant potestatem: ut neque a prædicto abbate et abbatissa, neque ab eorum successoribus ullum unquam tempore ipsas commutationes violentur. Unde duas confirmationes uno tenore conscriptas fieri iussimus, quas et manu propria firmavimus et de anulo nostro sigillare iussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Widolaticus ad vicem Radonis recognovi.

Data in mense Octobris anno XIII et VIII regni nostri. Actum Haristalio palatio publico in Dei nomine feliciter.

XLVII.

Placitum sub Carolo Magno habitum, in quo Sonarciaga-villa pagi Tellau Dionysiano monasterio vindicatur (anno 782).

(Ex Mabill., ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Cum nos in Dei nomine Carisiaco villa palatio nostro ad universorum causas audiendas et recto iudicio terminandas resideremus; ibique veniens advocatus sancti Dionisii vel Fulradi abbatis, nomine Ado, nobis suggererat, dicens, eo quod inter Riferonem comitem et suos escapinos in pago Tellau, in mallo publico qui vocatur Turcarias, advenisset, et homines aliquos his nominibus Goduinum, et germanum suum Flodoinum, et germanam eorum Damascianam, sed et Andgarium et Ercammarum et Jonatham interpellasset, repetens ab eis et dicens, eo quod rem sancti Dionisii in ipso pago Tellau, in loco qui dicitur Sonarciaga-villa super fluvium Ita, quem sanctus Dionisius per suum brachium acquisivit, post se retinebant in sua potestate malo ordine. Sed ipsi Flodoinus et Goduinus et eorum germana Damascia, sed et Antigarius et Ercammarus et Jonathas in præsentia aderant: et cum interrogaretur ab eis utrum quid de hac causa contra hominem nomine Adonem advocatum sancti Dionisii dicere vellent; numquam potuerunt tradere vel deducere rationem, per quam ipsam

^a *Dubium est an Witherius notarius tum ordinarius fuerit. Witherius quippe numeratur quidem inter notarios Caroli Magni imperatoris, sed non regis:*

PATROL. XCVII.

Ar rem sancti Dionisii Sonarciagam-villam habere potuissent: sed ipsi per suos vadios ibidem in præsentia præfatum Adonem advocatum sancti Dionisii invenerunt, et fidem exinde, sicut lex continet, ibidem fecerunt. Proinde oportuum fuit ipsi Adoni advocato sancti Dionisii, ut talem notitiam bonorum hominum manu firmatam, vel ipsius comitis nomine Riferii, seu qui ibidem fuerunt sedentes, prendere et accipere deberet, quod ita et fecit, ut ad longum tempus ipsam rem Sonarciagam-villam contra jam dictos homines ad partem sancti Dionisii habeat evindicatam et elidigatam. Unde et advocatus sancti Dionisii vel Fulradi abbatis videlicet Ado suam notitiam quam se proposuit habere ante nos legibus optulit vel adpresentavit ad religendum. Relecta ipsa notitia, interrogatum

B fuit ipso Rifero comite, si hæc causa vel ipsa notitia vera et verax erat aut non. Sed ipse Riferus comes nobis taliter suum præbuit testimonium, quod hæc causa vel ipsa notitia vera et verax esset. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id est cum Richardo comite, Gunthardo comite, Teudbaldo comite, Grifone, Geroldo, Northoldo, Winegiso, Walberto, Gisoldo, Aroino, Teutholdo, Constabili, Woraldo comite palatii nostro, vel reliquis quamplurimis visi fuimus iudicasse, ut dum ipse Riferus comes taliter nobis suum tribuit testimonium, quod hæc causa vel ipsa notitia vera et verax esset; propterea iubemus, ut quia hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, suprascriptus advocatus sancti Dionisii contra sæpe dictos homines inspecta sua notitia jam dictam villam Sonarciagam ad partem sancti Dionisii omni tempore habeat evindicatam atque elidigatam, et sit inter ipsos in postmodum ex hac re omni tempore sopita et definita atque inconversa causatio.

^a *Witherius notarius ad vicem Chrotardi recognovi.*

Data mense Decembri die XVI, anno XIV regni nostri in Dei nomine feliciter.

XLVIII.

Præceptum Caroli Magni regis pro Turonensi sancti Martini monasterio (anno 782).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

D Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus abbatibus, virisque illustribus, duclibus, comitibus, domesticis, grafionibus, vicariis, centenariis, junioribusque nostris, atque missis nostris discurrentibus, præsentibus videlicet et futuris. Decet enim regalis clementie dignitatem cuncta quæ a sacerdotibus rationabilia postulata fuerint, sollerti cura prospicere, et opportuna vel congrua eis beneficia non denegare, anteriorumque regum acta plenius quæ pro Dei sunt intuitu, confirmare. Igitur venerabilis vir Itherius abbas de basilica peculiaris patroni nostri S. Martini, ubi

nec Chrotardum archicancellarium alibi invenio: quod officium Itherius ad annum 12 regni Caroli exercuit.

ipse pretiosus dominus in corpore requiescit, emunitates gloriosorum regum antecessorum nostrorum manibus eorum roboratas, atque domni genitoris nostri Pippini bonæ memoriæ quondam regis, nobis protulit ad relegendas [ubi continebatur insertum] qualiter prædicti reges pro reverentia ipsius beatissimi S. Martini de rebus ipsius in regna, Deo propitio, nostra, Austria, Neustria, Burgundia, Aquitania et Provincia, de omnibus rebus et facultatibus ipsius beatissimi S. Martini, quiete in regna superius scripta, quibuscumque locis majoribus vel minoribus, tam quod per præceptiones vel indulgentias seu emunitates regum, vel a christianis hominibus atque diversis contractibus (quam quod per) instrumenta cartarum ad præfatam casam Dei confessoris S. Martini fuit collatum vel delegatum, aut in futuris temporibus addendum vel delegandum, confirmaverunt, ut sub emunitate nostra ipsas res vel ipsi homines S. Martini vivere debeant. Idcirco supra dictus Itheirus abba serenitatem regni nostri petiit, ut in id ipsum roborandi beneficium largiri deberemus. Cuius nos petitionem consentientes, et patrocinia S. Martini venerantes, sicut præcessores reges singulariter expererunt, et nos hoc indulgentiæ donum gratanter præstitisse cognoscite. Præcipientes quippe ut omnes res ipsius beatissimi S. Martini, quantumcumque in regna, Deo propitio, nostra, tam in villas et prædia majora vel modica, seu vel omnes facultates beatissimi S. Martini sub emunitatis titulum consistere debeant, ut nullus iudex publicus fisci nostri in jam dictas villas vel facultates ipsius sancti ad agendum, vel causas ad audiendum, seu freda vel inferendas exactandum, vel teloneum tollendum, aut nullum ingressum seu introitum in villas S. Martini habere præsumat: sed quicquid exinde ab antiquis temporibus fiscus noster, tam præteritum quam et præsentem tempore accipere vel exactare consueverat, omnia et ex omnibus ex fisco nostro cedimus, ut in luminaribus ipsius beatissimi S. Martini, vel in alimonia pauperum, seu stipendia monachorum proficiat in augmentum. Et nullam potestatem iudex publicus fisci nostri super præfatas villas vel facultates S. Martini per quaecumque ingenium habere se recognoscat: sed ab omni fiscali potestate, atque de prædictis rebus S. Martini semper extraneus et remotus sit, et nec aliquis umquam occasiones inquirere, unde homines S. Martini dispendium facere debeant, sit ausus præsumere: sed inspectæ emunitates anteriorum regum, vel nostra in omnibus conserventur. Et si aliquis fuerit comes, domesticus, seu grafio, vicarius, vel tribunus, seu quicumque iudicaria potestate succinctus, qui indulgentiam et bonitatem piorum et patrum nostrorum regum, vel nostram præceptionem irrumperere ac violare præsumserit, sexcentorum solidorum auri ad purum excocti numerum se cognoscat ad ipsam casam sancti Martini vel abbates suos multandum: ita

A ut ipse abba, vel monachi, vel casa sancti Martini duas partes recipiant, tertia vero pars in fiscum nostri sacelli veniat, ut non delectet quæ pro divino intuitu sacerdotibus sunt indulta, vel anteriorum regum emunitates vel nostram ab impiis hominibus laerari. Sed undecumque ad præsens ipsa casa S. Martini vestita esse videtur, vel insante a quibuscumque Deo timentes [Deum timentibus] vel bonis hominibus datum vel collatum fuerit, sub emunitatis titulo resideat: et quicumque ad ipsam casam Dei aliquid dare voluerint, ex nostra auctoritate habeant licentiam faciendi, et sub emunitatis titulo absque ulla fiscali potestate quiete resideat: et quicquid fiscus consuetudinis habuit recipiendi, in luminaribus ipsius sancti pro nostra elemosyna ad præsens in recia

B computetur, cum ipsa subsequente tam ipse abba, quam et successores sui omnes res ipsius sancti Martini, sub integra emunitate perpetualiter debeant habere et possidere. Et si ante-actis temporibus per aliquam negligentiam vel tepiditatem abbatum aut præsumtionem iudicum de ipsa emunitate quicquam minuatam, irruptum, convulsumque aut contractum fuit, omnimodis his nostris auctoritatibus et beneficiis restauretur. Et ulterius nullum nostrum, nullusque juniorum nostrorum aut successorum infringere quod consensimus, aut violare non præsumat: sed, sicut superius dictum est, cum plenissima emunitate (pacifice) cum Dei adiutorio vel nostra gratia omnia valeant, quæ sibi data vel danda fuerint, possidere. Et huc hæc præceptio circa ipsam casam ac venerabilem ecclesiam sancti Martini pro futuris temporibus valeat perdurare, manu propria eam subter firmavimus, et auli nostri impressione signavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Rado relegit et suscripsit.

Data in mense Aprili, anno x et ^a viii regni nostri. Actum ^b Casiano palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

XLIX.

Donatio Hildegardæ reginæ pro monasterio sancti Arnulfi (anno 783).

(Ex dom. Calmet., *ibid.*)

Hildegarda gratia Dei Francorum regina. Quidquid enim locis sanctorum venerabilium ob amorem Domini nostri Jesu Christi concedimus vel confirmamus, hoc nobis procul dubio ad mercedem animarum, et salutem credimus pervenire corporum. Igiter noium sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, presentium et futurorum, qualiter nos cum consilio, voluntate et permissu domni et gloriosi magni imperatoris Caroli, ad basilicam quæ est constructa in honore sancti Jacobi apostoli, vel cæterorum beatorum apostolorum, ubi scilicet Arnulphus pretiosus corpore requiescit, partem dotationaliæ nostræ, ab ipso piissimo imperatore nobis concessi, hoc est Vacarias, et subtus curtem sitam in ducatu Moslinge, in comitatu Metensi, una cum appendiciis et ecclesia in honore pretiosi Arnulphi in prædicta villa Vacarias

Pascha Carolus celebravit, ut testantur Annales Eginhardi.

^a Corrigendum viii.

^b Forte legendum, *Carisiago*; nam in ea villa

constructa, eum omni integritate, tam terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, omnia et ex omnibus, per hanc nostram auctoritatem concedimus et condonamus perpetualiter ad possidendam, quæ omnia cum adjacentiis suis, ideo specialiter in ipso loco concedimus, quia ibi, Deo favente, corpore quiescere volumus. Et quia scimus multa quæ prius studiose sunt, postea refrigerante charitate, in negligentiam devenire, ideo interdicimus omnibus abbatibus, seu custodibus ejusdem venerabilis loci, et per divinum eos obtestamur examen, ut jam dictas res nunquam præsumant alicui beneficio tribuere, nec per precariam, ut fieri solet, præbere, nec ad nullum omnino istius sæculi usum inflectere, sed semper in eodem venerabili loco ad usum Deo-^B ibi servientium perpetuali jure subdita permaneant. Si quis autem ex abbatibus venerandi illius loci hanc nostram voluntatem violare præsumperit, æternam non valeat effugere damnationem, et beatum adversum se Arnulphum, non adjutorem, sed potius sentiat accusatorem. Omnes autem nostros qui futuri sunt, per Christum Dei Filium redemptorem omnium adjuramus, et exposcimus successores, sive cujuscumque ordinis iudices, ut nullus hoc quod statuimus audeat irrumperere, et quolibet modo aliter quam volumus, immutare. Quod si quis eorum facere tentaverit, quicquid ipse statuerit, a suo sentiat adversario convelli, et insuper iudicium sit habiturus nobiscum, coram justissimo iudice. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel diuturnis temporibus melius conservetur, domnus noster et piissimus Imperator Carolus nostris libentissime annuens precibus, manu propria subteradnotavit, et de annulo suo sigillari jussit.

Data tertio idus mensis Martii, anno quinto decimo domini et piissimi imperatoris Caroli, ab Incarnatione autem Domini nostri Jesu Christi anno septingentesimo octogesimo tertio.

Acta Metz in Dei nomine feliciter, indictione sexta.

L.

Diploma Caroli Magni pro monasterio sancti Arnulphi Metensis (anno 785).

(Ex dom. Calmet., *Hist. de Lorr.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Quidquid enim locis^D sanctorum venerabilium ob amorem Domini nostri Jesu Christi concedimus vel confirmamus, hoc nobis proculdubio ad mercedem vel stabilitatem regni nostri, in Dei nomine pertinere confidimus.

Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, præsentium et futurorum, qualiter nos in elemosina dilectissimæ conjugis nostræ Hildegardæ reginæ, ad basilicam quæ est constructa in honore S. Jacobi [Forte Joannis] apostoli, vel ceterorum beatorum, ubi scilicet Arnulphi pretiosus corpore requiescit, villam nostram nuncupatam Camenetum, sitam in ducatu Moslinse in comitatu Metense, una

cum appenditiis, ecclesiis quæ ad ipsam villam pertinere videntur, cum omni integritate, tam terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus; omnia et ex omnibus per hanc nostram auctoritatem concedimus, vel condonamus perpetualiter ad possidendum: quam villam cum omnibus suis adjacentiis ideo specialiter in ipso sancto loco concedimus, ut exinde pro remedio prædictæ conjugis nostræ, continue die noctuque luminaria ad ejus sepulchrum fieri debeant. Et quia scimus multa quæ prius studiose sunt, postea refrigerante charitate, in negligentiam devenire, ideo interdicimus omnibus abbatibus sive custodibus ejusdem venerabilis loci, et per divinum eos obtestamur examen, ut jam fatam villam nunquam præsumant alicui beneficio tribuere, nec per precariam, ut fieri assolet, præbere, nec ad nullum omnino istius sæculi usum inflectere; sed, ut diximus, pro remedio animæ ipsius dilectæ conjugis nostræ Hildegardæ, ad ipsum sanctum locum luminaria incessabiliter fiant; et quod ex iisdem luminaribus superfuerit, illi exinde præordinati ab ipsis custodibus alantur, qui pro sepe fatæ dilectæ nostræ conjugis animæ missas quotidie faciunt, vel psalmodiam et preces in conspectu Domini jugiter effundant. Si quis autem ex abbatibus venerandi illius loci hanc nostram voluntatem violare præsumperit, æternam effugere non valeat damnationem, et beatum adversum se Arnulphum, non adjutorem, sed potius sentiat accusatorem; sed et servus Dei, qui ad hoc opus præordinati fuerint, per individuam sanctæ Trinitatis nomen adjuramus, ut nullam negligentiam faciant; quin, ut præmissum est, continue in orationibus et missarum solemnibus et psalmodiis studiose instent. Omnes autem nostros qui futuri sunt, per Christum Dei Filium redemptorem omnium, adjuramus et exposcimus successores, sive cujuscumque ordinis iudices, ut nullus hoc quod statuimus, audeat irrumperere, et quolibet modo aliter quam volumus immutare. Quod si quis eorum facere tentaverit, quicquid ipse statuerit, a suo sentiat adversario convelli: et insuper iudicium sit nobiscum habiturus coram justissimo iudice. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel diuturnis temporibus melius conservetur, manu propria subteradnotavimus, et de annulo nostro sigillare jussimus. Datum calendis Maii anno quinto decimo regni nostri, ab Incarnatione Domini nostri anno septingentesimo octogesimo tertio, in die Ascensionis Dominicæ, in cuius vigiliis, ipsa dulcissima conjux nostra obiit in anno tertio decimo conjunctionis nostræ. Actum Theodonisvillæ palatio nostro, in Dei nomine feliciter, indictione sexta.

Ll.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio Sangermani a Pratis (anno 786).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist. de Fr.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardo-

* On fondait des messes du temps de Charlemagne, puisque lui-même en fonde pour le soulagement de l'âme de sa femme Hildegarde.

rum ac patricius Romanorum, omnibus fidelibus nostris presentibus et futuris. Quicquid enim locis venerabilibus ob amorem Domini et oportunitate servorum Dei benevola deliberatione concedimus, hæc nobis ad æternam beatitudinem vel remedium animæ nostræ pertinere confidimus. Quapropter compertum sit omnium vestrorum magnitudini, qualiter donamus ad monasterium sancti Germani, quod est prope Parisius civitatem constructum, ubi ipsius pretiosum corpus quiescit humatum, quod venerabilis vir Hrobertus abba in regimine habere videtur, donatumque ad eundem sanctum locum et fratibus ibidem degentibus esse volumus, hoc est villam nostram, nuncupatam Madriolas [Maroles], in pago Meledunense super fluvium Sequana, cum omni integritate sua ad se pertinente vel aspiciente, sicuti a longo tempore et nunc juste rationabiliter ad eundem visum est pertinuisse, vel sicut moderno tempore Aubertus comes per nostrum beneficium tenere videtur, id est, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, et portum quod est inter pagum Senonicum et Melodunensem, ab Alsia villa præfati sancti Germani usque monasteriolum sancti Mauricii ex utraque ripa fluminis Sequanæ, cujuscumque sit terra; ita ut nullus inibi portum vel aquam habeat, nisi jam dicta potestas almi Germani; neque theloneum, aut rotaticum, seu vultaticum, cespitaticum, ripaticum, vel salutaticum cuiquam, accipere liceat; mercatum quoque, omniaque ex omnibus, quicquid dici aut nominari potest, ad integrum ad ipsum sanctum locum ejusque rectoribus ac monachis a die præsentis tradimus perpetualiter possidendum. Propterea hæc præceptionem auctoritatis nostræ conscribere jussimus, per quam omnino statuantes decrevimus, quod circa ipsum abbatem vel rectores ipsius ecclesiæ perpetualiter volumus esse mansurum, ut nullus quilibet de judiciaria potestate, aut de parte fisci nostri, aut qualiscumque persona de prædicta villa Madriola,

* Caroli Magni principatu varia cœnobia Sithiensi prædia concessa sunt, in quibus memoranda Deodati clerici donatio. Quippe Odlando abbati Deodatus clericus concessit res suas sitas in locis in Sanctum, et in Ascio super fluvio Witbaci, et in Fresinnio super fluvio Capruino, et Hildwalcurt, et in Lonasto super fluvio Albumfontana in pago Terwaninse, nimirum fabricaturas ecclesiarum auro argentoque, drappalia diversæ faciei, speciei, libros diversos, etc., ea ratione, ut res cunctæ comprehensæ ad opus monachorum in monasterio Sithiu degentium vestimenta comparantur, id est drappos ad kamisias ultramarinas, quæ vulgo berniscrist vocantur. Actum Sanctis publice. Datum mense Augusto, die III, anno XXXIII regni domini nostri Karoli gloriosissimi regis. Gunabertus diaconus scripsit. — Odlandum abbatem Sithiensem excepit Nantharius, eo nomine secundus, cui Erlharius vendit mansum unum in loco nuncupante Fletrino, in pago Iaserctio. Venditionis charta sic incipit: « Domino venerabili in Christo Patri Nanthario abbati de monasterio Sithiu, sive de cella quæ dicitur Bebrona, ubi Ebrogerus præpositus esse videtur.... Actum Bebrona in mense Octobrio, anno XXXVIII regnante Karolo rege, anno VI

A vel quicquid ad eam aspiciat, ipsum abbatem vel monachos in eodem monasterio consistentes inquietare, vel contra rationis ordinem aut calumniam facere non præsumat; sed ab hodierna die rectores ipsius monasterii eam habeant, teneant atque possideant; quatinus melius delectet jam dictum abbatem vel ipsos monachos pro nobis uxoreque nostra et filiis, necnon pro stabilitate regni nostri Domini misericordiam attentius deprecari. Et hæc auctoritas firma habeatur, vel nostris et futuris temporibus melius conservetur, manu propria subter eam derrevimus roborare, et de anulo nostro jussimus sigillari.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Wigbaldus ad vicem Radonis recognovi.

Data Non, Noyembris, anno nono decimo et tertio B decimo regni nostri. Actum Warmasja palatio, in Dei nomine feliciter.

LII.

Præceptum Karoli regis de venatione silvarum (anno 783).

(Ex Mabli., de Re diplom.)

Karolus Dei gratia rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Quicquid enim ad loca sanctorum venerabilium pro oportunitate servorum Dei concedimus vel confirmamus, hoc nobis proculdubio ad æternam beatitudinem pertinere confidimus. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, præsentium scilicet et futurorum, qualiter concessimus Autlando ablati et monachis ex monasterio Sithiu, quod est constructum in honore Dei omnipotentis et sancti Petri principis apostolorum vel ceterorum sanctorum, ubi sancti Audomarus atque Bertinus Christi confessores corpore requiescunt, ut ex nostra indulgentia in eorum proprias silvas licentiam haberent eorum homines venationem exercere, unde fratres consolationem habere possint, tam ad volumina librorum tegenda, quamque et manicias et ad zonas faciendas, salvas forestes nostras, quas ad opus nostrum constitutas habemus. Propterea præsentem auctoritatem fieri jussimus, per quam omnino præ-

imperti ipsius. » Eidem Nanthario abbati Lebdrudis vidua tradit omnem rem suæ proprietatis in loco nuncupante Gisa sive Totiagetune, in pago Bononiensi, super fluvium Wasconigawalla, et pro qua donatione, inquit, et vestra pietate expetivi a vobis terram aliquam monasterii vestri in loco nuncupante Æcloum in ipso pago Bononiensi, ea ratione, ut ipsas terras ego et tres infantes mei his nominibus, Hildberta, Nidlebus et Erpsuid, dum advivimus, per vestro beneficio ad usumfructum possidere debeamus. Unde quoque pro eodem usque annis singulis ad festivitatem sancti Audomari Kal. Noyembris pensas II de formaticis transolvere debeamus, et non habeam pontificium ipsas res alienare. Actum Gisa villa publice, quando fecit mensis October dies XI, anno XI regni, et VIII imperii domini nostri Karoli imperatoris. Signum Wendelgeri centenarii †. Gunbertus sacerdos scripsit. — Is ipse forsitan Gunbertus monachus, cujus pater Goibertus, mater Ebertruda, quæ concessit monasterio Sithiensi monasterium quoddam, quod ipse Goibertus in proprietate sua in honorem Salvatoris nostri construxerat, nomine Henetlant.

cipimus atque demandamus, ut neque vob, neque A junioribus vestri seu successores, memorato viro venerabili Audlando abbati, aut successoribus suis, seu hominibus eorum, pro hac causa inquietare, aut calumniam generare: aut aliquid pro hoc requirere ab eis, aut exactare, nec omnino contradicere præsumatis: nisi liceat eorum hominibus ut supra diximus ex nostra indulgentia in eorum proprias silvas venationem exercere. Et ut hæc auctoritas firmitior habeatur, et per tempora melius conservetur, de anulo nostro subtersigillari jussimus.

Signum domni Karoli gloriosissimi regis.

Data vii Kal. Aprilis, anno xx regni nostri. Actum in supradicto loco Sithiu, in atrio sancti Bertini in Dei nomine feliciter. Amen.

LII.

Caroli Magni præceptum de bonis a Hrodharo comite monasterio Dionysiano venditis, quæ bona eidem loco rex confirmat (anno 790).

(Ex Mabill., *ibid.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Notum esse universis nostris credimus fidelibus qualiter tempore genitoris nostri bonæ memoriæ Pippini quondam regis, seu et avunculi nostri Carolomanni, res aliquæ in ducatu Alamanniæ fisci ditionibus redactæ fuerunt, quas modo diversi homines quasi jure proprio possidebant injuste, et aliquis exinde jam per venditiones, donationes, seu diversos quoslibet modos habebant dispersas: ex quibus Hrodhardus comis quondam ab Hunno seu ab aliis hominibus per cartas vinditionis exinde res aliquas visus fuit comparasse quas ponuntur in pago Brisigavia, in loca nuncupantes Binuzhaim, sive et Romaningahoba, vel in ceteris locis, cum eorum adjacentiis et appendiciis, quæ partibus sancti Dionysii martyris, ubi ejus preciosum corpus requiescit, illicito ordine visus fuit vendidisse, vel delegasse: unde Mainarius abba per suos vadios legibus nobis visus est revestisse. Sed nobis considerantibus ob amorem Dei et reverentiam sancti Dionysii, pro mercedis augmentum et animæ nostræ remedium seu stabilitatem regni nostri deinceps per nostrum præceptum præfatas res ad ipsa casa Dei primum animo et voluntate benigna concedere ac delegare decrevimus. Propterea hoc nostræ firmitatis præceptum jussimus conscribi, ut memoratas res cum omni integritate, cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis vel cunctis ibidem adjacentiis, vel appendiciis in quibuslibet locis, sicut antea ipsa casa Dei visa fuit possidere, ita et deinceps per nostrum præceptum plenius in Dei nomine confirmatum, et ab ac die præfate basilicæ sancti Dionysii habeat tenet atque possideat, et in nostra ælemosyna ibidem omni tempore in augmentis proficere. Et ut hæc auctoritas firmitior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

^a Et hic deest epocha regni Langobardici. Actum est alias de Copsistano seu Copsistano palatio, quod in suburbio Mogusisæ ponitur.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Erkembaldus ad vicem Radonis subscripsi.

^a Data pridie Kal. Septemb. anno xxii regnum domni nostri Caroli excellentissimi regis. Actum Copsistano in Dei nomine feliciter.

LIV.

Præceptum Caroli Magni pro Massiliensi sancti Victoris monasterio (anno 790).

(Ex dom. Bouq., *Recueil des Hist. de Fr.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Maximum regni nostri in hoc augere credimus munimentum, si petitionibus sacerdotum vel servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolatae, liberiori animo obtemperamus, atque in Dei nomine ad effectum perducimus. Quapropter notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, qualiter nos ob honorem Domini ad monasterium Massiliense, quod est in honore B. semperque virginis Mariæ, vel sancti Victoris martyris, tale beneficium visi sumus concessisse, ut in villis vel rebus in quibuslibet locis quæ honorum omnium largitate ibidem largitæ vel delegatæ fuerint, vel inantea a Deo [Deum] timentibus hominibus ibidem datum vel traditum fuerit, quicquid ibidem juste ac rationabiliter pertinere videtur, nullus iudex publicus ad causam audiendum, vel freda exigenda, seu mansiones vel paratas faciendum, nec homines ipsius Ecclesiæ distringendum, atque fidejussores tollendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum, ibidem quoquo tempore ingredi, nec exactare penitus non præsumat, sed sub emunitatis nomine debent consistere. Propterea hanc præceptionem auctoritatis nostræ conscribere jussimus, per quam specialiter decernimus et ordinamus ut nullus quislibet de veteribus nec junioribus viris amodo et deinceps in villis vel rebus præfate Ecclesiæ infra regna, Christo propitio, nostra ad causas audiendum, vel freda exigendum, vel mansiones vel paratas faciendum, aut homines ipsius Ecclesiæ distringendum, vel fidejussores tollendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum ibidem, ut diximus, ullo umquam tempore ingredi, nec exactare penitus non præsumant: sed sub emunitatis nomine liceat illis, qui nunc tempore ibidem rectores esse videntur, sui que successores cum omnibus fredis concessis quiete vivere et residere, et quicquid ibidem nunc ad præsens juste et rationabiliter pertinet, vel inantea a Deum timentibus hominibus ad ipsa loca traditum vel delegatum fuerit, ex nostra caritate ibidem proleat in augmentis, quatinus melius delectet ipsam congregationem pro nobis vel stabilitate regni nostri Domini misericordiam attentius exorare. Et huc præceptio nostris et futuris temporibus melius conservetur, manu propria decrevimus roborare, et de anulo nostro infra sigillare præcepimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data in ^a mense Martio, anno xxii et xvii regni A domni Caroli. Actum ^b Quamarcia civitate.

LV

Præceptum Caroli Magni regis pro Turonensi sancti Martini monasterio (anno 790).

(Ex D. Bouquet, ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Notum esse universis nostris credimus fidelibus, qualiter tempore genitoris nostri bonæ memoriæ Pippini quondam regis, seu et avunculi nostri Karlomanni res aliquæ in ducatu Alamanniæ fisci diuisionibus redactæ fuerint, quas modo diversi homines, quasi jure proprio possidebant injuste, et aliquas exinde jam per venditiones, donationes, seu diversos quoslibet modos habebant dispersas, ex quibus Fulridus quondam alamannus per cartam vinditionis partibus basilicæ S. Martini, quo pretiosum requiescit corpus, aliquam rem in Stamaconstat in Brisigavia, illicito ordine delegavit. Unde Itherius abba per suos vadios legibus nobis visus est reuestisse. Sed nobis considerantibus ob amorem Dei et reverentiam sancti Martini per mercedis augmentum, et animæ nostræ remedium, seu stabilitatem regni nostri, deinceps per nostrum præceptum præfatam rem ad ipsam casam Dei promptissimo animo ac voluntate benigna concedere ac delegare decrevimus. Propterea hoc nostræ firmitatis præceptum jussimus conscribi, ut memoratam rem cum omni integritate, cum ecclesia, terris, domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, sylvis, vel cunctis ibidem adjacentiis et appendiciis, in quibuslibet locis, sicut antea ipsa casa Dei visa fuit possedisse: ita et deinceps per nostrum præceptum plenius in Dei nomine confirmatum ab hac die pars præfatæ basilicæ sancti

Martini habeat, teneat atque possideat, et in nostra elemosyna ibidem omni tempore in augmentis proficiat. Et huc hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Ercambaldus ad vicem Radoni.

Data ii kalendas Septembris, anno xxii domni Caroli excellentissimi regis. Actum Copsistaino, in Dei nomine feliciter. Amen.

LVI.

Caroli Magni præceptum, quo Aniani abbatis rogatus monasteria sancti Joannis et sancti Laurentii in suam tuitionem suscipit, et villam Caunas eidem attribuit (anno 793).

(Ex Mabillon., de Re diplomatica.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus fidelibus nostris præsentibus et futuris. Rectum est regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Idcirco cognuscat magnitudo sen utilitas vestra, quia vir venerabilis ^c Anianus abba ex monasteria sancti Johannis et sancti Laurentii, quod sunt constructi in locis muncupantibus Extorio [vulgo Citou] et Olibegio, nostro synodali concilio veniens una cum monachis suis, et in nostro mundeburde cum omnibus rebus vel hominibus monasterii sui, quas moderno tempore videtur possidere, se plenius commendavit, et nos sub nostram tuitionem eum et monachis suis cum omnibus rebus atque hominibus suis recepimus ac retinemus, quatenus diebus vitæ suæ sub nostram tuitionem valeant quieti vivere vel residere. Propterea has litteras nostras pro firmitatis studium eis dedimus, per quas omnino jubemus ut nullus quislibet de vobis neque de junioribus vestris

^a Ab hoc mense desumendum est initium regni Caroli in Italia. Et hæc est prior regni ejus epocha: posterior a mense Maio proficiscitur. Priorem epocham confirmat concilium Foro-Julienense, quod S. Paulinus celebravit anno 796, anno felicissimo principatus eorum (Caroli nempe ac Pipini Italiæ regis) xxiii et xv, ut initio ejusdem concilii legitur. Hoc itaque anno mense Aprili annum regni sui Italici 23 jam auspiciatus erat Carolus, qui annum tantum 22 numerasset, si posteriorem epocham adhibuisset. Igitur cum, teste Anastasio, Carolus ante captam Papiam diversas civitates subegerit, a parte Longobardiarum devicta sese regem vocare cepit.

^b Corrig. Wormacia, in qua civitate Carolus solemnitatem paschalem egit hoc anno 790.

^c Anianus seu Annianus abbas, in hoc diplomate laudatus, is est quem celebrat Theodulfus Aurelianorum episcopus in carmine ad Benedictum Anianensem abbatem. Quæ hic memorantur monasteria duo ab eodem Anniano constructa, alterum sancti Joannis in Extorio, alterum sancti Laurentii in Olibegio sita, sæpius recurringunt in his actis. Monasterium Montis Olivi, quod Caunensi vicinum est, per id tempus dicebatur sancti Johannis Baptistæ in castro Mallasti, ex actis ejusdem loci inferius referendis. At diversum videtur ab illo Anniani: cujus alterum sancti Laurentii nomine insignitum, nunc vocatur sancti Anniani, vulgo Saint-Chinian, sancto Anniano confessori primitus sacrum, ex diplomate Ludovici et Lotharii imperatorum. Cannense situm est inter hoc monasterium et aliud mox dictum

Montis-Olivi, de Mont-Oliou, in diocesi Carassonnensi. Daniel Caunensis abbas Caunas subjecit Anniano abbati, testante præcepto Caroli Calvi postea edendo. De monasterio sancti Laurentii consule Baluzianas notas ad Capitularia, et ad concilia provinciæ Narbonensis. Redeo ad monasterium sancti Joannis, quod sancti Johannis Exequaurensis dicitur in alio autographo Caunensi inedito, quo limites villæ et cœnobii Caunensis jussu Magnarii comitis designantur ^c anno xxxiiii regnante domino nostro Carolo rege Francorum et Langobardorum et patricio Romanorum, id est anno Christi 802, ubi agitur de Anniano abbate hic memorato, qui cum monachis suis deserviebat ^c sancti Johannis Exequaurensis vel sancti Petri et Pauli monasterii, quæ ædificavit supra vicus Anianus cum fratribus suis supra sibi Argentodubio in villa Caunense, quæ ab antiquo dicebatur Bullintis, quam perdonavit rex Carolus ad ipso abbate cum fratribus suis. Unde lis orta erat inter Magnarium comitem et Annianum abbatem de finibus determinandis. Cæterum in superiori diplomate observanda est formula, quæ Carolus Magnus confirmat donationem villæ Caunense, Anniano a Milone factam. ^c Similiter concessimus ei villa Caonas, sicut Milo ad suum monasterium per suas litteras deligavit. ^c Frequentes sunt ejusmodi formulæ in litteris confirmatoriis regum, ut in præcepto Ludovici Balbi pro ecclesia Niveracensi, quasi rex tunc primum rem concederet, cujus donationem confirmabat.

prædicto Aniano abbati seu monachis suis, nec rebus **A** vel hominibus illorum contingere nec inquietare; aut contra rationis ordinem calumniam generare non præsumatis, nisi (ut diximus) cum omnibus rebus vel hominibus illorum sub nostram tuitionem valeant quieti vivere, vel residere. Similiter concessimus ei villa Caonas, sicuti Milo ad suum monasterium per suas litteras delegavit, cum omnibus appendiciis suis, quatenus melius delectet ipsis servis Dei pro nobis vel stabilitatem regni nostri Domini misericordia exorare. Et si aliquas causas adversus eos vel hominibus illorum surrexerint aut ortas fuerint, quas in provincia absque illorum gravi dispendio diffinire non poteritis, usque in nostra præsentia reserventur, quatenus ante nos secundum legis ordinem accipiant finitivam sententiam. Et ut hæc auctoritas **B** firmior habeatur, vel a fidelibus nostris melius conservetur, de anulo nostro, subter sigillare jussimus.

Widolaicus ad vicem Radonis recognovi et subscripsi.

Data tertio decimo Kalendas Augustas anno xlvj et xx regni nostri. Actum Franconofurd palatio in Dei nomine feliciter.

LVI bis.

Præceptum Caroli Magni de omnibus rebus ecclesie Cenomannicæ (anno 796).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Si sacerdotum ac servorum Dei petitiones, quas nobis pro suis necessitatibus innotuerint, ad effectum perducimus, non solum legalem consuetudinem exercemus, verum etiam ad beatitudinem æternæ retributionis talia nobis facta profutura confidimus. Igitur omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicedominis, vicariis, centenariis, actionariis, missis nostris discurrantibus, sive cunctis fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, præsentibus atque futuris, notum esse volumus quia vir venerabilis Franco, Cenomannicæ urbis episcopus, adiens Serenitatem nostram, suppliciter deprecatus est ut ei præceptum de omnibus rebus ecclesiæ sibi commissæ facere præcepissemus: et nominatim cellulas vel vicos seu villas, quas sub sua, sive canonicorum, vel vassalorum suorum ac aliorum sibi vel ecclesiæ suæ devote famulantium, tam liberorum quam et servorum, potestate vel dominatione præsentis tempore habere noscitur, ut futuris temporibus ipse, sive ejus successores, sub jure et dominatione, prædictæ Cenomannicæ ecclesiæ, firmiter, nostra fulti auctoritate, et absque ulla pulsatione vel contrarietate habere vel regere mereretur. Cujus petitioni libenter assensum præbuimus, et nominatim cellulas vel villas sive vicos in hoc præcepto, sicut deprecatus est inserere jussimus, id est cellulam sancti Vincentii cum omnibus ad se pertinentibus, et cellulam sancti Albini, seu cellulam sancti Audoeni, et cellulam san-

cti Rigomeri, et cellulam sancti Almiri, et cellulam sancti Ulfacii, et cellulam sancti Baomadi, hæc omnia cum omnibus ad se pertinentibus, cum vicis canonicis quatuor, id est Salica, et Montiniacum, et Flaciacum, et Oxellum, cum villis duodecim, et aliis villulis ad eas pertinentibus, sicut in plenariis jam dictæ ecclesiæ continetur, id est Rupiacum, Cavana, Culturus, Baliau, Aloncion, Colonicam vetus vicum, et Celsiacum vicum canonicum, et villam sancti Gervasii, Aloniacum, Asinarias, Vodebris, Callemarcium, sive alias villulas, quarum nomina in promptu non recordantur. Hæc autem omnia cum omnibus ad se pertinentibus, cum omni integritate, sub emunitatis tuitione nostro præcepto inserere jussimus. Alterum enim prædicto episcopo, vel suis canonicis præceptum olim facere jussimus de monasteriis vel cellulis, sive vicis atque villis, quas nostri fideles nostra largitione habere noscuntur: ibi nominatim eas in nostro præcepto scribere præcepissemus, sub legitimo censu, et nonas et decimas persolvendas, seu restorationes ecclesiæ faciendas; quæ omnia jubemus atque præcipimus ut a nostris fidelibus ita conserventur, sicut in ipso præcepto sunt inserta: de quibus prædictam ecclesiam et jam dictum pontificem, quandocunque Dominus posse et locum dederit, consulari et augmentari cupimus. Præsentaliter vero hoc concedimus, ut quando quisque de illis qui sæpe dictæ ecclesiæ beneficia nostra largitione habent, de hoc sæculo, infantibus masculis non natis, vel nobis non commendatis, migraverint; jam dictus pontifex, vel sui successores, sive eorum ministri atque canonici, in potestatem et dominationem præfixæ ecclesiæ absque ullius consignatione revocare faciant. Et quandocunque locus evenerit jam dicta beneficia cum nostris fidelibus, qui ea nostro beneficio habent, commutare, volumus ea præfatæ ecclesiæ reddere, ut ipsius ecclesiæ pontificibus, vel sacerdotibus, sive Dei servis, pro nobis vel omni populo nobis a Deo commisso, sive pro stabilitate regni et pace totius populi, melius exorare delectetur.

Insuper detulit nobis immunitates prædecessorum nostrorum, regum scilicet Francorum, in quibus continebatur quomodo prædictam sedem, una cum rebus omnibus vel hominibus ibidem aspicientibus, propter amorem Dei et reverentiam sanctorum, quorum reliquæ ibi venerantur, sub plenissima semper defensione et immunitatis tuitione habuissent. Pro firmitatis ergo studio petiit prædictus pontifex ut circa ipsum sanctum locum denuo pro mercedis nostræ augmento concedere et confirmare deberemus. Cujus petitionem pro divino amore renuere nolimus; sed in omnibus et præsentibus et futuri fideles sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri ita concessum atque perpetualiter a nobis confirmatum esse cognoscant. Præcipientes ergo jubemus ut nullus iudex publicus, neque quislibet ex judiciaria potestate, nec aliquis ex fidelibus nostris in ecclesias aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones memoratæ ecclesiæ, quas mo-

* Insolita invocatio ac omnino rescenda.

derno tempore in quibuslibet pagis et territoriis infra A
ditionem regni nostri juste habere ac possidere cognoscitur, quæque etiam deinceps in jure ipsius sancti loci divina voluerit pietas augeri, nemo ad causas audiendas, vel inferendas requirendas, aut tributa vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut teloneum exigendum, nec fidejussores tollendos, aut homines ipsius ecclesie, tam ingenuos quam et servos, qui super terram ejusdem residere videntur, injuste distringendos, nec ullas redditiones aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel exactare prædicta ex ipsis rebus quodam in loco præsumat: et quidquid ex rebus jam dictæ ecclesie fiscus sperare poterat, totum nos memoratæ ecclesie concedimus. Insuper et illud in hoc præcepto inserere jussimus, ut nullus iudex, B
aut comes, aut aliquis liber homo, aut quælibet persona prædictæ ecclesie ministros, vel advocatos in mallo publico accusare præsumat, sed prius conveniat ministros rerum, et iudices villarum atque hominum a quibus læsus est, ut ab eis familiarem et justam accipiat justitiam; quam si accipere non voluerit, tunc conveniat episcopum jam dictæ ecclesie, ut ab ipso suam justitiam familiarem et bonam atque justam accipiat. Et si ab ipso episcopo, neque a suis ministris suam justitiam accipere nequiverit, postmodum licentiam habeat ut in mallo publico suas querelas juste et rationabiliter atque legaliter quærat. Sed si antea quam prædicta fecerit, jam dictæ sedis ecclesie episcopum et suos ministros vel advocatos accusare aut pulsare præsumperit: quia nostram jussio- C
nem atque nostrum indictum et præceptum contempsit, sive prævaricavit, bannum nostrum ex hoc nobis componat, et prædictæ ecclesie episcopo vel suis ministris c sol. argenti componat, et suam justitiam postmodum absque lege aut aliqua compositione recipiat. Prædictas enim causas memoratæ ecclesie pontificibusque atque Dei servis inibi Domino famulantibus pro Dei amore et reverentia sanctorum concessimus, concessumque futuris temporibus esse volumus, sicut et a nostris antecessoribus, regibus videlicet Francorum, suis prædecessoribus factum esse scrutando cognovimus: quatenus supra memorato pontifici suisque successoribus, una cum servis Dei inibi Deo famulantibus, pro nobis atque pro stabilitate regni totius a Deo nobis concessi atque conservandi, cum clero populoque sibi subjecto Domini misericordiam exorare delectetur. Et ut hæc præcepti nostri auctoritas firmitior habeatur, et per futura tempora conservetur, manu propria subter firmavimus, et impressione nostri annuli subter eam roborari decrevimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

* Atratensis pagus hic est Atrabatensis, ut notavi ad Vitam sancti Leodegarii in sæculo secundo Benedictino. Adverte hic titulum *nobilissimi*, quem sibi unum tribuunt regii liberi. Nec mirum, quando ipsi reges, imo et imperatores, hoc nomine olim gloriati sunt. Lege Gabrielis Trivorii observationem apologeticam, capite 10, et chartam Sansonis Rheuensis

Ganesius ad vicem Erchemhaldi recognovi et sube. Datum in mense Decembrio xvi Kalend. Januarii, anno regni nostri xxix.

Actum Graui-Aquis palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen.

LVII.

Charta Ghyselæ, Caroli Magni sororis, qua monasterio Dionysiano multa prædicia quæ a parentibus acceperat (anno 798).

(Ex Mabillon., de Re diplom.)

.....
.....
bestorum martyrum Dionysii, ubi ipse preciosus corpore quiescit cum suis sanctis sociis, de eorum prædicio et facultates ipse locus sanctus ditatus et bene fundatus fuit, et est, et concedente Domino erit in perpetuum: ita nunc in Dei nomine Deo sacrata Christiane semper devota Ghyselæ nobilissima regis filia Pippini, et Bertradanz reginæ olim, pro Dei intuitu et desiderio cælestis regni et animæ meæ remedio, donamus ad ipsum sanctum locum, donatumque præsentatiter esse volumus, sicut enim admonet nos sancta scriptura ut homo dum vivit in corpore, cogitet de æternitate vitæ, ut de transitoria mereatur æterna, Domino dicente in Evangelio: *Facite vobis thesauros in celo quæ non deficiunt, et de iniquo mammona comparate vobis æterna tabernacula, juxta sententiam beati doctoris Augustini, ubi ait: « Perit mundus et ea quæ in mundo sunt. »* Illud vero nunquam perit, quod in ecclesiis vel in pauperibus erogatur, sed unicuique quod ad æternam beatitudinem pro justitia reputatur. Ideo ob ejus amorem donamus ad ipsum sanctum locum superius denominatum, ubi præsentit tempore Fardulfus abba cum norma plurima monachorum conversare, regere vel gubernare videatur: villa nostra nuncupante Putilia in pago Atratinsæ, cum illas ecclesias quæ sunt constructæ in honore sancti Vedasti, vel ceterorum sanctorum cum appendiciis suis, id sunt Gunbodecurte, seu Postonevillare, vel Bertinocurte, necnon et in Linarias, seu et in Hodricio in jam dicto pago Atratinsæ; et in Magrastovilla in pago Vermandinsæ; Frisionecurte seu et Agnonocurte in pago Ambianensæ: Vvalliū in pago Camaracinsæ; ipsa loca superius prænotata cum omni integritate vel soliditate earum, id est una cum terris, mansis, domibus, superpositis, ædificiis, præditiis, mancipiis, inquilinis, accolabus, libertis, servis tam ibidemque oriundis, quam et aliunde translatis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, grangis cum pastoribus, perris, publicis psaltis atque subjunctis, vel omnique præsidium et universum meritum, et ad prædicta loca superius

archiepiscopi, ubi Ludovicum juniorem *nobilissimum* dicit. Confer diploma Caroli Magni proxime sequens, datum ad confirmandam Ghiselæ sororis suæ donationem. Cum lego hæc in charta locum ex Augustino, videre mihi videor Gisalam illam, in cujus gratiam Alcuinus Augustini commentarios super Evangelium Joannis in compendium redegit.

nominata aspicere vel pertinere videntur, et præ-
senti tempore ibidem possideo, quicquid infra ter-
minos aut extra terminos, tam de alode aut de
comparato vel de qualibet adtracto ad me legibus
obvenit, a die præsentis ac præfata casa Dei in ale-
monis vel substantia monachorum ibidem habitan-
tium Christo protegente proficiat in augmentum, et
de jure meo in jure et dominatione ipsius basilicæ
trado atque transfundo: ita ut ab ac die vos vel
successores vestri habeatis, tenentis, possedentis,
vel quicquid exinde facere volueritis, liberam et
firmissimam auxiliante Domino in omnibus habeatis
potestatem. Et ut hæc donatio a me facta omni tem-
pore firma et inconvisca valeat perdurare.

Signum † Ghyzelæ nobilissimi filia Pippini regis,
qui hæc donatio fieri rogavi.

Signum † Caroli nobilissimi filii domni Caroli ro-
gis præcellentissimi.

Signum † Pippini nobilissimi filii domni Caroli
præcellentissimi regis.

Signum † Chlodoici nobilissimi filii domni Caroli
præcellentissimi regis.

Wicradus Cancellarius jussus a prædictæ domnæ
Ghyzelæ scripsi et subscripsi.

Data Id. Jun. anno xxxi, et xxvi regnum domni
nostri. Actum Aquis palatio in Dei nomine feliciter.
Amen.

LVIII.

*Diploma Caroli Magni donationes factas monasterio
Dionysiano a Gisla sorore sua confirmantis (an-
no 799).*

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardo-
rum ac patricius Romanorum. Si ea, quæ a Deum
timentibus hominibus parentibusque nostris ad loca
sanctorum venerabilium largita vel condonata esse
noscentur, oraculis nostris confirmamus, hoc nobis
proculdubio ad æternam beatitudinem et mercedis
augmentum, seu stabilitatem regni nostri pertinere
confidimus. Ideoque notum sit omnium fidelium no-
strorum magnitudini, presentium scilicet et futuro-
rum, qualiter illustris Dæo sacra Gisla, dilectis-
sima soror nostra, serenitatis nostræ suggestit eo
quod ipsa, inspirante divina potentia, aliquas res
proprietas suæ ad monasterium sanctorum marty-
rum Dionysii, Rustici et Eleutherii, ubi ipsi corpore
requiescunt, et ubi præest venerabilis ^a Fulradus

^a Jam obierat Fulradus ab anno 784; legendum
Fardulfus, ut in superiori charta ipsius Gisla dona-
tiones continente.

^b in præcedenti charta, *Gunbodecurte seu Posto-
neville, vel Bertinocurte.*

^c Ibid. *Magastrovilla . . . Frisionecurte seu et
Agnonocurte.*

^d Legendum, *Fardulfus.*

^e Hæc diploma, quod anno Christi 798 concessum
est, duo nos docet: primo Argubii situm, de quo
Alcuinus in hymno de sancto Richarior:

Tu fuadesti cenobium
Loco prope Argubium:
Et aliud in Centulo,
Ambo pereuni merito.

In observationibus ad Vitam sancti Richarii conje-

ctura, tam pro eo quam etiam pro estate animarum
videlicet domni ac genitoris nostri Pippini quondam
gloriosissimi regis, et domnæ Bertradæ genitricis
nostræ plenissima deliberatione delegasset; et unde
et ipsum testamentum donationis suæ nobis ostendit
ad relegendum, ubi continebatur qualiter dedit ad
ipsum locum villam nuncupatam Puciales, sitam in
pago Adrapateni, cum ecclesiis ibi constructis in
honore sancti Vedasti vel aliorum sanctorum, vel
omnibus appendiciis suis ad se pertinentibus infra
pagum ipsum, ^b Gandhodoocurte, Postineville, ^c
Berninocurte, et in Linarias seu et in Hodricio:
in pago vero Vermandensi ^d Imuagratilla, et in
pago Ambianensi Friconecurte et Magnonecurte:
neon in pago Cameracensi loco qui dicitur Wafin.

^e Sed pro integra firmitate petit a celsitudine nostra
ut quicquid ipsa cum æquitatis ordine in supradictis
locis ad præfatum monasterium sanctorum marty-
rum iuste et rationabiliter delegavit, pro communi
mercede, et pro æterna remuneratione nostris ora-
culis cedere et confirmare deberemus. Cujus peti-
tionem pro divino intuitu denegare nolimus, sed
in elemosyna nostra ita nos quod perpetualiter man-
surum esse volumus, ut inspecto ipso testamento
donationis suæ, sicut inibi declaratur, deinceps per
hanc nostram auctoritatem atque confirmationem
suprascriptus vir venerabilis ^d Fulradus abba, sui-
que in perpetuum successores, qui fuerint rectores
per tempora ipsius sancti loci, jure firmissimo te-
neant atque possideant, quatinus in luminaribus
ipsius ecclesiæ seu stipendia servorum Dei omnia,
sicut supra diximus, perhenniter proficiant in au-
gmentis. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et
per tempora melius conservetur, manu propria sub-
ter firmavimus, et annulo nostro signari jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Genesis ad vicem Erca: baldi scripsit et reco-
gnovit.

Datum Idus Junii, anno xxxi et xxvi regni domni
nostri Caroli. Actum Aquis palatio in Dei nomine
feliciter. Amen.

LIX.

*Caroli Magni diploma pro monasterio Centulensi
(anno 798).*

(Ex Mabill., Act. ord. S. Benedicti.)

^d Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobar-
dorum ac patricius Romanorum. Quicquid enim ob-

claveram Argubium situm fuisse prope silvam Cricta-
censem [de Cressi], in qua condita cella Forestensis.
Conjecturam meam probat hoc diploma ubi legimus,
(quod sanctus Richarius in silva quæ vocatur Forestis,
prope cisternam quæ est juxta locum nuncupante Ar-
gubium, in ipso pago Pontivo, sibi ad habitandum
elegerit.) At vero Forestense monasterium hactenus
conspicitur non longe a dextra Somenæ ripa, inter
abbatisvillam et oppidum sancti Walarii. Alterum
notabile est quod Carolus ad diploma hæc conce-
dendum inductus sit Angilberti ^e servitio et meritis
compellentibus. ^e Acceptis his litteris Forestense
monasterium Centulensi subditum mansit per lon-
gum tempus: ibique collocati tum monachi, tum
canonici, sub potestate abbatis Centulensis: donec
precedente tempore denuo in abbatis titulum hæc

amore Domini nostri Jesu Christi et opportunitate servorum Dei ad loca sanctorum benivola deliberatione cedimus vel confirmamus, hoc nobis ad augmentum mercedis seu stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Quapropter notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, presentium scilicet et futurorum, qualiter Anghilbertus venerabilis abbas ex monasterio Centulo, quod est constructum in honore Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, ejusque sanctae genitricis semper virginis Mariae et sancti Petri, ceterorumque omnium apostolorum et multorum Sanctorum, in quo etiam sanctus Richarius praeclearissimus Christi confessor corpore requiescit, situm in pago Pontivo; ad notitiam serenitatis nostrae perduxit, eo quod ipse sanctus Richarius adhuc in praesenti saeculo vivens, in ipsa silva quae vocatur Forestis, prope cisternam quae est juxta locum nuncupante Argubium, in ipso pago Pontivo, sibi ad habitandum locum elegisset: et circa ipsam cisternam bina vel terna bunuaria [*Leg. bunuaria, etc.*] secundum ejus petitionem a regali dignitate accepta, satis vile tugurium amatores servorum Dei ei ad militandum omnipotenti Deo edificare studuerunt, ibique divina vocatione ex hoc mundo ad Dominum migrasset. Et non post multum tempus fratres a praefato monasterio Centulo tulerunt sacrum ejus corpus, et sepelierunt illud cum magna reverentia in praedicto monasterio: per cujus merita, omnipotente Deo cooperante, in ipsa dum loca multa declarata sunt magnalia. Nam et sub unius abbatis dominio multis temporibus una fuisset Fratrum concors in Dei laudibus digna conversatio. Qua ex re petit elementiam regni nostri, ut in amore Domini nostri Jesu Christi et sancti Richarii, ceterorumque sanctorum, pro augmento mercedis nostrae, ipsam cellam, in qua Deo sanctus Richarius militare studuit, per praecipuum auctoritatis nostrae ad supra scriptum monasterium Centulum, ubi ejus sacrum requiescit corpus, plenissima deliberatione cedere et condonare deberemus. Cujus petitionem ejus servitio et meritis compellentibus denegare nolimus: sed pro honore et amore Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, vel pro aeterna remuneratione ita concessisse et in omnibus confirmare cognoscite. Statuentes ergo jubemus, quod perpetualiter circa memoratum monasterium Centulum jure firmissimo mansurum esse volumus, ut supra scriptus Anghilbertus, sui que in perpetuum successores, qui fuerint per tempora rectores ipsius monasterii, supradictam cellam Forestae cum omni ornatu ecclesiae et omnibus rebus vel appendiciis seu adjacentiis suis, quicquid ad praesens juste et rationabiliter possidere videtur, aut in antea Domino tribuente ibidem additum vel delegatum cum justitia et aequitatis ordine fuerit; per hoc nostrae serenitatis,

cella erecta est, quo in statu haecenus persistit, licet tenuissimi redditus sit, pauculis monachis ibi residentibus, corrucientibus aedificiis. In descriptione censuum monasterii Centulensis ab Herico abbate facta: « In Forestae-cella habentur tres ecclesiae, pri-

latis, concessionis, atque confirmationis praecipuum teneant atque possideant: ita ut a modo et deinceps laus Dei et concordia servorum Domini, pro mercede animae nostrae, sub norma rectitudinis et unius abbatis nomine, nostris, Deo favente, futurisque temporibus perenniter maneat inconvulsam: quatinus melius delectet ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis et liberis seu cuncta domu nostra et pro stabilitate regni nostri jugiter Domini misericordiam exorare. Et ut haec auctoritas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur; manu propria subter roborare decrevimus, et de anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Eranbaldus relegi et subscripsi.

Data III Kal. Maii anno xxviii et xlv regni nostri. Aetum Aquis palatio publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

LX.

Diploma Caroli Magni quo Cellam novam confirmat monasterio Anianensi (anno 799).

(Ex D. Bouquet, *Recueil des Hist.*)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, seu cunctis fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris, praesentibus et futuris. Notum sit qualiter vir venerabilis Benedictus abba et monasterio sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae, quod est constructum in loco nuncupante Aniano, in pago cujus vocabulum est Magdalonense, serenitati nostrae suggestit eo quod ipse una cum monachis suis loca aliqua erema infra fiscum nostrum nuncupante Juviniacum, antiquo vero vocabulo vocatur Fonte-Agri-colae, nunc autem Novacella appellatur, quam ipsi proprio opere aedificaverunt; etiam et molinae duo infra ipsius terminum fisci super fluvium Leto visi sunt construxisse, et inter mare et stagnum loco, qui vocatur Porcarias, una cum consensu comitum et ceterorum Christianorum ibi circumquaque habitantium de loca herema accepisset. Similiter in loco qui dicitur Asogrado cellam aedificasset, cum omni adjacentia sua: etiam et alia loca Comajacas et Caucius super fluvium Araurem, ubi dicitur Ad-Salices, ad pascua armentorum et alenda pecora, cum aliis usibus suis haecenus habeant. Et asserit se haec omnia cum aequitatis ordine absque illius inlicita contrarietate possidere. Sed pro integra firmitate petiti Consuetudini nostrae et quicquid nunc tempore ipse cum monachis suis juste et rationabiliter ad supra dicta loca habere dinoscitur, denuo per nostrae auctoritatis praecipuum ei et monachis suis inibi sub sancta regula consistentibus plenissima deliberatione pro mercede animae nostrae ad praefatum monasterium cedere et confirmare deberemus. Cujus petitionem

ma sanctae Mariae, secunda sancti Petri, tertia sancti Richarii, ubi sunt altaria auro argentoque parata quinque, etc. Sunt ibi Canonici triginta, qui habent ad stipendia villas quatuor, etc., in *Chronici Centulensis lib. III, cap. 3.*

denegare volumus, sed in elemosina nostra ita concessisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut neque vos, neque juniores successoresque memorato viro venerabili Benedicto abbati aut successoribus suis de supra dicta loca, undecumque ad præsens ipse et monachi sui cum æquitate ordine ac juste et rationabiliter vestiti esse noscuntur, inquietare aut calumniam generare, nec aliquid exinde contra justitiam abstrahere aut minuare quoquo tempore præsumatis; sed per hanc nostram auctoritatem atque confirmationem habeant in elemosina nostra omnique tempore concessam, ita ut eis melius deficiat pro nobis et filiis ac filiabus nostris seu cuncta familia domus nostræ, et omni populo gentis nostræ attentius Domini misericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare, et de anulo nostro jussimus sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data in mense Junio, anno xxxi et xxvi regni nostri. Actum Aquis palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen.

LXI.

Præceptum Caroli Magni de immunitate monasterii Corroloensis [Charroux] (anno 799).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

Carolus gratia Dei Francorum rex et Longobardorum et patricius Romanorum. Maximum regni nostri in hoc augeri credimus munimentum, si beneficia oportuna locis ecclesiarum benevola devotione concedimus, ac Domino protegente stabiliter perdurare conscribimus. Igitur notum sit omnibus fidelibus nostris, præsentibus scilicet et futuris, qualiter vir illustris Rotgerius comes fidelis noster ad nostram accessit clementiam, et monasterium proprietatis, quod ipse novo opere in honore Domini et Salvatoris nostri in loco nuncupato Karrofum super fluvium Karante in pago Pictavense construxit, cum omnibus rebus et ornamentis ecclesiæ, seu voluminibus librorum, et cum omnibus appenditiis suis vel adjacentiis, in manibus nostris plenissima deliberatione visus est delegare, ubi virum venerabilem David constituit abbatem. Idcirco ad ejus petitionem tale pro æterna retributione beneficium erga ipsum sanctum locum visi fuimus indulgisse, ut in ecclesiis et locis vel agris seu reliquis possessionibus ipsius monasterii, quas moderno tempore juste et rationabiliter possidere videtur, vel quod deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel freda undique exigendum quoque tempore [ingredi] non præsumat: sed hoc ipse abbas, vel successores sui, seu congregatio ipsius monasterii propter nomen Domini sub integræ emunitatis nomine valeant do-

minari. Statuentes ergo jubemus ut neque vos, neque juniores seu successoresque vestri, vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesiis vel locis vel agris seu reliquis possessionibus suprascripti monasterii nostri ad causas audiendum, vel freda undique exigendum, nec mansiones aut paratas faciendum, vel filejussores tollendum, aut homines ipsius ecclesiæ distringendum, nec ullas redhibitiones requirendum ullo umquam tempore ingredi aut exactare præsumatis. Sed quod nos propter nomen Domini et æterna remuneratione indulgimus ad jam præfatum monasterium, perennis temporibus proficiat in augmentum: quatenus avidius deleat ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis uxoreque ac liberis nostris attentius Domini misericordiam exorare. Et ut hæc mansens auctoritas nostris et futuris temporibus inviolata perdurare valeat, manus nostræ signaculis eam decrevimus roborari, et de anulo nostro jussimus sigillari.

LXII.

Præceptum Caroli Magni pro monachis S. Martini Turonensis (anno 799).

(Apud Martenium, tom. I Theas. Anecd. col. 13.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, virisque illustribus, ducibus, comitibus, domesticis, grafionibus, vicariis, centenariis, junioribusque nostris, atque missis nostris discurrentibus, præsentibus videlicet et futuris. Decet etenim regalis clementiæ dignitatem, cuncta quæ a sacerdotibus rationabilia postulata fuerint, solerti cura prospicere, et opportuna vel congrua beneficia non denegare, circa anteriorum regum acta, plenius quæ pro Dei sunt intuitu concessa confirmare. Igitur venerabilis vir Alchuinus abbas de basilica peculiaris patroni nostri S. Martini, ubi ipse pretiosus dominus corpore requiescit, immunitates gloriosorum regum antecessorum nostrorum, manibus eorum roboratas, atque genitoris nostri Pipini bonæ memoriæ quoddam regis, nobis protulit ad relegendas (ubi continebatur insertum), qualiter prædicti reges pro reverentia beatissimi S. Martini, de rebus ipsius sancti in regno, Deo propitio, nostro, Austria, Neustria et Burgundia, Aquitania, et Provincia, de omnibus rebus et facultate ipsius beatissimi Martini, quiete in regna superius scripta quibuscumque locis majoribus vel minoribus, tam quod per præceptiones vel indulgentias seu immunitates regum, vel a Christianis hominibus atque diversis contractibus, per quæcumque instrumenta cartarum ad præfatam casam S. Martini fuit conlatum, vel delegatum, aut adhuc inantea futuris temporibus addendum vel delegandum, confirmaverunt, ut sub emunitate nostra ipsæ res, vel ipsi homines S. Martini vivere debeant. Idcirco suprascriptus Alchuinus abba a serenitate regni nostri petiit ut in idipsum corroborandum, bonitatis beneficium

^a Hoc diploma notis chronologicis caret: at cum Carolus in eo se tantum regem ac patricium dicat, haud serius anno 799 datum videtur, et forte quidem Aquisgranum, dum Carolus Rotgerio comiti Dominica

crucis particulam tradidit, Corroloensi monasterio consignandam. Ita Mabillonius lib. xxvi *Annal. Bened.*, num. 82.

^b Forte ad an. 800 referendum hoc diploma.

largiri deberemus. Cujus nos petroni consentientes, et patrocina S. Martini venerantes, sicut prædecessores reges singulariter expleverunt, et nos hoc indulgentiæ donum grantanter præstitisse cognoscite. Præcipientes quippe ut omnes res ipsius beatissimi S. Martini quantumcumque in regno, Deo propitio, nostro, tam in villas et prædia majora vel modica, seu in omnes facultates beatissimi sancti Martini sub emunitatis titulum consistere debeant, ut aliquis iudex publicus fisci nostri in jam dictas villas vel facultates ipsius sancti ad agendum, vel causas audiendum, seu froda vel inferendas exactandum, vel teloneum tollendum, seu mansiones faciendum, nec silejussores tollendum, nullum ingressum nec introitum in ipsas villas S. Martini habere præsumat; sed quidquid exinde ab antiquis temporibus fiscus noster tam præterito quam et præsentis tempore accipere vel exactare consueverat, omnia et omnibus ex fisco nostro cedimus, et in luminaribus ipsius S. Martini, vel alimenta pauperum, seu stipendia inachorum, proficiat in augmentum. Et nullam potestatem iudex publicus fisci nostri super prædictas villas vel facultates sancti Martini per quaecumque bigoniam ibidem habere se cognoscat; sed ab omni fiscali potestate de prædictis rebus S. Martini semper extraneus sit atque remotus, ut nec aliquas unquam occasiones inquirere, unde dispendium ad homines S. Martini facere debeat, sit ausus præsumere; sed inspectæ emunitates anteriorum regum vel præceptiones nostræ in omnibus conserventur. Et si quis fuerit comes vel domesticus, seu grasto, vicarius, vel tribunus, seu qualicumque iudicaria potestate succinctus, qui indulgentiam et bonitatem priorum ac posteriorum regum vel nostram præceptionem irrumpere aut violare præsumserit, sexcentorum solidorum usque ad finem auri cœcti vel purissimi numerum, se cognoscat multandum contra ipsam causam S. Martini, et alia tertia pars in fisci nostri sacellum veniat: et non delectet quæ pro divino intuitu indulta sunt sacerdotibus, vel anteriorum regum emunitates vel nostras præceptiones ab impiis hominibus lacerari: sed undecumque ad præsens ipsa casa S. Martini vestita esse videtur, vel antea a quibuscumque Deum timentibus vel bonis hominibus datum vel collatum fuerit, sub emunitatis titulum resideat. Et quicumque ad ipsam causam Dei res eorum dare voluerint, ex nostra auctoritate habeant licentiam faciendi, et sub emunitatis titulum absque ulla fiscali potestate quieti resideant; quidquid fiscus consuetudinem habuit recipiendi, in luminaribus ipsius S. Martini in nostra elemosyna ad præsens intercesa computetur etiam ipsa subsequenti; tam et ipse abbas quam et successores sui omnes res ipsius S. Martini sub integra emunitate perpetualiter debeant habere et possidere. Et si ante actis temporibus per aliquam negligentiam vel tepiditatem abbatum, aut præsumptionem iudicum, de ipsa emunitate quicquam minutum, irruptum, con-

vulsum aut contractum fuerit, omnimodis ipsis auctoritatibus nostris et beneficiis restauretur. Et ulterius ullis vestrum, illisque juniorum vestrorum aut successorum, infringere aut violare quod consensimus non præsumat, sed sicut superius dictum est, cum plenissima emunitate in pace cum Dei adjutorio vel nostra gratia valeant quæ sibi data fuerunt possidere. Et ut præceptio circa ipsam causam ac venerabilem ecclesiam S. Martini pro futuris temporibus valeat perdurare, manu propria eam subfirmavimus, et nostri impressione signavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Actum castro Lauduno, in Dei nomine feliciter. Amen.

LXIII.

B *Præceptum Caroli Magni pro monasterio, Cormaricensi (anno 800).*

[In nomine * Domini Dei nostri Jesu Christi] Carolus Dei gratia Francorum rex, patricius Romanorum. Omnibus fidelibus sancti Martini, qui præsentis tempore Deo servant in loco sancto ubi pretiosus confessor Christi corpore requiescit, vel etiam futuri sunt temporibus posteris, abbatibus, presbyteris, diaconibus, et omnibus ecclesiasticæ dignitatis gradibus, senioribus seu junioribus, æternam in Christi charitate salutem et prosperitatem. Notum sit fraternitati vestræ quod dilectus magister noster Albinus pia devotione postulavit nobis, ut licitum haberet monachos constituere in cella sancti Pauli quæ rustico nomine cormaricus dicitur, qui regulariter secundum sancti Benedicti statuta in ea viverent. Quem locum iterius abba antecessor illius ex comparato adquisivit, et construxit, et tradidit sancto Martino. Nos vero tam pie devotioni illius annuere ratum duximus, eamque literis vel sigillo nominis nostri confirmari fecimus, ne ulla post dies illius unquam disruptio fieri potuisset a quoquam successorum illius. Nam si divina parentibus nostris nobisque pietas potestatem contulit totius monasterii sancti Martini, rerumque illius facultatem dandi cui voluissemus, quanto magis nobis potestas tribuendi ad Dei servitium perpetualiter prædictum locum? Nec fas est cuiquam regalis benignitatis spernere donationem vel confirmationem, maxime a tam pio et salubri præcepto. Idcirco omnino jubemus ut hæc donatio nostra et jussio rata et inviolata temporibus perpetuis permaneat; nec locum illum auferri volumus de potestate sancti Martini, sed ut ibi pleniter sub regula sancti Benedicti vivant degentes monachi, et habeant protectionem et subsidium ab abbatibus monasterii sancti Martini. Si hoc nostrum, quod absit, quisquam abbatum spreverit præceptum temporibus posteris, sciat se rationem reddere præsumptionis ejus Domino nostro Jesu Christo in die magni adventus sui. Et similiter qui aliquid minuet de rebus quas beatæ memoriæ iterius abba, acquisivit, comparavit, aut de rebus sancti Martini quas ecclesiæ sancti Pauli tradidit, vel si

* Delenda hæc invocatio.

quid idem abbas Albinus, ad cuius petitionem hanc confirmationem scribi fecimus, addiderit, vel si quislibet inantea addere voluerit in elemosynam animæ suæ, recto ordine perpetualiter serviat fratribus illius loci. Quicumque legerit hanc chartulam, sub timore Dei hanc rationabilem scripturam diligenter conservare studeat, ut habeat gratiam Domini nostri Jesu Christi in æternum. Et ut firmiter esset hoc nostrum præceptum, manu propria subter roborare decrevimus, et de annulo nostro sigillari iussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data in nonas Junii, anno xxxii et xxvii regni nostri.

Actum Turois civitate in monasterio sancti Martini, ubi ipse corpore requiescit feliciter.

LXIV.

Præceptum Caroli Magni pro monasterio Cormaricensi (anno 800).

(Ex D. Bouquet, Recueil des H. l.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Omnibus episcopis, comitibus, domesticis, vicariis, centenariis seu reliquis fidelibus nostris, presentibus et futuris, notum sit quia petitione dilectissimi fidelis nostri Albini venerabilis monasterii sancti Martini, ubi ipse pretiosus corpore requiescit, abbas, taliter concessimus, ut monachi qui sub regula sancti Benedicti conversari videntur, in monasterio, quod est constructum in honore sancti Pauli apostoli, in loco qui dicitur Cormaricus, licentiam haberent naves duas per Ligerim fluvium, et Meduanam sive Sartam et Ledum vel Vigennam Viennam hinc, illicque pro necessitatibus dirigendi, ut nullum theloneum neque de sale nec de ullis quibuslibet rebus in ullo omnino loco ipsi aut homines, eorum solvere aut dare debeant. Propterea presentem auctoritatem fieri iussimus, per quam perpetualiter jubemus ut neque nos neque juniores seu successores nostri memorato viro venerabili Albino abbati aut successoribus suis, sive monachis aut hominibus eorum de supra scripto monasterio sancti Pauli pro ipsis navibus inquietare, aut calumniam generare, nec teloneum aut ripaticum ab eis nec salaticum nec portaticum nec ullas redhibitiones requirere aut exactare ullo modo præsumant: sed ad illum sanctum locum Cormaricum et ad fratres ipsos in elemosyna nostra nostris futurisque temporibus perpetualiter proficiat in augmentum. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, et per tempora melius conservetur, de annulo nostro subter sigillare iussimus.

Genesis ad vicem Hercamholdi.

Data in nonas Junii, anno xxxii et xxvii regni nostri.

Actum Turois in monasterio sancti Martini.

LXV.

Præceptum Caroli Magni pro Aurelianensi sancti Aniani monasterio (anno 800).

(Ex D. Bouquet, ibid.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Comperiat om-

nium fidelium solertia quia Fulco abbas monasterii sancti Aniani postulabat, ut stipendia et res præfati monasterii canonicis auctoritate præcepto ipsis canonicis perpetuo possidendas et ordinandas confirmarem, Cujus petitionibus assensum fieri iussimus, per quod præcipimus atque jubemus ut, sicut institutum est circa canonicos inibi Deo famulantes, ita nostris futurisque temporibus a rectoribus præfati monasterii observetur, et canonicus ordo teneatur. Res quoque quæ sunt in pago Aurelianensi, in villa Apponjaco et Herbiliaco, cum villulis et appendiciis suis; et in Bercillis mansi tres, et in villis Sucaræ mansus unus, et in pago Bleasensi in Turmo cum appendiciis suis; aræ etiam intra citraque civitatem ad luminaria in dormitorio eorumdem fratrum concinnanda, et ad ligna, unde panis eorum quotidie coquatur, emenda. Si aliquis futurorum abbatum, pro amore Dei et reverentia ipsius sancti, ipsis canonicis quippiam addere voluerit, id cum gratia Dei peragat, et nihil auferre præsumat; numerus canonicorum ejusdem monasterii ultra citraque sexagenarium numerum non progrediatur aut minuat, etc.

LXVI.

Præceptum Caroli Magni pro ecclesia Cenomannica (anno 802).

(Ex D. Bouquet, ibid.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Carolus serenissimus Augustus a Deo coronatus, magnus et pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum atque Longobardorum. Si precibus sacerdotum ac servorum Dei libenter aurem accommodamus, et ad ministerium eorum exsequendum auxilium præstamus, hoc nobis proculdubio ad statum regni corroborandum, et ad æternæ vitæ beatitudinem adipiscendam profuturum esse credimus. Idcirco omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, tam presentibus quam et futuris, notum esse volumus, quia cum in Dei nomine nos in Aquis palatio nostro ad universorum causas audiendas, vel recta judicia terminanda resideremus, sacerdotes et canonici clerici sancti Gervasii, sive Dei servi de Cenomannica urbe, cum consensu et licentia Joseph eorum metropolitani, ac proprii pontificis Franconis prædictæ urbis episcopi; sive cæterorum comprovincialium episcoporum, in nostram advenerunt presentiam, et conquesti sunt quod nonas et decimas, sive census unde necessarios sumtus habere debeant, fideles nostri, qui res sancti Gervasii beneficiario manere possidebant, aut negligenter persolverent, aut penitus reddere differrent. Poteruntque ac suppliciter deprecari ut nostra imperialis potestas efficeret, qualiter de hisdem rebus decimæ et nonæ partibus præscriptæ ecclesiæ pleniter et absque ulla dilatione persolverentur; et ædificia ejusdem ecclesiæ, sive domus episcopalis ac fratrum, inibi Deo degentium, refectæ et restauratæ fierent. Insuper humiliter sa-

gitantes postulaverunt, ut villarum nomina, ex quibus nonne et decimæ ad supradictam ecclesiam persolvi debent, in nostræ auctoritatis præcepto nominatim ascribi præcipissemus, ne aliquo malo ingenio, aut qualibet calliditate, aut potentia alicujus divitis vel potentis, hæ villæ vel hæ res a jure ejusdem Ecclesiæ alienatæ futuris fierent temporibus, aut nonne vel decimæ, sive census vel restaurationes jam dictæ ecclesiæ ablatae fieri possent. Quorum deprecationes propter amorem Dei libenter audivimus, et sicut deprecati sunt, monasteria vel cellulas, seu vicos vel villas, quas nostra largitione ex jure præfixæ ecclesiæ nostri fideles habere dinoscuntur, nominatim in hoc præcepto inserere jussimus, ut futuris temporibus in jure et dominatione jam dictæ ecclesiæ cum omni integritate permaneant, id est monasterium sancti Petri, quod Bertramnus episcopus ædificavit, cum monasterio vel synodochio sancti Martini in Ponteleva, et monasterium sancti Victurii, in quo ipse dominus Victurius requiescit in corpore, et monasterium sanctæ Mariæ, quod est constructum intra murum civitatis et fluvium Sartæ, cum monasteriolo sancti Ricmiri ultra fluvium Sartæ ad eum pertinente, et monasterium sanctæ Scolasticæ, et monasteriolum sancti Germani ultra fluvium Sartæ, et monasteriolum vel synodochium sanctæ Mariæ, in quo dominus Paduinus requiescit in corpore; et monasteriolum sancti Juliani, in quo ipse requiescit in corpore; et cellulam sancti Victurii infra civitatem, et monasterium sancti Karileffi, in quo ipse dominus requiescit in corpore; et monasterium sancti Georgii, et monasterium Tildidi, et monasterium Tussiaco, et monasterium sancti Johannis et sancti Trechii in Buxido, et monasteriolum sancti Martini in Diabentico, et monasterium sanctæ Mariæ in Aurionno, et monasteriolum Buxidi, et cellulam Scuviliaco. Hæc omnia, sicut diligenter inquisitum habemus, cum omnibus ad se pertinentibus, et in scriptis authenticis sancti Gervasii invenimus, juste et legaliter pertinent. Ex quibus præcipimus, ut festivitatis illorum sanctorum, in quorum memoriis ipsa cœnobîa dicata esse noscuntur, per singulos annos ad præfixam matrem et civitatis Ecclesiam, census ab ipsis, qui eadem cœnobîa nostro beneficio tenent, libenter ad opus episcopi, vel fratrum ibi degentium, et ad ipsam ecclesiam restaurandam, et nunc et futuris temporibus persolvantur: et refectio canonicis sanctæ Mariæ et sancti Gervasii optima ab eodem abbate, qui ipsum cœnobîum tunc temporis habere videtur, in prædicta festivitate libenti animo fiat, si nostram gratiam et ipsa beneficia habere voluerit: ut nobis seu decessoribus, vel primogenitoribus nostris propter ablationes vel minorationem harum rerum jam dictæ ecclesiæ aliquod detrimentum aut periculum regni non aderescat; sed perennibus temporibus sub jure ecclesiæ permanent. De vicis vero publicis vel vilulis jam dictæ ecclesiæ, quas fideles nostri nostra largitione habent, omnino præcipimus, ut nonne et

A decimæ partibus præscriptæ matris ecclesiæ, ab eisdem fidelibus nostris libenter et pleniter persolvantur, et ædificia ejusdem ecclesiæ sive domorum ad eam infra civitatem pertinentium ibi restaurare faciant. Id est de villa Taleida, de villa Lucdono, de villa Baladon, de villa Quebrolius, quæ Nova-Villa nuncupatur, de villa Pradellis, de Morniac, de villa Quillis, de tertia parte de cella sancti Almiri, et tertia parte de cella sancti Ulfacii, et tertia parte de cella sancti Ricmiri, de villa Bonlido, de Angono, de Solemnis villa et vic, et cella Jurmaro, et de villa Apiliaco, et de Alnido, et Daucido, de Noviliaco et Farisonia et Campo, Sirigico, Luciaco, et Monte, et de Comnia, cella sancti Leodegarii, Angon, et Boulir, de vico Gabron cum suis appendiciis, et Balino vico publico, et de villa Viviriaco, et de villa Longa aqua, et de Campaniaco, et de C nedralio, et de Geneda vicis publicis, et de villa Cldis, et Tredendo, et Vithlena, Turuiaco, Cassano, et Villare, et Adilavite, et Vigna, et Fontanas, et Sanmuro, et Bræfalo, Felcaria, Domno-Jorio, et partem de Fraxinedo, et Maundaria, Drogieco, Villare, de Verso, de Juricio, et Camiliaco, de Taxinarias, et Coctiaco vico publico, et villa Autoniaco, de villa Bonafsa, et de omnibus villis, quæ ad cellam sancti Martini infra murum civitatis pertinent, et Cangiaco vico publico, et de villa Limbriaco, et Veriucella, et Verniaco, et de vico Diabentico, et de cella Arcians, et de villa Camariaco, et Civriaco, et Calla, et Comoriaco, et de villa Audoliaco, et de villa Griviac, et Martiniaco, et Linerolas, et Sisciaco, et de cella Domno-Regis et de pago Ardonense, in quo sunt manentes mille sancti Gervasii, et de Curte-Basanz, et de Noviom, et Scomiaco, et Camiliaco, et Comiaco, et Corua, et Novi-Vico et Hostiliaco vicis publicis. Hæc autem omnia, quæ nominatim supra inserta sunt, ut jam dictum est, enucleatim et diligenter investigatum habemus, et in authenticis ejusdem ecclesiæ scriptis ipsis clericis nobis ostendentibus reperimus, sive alias villas, quas propter prolixitatem, vel propter ignorantiam villarum nominum in hoc præcepto non sunt insertæ, ad jam dictam tamen ecclesiam juste et legaliter pertinere cognoscuntur. Super quibus has nostras auctoritatis litteras fieri decrevimus, per quas statuentes omnibus, qui in præsentis tempore aut futuris temporibus ex memoratæ matris ecclesiæ rebus beneficia assenti sunt, aut adsequi potuerint, præcipimus, ut de omnibus conlorationibus terræ tam fesci, quam et annonæ omnium generum, tam de sua dominicata, quam et de vassalorum suorum, de vineariis quoque et perdonato, de pastionibus et pascuariis, de herbariis et pullis, de piscationibus et pastionaticis, id est de glanditicis, de melle et conlorationibus, quæ in hortis fiunt de nutritimibus animalium, et caseis qui fiunt, de vacariis dominicatis, ac de omnibus redhibitionibus, quæ ab hominibus memoratæ matris ecclesiæ recipiuntur, excepto hostilense, id est de bobus, et conlecto ad carros construendos.

De his autem omnibus præcipimus, ut censum legitimum et nonas et decimas annis singulis partibus præscriptæ matris ecclesiæ absque ulla maritione vel dilatione reddere, aut minoratione pleniter persolvere faciant. Insuper restauraciones tam in præfixa ecclesia, quam domibus juxta eam adjacentibus, in teguminibus et restauracionibus pro possibilitate rerum, quas in beneficium exinde possident, facere non negligant, si gratiam nostram et eadem beneficia unusquisque habere voluerit. Præscripta vero beneficia volo ut fideles nostri sub prædicto censu cum consensu et benevolentia ejusdem ecclesiæ episcopi teneant, usque dum illa cum eis, qui ea nostra datione videntur habere, mutare possimus, et sæpe dictæ ecclesiæ, cui justo et legitimo (ut inquisitum habemus) debentur, auxiliante Domino restitui atque reddere mereantur. Et hoc omnibus vobis notum sit, quod si aliquis vestrum extiterit, qui hanc jussionem nostram, aut contemnendo, aut negligendo adimplere distulerit, volumus atque præcipimus ut præscriptæ urbis episcopus in jure ejusdem ecclesiæ, sive in suam vel canonicorum suorum potestatem vel dominationem easdem res revocare faciat, usque dum illi, qui j. m. dictæ ecclesiæ res vel beneficia nostra largitione habebant, in nostram veniant præsentiam. Qui negligit censum perdat agrum; et per hanc auctoritatem, sive eorum negligentia, vel contemptu, ipsa perdat beneficia. Et huc hæc jussio nostra verius credatur, et diligentius conservetur, atque per omnia a nobis perficiatur, et firmis futuris temporibus teneatur, manu propria subter firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi imperatoris.

Genesis ad vicem Erchembaudi recognovi et subscripsi.

Data in mense Aprilis, viii Kalend. Maii, anno 2 Christo propitio gloriosi imperii nostri, et 34 regni nostri in Francia, et 29 in Italia, in Dei nomine feliciter. Amen.

LXVII.

Præceptum Caroli Magni, quo immunitatis privilegium a Pippino patre Novientensi monasterio concessum confirmat (anno 810).

(Ex D. Bouquet, *ibid.*)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus, magnus, pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum

A et Laegobardorum. Regni nostri honores credimus, si j. u. tas petitiones sacerdotum, vel ministrorum Dei, cum nostris auribus probatæ fuerint, perduramus ad effectum. Ipsi enim pro stabilitate regni nostri, vel animæ nostræ salute, Dei misericordiam frequentius exorant. Quapropter noverit omnium præsentium futurorumque industria, qualiter Thietbaldus abbas de monasterio cujus vocabulum est Noviento, situm in pago Alsatiense super fluvium Noviento, situm in pago Alsatiense super fluvium illa, quod vir illuster Adalricus, sive Atticus dux, et conjux eius Beravinda in Christi nomine, et in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli et sancti Mauriti sociorumque ejus a novo in suo proprio fundo construxerunt, nostram adiit serenitatem, deprecans ut privilegia quæ piæ memoriæ genitor noster Pippinus, ejusque antecessores reges Francorum eidem cœnobio, locisque quæ ad sustentationem fratrum ibidem Deo sub regulari disciplina servientium pertinent (contulerunt), renovemus. Præcipimus ergo per regis majestatis imperium, prædecessorum nostrorum statuta confirmantes, ut in villas supradicti cœnobii, id est Wiswirle, quæ sita est in pago Briegaugiensi, super ripam Rheni fluminis, cum ecclesia et omnibus appenditiis suis, in Sulza, in Egenheim, in Sigalthesheim, in Burchheim, in Lagolenheim, in Gruzenheim, in Hundensheim, in Northusen, in Hollasvirle, quæ præfatus dux eidem venerabili loco delegavit, vel quæ adhuc donata fuerint, nullus iudex publicus, nulla judiciaria potestas, spiritalis seu secularis, ingredi violenter audeat, nec ecclesiasticas possessiones contra justitiam sibi vindicare præsumat: sed prædictus abbas Thietbaldus, ejusque successores easdem res augmentando et meliorando potestative possideant. Et ut hæc nostra auctoritas stabilis permaneat, et per futura tempora melius conservetur, hanc cartam jussu nostro conscriptam manu propria confirmantes, annuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis [imperatoris].

Ego Ippo ad vicem Erchembaudi relegi et subscripsi.

Data pridie Idus Augusti, anno x Christo propitio imperii nostri, et XLII regni nostri in Francia, et xxxvii in Italia, indictione tertia.

Actum Ferdi in Saxonia in Dei nomine feliciter. Amen.

II. — PRIVILEGIA QUÆ AD PARTES ITALIÆ SPECTANT.

I.

Immunitatum confirmatio facta Frodoeno abbati Novaliensi a Carolo Magno (anno 773).

(Ex Muratorio, *Antiquitates Ital. med. ævi.*)

Carolus gratia Dei rex Francorum, vir illustris, hominibus fidelibus nostris. Cognoscatis: maximum regni nostri augere credimus monumentum, si beneficia opportuna locis sanctorum ad quietem monachorum benivola deliberatione concedimus, ac Do-

mino protegente stabilitatem nostri in Dei nomen pertinere confidimus. Igitur noverit solertia vestra quia venerabilis vir Frodoenus abba nobis suggestit, eo quod monasteriolo in honore beatorum germanorum apostolorum Petri et Andrei, vel ceterorum sanctorum, quem Abbo quondam visus fuit edificasse in loco nuncupante Novalicis in valle Sigosina, et ibidem congregatione monachorum sub sancta regula sancti Benedicti, seu ceterorum sanctorum

Patrum degentibus sub-einobitali ordine conlocasset, A
 ubi presenti tempore venerabilis vir Frædoenus
 abba præesse videtur : et nos totidem pro æternam
 retributionem beneficium ad ipso sancto loco visi
 fatimus indulsisse, ut in loco vel curtis ipsius mo-
 nasterii, quem jam dictus Abbo quondam, vel a
 quibuslibet hominibus Deo timentibus ibidem fuit
 conlatum, aut in antea ad ipsum sanctam locum
 voluerit pietas divina amplificare, nullus iudex pu-
 blicus ad causas audiendum, aut freda undique
 exactandum, quoquo tempore non præsumat ingre-
 dere : sed hoc abba de ipso monasterio una cum
 congregatione propter nomen Domini et reverentia
 sanctorum sub integra emanitate valeat dominare.
 Statuentes ergo ut neque vos, neque iuniores, aut
 successoresque vestri, nec nulla publica iudicialia
 potestas a quoquo tempore in loco vel curtis tam in
 ipsa valle Sigusina, quam Brientina, Aponse, seu
 Aquinari, Mannate, uti in Burgundia, aut ubicum-
 que in regno nostro ipsius monasterii, aut nostris,
 seu et privatorum largitatis munere, aut quod in
 antea de cujuscumque hominibus fuerit additum
 vel conlatum, ad audiendas altercationes ingredi-
 dere, aut freda de quacumque libet causa vel hominibus,
 qui ad ipsa casa aspiceri videtur, exigere, nec
 mansiones, aut paratas, nec fidejussoras tollendum,
 sed quidquid exinde aut de ingenuis vel de servi-
 tutibus publicis, ceterisquecumque rationibus, que
 sunt infra loci, vel curtis, seu terminis ipsorum
 prædicti monachi commanentes, vel ibidem aspi-
 cientes, vel in antea, auxiliante Domino, augmen-
 tare, aut atrahere potuerit fiscus, aut de freda, vel
 functionibus undiquecumque potuerat sperare, ex
 nostra indulgentia pro futura salute in luminaribus
 ipsius monasterii per manus agentium ipsorum pro-
 ficiet in perpetuum : et quod nos propter sanctum
 nomen Domini, et reverentia ipsius sancti loci, vel
 pro animæ nostræ remedium, seu nostra subse-
 quenti progenie, plena devotione indulsisse, nec
 regalis sublimitas, nec cujuslibet iudicibus cupidi-
 tas refragare tenet. Et ut præsens auctoritas, tam
 presentibus quam futuris temporibus inviolata, ad-
 iuvante Domino, permaneat, manus nostræ propriæ
 signavimus, et de annulo nostro sigillavimus.

Signum † Caroli gloriosissimi regis.

Totius recognovi et subscripsi.

Data viii Kalendas Aprilis, anno quinto regni no-
 stri.

Actum Carisiaco, palatio publico, in Dei nomine.

^a Attamen prætereundum non est, ut ut in diploma-
 tis sæpenumero eximantur Deo militantes, ino et
 eorum servi et coloni, a iurisdictione comitum alio-
 rumque reipublicæ ministrorum, attamen a iudicio
 regum, missorum, ipsorumque regum et Augu-
 storum, non fuisse reipsa immunes. Cum res confir-
 matione indigere nequiquam videatur, id unum ostend-
 dam, diu perdurasse ejusmodi consuetudinem. Do-
 cimusque vir Hubertus Bezyoglientus Senensis, cum
 vivebat, ad me misit diploma Henrici VI regis, et
 inter imperatores quinti, in quo præcipitur, ne
 monachos sancti Salvatoris de Insula, et præsumat ad

II.

Donatio sylvæ et curtis de Monte Longo a Carolo
 Magno facta monasterio Bobiensi siveque abbati
 Guinibaldo (anno 774).

(Ex Muratorio, ibid.)

^b Carolus gratia Dei rex Francorum et Longo-
 bardorum. Si enim ex his, que divinus pietas eterna
 fluenter tribuit, pro opportunitate servorum Dei lo-
 cis venerabilibus concedimus, hoc nobis ad mercedi-
 bus augmentum ac stabilitatem regni nostri perti-
 nere confidimus. Quæpropter donamus ad monaste-
 rium Ebobiense, ubi sanctus Columbanus corpore
 requiescit, et Guinibaldus abbas presens videtur,
 secundum amplius in futuram petitionem, donatum-
 que in perpetuum ad eundem sanctum locum esse
 volumus : hoc est silva nostra una cum corte illi ibi-
 dem acite, quorum vocabulum est Monte Longo,
 cum omnibus adjacentis vel appenditiis ad ipsa silva
 vel ad ipsa curte aspicientibus vel pertinentibus ibi-
 dem, una cum terra, domibus, edifiis, mancipiis,
 vineis, campis, pratiis, pasemis, aquis, aquarumque
 decursibus, mobilibus et immobilibus, omnia et ex
 omnibus, ut diximus, quidquid ad eandem forestem
 vel curtem nostram aspiciere videbatur, plenissima
 voluntate a die presente indulsimus. Similiter ad-
 jungimus a præfato monasterio Ebobiense aliam
 aliquam, que vocatur ad Montem, incipiens enim de
 rivo de Casa Veteri, ascendens per costam in sum-
 mitate Guohari minoris super Casalegri integra via
 pertransiens versus Incerasolam, ubi Banciaola vo-
 catur, quo terminus fixus est : aqua inde descen-
 dente in Caput Sirtarin usque ad mare : ex alio
 latere habens rivum finalem descendente de Monte-
 longo intrantem in mare, vengiturque abhinc finis a
 petra Corice per summitatem Coste in via publica,
 ibique terminus stat, descenditque per finem
 montis Petroni per summam costam a vaticula que
 nuncupatur Castanatum, descendens in viam que
 educit ad petram Corici juxta montem in Navasco,
 caditque in aliam viam publicam, que vadit ad Ca-
 stellionem, indeque repricat se in suam juxta mon-
 tem in cervice insignitum cruce, et pertransit ver-
 sum in finem sancti Michaelis exeuntem de flumine
 Petrurio ad fines montis Harimannorum super Olive-
 tum, quod est via publica juxta mentem per Gau-
 netum usque a Pirum agrestem. Et earum hec om-
 nia per hoc nostre auctoritatis pragmaticum dona-
 mus atque concedimus tenentia capite uno in mare,
 et alio capite a fines Harimannorum, de uno

placita trahere, vel dstringere, aut iudicare, nisi
 in nostra imperiali præsentia. Ita ejus filius et suc-
 cessor Fridericus II privilegia confirmans monaste-
 rio Vangadicensi ad Atheim parvum sito, mona-
 chis indulget « ut nulli inde respondere teneantur,
 nisi nobis aut certe misso nostro, ad hoc specialiter
 destinato. » Fuerunt etiam tempora quibus impera-
 tores et reges causas criminales sibi reservarunt in
 sacrorum hominum castellis et agris.

^b Desideratur in exordio titulus patricii Roma-
 norum, quod in aliis diplomatibus occurrit. Sed ni-
 hili faciendus hic defectus. Nondum enim anno 774

latere Greganiam, et de altero latere Monte-Alongo, una con pascuis suis atque curtiferis et olivetis; sicut ad Eduardo possessa fuisse dinoscitur. Propterea per hanc preceptionem nostram jubemus, ut nullus quislibet ab hodierna die ex judiciaria potestate, aut quislibet persona prefato monasterio suisque rectoribus de ipsa foreste et de curte supradicta seu etiam alpe prenominata, inquietare aut calumniam generare presumat; sed abbas prefatus Guinebaldus, sui que successores, denominatas res teneant cum integritate, sicut de palatio possessa sunt, tenere ac denominare vel regere debeant, et quicquid a prefato jam dicto Monasterio pro mercedis nostre augmento, vel pro luminariis ejusdem ecclesie facere elegerint, liberum perfruatur arbitrium. Et ut hec auctoritas firmior habeatur, vel nostra futuris temporibus melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare.

Signum † manus Charoli gloriosissimi regis.

Carolus ejusmodi titulum usurpare cœperat, uti exempla a Mabillonio producta satis ostendunt. Potius notæ chronologicæ negotium facessant. Actum Diploma dicitur *Papie, anno sexto..... regni nostri*. Epocham regni Francici exhibere hic potest a morte Pippini patris. Verum cur non et regni Langobardici sit mentio, cum Ticini scriptum diploma dicatur, et Carolus inscribatur *Langobardorum* quoque rex? Attamen et hic respondeas, facinoræ interpositæ causa subductum nobis fuisse annum primum regni Langobardici. Sed insuetum est illud *signum manus Charoli*, cum in aliis Diplomatum *signum Caroli* tantummodo scribatur; et *Carolus*, non *Charolus Francorum et Langobardorum*; non *Franchorum et Longobardorum* in aliis occurat. Cum tamen hic de apographo agatur, levia hæc uni librario tribuenda videntur. Præterea in vetustissimis chartis vidi ego interdum *Longobardorum et Longobardia* scriptum. Quamobrem fidei chartæ hujus detrachere ego nondum ausim. Interea nos ad annum 774 habemus *Guinibaldum abbatem Bobiensem*, quem Ughellius in *episcop. Bobiensib.*, tom. IV Ital. Sacræ, et Mabillonius in *Annalib. Benedictin.* ignorarunt. Quo tempore urbem Ticinensem victor Carolus ingressus fuerit, investigabat Pagius in *Critic. Baron.* ad annum 774, atque id evenisse eo anno *post diem nonum mensis Maii, sed ante decimum tertium mensis Junii*, recte statuit. Proprietas scopo diploma istud (dum legitimum fetum agnosce: e velis) nos facit, indicans Carolum illa jam urbe potius ante *Nonas Junias*. Vidi etiam in Lucensis archiepiscopii tabulario chartam exaratam et regnante domino nostro Carolo gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, ac patricius Romanorum, anno regni ejus, quo Langobardiam cepit, vigesimo quinto, et filio ejus domino nostro Pippino rege, anno regni ejus octavo decimo, *iv Idus Junias*, indictione 6. Manifestum est mihi Atripaldo presbitero filio quondam Raperti de loco Rocca, quia per hanc cartula pro remedio anime mee tali ordine, ut subter decrevero, offerre previdi Deo, et tibi ecclesie venerabili viro Johanni episcopo, ecclesiam meam sancti Quirici, edificata a parentibus meis in suprascripto loco Rocca, una cum casis, etc. Scripta fuit charta anno Christi 798, die 10 Junii. Ergo eodem die decimo Junii anno 774 *Langobardia* atque adeo regia Ticinensi urbe potius jam fuerat Carolus Magnus. Contra dubitare licet, an decurrente Maio regnum illam ad dedicationem cœgerit, cum in eodem Lucensi archivo altera charta asservetur, scripta et anno 23 Caroli regis, et 17 Pippini regis, mense Maio, indictione quinta, hoc

Sub die Nonas Junias, anno sexto..... regni nostri. Actum Papiam civitatem, in Dei nomine feliciter. Enrichus recognovit et dedit.

III.

* *Charta donationis bonorum immanis, a Carolo Magno factæ Nonantulano monasterio, ejusque abbati Anselmo (circa annum 774).*

(Ex Muratorio, *ibid.*)

Venerabile cenobio sanctorum apostolorum sito in castro Nonantule territorii Mutinensis, ubi domus Anselmus..... nobis Karolus rege Francorum et Saxio..... et Longobardorum, una cum Norteperthus dux, damus, simulque offerimus omnia nostra cortis, et donica in comitatu Fossolano, in comitatu Pistoriense, atque in comitatu Lucardo, et in comitatu Lucense, et in comitatu Rigenses, atque in comitatu Senensi. In primis omnia do ego dompno Carolus duo gualdos mea donica in comitatu Fossolano super fluvio..... jacentes cum ecclesias suas, idest

est anno Christi 797. Quod et in aliis ejus ævi chartis, ac præcipue Langobardicis animadverti, dies mensis minime adnotatus est. Ad hæc in chartario monasterii Veronensis sancti Zenonis pergamenta mihi visa est, scripta et regnante domino nostro Carolo excellentissimo rege in Italia anno septimo, mensis Magii, per indictione 3, feliciter. Dulcissima adque amantissima mihi, et cum omni honore nominanda et felicia puella filia mea ego Felix Clericus filius bone memorie Johanni, etc. Et multa donat. Itaque exarata fuit charta illa anno Christi 780, ex qua uti ex supra indicata, elucere videtur nondum mense Maio anni 774, epocham Langobardicam Caroli Magni exordium cepisse.

* Quisquis chartam hanc legerit, animoque intento consideraverit, aut continuo eam ad apocrypha auaridet, aut anceps dubiusque in ejus contemplatione considat oportet. Et ego hæsi, atque adhuc hæreo. Fidem pene excedit tanta bonorum, villarum atque ecclesiarum effusio, uno tenore ac die facta in unum abbatem unumque monasterium. Deinde nulla est chartæ huic germani diplomatis facies; et quisque novit, quibus verbis, et formulis reges, atque imperatores donationes ac privilegia sua concipere consueverunt. Mirari etiam subeat per sese cum rege *Norteperthus dux* immisceat in ejusmodi donatione faciendâ. Hæc profecto atque alia, fateor, meæ quoque menti observantur, cum chartam descripsi, cujus authenticam originem præstare certe nolo, sed quæ mea sit de illa opinio tantum exponere. Suppositivum fetum affirmare non ausim: si enim antiqui monachi animum adjecissent ad confingendam adeo magnificam donationem, longe minus negotium fuisset diploma comminisci, cum et sibi ad manum essent, et ubique facile haberentur diplomata a regibus emissa, quæ imitari potuissent. Deinde subsequentibus temporibus nulla supererant, uti videtur, vestigia tantarum opum Nonantulano cœnobio in Tuscia collatarum: ac proinde quem quæso in usum imposturæ huic indulgissent monachi? Ad hæc quis comitatum illum *Lucardum*, de quo mihi sermo fuit alias, posterioribus sæculis excogitasset, quando ne unum quidem verbum de illo antiqua historia habet? Quamobrem justus opinandi locus relinquatur, nil figmenti in ea charta haberi, ipsamque fuisse privatam veluti scripturam a *Carolo rege ac Nortepertho duce* factam. Sed cur tanta tamque (pene dixi) enormis insuetaque donatio facta Nonantulano cœnobio? Veniam a lectoribus peto, si fortasse facilius quam par sit in quandam suspitionem inclino, eamque etiam referre nunc audeo. Suspicio, inquam, tantam Caroli

sancta Maria in Advena, et sancta in Maria Manum, quod est per singulos gualdos foriestos meas masaricias C. una cum selvas ad ipsius pertinentes. Seu et monasterium in civitate Fossolana sanctos Michael atque monasterium sancti Miniati in ipsius civitate, cum cellis suis in ipsius civitate vel foris ad ipsas pertinentes. Seu et curte Viselle, et curte Bibiano, plebe sancti Gavini, et fundo Justiniano, Mocolidola, et Colle Fenario, et curte Tigano, plebe sancte Marie Villote, et plebe sancte Hierusalim, seu plebe sancti Romuli, et in loco Bernardi, seu in Grave, et sancti Illarii, et curte Pretorio, et sancti Michaelis, et curte Sobelnario, et Monte Miniano, Turiniano, et Gorzano, Genestico, et Spaloti, Plebe Sancti Pancrati, et Curte Bergovigiano, et Sculcta, Fugnana, et sancti Petri in Mauriciani, et curte Axinia, curte

A nostra Spandola, curte nostra Meledo, cum ecclesia in Musello, in Caprilia, niano, et Turri in Pineta, seu in Sexa, atque curte nostra de Novole, et curte de Fumaria atque Calcinaria, et Valvigne, Arzana..... curte Monachorum, et Simbriano, curte Elsa, curte Pesa, Campi, Ingone, Quinto, Melego, Aproniano, Susicana, suo, Popponi, Grappena Sancti Benedicti, Sancti Georgii in Plebe sancti Petri in Perimone : Seu in Pistoriense, curte Pisingo, plebe Sancti Petri de Groppina, et plebe Sancti Laurentii de Petriolo loco, qui vocatur Bocina. Seu in comitatu Aretino, plebe Sancti Stephani, sita in Clisse, et loco Pissinale juxta fluvio Classe. In comitatu Lucardo curte nostra sancti Petri in Mercato, seu forte nostra Monte Calvo, et curte Campana, et curte Petroniano, plebe Sauci

munificentiam in Anselmum Nonantulanum abbatem inde ortam fuisse, quod Anselmus ipse auxiliares manus porrexerit Carolo ad arripiendam coronam Langobardici regni, fructumque ceperit operæ bene navatæ magnificam illam tot honorum donationem. At, inquit, Anselmus genere Langobardus fuit : quis credat hominem a gentis suæ amore defecisse, ut in Francos translatus vellet regnum Langobardorum? Equidem id minime certum statuam; at tamen non desunt, quæ mihi rem ea ratione processisse suadere videntur. Uti constat ex opusculo de Fundat. monast. Nonantul., Anselmi soror Giscltruda nupta fuit Aistulpho Langobardorum regi. Is autem Anselmus, ut fertur, ducis titulo Forojulii præerat, cum abjurato sæculo monasticæ vitæ sese addidit, ac Nonantulanum aliaque cœnobia construxit. Aistulphi liberalitate adeo insigni corroboratus, ut Anonymus Salernitanus in Paralipom. Chronici sui dignum duxerit hanc etiam inter laudes illius regis recensere, scribens : « Idemque etiam legit monasterium in finibus Æmilie, ubi dicitur Motina, in loco qui nuncupatur Nonantula : nam pro ejus cognato abbate Arsenio (Anselmo restituendum est) ibi virorum cœnobium fundatum est; nec non sibi ad sacra monachorum cœnobia edificanda per certas provincias (quæ scilicet Nonantulano deinde suppositi fuere) multa est dona largitus. » Sublato e vivis Aistulpho, Desiderius Langobardorum rex est renuntiatus, sed repugnante Ratchis, germano Aistulphi, eo videlicet qui regnum ante Aistulphum tenuerat, et monachus in Casinensi cœnobia degebat. Quid Ratchis egerit, quantoque conato bonus monachus novo regi obstiterit, accipe ab Anastasio in Vita Stephani II papæ, et ab eodem Anonymo Salernitano, qui hic Anastasium excripsit : « Hujus (Desiderii) personam despectui habens Ratchis dudum rex, et postmodum monachus, germanus præfati Aistulphi, sed et alii plures Langobardorum optimates cum eo, eundem Desiderium spernentes, plurimam Transalpinæ, vel cæterorum Langobardorum exercituum multitudinem aggregantes, ad dimicandum contra eum profecti sunt. » Intercessit tot motibus ad Desiderii preces Stephanus II, et pacem inter dissidentes composuit. At Desiderius, exu ceratum deinde animum gerens, pro more conditionis humanæ adversus eos, quos contra se conjuratos senserat, in Anselmum quoque deservit, quippe illum, in justa conjectura suadet, Ratchisio sorori sui fratri conjunctum, sibi que adversantem,prehendit. In Catal. abbat. Nonantul. Anselmus dicitur rexisse c. abbatiam Nonantulanam annis quinquaginta; et ex his septem passus est exsilium a Desiderio apud Casinum, sicut multorum seniorum relatione didicimus, pro eo quod nescio quid deliquerit in Desiderio; et Vigilantius presbyter in prædicto tempore feliciter Nonantulanum gubernavit

cœnobium. » Quod hic dicitur de Vigilantio presbytero nescio an certo fundamento nitatur. Inter vetustiora diplomata eidem monasterio concessa unum sic se habet : « Privilegium in papyro Adelchis regis in Silvestro abbate, confirmans omnia privilegia superioris annotata, » etc. Ergo non tantummodo in exsilium actus est Anselmus, sed ejus loco substitutus fuit aliter abbas, nempe Silvester, ad regimen Nonantulani monasterii. Simul autem huic discitur, nisi post debeatatum Desiderium Anselmo abbati restitutum fuisse cœnobium suum; nique obstare quin suspicemur Anselmum ipsum, quantis potuit viribus, apertis aut occultis, curasse, ut venientem Carolum Langobardi prout amplecterentur, dejectoque Desiderio sibi infesto, Francorum principem in suum regem lubeater acciperent. Neque Anselmi singularem pietatem huic accessas velim. Summa quoque pietas fuit Adriano I summo pontifici; et nemo in illum injurius sit, si reputet, et ipsum minime indiligentem fuisse, ut in Langobardorum ditione regi invisio rex amicissimus succederet : ex qua victoria in ipsum quoque pontificem ejusque successores emolumenta non modica redundarent. Quis vero fuerit Nortepertus dux in charta super evulgata memoratus, ignotum est mihi. At tamen Norteperti ducis mentio est in charta quadam Bononiensi commentitia, isque floruisse videtur, regnante Ratchisio Langobardorum rege, atque inter duces ejus gentis referitur. Velustus illius chartæ artifex vetustiora forsitan monumenta præ oculis habuit, ex quibus promere potuit Norteperti illius notitiam. Magni ergo nominis vir Anselmus abbas, et singularis apud gentem suam existimationis, multum contulisse non immerito credendus est, ut Carolo Magno tam prospere procederet bellum, per quod avitis regnis Italianum nobilissimum adjecit. Neque plura pro hujusmodi conjectura afferam. Ad Romanos tamen pontifices, quod attinet, bene quidem eis cessit sub Pippino Francorum rege, ejusque filio Carolo Magno; tunc enim non exarchatus tantum, sed et Romæ ejusque ducatum dominari cœperunt. Plura etiam tunc eis promissa videntur quam effectus ostenderit. At procedente tempore, quantum ab ipsis imperialibus coronatio penderet, per quam titulus et jus imperatoribus tribuebatur, et quam nonnulli multis donis emebant, partim tamen emolumentum inde in Ecclesiam Romanam manavit. Scilicet nihil novæ ditionis ei additum fuit, imo antiqua etiam imminuta atque subtrahita videntur. At in eodem sæculo xiii, sub Innocentio iii, grandis animi pontificis, ac uberius etiam sub Nicolao III, Romana res felicius promoveri cœpta est, ita ut partim liberalitate regum et imperatorum, partim armorum subsidio, in illum Romanam eadem Ecclesia statum progressum fuerit quem nunc cernimus, eique perpetuum et pacatum semper optamus.

Leonardi, corte a Furno, et castro Ciliano, atque A Monte Bonici, et sancti Petri cum corte Quintolo, et juxta fluvio Gofantia corte Dominici, et sancti Donati corte Decimo, plebe sancte Cecilie, corte Penite, plebe Sancte Marie, corte Meleto, corte Monacile, Vadolongo, Quarta, plebe sancti Petri, Rabuciona cum capella sancti Petri, cortem Sepi cum ecclesia sancta Maria, corte Caracle cum ecclesia Sancti Martini, corte Casentino, Corticella nostra una, qui vocatur Satri, corte Pincingno cum cella sancti Apostoli prope fluvio Selice. In Comitatu Lucense sancta Maria cum corte Pulinachio, seu et alias omnes cortes nostras in predictis comitatibus, territorio Tuscia in donico nostrorum, quod est..... duo millia quingentorum. Et si amplius de nostro domnio inveni in pagina ista permaneat una cum omnia capitalia et censuaria, seu et decima qui ad ipsas cortes pertinet, ut sit in victo pauperum atque monachorum pro veneratione religia, et ne subeant ipsi monachi, vel monasterio nisi ad Ecclesiam Romanam. Omnia ipsas cortes cum adjacentia et pertinentia sua, seu cum appendiciis suis quanto ad nostras cortes depertinet infra ipsius comitatibus, tantis una cum selvas ad ipsas depertinentes una cum olivetis et vinetis, arbustis, arboribus pomiferis, fructiferis et infructiferis diversisque generibus, jura fluviorum, qui decurrit per de ipsos comitatus, alpihus et collibus, omnia a sibi pertinentia et adjacentia in integrum. Et si qui de hominibus qui precepta nostra neglexerit, vel..... daverit, sit sibi pena compositura bona ejus publicetur, et in exilio mitteremus. C Hanc vero paginam Artuino notario a scribere tolli et robariada con testibus tradita complevi et absolvi.

* Vultururnensis monasterii initia sic narrat Chronicon Farsense : « Crescente itaque nominis fama sancti Thomæ abbatis [Farsensis], et hujus substantiis monasterii in peregrinis et hospitibus suscipiendis, secundum Domini præceptum, honestissime ampliat, comperunt multi ex diversis nationibus istum frequentare locum, vel gratia visitationis, vel causa hospitalitatis, vel ad Deum amore convertendi. Quo tempore de Benevento progressi sunt tres viri nobiles, et consanguinei, sanctus Paldo, Taso, et Tato, qui, sæculum et sua omnia pro Christo relinquentes, peregrinationis iter assumpserunt, et ad predictum virum domnum Thomam hic pervenerunt. At vero venerabilis Thomas cum eis Romam perrexit, eosque secum benignissime refovens, huc reduxit, et quamquam extra usum fuerit monasterii, propter ardorem tamen laudabilis eorum desiderii intrinsecus recipit, et cum fratribus communiter participari fecit, et conversationis normam docere in paucis diebus curavit. Post hæc ad beati Vincentii martyris in provincia Samnii super ripam Vultururni fluminis sanctum oratorium, in quo tunc nulla erat habitatio hominum, præter ferarum latibula, vel latronum, eundi eis indicium dedit, et se ad eos illic citissime iturum promissit. Non multo post autem vir Domini Thomas Beneventum profectus est pedester, et ad curiam perrexit Gisulfi ducis, spectabilis viri. Tunc vero quadam nocte sancta Dei genitrix Maria, cum præfato viro venerabile Thoma, eidem duci per visionem apparens præcepit dicens : « Vide, ut quicquid a te iste postulaverit Peregrinus, ei neque negare debeas, quia vir sanctus est, et orabit pro te : » et

Ego Mericho clericus rogatus.

Ego Raimpret rogatus.

Ego Aldoinus rogatus.

Ego Joseph a rogatus.

Melchione medicus a rogatus.

Signa † † † de contestibus Warnifret, Artoinus, Mechois, Josephus, Stravius, Aripret, Johannes, Paulinus, Basingus, Muro, Leo, Guinperto, Stamperto, Stabile, Da Villa, Vaniclei.

IV.

Diploma quo Carolus Magnus monasterio a Vultururnensi quædam privilegia ac jura concedit (anno 774).

(Ex Moratorio, Script. rer. Italic.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Longobardorum, atque patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, domesticis et centenariis, vel omnibus missis nostris discurrantibus. Quidquid enim ob amorem Ecclesiarum et quietem servorum Dei exercemus, hoc nobis procul dubio, Domino adjuvante, ad æternam beatitudinem pertinere confidimus. Igitur comperiat magnitudo, seu utilitas vestra, qualiter venerabilis vir Probalus abbas monasterii quod est constructum in honorem beatissimæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, quod vocatur Acutianus, in ducatu Spoletano, vel fundato in territorio Sabinensi, missa petitione clementiæ regni nostri, dixit suggerendo, ut pro mercedis nostræ augmento taliter ei, vel ipsi monasterio concedere deberemus, qualiter ipsa casa Dei sub tali privilegio esse deberet, sicut cetera monasteria b Lirinensium, Agaunensium, et Luxoviensium, ubi præsea Patrum Basilii, Benedicti, Columbanii, vel ceterorum

hæc dicens abscessit. Mane autem facto, idem dux per suos ministros ad se introductum, prout viderat in visione, illum cognovit ; et continuo suo de solio surrexit, et omni in terra prostrato corpore adorans dixit ei : « Alma Dei genitrix, Maria, te mihi hac nocte per visionem ostendit : nunc vero quicquid placuerit pete a me ; et ego devotus tuxæ libentissimo tribuam sanctitati. » At ille : « Unam, inquit, preculam vestræ celsitudinis pietati postulo petitionem : locum quemdam in Samnii provincia super Vultururni fluminis ripam in solitudinem redactum, ubi in beati Vincentii honorem habetur oratorium constructum, obsecro, ut mihi pietatis vestræ largitio concedere dignetur, quatenus ibidem habitatio debeat esse monasterii. » Quam petitionem ipse dux libenter accipiens, hilari vultu respondit dicens : « Ecce, Pater, ipse, de quo postulas, locus ab hac hora in tua permaneat potestate, et si mitatis ex eo accipe præceptum : » quod mox scribere jussit, roboratumque ejus tradidit potestati. Præfatos vero viros vir Domini Thomas in gratiam ejusdem revocavit ducis, et cum eis festinanter ad eundem locum pervenit, ubi aliquantis demoratus diebus, multa dedit eis monita salutis, et in quo loco refectionum, dormitorium, atque hospitum susceptionem, et omnia opportuna habitacula construere deberent, ostendit. Paldonem quoque, qui his omnibus mitior erat, ut præsesset illis in regimine, elegit. » etc.

b Omnium celeberrima monasteria in regno Francorum, qualia et in Italia fuere Casinense, Nonantulanium, Farsense, etc.

Patrum regula custodiri videtur : ut nullus episcopo-
rum pro electione abbatis dationem accipere debeat,
et potestatem non habeat de ipso monasterio aufe-
rendi cruces, calices, patenas, codices, vel reliquias,
vel quaslibet res de ministerio ecclesiæ, nec ipsum
monasterium ponere sub tributo principum potesta-
tem haberet, nec demum tributum, aut censum in
supradicto monasterio eorum exigere debeat, sed
ipsa casa Dei, sicut suprascripta monasteria, quæ
infra regna nostra sunt, sub eo privilegio et norma
Patrum consistat. Cujus petitionem pro divino re-
spectu, vel mercedis nostræ augmento nolimus de-
negare ; sed ob amorem Domini nostri Jesu Christi
ita confirmasse vel de novo concessisse cognoscite.
Præcipientes ergo jubemus, ut nullus episcopus,
abbas, dux, Castaldus, vel quislibet de fidelibus no-
stris, seu a juniore, aut successores vestri, prædictum
abbatem, aut monachos suos, vel agentes ipsius ec-
clesiæ de rebus præfati monasterii, quæ ibidem ex
munificentia regum aut reginarum, vel de collatis
populi, vel pontificum, vel quæ ad ipsum monaste-
rium pervenerunt, aut in antea, Deo adjuvante, lar-
gita fuerint, tam per venditionis, quam et donationis,
aut cessionis et reliqua instrumenta chartarum, in-
quietare, aut contra rationis ordinem quoquo tem-
pore gerere præsumatis ; sed sub nostro privilegio
quieto ordine resideant. Et si quandoque abbas ipsius
monasterii de hac luce migraverit, inter se ipsi mo-
nachi, quem digniorem invenerint secundum regulam
sancti Benedicti, et sicut eorum ordo edocet, et re-
ctum est, vel eis in unum consentientibus, quem una-
nimiter elegerint licentiam habeant eligendi Abba-
tem, et neque a nobis, neque a successoribus nostris
regibus, id quod pro mercede nostra indulsumus, ir-
ruptum, aut contractum aliquando sit, sed de proprio
valeant semper gaudere patrimonio, quatenus melius
delectet ipsam Congregationem sanctæ Mariæ, pro
nobis, vel stabilitate regni nostri, Domini misericor-
diam attentius deprecari. Et ut hæc præceptio no-
stris, et futuris temporibus firmiter habeatur, vel per
tempora melius conservetur, manu nostra propria
subter firmavimus, et de anulo nostro sigillari jus-
simus.

Signum Caroli invictissimi regis.

Guicbaldus ad vicem Hitherii recognovi.

Datum sub die viii Kal. Jun. an. vii et primo regni
nostri domni Caroli gloriosissimi regis. Actum Cari-
lego palatio publico, in Dei nomine feliciter.

V.

Diploma Caroli Magni pro ecclesia Regiensi
(anno 781).

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardo-
rum et patritius Romanorum. Quicquid enim locis

a Ex collatione multorum locorum, tum apud Bi-
gnonium in notis ad Marculfum, tum apud Cangium
in Glossario, inferri potest hoc nomine designatos
fuisse officiales ac ministeriales comitum. Cangio
juniores alii non fuisse videntur nisi *judices minores*
seu *pedanei*.

A sanctorum venerabilium ob amorem Dei nostris au-
ctoritatibus confirmamus, donamus, et regiam con-
suetudinem exercemus, et id in posterum mansuram
esse credimus. Igitur comperiat omnium fidelium
nostrorum industria, qualiter venerabilis vir b Apol-
linaris Ecclesiæ Regiensis episcopus pietatis nostra
clementiam adjerit, ut omnes res ipsius episcopi,
quas antiquitus, vel modernis temporibus, tam de
dationibus regum, quam reginarum, seu reliquorum
Deum timentium, vel quos in antea additum, vel de-
legatum fuerit, vel quicquid juste, et rationabiliter
possidere dignoscitur, sub immunitatis nostræ tu-
tione per nostram auctoritatem prædicto loco sacro
corroboraremus. Quatenus nullus iudex publicus
ibidem causas audiendas, vel froda exigenda, seu
mansionaticas, vel paratas faciendas, nec fide-
jussiones tollendas, neque alias retributiones publicas
requirendas, seu etiam per Padum sursum, vel deor-
sum navigando ripaticum tollendo, sicuti est Ferra-
riam, aut Comacim ; ubi supradictus locus sacer
salinas dinoscitur habere. Insuper etiam teloneum in
nullo foro exigendo, vel ripaticum, aut portaticum,
vel ubi ullus exactor aliquam oppressionem, vel vio-
lentiam inferre præsumeret. Petit etiam quandam
sylvam juris nostri sitam in comitatu Parmense in
finibus Bismanti in loco, qui dicitur Lamma Fraola-
ria, cujus fines sunt de uno latere, a flumine Siele
sursum per stratam usque : in monte Palaredo ascen-
dente per stratam usque in finibus Thusciæ, inde
vergente in rivum Albolium usque ad flumen Sielæ,
inde quoque juxta Sielam deorsum pervenit in flumen
Auzolæ. Cujus petitionibus pro divina remuneratione
annuentes, suæ Ecclesiæ præfatum sylvam in per-
petuum habendam concessimus ; atque exinde ei hoc
firmitatis nostræ præceptum fieri jussimus, per quod
decernimus, atque statuimus, ut nullus quilibet ju-
dex tyrannica potestate in curtis, vel rebus ipsius
episcopi, aut causis audiendis, nec froda exigenda,
seu mansionaticas, aut paratas faciendas, vel fide-
jussiones tollendas, neque ullas retributiones publicas
requirendas, vel in propriis domibus sacerdotum,
vel clericorum suorum potestative, aut tyrannice
aliquando exercat. Insuper de omnem ripaticum,
sive in salso, sive in dulci, atque teloneum in omni-
bus foris mundinum, seu nataticum, aut potentaticum
sæpe dictæ sanctæ Ecclesiæ Regen. absque ulla
contradictione in perpetuum perdonamus. Quod si
aliquis, quod minime credimus, contra hoc dona-
tionis, vel immunitatis nostræ firmamentum adire
contenderit, aut infringere tentaverit, triginta libras
auri optimi coactus exsolvat, medietatem palatio
nostro, medietatem Ecclesiæ, cui vim intulit, et si
non habet, unde exsolvat, de vita componat. Et ut
nostræ donationis, vel immunitatis indictum præ-

b Apollinaris Regiensis episcopus a Carolo Magno
tria pretiosa privilegia ad favorem suæ ecclesiæ
meruit obtinere, ubi jura ac confinia Regiensis
episcopatus recensentur, quæ illis antiquis diebus
possidebat.

sentibus, et futuris temporibus inviolabiliter, et a publicis ibidem ad causas audiendas, vel fodra exigenda, et mansiones, vel paratas faciendas, nec fidejussores tollendos, neque nullas redhibitiones publicas requirendas ingredi, nec exactare penitus non præsumeret. Cujus petitionem pro divino cultu denegare nolimus, sed ita electionem concessisse omni tempore suæ Ecclesiæ, atque in omnibus confirmasse cognoscitur. De cætero, et immuni aem nostram ei conscribere jussimus, per quam omnino jubemus, ut nullus quislibet de vobis, neque de judiciaria potestate in chartis, vel rebus ipsius episcopatus ad causas audiendas, nec fodra exigenda, seu mansiones, aut paratas faciendas, vel fidejussiones tollendas, neque nullas redhibitiones publicas requirendas ingredi, nec exactare ullo unque tempore nullatenus præsumatur, sed sub immunitatis nomine cum omnes fretas concessas valeat memoratus episcopus, suique successores omnique tempore quieti vivere, ac resedere, quatenus melius delectet ipsos servos Domini, qui ibidem Deo famulare videntur, pro nobis, uxoriq; nostra etiam prole Domini misericordiam jugiter exorent. Et ut hæc immunitas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter etiam annotavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum † Caroli gloriosissimi regis.

C. Jac. ad vicem Radonis.

Data die viii Kal. Junias, anno xiii et vii regni nostri. Actum Papiæ civit. In Dei nomine feliciter. Amen.

VI.

Diploma Caroli Magni pro eadem ecclesia Regiensi (anno 781).

(Ex Ughælio, ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patritius Romanorum. Maxima regni nostri in hoc augere credimus munimenta, si beneficia opportuna, quæ pro compendiis servorum Dei locis venerabilibus largita, vel condonata sunt, nostro munimine confirmamus, regiam inquit exercemus consuetudinem, et hoc nobis ad remedium animæ nostræ in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur compertum sit omnium vestrorum magnitudini, qualiter venerabilis vir Apollinaris Ecclesiæ Regiensis episcopus una cum clero et populo prædictæ Ecclesiæ clementiam regni nostri petiit, ut electionem ex clero præfatæ suæ Ecclesiæ omni tempore concederemus. Insuper et petiit, ut omnibus rebus ipsius episcopatus, quas moderno tempore tam de datione regum quamque reginarum, seu reliquorum Dei timentium hominum, vel quod in antea additum, vel delegatum fuerit, et juste, et rationabiliter possidere dinoscitur, sub immunitatis nomine per nostram auctoritatem ad prædictum sanctum locum concedere, vel confirmare deberemus. Quatenus nullus iudex

publicus ibidem ad causas audiendas, vel fodra exigenda, et mansiones, vel paratas faciendas, nec fidejussores tollendos, neque nullas redhibitiones publicas requirendas ingredi, nec exactare penitus non præsumeret. Cujus petitionem pro divino cultu denegare nolimus, sed ita electionem concessisse omni tempore suæ Ecclesiæ, atque in omnibus confirmasse cognoscitur. De cætero, et immuni aem nostram ei conscribere jussimus, per quam omnino jubemus, ut nullus quislibet de vobis, neque de judiciaria potestate in chartis, vel rebus ipsius episcopatus ad causas audiendas, nec fodra exigenda, seu mansiones, aut paratas faciendas, vel fidejussiones tollendas, neque nullas redhibitiones publicas requirendas ingredi, nec exactare ullo unque tempore nullatenus præsumatur, sed sub immunitatis nomine cum omnes fretas concessas valeat memoratus episcopus, suique successores omnique tempore quieti vivere, ac resedere, quatenus melius delectet ipsos servos Domini, qui ibidem Deo famulare videntur, pro nobis, uxoriq; nostra etiam prole Domini misericordiam jugiter exorent. Et ut hæc immunitas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter etiam annotavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum † Caroli gloriosissimi regis.

Gilbertus ad invicem Radoni recognovi.

Data in mense Junio die octavo in anno 13 et 7.

Actum Papiæ civitate in Dei nomine feliciter.

VII.

Caroli Magni diploma^a, per quod Apollinari episcopo Regiensi, ejusque ecclesiæ, omnia jura ac privilegia confirmat (anno 781).

(Ex Muratorio, Antiquitates Italicæ med. æv.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobar-

^a In mentem fortasse mihi nunquam venisset suspicari de legitimitate hujusce ferus, nisi me remota fuisset modus, quo sigillum cereum illic appositum fuit. Nimirum in postica parte minime percussa ac dilatata erat cera; sed ea ratione in scissuram pergamenæ immissa, ut inde nullo negotio educi posset, suoque ex loco facile elaboretur, nisi circulo ligneo comprehensa, illo etiam adhibito, in charta confirmata fuisset. Id mihi suspicionem ingessit, germanum sigillum, aliunde sumptum, in pergamenam hanc potuisse ab aliquo inferri. Tum notas chronologicas in examen revocavi. Datum est diploma anno tertio decimo et septimo; quæ epochæ tum regni Francorum, tum regni Langobardorum, rite indicant annum 781, quo quidem anno, ac Junio mense reapse Carolus Magnus Ticini versatus est. Atqui ipso anno decurrebat indictio quarta: hic vero signatur indictio decima; quem errorem conquire nullo pacto possis. Ad hæc diserte ibi scriptum est *Langobardorum*: quod nescio, an inter mendas sit referendum. Dicam tamen, in germanis aliis, quæ viderim, Caroli Magni diplomatis haberi *Langobardorum*. Diplomata inquam Caroli: nam in aliis veterum monumentis *Longobardos* etiam invenias, uti in Dissertatione xxi de *Statu Italiæ* ostendi. Minuta hæc etiam diligenter animadvertenda esse critica ars jubet. Sed quod tandem nulla ratione dealbari potest, mihi postremo persuasit, non de legitimo, sed de spurio diplomate hic agi, ea

formula dicendi est: *id nobis ad augustalis excellentiæ culmen proficere credimus*. Datum est diploma a Carolo, quum rex tantummodo foret, ac fortasse tunc ne cogitabat quidem de augustali dignitate consequenda. Fieri ergo non potuit, ut is tanquam imperator loqueretur, neque formam dicendi usurpasset, quam postea Lotharius I, Augustus ejus nepos, alique imperatores adhibuerunt. Ac proinde rursus mirari subit, quæ tam diversa a primo aspectu sententia de hoc diplomate secuta fuerit. Quod ubi consuetum statuas, uti ego statuo, certe dicendum est, vetustissimum ejusmodi sigmentum esse; ac præcipue cum in tergo membranæ caractere majusculo, et ante plura sæcula efformato scriptum legatur: *Confinia episcopatus Regensis ejusdem Caroli ad Apollinarem episcopum, et quicquid ad eundem episcopatum pertinet*. Ex hoc autem privilegio Ughellius ad annum 780 Petrum episcopum intulit in catalogum episcoporum *Bononiensium*, oblitus postea alterum Petrum, hic itidem memoratum, recensere inter episcopos Parmenses. Verum utriusque Petri existentia e diplomate pendet, cui fidere quisnam velit non videri. Ita Mabillonius in *Annalib. Benedictin.* ad annum 781 hocce documento utitur, tanquam legitimo factu, atque ibi *Gerardum ducem* se vidisse sibi persuasit, qui tamen memoratum in membrana appellatur. Hinc autem discas quanta circumspicione, et quam intentis oculis exploranda sit fides veterum diplomatum. Quare si qui sunt, qui

dotum ac patritius Romanorum. Si ecclesiarum Dei A
servitoribus largitionis ac benignitatis munificentiam
impartitur, eorumque votis libenter annuimus, id
nobis ad augustalis excellentiæ culmen proficere
credimus: insuper (quod cunctis pretiosius est di-
gnitatibus) æternæ retributionis præmium capessere
non diffidimus. Industriam igitur omnium sanctæ
Dei ecclesiæ fidelium, nostrorumque, præsentium
scilicet ac futurorum nosse volumus, patrem nostrum
Apollinarem reverentissimum sanctæ Regiensis ec-
clesiæ præsulem nostram adisse clementiam, nobis-
que retulisse, quod accidente negligentia et incuria,
crepitantibus flammis, ecclesiarum ædificia in Re-
giensi urbe cremata fuerint; cum quibus etiam
aliqua instrumenta chartarum et monumenta in fa-
villam redacta sint; habebatque præ manibus præcepta
regum Longobardorum, quorum auctoritatibus jam
fata ecclesia, ne pravorum hominum oppressiones,
aut invasionum detrimenta pateretur, undique sul-
cita erat ac munita. Postulans siquidem, ut et nos
ob divinum amorem eandem ecclesiam cum omnibus
facultatibus, quas hactenus acquisivit, vel deinceps
futuris temporibus fidelium oblationibus adquisierit,
cum rebus et familiis utriusque sexus, cunctoque
clero inibi quotidie famulante, sub nostræ defen-
sionis recipere protectione: quod et fecimus, et
per hanc nostri præcepti paginam præcipimus et
jubemus, ut nulla unquam magna parvaque persona
res aut familias ejusdem ecclesiæ, sed neque vene-
rabilem ipsius loci clerum, in aliquo inquietare vel
molestare præsumat. Et quia termini ejusdem ec-
clesiæ in confiniis Mantuanis, Bononiensibus, Muti-
nensibus, et Lunensibus, vel Parmensibus, seu et
Ticinensibus, et Cumanis, res ipsius episcopi con-
jacent; apologeticum idem pontifex habebat, in quo
omni remota dubitatione res jam factæ ecclesiæ per
singula loca et vocabula, terminique et confinia
insita erant. Ideoque pro temerariæ præsumptionis
invasione cavenda, nec non et pro Francorum gente
noviter in Italiam a nobis introducta, petiit excel-
lentiam nostram, ut eisdem terminis huic nostro

quoties sibi offerretur aliquod antiquorum regum præ-
ceptum sigillo suo adhuc munitum, nihil ultra qua-
rendum putant, ut archetypum judicent, egregie
falluntur. Nam ne hoc quidem satis est ad certum
eorum criterium, quum cerea sigilla pergamenis in-
fixa e postica parte, attenuata per calorem cera,
detrali potuerint, et in aliam commentitii fetus,
chartam transferri. Innocentius quoque III papa, ut
est in ejus Vita, num. 45, per sigilli vitium mira sa-
gacitate deprehendit in privilegio producte a Scozu-
lensi abbate: quod Mabillonius animadvertit. Neque
sane ejusdem fraudis alia desunt exempla, o quibus
alterum adhuc afferre juvat. Protulit Ughellius
tomo III Ital. Sacr. in episcop. Clusin. diploma
Rachisii Langobardorum regis, a quo conditum
traditur monasterium Sancti Salvatoris de Monte
Anniato in eodem agro Clusino situm. Documentum
illud veluti geminam commemoravit quoque Tho-
masius in Historia Senensi. Alibi vero, hoc est in
Dissertatione LXV de *Monaster. erect.* facienda erit
mihi n. entio diplomatæ ejusdem, inter ridenda com-
menta amandandi. De eodem etiam Mabillonius in
A. Mabib. Benedictinis ad annum Christi 750 præ-
dixerat: *Diploma refert Ughellus cum narratiuncula*

præcepto inseri juberemus, ne fraudem aliquam
eadem ecclesia de suis rebus aut confiniis ab inva-
soribus patiat. Cujus dignam ac rationabilem con-
siderantes petitionem, et Lunensem et Parmensium
confiniis, sicut in ipso apologetico indita erant,
omnes terminos annotare jussimus. A meridie itaque
per montana versus Occidentem, conjacent fines,
terminique venientes de Prato Mauri, in Montem de
Mensa, inde in Centiocrucis, ac deinde in Alpem
marinam, inde in Montem de Posci, descendentes
in rivum Niteram, quæ defluit in fluvium Inciam,
per fluvium Inciam, sicut ipsa Incia descendit a
summa villa Monticulo, decurrrens ex transverso in
Barcham, et defluit deorsum per Agidam ad aqvi-
lonarem partem in rivum Campigenem, et exinde
B in Tegolariam, in fluvium Padum et Zarano, sicut
Padus defluit in Burianam. Item per meridiem ad
orientalem plagam incedunt fines per Pratum majo-
rem in Montem Rusulum per Alpem in Fazolam,
deinde per Alpem usque in Thermias Salonis. Fines
vero, qui sunt inter Tusciam et Regensem et Muti-
nensem de Thermias Salonis perveniunt in Tendam
regis, inde ad Fontem Silvani, et inde in Rivum
Sanguinariium, et deinde ad Lacum de Carpena, et
inde in Viam Novam, indeque in locum Motivum,
deinde in locum, qui dicitur La Verna, deinde per
montem Laurentii descendens venit in fluvium Dul-
lum, indeque per Silvam de Mallo, et inde in
Collinam, deinde in Pratumlongum, ac deinde per
Rivum, qui decurrit de Lupatio in fluvium Siglam,
C inde per Siglam usque Dullum, ac deinde ascendit
per Dimmaticum in Carciola, et inde descendit per
Sarram de Mauriano, et pervenit in fluvium Rasen-
nam, et inde ascendit in Piraniana, indeque in
montem super Valles usque in Antiquum; deinde
descendens in Piscariolam venit in fluvium Siglam,
ac deinde per Cluzam currentem per Montem Cer-
radi, usque dum venit sub Monte Merelli, et inde
venit per Silvanum: deinde decurrit per Salsulam, et
inde per Montem Monticulum, indeque per Campum
Milatium ad septentrionalem plagam per Paludes

*de origine monasterii (scilicet Anniatini) quæ f. bu-
lam sapit. Annum conditi cœnobii s. stinguensimum
quadragesimum secundum præfert diplomæ, quod ex
authentico Ughellus existimavit: quod omnino sincerum
esse pervelim. Ita perquam modeste vir doctis-
simus, quum aliqui fetus ille a capite ad calcem
ineptissimum falsarium prodit. Commentum hoc
autem refreico, ut subdam, quæ in illud adnotavit
Titius historicus Senensis, cujus libri adhuc manu
exarati exsiant apud heredes doctissimi quondam
amici mei Huberti Benvoglienti. « Hoc privilegium,
scribit Titius, est munitum Sigillo cereo innexo ex
utraque parte cum duabus imaginibus humanis in-
pressis. Literæ vero circumscriptæ commode legi
non valent propter vetustatem. Caput utriusque
imaginis in sigillo coronatum est, et virgam manus
utriusque tenet. Atque hoc privilegium est apud ab-
batiam Sancti Salvatoris in agro Senensi. » Sigillum
duorum virorum imagines præferens, duos principes
judicat simul regnantes, ac propterea nil commune
cum Rachisio rege habuisse videtur. Attamen hæc
etiam sigillo vis olim multa fuit ad conciliandam
apud imperitos diplomati fidem.*

Civitatis Novæ usque Stratum, ac deinde in Aquam- A longam, usque dum venit in Burianam.

Infra istos prænominatos fines, sicut a sanctis patribus, et idoneis ac catholicis hominibus antiquitus in ipsa ecclesia constitutum fuisse reperimus, omnia pars ipsius ecclesiæ secure ac quiete nostra regali auctoritate perenniter possideat. Retulit etiam prælibatus pontifex, quod cuidam fratri suo Ansperto nomine quædam oratoria juris sanctæ Regensæ ecclesiæ, unum quidem in Luciaria inter Padum et Bundenum in honore sancti Georgii, et aliud in Gabiana similiter inter Padum et Bundenum, in honore sancti Andræ constructum, cunctis diebus vitæ suæ per decretum concessum habuisset. Sed cum postmodum idem Anspertus monasterii Nonantolensis portum peteret, ipsa oratoria pro suo introitu prædicto monasterio dederat. Prænominatus vero pater Apollenaris episcopus, ne ecclesia sua damnum pateretur, cum suo Advocato in præsentia ducis nostri Goeradi, cum Anselmo jam dicti monasterii abbate in iudicium convenit. Dissensio vero quæ inter duo venerabilia loca creverat, absque vicinorum episcoporum audientia nullatenus diffiniri poterat. Ideoque datis induciis, tres episcopi, Petrus scilicet Bononiensis, Geminianus Mutinensis, et Petrus Parmensis, cum aliis idoneis et catholicis viris convocati sunt. Quibus cum jam fato duce Goerado in iudicio residentibus, Apollenaris episcopus, et abbas Anselmus affuerunt: quorum querimoniam subtiliter discussæ, ecclesia Regensæ, cui debito jure jam fata oratoria subjecta erant, canonico ac legali ordine acquisivit. Et ob firmiorem securitatem, notitiam scriptam testibusque roboratam cum ipso decreto sæpe nominatus pater præsentis nostræ obtulit, postulans, ut nos inviolabili nostro præcepto eam firmantes, omnem contentionis nævum abstergeremus. Cujus petitioni annuentes, per hoc nostrum præceptum prædictæ sanctæ ecclesiæ ipsa oratoria confirmamus, atque sine ullo contradictore restituimus. Præterea et Gajum nostrum, quod in eodem loco juxta res ipsius ecclesiæ in Luciaria conjacet, et nunc noviter excolitur, eo postulante, oratorio sancti Georgii per hoc nostrum præceptum jure proprio ob animæ nostræ salutem concedimus cum piscationibus per Padum et Bundenum, paludesque et lacus conjacentibus. Similiter quoque et oratorio sancti Andræ donamus terram et silvam juris regni nostri, quæ circa res ejusdem ecclesiæ inter Padum et Bundenum in Gabiana consistit, cum piscationibus per Padum et Bundenum, Paludesque et Lacus: ut sæpe nominata sancta Regensæ ecclesia hæc omnia jure proprietario teneat atque possideat absque alicujus potestatis contradictione. Concedimus etiam, ut si contentio de rebus ac familiis ejusdem ecclesiæ fuerit orta, liceat inquisitio fieri per bonos et ingenuos homines circumquaque manentes usque ad sacramentum. Habeantque sibi pontifices ipsius ecclesiæ advocatos duos vel tres, si necesse fuerit, quos ipsi elegerint, qui

causam ipsius ecclesiæ diligenter inquirent et examinent. Ipsi vero advocati ab omni publica exactione sint immunes. Si quis autem hanc nostræ constitutionis auctoritatem irritam facere tentaverit emunitatis multam, id est argenti libras triginta parti sanctæ Regensæ ecclesiæ persolvere cogatur. Et ut hoc nostræ largitionis et emunitatis ac defensionis seu inquisitionis vel advocacionis præceptum diuturnis temporibus in suo robore permaneat, atque ab omnibus verius credatur et diligentius observetur, manus nostræ subscriptione subter annotavimus, anuloque nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Gilbertus ad vicem Radonis recognovi.

Data in mense Junio die octavo in anno tertio B decimo et septimo, indictione decima.

Actum Papiæ civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

VIII.

Diploma Caroli Magni quo privilegium ecclesiæ Arretinæ concedit (anno 785).

(Ex Muratorio, Antiquitates Italiæ med. ævi.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, ac patricius Romanorum. Si petitionibus sacerdotum, vel servorum Dei, in quo nostris fuerint auribus prolata libenter obaudimus, et eas in Dei nomine effectui mancipamus, regiam consuetudinem exercemus, et hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, presentium videlicet et futurorum, qualiter venerabilis vir Aribertus, sancte Arretinensis ecclesie episcopus quæ est constructa in honore sancti Donati, ad nostram accessit clementiam, et petiit serenitati nostræ, ut omnes res ipsius ecclesie, que ibidem a longo tempore et usque nunc visæ sunt pertinuisse, tam monasteria vel senodochia, quamque et ecclesias baptismales, seu reliquas possessiones, queque per donationes vel confirmationes regum, sive vinditiones, commutationesque ex honorum hominum largitate ibidem date vel condonate sunt, vel etiam illud monasterium sancti Benedicti, in suprascripta ipsa civitate, quod bone memorie Cunemundus quondam episcopus antecessor suus legibus comparavit, vel suo fundavit opere, una cum rebus suis propriis, D quas de jure parentum suorum habuit, et ad ipsam ecclesiam Dei visus fuit delegasse; inspectas ipsas preceptiones, vel confirmationes, sive vinditiones, vel commutationes, denuo per nostram auctoritatem circa ipsum sanctum locum redere et confirmare deberemus. Cujus petitionem pro reverentia ipsius sancti loci nolimus denegare; sed in elemosina nostra ita prestitisse et confirmasse cognoscat. Precipientes ergo jubemus, ut sicut constat ipsa ecclesia sancti Donati de predictis rebus a longo tempore juste et rationabiliter legibus vestita fuisse, et presenti tempore memoratus vir venerabilis vir Aribertus episcopus recto tramite possidere videtur, inspectas ipsius preceptiones vel confirmationes regum, ut diximus, seu vinditiones, vel commutationes

sive traditiones bonorum hominum ita in antea per A hanc nostram auctoritatem atque confirmationem valeat jam factus Aribertus episcopus, sui que successores, qui fuerint rectores ipsius sancti loci, ipsis, ut supra memoravimus, rebus quieto ordine tenere et possidere; et nullus quilibet de fidelibus nostris amodo et deinceps sepe dicto episcopo vel successoribus suis de jam superscriptis rebus inquietare aut calomniam generare quoque tempore non presumat, sed nostris et futuris temporibus ad ipsam casam Dei proficiant in augmentis. Et ut hec auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manū propria subter eam decrevimus roborare et de anulo nostro jussimus sigillari.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Ercambaldus ad vicem Radoni subscripsi.

Datum VII Idus Octobris, anno XVI, et decimo regni nostri.

Actum Vurmasita civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

IX.

Diploma Caroli Magni pro Mutinensi a ecclesia (anno 785).

(Ex Ughello, Italia Sacra, tom. II, p. 91.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Longobardorum, ac patritius Romanus, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, gastaldis, atque omnibus monasteriis Deum timentibus, presentibus et futuris.

Maximum regni nostri in hoc augeri credimus momentum, si petitionibus sacerdotum, ac servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint productæ, libenti animo obtemperamus, atque ad effectum perducimus. Quapropter noverit solertia vestra, qualiter nos ad petitionem venerabilis viri Geminiani sanctæ Mutinensis ecclesiæ episcopi, quæ est constructa in honorem preciosissimi confessoris Christi Geminiani antistitis ipsius ecclesiæ, tale circa ipsum sanctum locum concessisse beneficium, ut in monasteria, et xenodochia, seu ecclesias baptismales, vel reliquas possessiones, quæ ad dictum episcopatum pertinent, tam de donatione regis, quam reginarum, seu reliquorum Deum timentium hominum, unde moderno tempore ipsa casa Dei juste investita est, aut quod divina pietas ibi amplificare voluerit, nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel fodra undique exigendum; seu mansiones, aut paratas faciendum, nec fideiussiones tollendum, neque hominibus ipsius episcopatus distringendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum, judiciaria potestas ibidem quoquam tempore ingredi, vel exactare penitus non presumat. Propterea hanc immunitatem conscribere jussimus, per quam specialiter decernimus ordinandum, ut nullus quilibet de vobis, neque de junioribus vestris amodo, et deinceps u: diximus in monasteria, vel xenodochia, seu ec-

* Geminianus hoc nomine II, Mutinensis episcopus allectus est anno 785; in cœjus gratiam Desiderius rex Longobardorum omnia privilegia præcedentium Regum erga Mutinensem ecclesiam rata ha-

clesias baptismales, vel reliquas possessiones, quæ ad ipsum episcopatum, ut diximus, de datione regum, aut reginarum, seu reliquorum Deum timentium aspiciunt, nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel fodra undique exigendum, seu mansiones, aut paratas faciendum, nec fideiussiones tollendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum, vel exactandum judiciaria potestas ibidem quoquam tempore ingredi vel exactare penitus non presumat, sed sub immunitatis nomine cum omni fræda concessa valeant omni tempore rectores ipsius episcopatus, hominesque eorum quiete vivere, et residere. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel diuturnis temporibus cognoscatur, manū propriæ subscriptione eam decernimus roborari.

B Signum Caroli gloriosissimi regis.

V. Vignaldus ad vicem Radoni recognovi.

Data Sexto Kalend. Octobris, anno XIV et IX regni nostri.

X.

Diploma Caroli Magni pro monasterio sancti Vincentii de Vulturno (anno 787).

(Ex Duchesne, Scriptores Francicarum rerum.)

Carolus rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Viro venerabili Paulo abbati seu monachis monasterii sancti Vincentii siti in territorio Beneventano partibus Samanæ.... Et quia detulit nobis præceptum Desiderii regis, qualiter villa Trita sita in finibus Bahuense ad ipsum sanctum cœnobium pro utilitate monachorum condonasset. Unde, et nos super idem præceptum nostræ confirmationis edidimus. Sed dum postea aliquas altercationes inter vos et ipsos homines, qui se per cartas ducum dicebant esse liberos, consurrexisse manifestum est. Pro quibus nos missos nostros Risinum et Agilbertum ibidem directos habuimus, per quos omnem causam liquidius inquirentes, omnem veritatem exinde cognovimus. Propterea pro mercedis nostræ augmento, nos ad ipsam causam sancti Vincentii martyris præfatos homines de memorata villa Trita, sicut ab antiquo tempore illorum origo ad servitium reddendum debiti fuerunt, ita et deinceps remota de medio omni libertate, legitimum servitium et obsequium perpetualiter omni tempore permansurum donationis præceptum; ut perficiant jubemus.

Diploma alterum quo de ordinando abbate sine qualibet cujuscunque molestia, et sibi subjectas cellas ordinandi, judicandi et disponendi, perpetualiter, liberam concessionem largitus est idem imperator et rex Carolus hujusmodi præfati monasterii monachis sancti Vincentii levitæ et martyris.

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, iudicibus, castaldicis, actionariis, vicariis, centenariis, vel reliquis fidelibus nostris, presentibus scilicet ac futuris. Maxime

buit. Quem cum postea Carolus Magnus debellasset, victorque diversa privilegiis diversis indulisset ecclesiis, hoc sequens etiam Geminiano concessit.

regni nostri in hoc augeri credimus munimentum, si A petitionibus sacerdotum atque servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolatae, libenti animo obtemperamus, atque ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, et hoc nobis ad mercedis augmentum, vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Quapropter noverit solertia vestra, qualiter nos ad petitionem religiosi viri Pauli abbatris ex monasterio sancti Vincentii martyris, quod est constructum in locum qui dicitur Samnii super fluvium Vulturum, tale beneficium circa ipsum monasterium visi fuimus concessisse, ut in monasteriis legitime sibi subjectis, quorum vocabula sunt: monasterium sancti Petri apostoli, quod fundatum est prope muros civitatis nostrae Benevento: et monasterium sanctae Mariae, quod situm B est in finibus Spoliti, in loco qui dicitur Apinianica: insuper et caetera monasteria, vel cellas, sive curtes, vel reliquas possessiones, quae ex largitate regum, reginarum, sive ducum, vel honorum hominum, ibi sunt datae, vel delegatae, seu etiam excusatas, seu offertas, qui in praefatis monasteriis legitime iam subjecti sunt, vel qui devote offerre se cum suis rebus voluerint, juste et rationabiliter licentiam habere debeant. Necnon et undecumque ipsa casa Dei moderno tempore justo tramite vestita esse cernitur, vel quod in antea a Deum timentibus hominibus ibidem legibus additum, vel delegatum fuerit, ut nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel freta undique exigendum, seu mansiones aut paratas faciendum, vel fidejussores tollendum, aut homines ipsius C monasterii stringendum, nec ullas redditiones publicas requirendum, ullo unquam tempore ingredi neque exactorare penitus praesumat. Propterea hanc emunitatis scribere iussimus, per quam specialiter decernimus ordinandum, ut nullus quislibet de vobis, aut a iudiciaria potestate, vel quaelibet persona, a modo et deinceps in monasteriis, vel cellis, seu curtib, necnon reliquas possessiones superscriptas, sive undecumque ipsa casa Dei nunc tempore justo tramite vestita esse dignoscitur, infra regnum Christo propitio nostrum, nemo ibidem ad causas audiendum ut diximus, vel freta undique exigendum, seu mansiones aut paratas faciendum, vel fidejussores tollendum, aut homines ipsius monasterii D stringendum, sive ullam novam consuetudinem ponendum, nec ullas redditiones publicas requirendum ingredi, vel exactorare quoquo tempore praesumat. Similiter in Dei nomine concessimus, vel confirmavimus erga ipsum sanctum locum, sicut habet humana fragilitas, ut quandoquidem abbas ex ipso monasterio de hac luce migraverit, licentiam habeant secundum regulam sancti Benedicti qualem meliorem ac digniorem et sapientiorem invenerint, absque cujuslibet inquietudine, vel contradictione, inter se eligendi abbatem, et sub emunitatis nomine..... omnes fructus concessos valeant, omnique tempore rectores ipsius monasterii sancti Vincentii, tam ipsi, quam et successores eorum, quam-

que ipsi fratres qui ibidem Deo famulari videntur, quiete regulariter vivere, ac residere: quatenus eis melius delectet pro nobis uxoribusque nostris, ac liberis, vel cuncto populo nostro misericordiam Dei attentius exorare. Et ut haec auctoritas firmiter habeatur, ac diurnis temporibus inviolata Deo adjuvante conservetur, manu propria subter eam roborare decrevimus, et annulo nostro sigillare iussimus. Signum Caroli gloriosissimi regis. Signum Jacob ad vicem Radonis. Data ix Kal. Aprilis anno decimo nono, et decimo quarto regni nostri. Actum Capuae civitatis nostrae, in Dei nomine feliciter amen.

XI.

Diploma Caroli Magni, pro ecclesia Beneventina (anno 785).

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Omnibus agentibus nostris, tam praesentibus quam futuris, Domino juvante, qui nos in solium regni nostri instituit. Si petitionibus sacerdotum, atque servorum Dei quod pro eorum quiete, vel juvamine, pertinet libenter obaudimus, vel ad effectum in Dei nomine mancipamus, regiam consuetudinem exercemus, et haec nobis ad mercedis augmentum, vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus; ideoque vir venerabilis David episcopus ecclesiae sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae, quae est sita infra civitatem Beneventanam clementiam regni nostri petiit, ut omnes res quascunque ipsa casa Dei, tam de donationibus regum, quamque reginarum, vel ducum, atque ducissarum, seu Deum timentium hominum, sive causa venditionis, aut emptionis, conmutationisque titulo, vel omnes diffinitiones quas de rebus sanctae ecclesiae rectores ejus justo tramite in iudicio vicerunt, nec non et omnes redditus vel oblationes fidelium diversarum ecclesiarum ipsi sanctae Beneventanae ecclesiae legibus pertinuerint, in integrum ab episcopo Benevent. qui per tempora fuerit suscipiantur, atque canonica sanctione possideantur, sive sint per diversa loca, tam in civitatibus, quam in villis, vel in montibus, atque in planis, sive in aquis, vel etiam in planitie ac possessiones, seu undequaque moderno tempore ipsa casa Dei ordine legitimo possidere, atque dominare videtur, vel quidquid in antea ibidem additum, vel delegatum fuerit sub immunitatis nomine confirmare debemus. Cujus petitionem nolumus denegare, sed ita praestitisse, atque in omnibus confirmasse cognoscat. Propterea hanc immunitatem nostram conscribere iussimus, per quam specialiter decernimus ordinandum, ut nullus quislibet de nobis, aut de iudiciaria potestate, vel quaelibet persona a modo, et deinceps in monasteria sibi legitime subdita, aut in curtes, vel ecclesias seu in rebus universis superscriptis unde nunc ipsa casa Dei juste, et rationabiliter vestita esse dignoscitur, vel quod in antea ex largitate honorum hominum acquirere potuit ad causas audiendum, vel freta undi-

que exigendum, seu mansiones, aut paratas faciendum, vel fidejussores tollendum, aut homines ipsius ecclesie contra rationis ordinem destringendum, neque novas consuetudines imponendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum ullo unquam tempore ingerere, aut exactare penitus præsumatis, sed sub immunitatis nomine valeat memoratus David, ejusque successores qui per tempora fuerint quiete Christo propitio vivere, ac residere quatenus sic melius delectet pro nobis, uxorisque nostris, ac liberis nostris Domini misericordiam attentius deprecari, et ut hæc auctoritatem firmiorem habeant, ac futuris temporibus inviolata conserventur manus propriæ subscriptione eam decrevimus roborare, et de annulo nostro jussimus sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Datum II Kalend. Aprilis anno XVIII et XIV nostri regni.

Actum Capuæ. In Dei nomine feliciter. Amen.

XII.

Diploma Caroli Magni pro ecclesia Mediolanensi (anno 791).

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum.

Illud namque ad æternam beatitudinem, seu stabilitatem regni nostri, in Dei nomine pertinere confidimus, si justis petitionibus servorum Dei, in quo auribus nostris patefactæ fuerint, libenter obtemperamus, atque ad effectum producimus. Igitur notum sit omnium fidelium, nostrorum magnitudini, presentium scilicet, et futurorum, qualiter vir venerabilis Petrus, sanctæ Mediolanensium urbis ecclesie episcopus, serenitati regni nostri successit, qualiter ob amorem Dei, et venerationem sancti Ambrosii, juxta corpora sanctorum martyrum Protasii et Gervasii, seu ipsius beatissimi confessoris Christi, cœnobium institutum habeat, atque monachos ibidem sub regula sancti Benedicti noviter, qui laudes Deo illic sedulas referrent, et pro felicitate regni, ac totius populi christianæ sospitate, seu pro statu sanctæ Mediolanensium ecclesie exorarent, constituisset, atque inibi venerabilem Benedictum presbiterum abbatem ordinasset, unde petiit clementiam celsitudinis nostræ, ut omnia, quidquid, ipse pro divino intuitu ad jam dictum monasterium ex rebus ecclesie suæ Mediolanensium largitus est, vel moderno tempore ibidem justo tramite delegatum fuit, et nunc juste, et rationabiliter partibus ipsius monasterii possidere dignoscitur, vel quod in antea a Deo timentibus hominibus, tribuente Domino, additum, vel delegatum fuerit, nostris oraculis plenissime confirmare deberemus; quatenus sub regimine et potestate rectoribus, qui fuerint, sanctæ Mediolanensium ecclesie, sicut ab ipso statutum esse cernitur omni tempore permanere debeat, et quandoquidem divina vocatione abbas ex ipso monasterio de hac luce ad Dominum migraverit, licentiam haberent monachi de ipso monasterio sanctæ Dei ecclesie Mediolanen-

siam, nobisque per omnia fidelem super se secundum ordinem sanctum, et regulam sancti Benedicti eligendi abbatem. Cujus petitionem propter nomen Domini, et reverentiam ipsius sancti loci, meritisque sanctis antedicti pontificis compellentibus, nolimus denegare; sed in elemosyna nostra ita concessisse, atque in omnibus confirmasse cognoscito. Quapropter per præsentem auctoritatem nostram decernimus, ac jubemus ut sicut constat ab jam fato viro, venerabili Petro archiepiscopo, monasterium, ut supra memorabamus, juxta corpora sanctorum martyrum Protasii et Gervasii, seu confessoris Christi Ambrosii, una cum adjacentiis, vel appenditiis ipsius monasterii, stabilitum esse, inspecta ipsius auctoritate per hoc nostrum serenitatis præceptum, atque confirmationis donum perpetuis temporibus jure firmissimo stabiliter permanere habeat: et neque abbas ibidem ordinetur extraneus ullo unquam tempore, nisi ex ipsa congregatione, ut supra diximus, sanctæ Dei ecclesie Mediolanensium, nobisque per omnia fidelis, quem fratres eligere voluerint, qui eos secundum divinas leges et regulam sancti Benedicti valeat gubernare. Et ita cenemus, ut nullus de nostris successoribus, seu prædicti pontificis, unquam, hanc nostram dispositionem, quam pro amore beati Christi confessoris Ambrosii seu stabilitate regni nostri, confirmavimus, irrumpere atque destruere præsumat, sed ut melius delectet ipsos servos Dei, qui sub norma beatitudinis ibidem vitam per tempora degere videntur pro nobis uxoreque nostra, ac liberis, seu stabilitate regni nostri, Domini misericordiam jugiter exorare, nostris Deo auspice futurisque temporibus inviolabiliter atque irrefragabiliter perdurare, vel consistere debeat. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur vel per tempora conservetur, manu nostra subter eum roborare decernimus, atque annulo nostro sigillari jussimus.

Signum † Caroli gloriosiss. regis.

Dat. in mense Aprile anno vigesimo secundo, et decimo septimo regni nostri.

Actum Placentiæ ex Palatio nostro publico in Dei nomine felic. Amen.

XIII.

Diploma Caroli Magni pro ecclesia Cenetensi (anno 794).

(Ex Ughellio, Italia Sacra, tom. V, p. 174.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Lombardorum, et Patricius Romanorum. Maximum regni nostri in hoc augere credimus munimentum, si petitionibus sacerdotum, vel servorum Dei, in quo nostris auribus patefecerint, libenter obaudimus, et eas in Dei nomine ad effectum perducimus. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini presentium scilicet, et futurorum, qualiter nos propter nomen Domini ad eternam remunerationem talem confirmationem... ecclesiam sancti Ticiani confessoris Christi, que est constructa sub oppido Cenensium castro, ubi ipse pretiosus sanctus corpore requiescit,

et ubi preest vir venerabilis Dolcissimus episcopus... A pro quibusdam causis sanctæ Dei ecclesiæ, ac domini Leonis papæ pervenisse; ibique una cum ipsis ducibus, gastaldis, seu reliquis fidelibus, ac processibus nostris residentes.

Pervenit Aribertus sanctæ Aretinæ urbis ecclesiæ venerabilis episcopus, in præsentia nostra suggerendo, ac proclamando, super Andream sanctæ Senensis urbis ecclesiæ venerabilem episcopum dicens:

Quia diocesis ecclesiæ suæ, quam a priscis temporibus prædecessores sui episcopi, vel ipse tenebat, tempore Adriani quondam papæ, invasisset Rodobertus quondam sanctæ Senensis urbis ecclesiæ episcopus, et postmodum eam detinisset Haimo quondam episcopus supradictæ Senensis ecclesiæ, et usque nunc eam detineret præfatus Andreas episcopus ante dictæ Senensis ecclesiæ, id est monasterium sancti Ansani, ubi ipse corpore requiescit, cum reliquis ecclesiis. Et dum inter eos pro ea re maxima verteretur contentio, rogavimus sanctiss. ac reverendiss. dominis et in Christo Patri Leoni summo pontifici, et universali papæ, ut secundum canonicam auctoritatem eos una cum suis sacerdotibus pacificare deberet, sicut et fecit, unde et iudicatum, et præceptum auctoritatis suæ, supra nominato Ariberto sanctæ Aretinæ ecclesiæ urbis episcopo quatenus deinceps ad partem ecclesiæ parochiam suam cum omni integritate, sicut ab antiquis fuit, tenere et possidere debeat.

Sed pro integra firmitate petiti serenitati nostræ memoratus vir ven. Aribertus suprascriptæ sanctæ Aretinæ ecclesiæ episcopus, ut et nos demus, circa ipsam sanctam ecclesiam Dei; secundum quod dominus noster Leo summus pontifex, et venerabilis papa, cum venerabilibus omnibus cæteris fidelibus sanctæ ecclesiæ, justo tramite, et æquitatis ordine diffinimus, et per præceptum auctoritatis suæ confirmavit, plenissima deliberatione cedere, et confirmare deberemus. Cujus positionem pro divino cultu, et reverentia ipsius sanctæ ecclesiæ denegare nolumus; sed in omnibus ita concessisse, vel confirmasse cognoscere præcipientes. Ergo jubemus quod perpetually dictam commemoratam sanctam Dei ecclesiam jure firmissimo mansuram esse volumus, et inspecta ipsa auctoritate, vel confirmationis, prædicti domini bonæ memoriæ patris Leonis summi pontificis, et universalis papæ sicut per ipsum declaratum, ita deinceps valere supranominatus Aribertus sanctæ Aretinæ ecclesiæ episcopus, sui que in perpetuum successores, qui fuerint rectores in sancta Dei Ecclesia sua, et monasteria, et baptisteria, sicut a priscis temporibus tenere et possidere, juxta sanctorum Patrum, et æquitatis ordinem regere et gubernare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manu propria supra firmavimus, et de annulo nostro sigillari jussimus.

Signum Caroli Magni imperatoris.

Data iv Nonas Martias, 53 et 54 anno imperii nostri.

Datum pridie Kal. Aprilis anno xxvi et xx regni.
Actum in Francono fruel in Dei nomine feliciter.
Amen.

XIV.

Diploma Caroli Magni pro ecclesia Aretina (anno 795).

(Ex Ughellio, Italia Sacra, tom. I, p. 412.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Romanorum, atque Longobardorum. Quidquid in nostra, et in procerum nostrorum præsentia, justo ac recto tramite diligenti examinatione, secundam justitiam sanctorum Patrum, fuerit terminatum, vel diffinitum, oportet nostris confirmare oraculis; ita ut Christi propositum perpetuis temporibus maneat inconcussum.

Igitur notum sit omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, gastaldis, seu reliquis tronariis, et cunctis fidelibus nostris, præsentibus, et futuris: Quia dum nos Domino protegente Roman, ad limina sanctarum principum apostolorum, Petri et Pauli,

Actum Romæ in ecclesia sancti Petri principis apostolorum, ubi ipse in corpore requiescit feliciter.

XV.

Caroli Magni litteræ, quibus constituit Hildericum missum suum ad cognoscendas ubique locorum causas monasterii Farfensis (anno 797).

(Ex Muratorio, Script. rerum Italiæ.)

Carolus gratia Dei rex Francorum, et Langobardorum, et patricius Romanorum. Omnibus ducibus, castaldis, actionariis, seu reliquis fidelibus nostris ubi ubi consistentibus. Notum vobis sit, quia ad deprecationem venerabilis Mauraldi abbatis ejusque congregationis præcipimus Hildericum fideli nostro, ut causas monasterii sanctæ Mariæ vel ipsius abbatis, diligenter requirere et exaltare debeat in cujuscunque loco, vel ministerio, seu potestate, et ubicunque vestra ministeria vel potestate advenerit, et de justitiis prædicti monasterii, vel ipsius abbatis, suisque monachis vel condixerit vel interpellaverit, diligenter atque puriter ad partem supradicti monasterii justitiam reddere studetis, absque ulla... vel dilatione, et nullam inquietudinem aut calumniam memorato Hildericum de quibuslibet causis contra rationis ordinem facere præsumatis propter hoc, quia ordinatam nostram justitiam de præfata casa Dei inquirere videtur; sed magis in nostra elemosina cum justitia ad ipsum astare faciatis, si gratiam Dei et nostram habere vultis. Et ut melius cognoscatis, de sigillo nostro subter signari fecimus.

Dat. v. Kal. Septembris, anno xxiv regni nostri.

Actum in Ragenisburg civitate.

XVI.

Diploma Caroli Magni quo donationem a Ludigaro factam pro Asculana ecclesia confirmat (anno 800).

(Ex Ughello, Italia Sacra.)

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Regnante domno Carolo, et Pipino filio ejus excellentissimis regibus Francorum et Longobardorum, et Patriciis, seu Romanorum regnorum in Christi nomine, in Italia, Deo propitio, vigesimo sexto, et octavo decimo, iisdemque temporibus viro gloriosissimo Vinigiso summo duce, anno felicissimo ducatus ejus viii seu a Ludigari comit. civitat. Asculan. mense Junii die ii, indic. vi. Ideo constat quod ego Ludigarus comes civitatis Asculanæ considerans me de mea retributione, et pro mercede, et redemptione animæ meæ dono, et ad diem præsentis trado in sanctam matrem ecclesiam in episcopatu Asculano, vel in veneratione viri beatissimi Tustolli episcopi aliquid de rebus proprietatis meæ, id est in Asculano territorio ipso monte Columnate cum septemcenti modio-

* Sub Tuptolpho Asculano episcopo anno 800 donatio a Ludigaro Asculanæ urbis comite ad illius ecclesiæ favorem facta fuit, a Carolo Magno Francorum Longobardorumque rege confirmata, atque a Pipino Caroli filio Romanorum patrio, necnon a Vinigisio Spoletano duce, et marchione Saseprundo, Rodelanto, et Astulpho subscripta. Servatur pretiosum donationis monumentum in archivo cathedra-

rum, et in Forano modiorum quatuorcenti, et medietate ecclesiæ beati Petri, qui ibidem modo existere videtur cum dotis, et ornamentis, et in Trisago modiorum sexcenti, et in Lonicciano, et in Velariana pro singulæ petiæ positæ modiorum octocenti, et ecclesia sanctæ Helenæ cum dotis, et ornamentis suis, et in Valveneria trecenti sexaginta, et in Cerro modia trecenti nonaginta. Omnia ista suprascripta terra cum pomis, et arboribus suis, et cum vineis, et oliveis, cannetis, salcetiis, cum ripis, rivis, cultis, et incoltis, servis, ancillis, cartulatis, præstandatis, liberis hominibus, et omnia super se habentem in integrum. Et habet fines de Capo sine Umbrida, et rigo majori, de uno latere sine Britta, de alio latere sine Claro, et Clarata, de pede sine Trunti. Ista omnia suprascripta terra est in simul tria milia quingenti quinquaginta modiorum, omnia ista. Scriptas res sic dono, et ad præsentem diem trado ego suprascriptus Ludigarus... episcopo Asculano, et tibi, domine, Tustolfe episcopo, vel successoribus tuis ad proprietatem dicti episcopii, et possidendum nullo impediendo. Unde pro ista subscripta donatione mea dedisti mihi tu, domine, Tustolfe episcopo aliquid de rebus episcopii tui, propter stare intra civitatem, et extra, id est in ipsum castellum in Isola cum ipsa pertinentia, et ipsa curte de Parignano foris Pontem Solestanum, et ipsa curte de Casale, et ipsa curte de Prepi, et ipsa curte Lomenia tantum diebus vitæ meæ, quod apud me habere testatus sum, et hoc me promitto. Ego supradictus Ludigari comes tibi suprascripto Tustolfo episcopo, vel posteris, successoribusque tuis: Si autem quoquo tempore, quæsiro removerè, vexare, vel causare præsumpsero, aut a quolibet homine defendere, vel antestare non poterò, ego suprascriptus Ludigari comes, ut alia tanta tale restaurare debeo, quæ dicitur Forquidem quale in illa die videtur esse in extimatione in ipsis suprascriptis locis, vel vocabulis, tibi domno Tustolfo episcopo, vel a posteris successoribus tuis ad proprietatem suprascripto episcopo possidendam. Cartula ista in sua permaneat firmitate. Actum in Asculo in loco, qui dicitur Carrufa, anno ab incarn. Domini nostri Jesu Christi octocenti septuaginta quatuor. Quæ vero charta ista donationis scripsi ego Elmericus notarius ex rogo Ludigari comes, qui me scribere rogavit.

Ego Ludigari comes in hac charta a me facta propria manu mea signum sancte crucis feci †. Ego Carolus imperator hanc cartulam a me laudatam, et confirmatam de rogo Ludigari comes signum crucis feci †. Ego Pippin patricius Roman. imperator signum crucis feci †. Ego Vinigisius dux, et marchio

dralis ecclesiæ, scriptura quidem incomposita, barbaræ locutionis, et a tineis aliquatenus corrosa. Datum Asculi mense Junii die 2, ind. vii, anno Caroli regis in Italia 26, Pipini 18, ducatus vero viri gloriosissimi Vinigesii anno 8, et comitatus Ludigarii anno 8. Hoc diploma v. nonnullis suspectum, ab erudito Antonello ex autographo desumptum, mihiq; transmissum est.

ex rogo Ludigari comes, testis sum rogatus, signum crucis feci †. Ego Suseprundus a suprascripto Ludigari comes testis sum rogatus, signum crucis feci †. Ego Rodelantus a ss. Ludigari comes testis sum rogatus, signum crucis feci †. Ego Astolphus a ss. Ludigari comes testis sum rogatus, signum crucis feci †.

XVII.

Diploma Caroli Magni, pro ecclesia Concordiensi (anno 802).

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

In nomine sanctæ, et individue Trinitatis, Carolus divina favente clementia rex Francorum, et patricius Romanorum. Si religiosis præsentibus locis divinis cultibus mancipatis juvenem nostri imperii præbeamus, inde quanto humanis munimur auxiliis, tanto proclivius juvari divinis minime titubamus. Quocirca omni sanctæ Ecclesiæ fidelium nostrorum præsentium scilicet ac futurorum concipiat universitas, qualiter propter nomen Domini, et æternam remunerationem, atque interventu Radigen. fidelis nostri nos recipimus Petrum sanctæ Concordiensi ecclesiæ episcopum sub nostri defensione, et tutamine mundiburdii cum tota integritate ipsius episcopatus, oratorii, domibus, castris, villis, servis, et ancillis, et omnibus rebus, mobilibus, ac immobilibus, quæ dici

• Iluc usque donatio, et subscriptiones.

Diu incipiti cogitatione, et mente dubia distractus sum, utrum, veluti suspectam, barbaramque, ac unaquaque fere linea scateniem solæcismis, exponerem chartulam, illamque veluti spuriam silentio penitus præterirem, an potius in ejus animadversione tempus insumerem. Confusa in ea regnorum, indictionisque supputatio, diversa quoque annorum subscriptio. Si enim quiescimus subscriptioni, donationem a Carolo Calvo, nondum tamen imperatore, sed Galliæ potius tyranno, Italiæque invasore sub scriptam, affirmare cogimur: ille namque per ea tempora erat in humanis, annoque sequenti, qui erat ab orbe redempto 875, audito Ludovici II imperatoris obitu, illico regnum Italiæ invasit, et a Joanne papa VIII facti Romæ coronatus; ipse tamen nunquam reperitur dictus rex Longobardorum, nec filium Pipinum nomine collegam habuisse in regno. Pipinus namque, et Carolus illius ex Pipino rege fratre nepotes regnum inquietantes, ab ipsomet Carolo Calvo antea capti sub an. 852, ac attonsi detrusi fuerant in monasterium, teste Sieberto. Ceterum si ad regnorum in Italia, indictionisque tempora, in donationis principio apposita respiciamus, eam a Carolo Magno confirmatam fuisse dubio procul credendum est; nam anno illius regnorum in Italia 26, ut habet donationis chartula, ipsum, dimisso honorifice Leone III iter in Italiam parasse, annoque sequenti fuisse Romæ imperatorem coronatum, Latini omnes testantur historici. Vinigesius insuper Spoletianus dux, testis in donatione adhibitus, hoc eodem anno regnorum scilicet Caroli Magni in Italia 25 cum suo exercitu ivit obviam sanctissimo papæ Leoni, et venerabiliter illum recipiens, perduxit Spoletium, ut inquit Anastasius. Quocirca expulso subscriptionis errore, cur germanam donationem improbemus non video, nec rudissimi scribæ ignorantia vitabit scripturam. Hinc regnorum confusam supputationem explicarem, dilucidaremque ita.

In nomine Domini Dei Salvatoris Jesu Christi, regnante domino Carolo, et Pipino filio ejus excellentissimis regibus Francorum, et Longobardorum, et patriciis Romanorum, regnorum in Christi nomine in Italia Deo propitio 26 et 18 an. scilicet regno-

et nominari possunt ad præfatum Concordiensem episcopatum pertinentibus, vel spectantibus. Insuper concedimus jam dicto Petro episcopo sanctæ Concordiensi ecclesiæ eju-que successoribus parochias cum omnibus plebibus, et decimationibus illorum locorum, quæ in infrascriptis clauduntur finibus, vel eorum determinatione: ubi oritur fluvius, qui dicitur Taliamentum, et defluit in mare, et sicut oritur fluvius Liguentiæ, et defluit in mare. Donamus etiam omne foderum, et executionem, et angariam, et omnem publicam functionem prædicto Petro episcopo, ejusque successoribus de toto ipso episcopatu, ut nullus det foderum, neque collectam, neque aliquam dationem, nec ipse, nec suus colonus, nec aliqui in pertinentiis ipsius episcopatus commorantes, vel laborantes. Præcipimus quoque, ut nullus nostrorum fidelium veniens, ac ingrediens, aut missi discurrerent in ipso episcopatu aut ejus pertinentiis mansionaticum faciant, aut aliquam dationem exigant, sed omnia sint in potestate Petri sanctæ Concordiensi ecclesiæ episcopi, suorumque successorum: et hac nostra auctoritate suffulsi libere ac secure disponat cuncta sibi a nobis subjecta. Præcipientes itaque jubemus, ut nullus dux, episcopus, marchio, comes, vicecomes, ac sculdasius, gastaldus, deca-

rum Caroli 26, Pipini vero 18, ducatus autem viri gloriosissimi Vinigesii anno 8, et anno 8 Ludigari comiti civitatis Asculi, mense Junii, die 2, indictione 7; hac enim indictione anno Christi 799 habemus, Carolum iter in Italiam instituisse, ad ulciscendam C injuriam in sanctum Leonem III a Paschali Primicerio, et Campulo sacellario illatam; in fine autem, quo dicitur, actum in Asculo, sic resitue: Actum in Asculo, in loco qui dicitur Carrula, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi septingentesimo nonagesimo nono.

Carrula, unde illud imperatoris Caroli rescriptum exiit; extremus Asculani comitatus limes est, eaque arx postea Bernardo II ann. 1057 a Guillelmo Odeumundi filio concessa est, isque locus, Anastasii IV bulla, an. 1153 celebratur, quæ ad comitatus Aprutinum et Asculanum dirimendos terminus est definitus. Illa arx hodie excisa, evrsaque est, ejusque adhuc vestigia in regni Neapolitanum limitibus, non leviter impressa exstant. Ex illius ruinis duorum miliarium intervallo excitatum est oppidum Ancaranum, quod ab episcopis Asculanis jus divinum, ac politicum accepit, a quo primum tempore statit. Sub ejus porta ab annis 15, lapis erutus ac refossus est, cui antiquissimum dictichon incisum legebatur, quo de acris fundatione constabat. Ilique postea erasum est, ut arma gentilitia episcopi Sigismundi Donati insculperentur: sed ne illius memoria penitus exstingeretur, a Joanne Petro Pacifico episcopali cancellario exscriptum est, ac sequentia ferebat:

*Carolus hoc castrum rex magnus condidit, illo
Tempore Carrulæ diruta terra fuit.*

Hoc monumentum scripto comitis Ludigarii auctoritate conciliabat, cum certissimum videatur iis temporibus Carolum eam arcem obsidione cinxisse, qua expugnata, et mox ab ipso solo adæquata, ut traditione celebratum est, ex ejus ruinis Ancaranum in eo loco consurrexisse, in quo olim magnificentissimum templum Deæ Ancaranæ erat consecratum, quod fictum, adumbratumque nomen ab Asculanis pro gentis tutelari celebrabatur, de quo etiam Tertullianus in Apologetico cap. 23 mentionem expressit.

UGHELLI.

nus, aut aliqua regni nostri magna, vel parva persona jam dictum Petrum sanctæ Concordiensis ecclesiæ episcopum, suosque successores inquietare, vel molestare audeat, vel de ipso episcopatu aliquid exigere, sed ea jam dictus episcopus, sui que successores pacifice, et quiete teneant omni inquietudine remota. Si quis igitur temerario ausu hanc nostram auctoritatem infringere tentaverit, aut eorum quidquam, quæ prohibemus, agere, sciat se compositurum auri optimi libras centem, medietatem cameræ nostræ, et medietatem multoties jam dicto Petro sanctæ Concordiensis ecclesiæ episcopo, suisque successoribus. Quod ut verius credatur, et diligentius ab omnibus observetur, sigilli nostri impressione subter insigniri jussimus, manu propria roborantes.

Signum domni Caroli gloriosissimi regis.

Eirambaldus cancellarius ad vicem..... episcopi archicancellarii recognovit. Anno a 34 Franc. regni, et Dominicæ Incarnationis 802.

Datum pridie Non. Aprilis.

Actum Francofurti, anno xxix regni.

XVIII.

Caroli Magni diploma, quo omnia bona, privilegia, et jura Farfensi cœnobio confirmat. (Anno 803).

(Ex Muratorio, Scriptore rerum Italic.)

Carolus serenissimus augustus, a Deo coronatus, magnus, et pacificus imperator Romanorum gubernans imperium qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Si ea, quæ a Deum tiuentibus hominibus locis sanctorum, ob amorem Domini, et opportunitatem servorum Dei, condonata esse noscuntur, nostris confirmaverimus edictis, non solum regiam exercemus consuetudinem, sed etiam hoc nobis procul dubio ad mercedis augmentum, seu stabilitatem imperii nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Quapropter notum sit omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, castaldis, vicariis, centenariis, actionariis, vel reliquis fidelibus nostris, præsentibus scilicet, et futuris, quia vir venerabilis Benedictus religiosus abbas monasterii sanctæ Mariæ semperque virginis, et Genitricis Dei, quod situm est in territorio Sabinensi, loco qui dicitur Acutianus, mansuetudini nostræ suggestit, petens, ut res ipsius monasterii, quæ a longo tempore ad ipsum sanctum locum, per diversorum hominum donationes, videlicet regum, reginarum, ducum, pontificum, comitum, castaldiorum, vel collationes populi, vel cessiones, venditiones, comparationes, commutationesque pervenerunt, de quibus ipsa casa Dei moderno tempore, idest ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 803 anno, atque anno imperii nostri in investitum habere, vel quieto ordine possidere videtur, per præceptum regis auctoritatis nostræ pro mercedis nostræ augmento, ad eundem sanctum locum plenius cedere et confirmare juberemus. Cujus petitioni annuentes, ad mercedis nostræ augmentum, pro reverentia ipsius sancti loci, vel

A propter deprecationem memorati viri venerabilis Benedicti abbatis, ita concessimus, et confirmari jussimus. Præcipientes ergo jubemus, quod perpetua-liter circa memoratum locum mansurum esse volumus, ut nullus quilibet de fidelibus nostris memorato viro venerabili Benedicto abbati, aut successoribus suis in perpetuum de jam dictis rebus, quas præfata casa Dei moderno tempore, id est ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 803 et in imperii nostri juste et rationabiliter quieto ordine possidere cernitur, aut in ante Domino largiente legitimo ordine acquirere potuerit, inquietare, nec condemnare, nec aliquid exinde injuste abstrahere, aut minuire quoquo tempore præsumat. Sed per hoc nostræ serenitatis atque confirmationis præceptum, nostris, futuri-
B

risque temporibus ad ipsam sanctam Dei Ecclesiam proficiat in augmentis, quatenus omni tempore, absque cujuslibet illicita contrarietate, ipsas res superius comprehensas, rectores ipsius monasterii tenere et possidere debeant; ita ut melius delectet prædicto venerabili viro Benedicto abbati, atque ejusdem ecclesiæ congregationi in perpetuum pro nobis, et pro stabilitate imperii nostri, seu pro filiis et finibus nostris, seu pro cuncto populo nobis a Deo dato, a tentius jugiter divinam exorare clementiam. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, et per tempora diligentius observetur, juxta consuetudinem imperialem subscribere, et de anulo nostro justius sigillare.

C Datum idibus Junii an in Christo propitio imperii nostri, et xxv regni nostri in Francia, atque xxix in Italia; iudicatione undecima.

Actum Aquis palatio nostro publico, in Dei nomine feliciter. Amen.

XIX.

Diploma Caroli Magni pro ecclesia Gradensi (Anno 803).

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

D Carolus serenissimus augustus a Deo coronatus, magnus, et pacificus imperator Romanum gubernans imperium, et per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Maximum regni nostri in hoc agere credimus immunitatum, si petitionibus sacerdotum, vel servorum Dei, quæ nostris auribus fuerint prolata, libenter annuamus, et eas in Dei nomine ad effectum perducamus. Igitur notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus, et futuris, qualiter vir venerabilis Fortunatus Gradensis patriarcha, sedis sancti Marci evangelistæ, et sanctæ Hermacoræ episcopus Serenitati nostræ petiit, ut tale beneficium circa dictam memoratam sanctam ecclesiam ex nostra indulgentia concedere et confirmare debeamus, quatenus sub immunitatis nomine, tam ipse, quam sacerdotes, et reliqui, necnon servi, coloni, qui in terris suis commanent in Istria, Romandiola, seu in Longobardia, vel ubique quieto tramite vivere, et residere debeant. Cujus petitionem, ejus servitio, et meritis compellentibus, denegare nolumus, sed

* Hæc notæ temporariæ videntur amanuensium errore extra ordinem positæ.

pro mercedis nostræ augmento in Dei nomine ita concessisse, et in omnibus confirmasse cognoscite, tam episcopia, et xenodochia, ecclesias baptismales. Præcipientes ergo jubemus, ut in vicis, vel villis, seu rebus, vel reliquis quibuslibet possessionibus undecumque præsentis temporis memoratis patriarcha juste, et rationabiliter vestitus esse dignoscitur, nullus iudex publicus iniuste ad causas audiendum, vel fructa exigendum, nec mansiones, seu paratas faciendum, nec ullas redhibitiones injustas requirendum se ingerere, aut exactare præsumat. Sed dum prædictus Fortunatus patriarcha adviverit, sub immunitatis nomine, tam ipse, quam ejus successores, et coloni, ac servi, qui super terras suas commanent, vel reliqui homines sic valeant ex nostra indulgentia quieto tramite vivere ac residere, ita ut melius eis delectetur pro nobis, vel pro stabilitate regni nostri jugiter Domini misericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subtus firmavimus, et de annulo nostro sigillari jussimus.

XX.

Caroli Magni diploma pro ecclesia Comensi (anno 805).

(Ex Ughellio, *ibid.*)

Carolus serenissimus augustus a Deo ordinatus, Magnus, pacificus imperator Romanorum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Si petitionibus sacerdotum, vel servorum Dei, in quo nostris auribus patefecerunt, per onus nostrum Ecclesiam perducimus, hoc nobis procul dubio ad æternam beatitudinem pertinere confidimus. Igitur notum sit omnium fidelium magnitudini, præsentium scilicet, et futurorum, quia dilectissimus filius noster Pipinus rex Longobardorum ad petitionem viri venerabilis Petri^a episcopi sanctæ Comensium urbis ecclesiæ serenitati nostræ petiit, ut omnes ecclesias, vel res ad ipsum sanctum locum pertinentes, quocumque nunc tempore cum ordine, juste et rationabiliter possidere videtur, per nostrum auctoritatis præceptum inibi confirmare deberemus, et specialiter theloneum de Meanto, et Gegis, cum ipso loco, et Berinzonam plebem, comitatum, districtum, et ipsum portum. Et comitatum Clavennæ, et clusas, et pontem juris nostri Clavennæ clericis Cumanis in canonicalem usum plenissima deliberatione donare, et confirmare deberemus. Cujus petitionem denegare volumus, scilicet pro æterna remuneratione sic in omnibus concessisse, vel confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, quod perpetualiter circa memoratum sanctum locum mansurum esse volumus, ut nullus quislibet de fi-

delibus nostris memorato Petro episcopo, aut successoribus suis de suprascriptis ecclesiis, vel rebus inibi juste, et rationabiliter pertinentibus inquietare, aut calumniam generare, nec aliquid contra rationis ordinem crescere, aut minuire, neque de suprascriptis rebus quidquam auferre quoque tempore præsumat, sed per nostrum Serenitatis, atque confirmationis præceptum ad ipsum sanctum locum in cleemosynæ nostræ simulque Pipini gloriosi regis, et filii nostri perpetualiter proficiant in augmentis æternis. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manu propria subtus firmavimus, et de annulo nostro sigillari jussimus.

Signum Caroli serenissimi † ac piissimi imperatoris.

B Datum quinto decimo Kal. Decembris anno tertio Christo propitio imperii nostri, et xxxvi regni nostri in Francia, Ind. xi, ^b anno vero Dominicæ incarnationis 803.

Actum Reguntiburg, palatio publico in Dei nomine feliciter. Amen.

XXI.

Diploma Caroli Magni, pro monasterio sanctæ Mariæ de Organo (anno 805).

(Ex Ughellio, *ibid.*)

In nomine Domini nostri Jesu Christi Domini Dei æterni, imperante domino Carolo Magno imp. an. iv de mense Novembris, indictione xiii feliciter. Si erga venerabilium commoditatem locorum justa provisione curam impendimus, cœlestibus superni suffragii ventura subsidia procul dubio speramus. Idcirco universorum sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum animadvervat solertia, qualiter obsecrationis Guadelberti venerabilis abbatís cœnobii beate illuminationis mundi semper virginis Mariæ, quod situm est in suburbio Veronensi, loco qui dicitur Organo, præclara serenitate faventes, concedimus eidem reverendo cœnobio, ut per omnia loca sub nostri regimine imperii constituta naves, et plaustra ejusdem monasterii libere et absolute, absque ullius refragatione, vel contradictione incedant. Ita ut neque navalia telonia, quæ ripaticos vocant, atque terrestria, neque in transitibus portarum, vel pontis urbis Veronæ, vel cujuslibet alterius civitatis, aut oppidi aliquid dare, seu persolvere cogantur. Alius autem nullus omnino episcopus, comes, vel gastaldius, aut actionarius, sed nec quælibet ecclesiastici ordinis, seu publicæ administrationis persona ab hominibus ejusdem sacrosancti cœnobii exigere præsumat. Addimus etiam, et pro stabilimento imperii, atque remedio animæ nostræ sancimus, ut ubicumque ad

^a Petrus primus Gallorum fuit, qui, jubente Carolo Magno, ad hanc Comensem sedem pervenit, ejusdem civitatis politica succinctus potestate, atque omnium privilegiorum ratificatione, Bellezonensisque agri iterata donatione. Idem imperator exoratus a Petro, canonicis Cathedralis dedit dono comitatum Clavennæ anno 803 xv Kal. Decembris, imperii anno iii. Hoc diploma ex archivio cathedralis exem-

platum est.

^b Si in indictionis numero error non cubat, ut pro xi scribendum sit xii in hoc diplomate indictionis initium non sumitur a Kalendis Septembris. Locum vero, in quo datum est diploma, *Reguntiburg* appellatum, quæ nomenclatio in tabulis geographicis nullibi reperitur, Ratisbonam, quæ et hodie a Germanis Regensburg vocatur, esse conjicit Tattus.

præfatum aliquid pertinet monasterium, sive in montibus, seu in planitiis secundum legum promulgationes Romanarum, si quælibet inde particula diminuta fuerit, requiratur, ita ut per circum manentes boni testimonii, bonæque famæ homines inquisitio de rebus ejusdem fiat cœnobii, sicque ad jus, et dominium, atque possessionem perpetuam ipsius monasterii devolvatur. Permutationes vero immobilium rerum ejusdem monasterii, quæ factæ sunt, tam cum prædiis potestatis nostræ quam cum aliis hominibus, ita firmas, et stabiles perenniter fore decernimus, ac si ab initio constitutionis ejus, ipsæ res eidem collatæ fuissent cœnobio. Si quis igitur temerarius aliquid contra hujus nostræ sanctionis pragmaticum machinari, vel peragere præsumperit, sciat se xxx librarum communitatis nostræ pœnam persoliturum, medietatem parti palatii nostri et medietatem sæpeditio sancto cœnobio. Et ut certius creatur, seu ab omnibus inviolabiliter observetur, annulo nostro subter sigillavimus.

Signum.

XXII.

^a *Diploma* ^b *Caroli Magni et Leonis III pro monasterio Triumphantium (anno 805).*

(Ex Ughellio, Italia Sacra.)

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Christi. Leo episcopus, servus servorum Dei, et Carolus Magnus et Pius rex, hac die, nullo prohibente, nec contradicente, sed propria nostra voluntate concedimus, tradimus, et per paginam æream. Exauratam in perpetuum donamus tibi, beate martyr Christi Anastaxi, ut pro te, tuoque monasterio, quod est positum ad Aquam Salviam, id est, totam, et integram civitatem, quæ ab omnibus vocatur Ansedonia insimul cum portu qui vocatur Bænilia, item et portum, qui dicitur Herculi, necnon, et montem totum, qui vocatur Gilius, infra mare millia centum, et montem qui vocatur Jannuti, et totum montem qui vocatur Argentarium insimul cum mare juxta se habentem millia centum infra pelagus, qui est in-

A fra ejus aqua. Præfatum montem, qui vocatur Gilius, et Jannuti; item, et castrum, quod vocatur Orbitello, cum stagnio, et piscaria juxta se, et cum suo saline, vel cum omnibus suis pertinentiis. Item, et Maxiliano, cum omnibus suis pertinentiis, similiter, et montem, qui vocatur Euti, cum omnibus suis pertinentiis, qui est inter affines ad totam civitatem præfatum. A primo latere est mare magnum, et infra vero aquas maris, quæ sunt millia centum, et montem Gilio, et montem, qui vocatur Jannuti, quæ sunt juris præfati vestri monasterii, et a secundo latere est fluvius, qui vocatur Alvenia, et a tertio vero latere pergit aqua, quæ dicitur Elza, et deinde pergit usque ad locum, qui vocatur Serpena, et a quarto latere sicuti evenit per Serpena, et pergit per pedem montis Arsitii, et vadit per piscia, et venit in Buranum, et sicuti evenit per Buranum, et revertitur usque ad præfatum mare magnum, omnia in Jam dicti vestri sancti monasterii juris concedimus, et irrevocabiliter tradimus, qui sunt montibus, collibus, plagis et planitiis suis, pratis, pascuis, silvis, pantanis, puteis, fontibus, rivis aquæ plenis, et parietinis aciguis, et vineis, vel cum omni sua utilitate, et usu, vel pertinentiis, et insuper concedimus tibi præfate martyr Christi Anastaxi tuisque successoribus in perpetuum omnes ecclesias, quas infra comitatum et assignationem hujus territorii sunt, vel usque in finem mundi erunt; uti exinde faciatis quodcumque volueritis vos, et servitores vestri in perpetuum ponendo rectores, dejiciendo, pro meritis eos clericos mittere, et ad vestram utilitatem omni tempore tenere, et nullus alius, nisi solus summus pontifex, et in præfatis ecclesiis interdictum ponere, vel aliquem clericum excommunicare, nisi rector jam dictæ ecclesiæ sancti Anastaxi possit, et nulli licitum sit infra terminos construere, vel ædificare nisi pro voluntate abbatis sancti Anastaxi, consecrationes altarium, chrisma, ordinationes de clericis vestris petatis ab episcopo diocæsano, si gratis, et absque ulla calumnia dare voluerit,

^a c In nomine Domini, Amen. Hoc est exemplum, seu transumptum cujusdam scripturæ seu privilegii concessionis et donationis infrascriptorum sitorum in quadam tabula ænea inventa, et reperta in scripto monasterio sancti Anastasii ad Aquas Salvias, prope urbem sito in sacristia et archivo dicti monasterii juxta altare, et per me Antonium Gaioli Petri Sireti civem Romanum, Dei gratia apostolica auctoritate notarium publicum infrascriptum exemplatum, et feliciter transcriptum de verbo ad verbum, et coram reverendo Jacobo Dei gratia episcopo Aretino, et domini nostri papæ in alma Urbe, ejusque suburbii, et ejus districtu vicario, seu commissario generali, et infrascriptis Joanni Stephano Maffaronis, Joanne Pauli Alicitii, et dicto Petro Berte civibus Romanis, prius notariis apostolicis, et testibus literatis, per me Antonium notarium infrascriptum coram eis lectum, et diligenter auscultatum: cujus quidem scripturæ, seu privilegii concessionis, et donationis tenor per omnia est talis.

^b Nobilem hanc Caroli imperatoris, Leonisque III

papæ donationem, causamque expressit Alexander IV in privilegio eidem monasterio concesso. Meritis namque et auxilio sancti martyris Anastasii, cujus sacre reliquie ibidem asservantur, solaque ejusdem sancti capitis ostensione, Ansedoniam Thuscæ civitatem antiquissimam ab infidelibus occupatam, idem ipse Carolus, Leoque pontifex expugnavit, funditusque destruxerunt, propter quod ad tantæ victoriæ perennitatem, ecclesiæ prædicti martyris, præfatum civitatem, castrum Orbitelli, portum Herculis, montem Argentarium, insulam Gili, aliaque castra, et oppida obtulerunt, donoque dederunt in perpetuum. Ansedoniæ expugnatae, Caroli Leonisque expugnantium, ac in sanctum martyrem nobile facinus penicillo ad vivum ante 400 annos expressum, adhuc (a) visitur sub porticu ejusdem martyris adis extra urbem ad Aquas Salvias, seu ad Tres Fontes, ubi antiquum Cisterciensium monachorum cœnobium existat, cujus nunc, quamquam immeriti, abbatis titulo fungimur.

(a) Post Ughellii obitum recordi albo deletum fuit. Luc.

si non potestatem habeant ire ad quemcumque vo-
luerint episcopum tamen catholicum pro eo, quia
Dominus noster Jesus Christus per angelum suum
in visione nobis videri fecit ut caput prædicti mar-
tyris ad ejus pugnam, quam nos ad præfatam civita-
tem habebamus cum Dei laudibus adveniret; no-
stris vero inimicis dicebat, ut vincebamus, et nos
ita talia fecimus, et nunc auxiliante Deo, et isto
præfato martyre adveniente ejus capite terræ motus
venit super nostris inimicis, et tremor apprehendit
eos, et parietes irruerunt, inimici vero nostri in no-
stris manibus devenerunt, et omnes interfecti fue-
runt. Idcirco, ut dictum est, tradimus, concedimus,
et in præfato monasterio sancti Anastaxi perpetuo
largimur, ut de præsentis die habeant tui servitores
potestatem in præfatis omnibus ad utilitatem sancti
Anastaxi introeundi, utendi, tenendi, fruendi, et us-
que in sæculum sæculi possidendi, quatenus per te,
gloriose martyr, mereamur nos audire illam vocem,
quam Dominus dixit in Evangelio: *Euge, serve bone,
et fidelis, etc., supra multa te constituam; intra in
gaudium Domini Dei tui.* De qua Dei promissione
multum confidimus nos, et omnes sperantes in te.
Et si quis nos vel alius qualiscunque homo, tam
presbyteri, quam laici præfata omnia, quæ dicta
sunt, ab eodem monasterio subtrahere, vel alienare
voluerit, non valeat, sed ex parte omnipotentis Dei,
et beate Mariæ semper virginis, ac beatorum apo-
stolorum Petri et Pauli, et istius præfati martyris
excommunicatus, maledictus, anathematizatus ma-
neat in perpetuum, et cum Anna, Caïpha, et Hero-
de, atque Pilato, et Juda Scariote traditore Domini
nostri Jesu Christi particeps efficiatur, et a limitibus
universarum ecclesiarum extraneus existat hic, et in
perpetuum; observantibus sit pax Domini nostri
Jesu Christi, Amen. Ego Carolus imperator augus-
tus, auctoritate omnipotentis Dei, et nostri imperii
decretum decernimus, ut nullius personæ hominum
sit facultas præfata omnia quovis modo ingenii præ-
fato monasterio sancti Anastaxi auferre, vel ablata
retinere, aut aliquam molestiam irrogare, nisi de
perpetrata iniquitate congrua satisfactione infra xv
dies, emendaverit, componat pro pœna Romano
imperio quinquaginta lib. auri purissimi.

Actum est hoc, et traditum anno Dominicæ incar-
nationis octingentesimo quinto, indictione decima,
et domini Leonis summi papæ III anno decimo, et
domini Caroli imperatoris anno quinto.

Ego Leo episcopus Romanæ ecclesiæ subscripsi.

Ego Carolus imperator augustus subscripsi.

Ego Petrus episcopus Ostiensis subscripsi.

Ego Guillelmus sanctæ Sabinæ card. subscripsi.

Issæ episc. Abien. [Al. Sabinen.] subscripsi.

Robertus Aquisgranis subscripsi, etc.

Et ego Hugo dux Luxoviensis [Al. Lugdu.] subsc.

Anastasius scriniarius S. R. E. de mandato do-
mini Leonis papæ tertii, et domini Caroli Magni et
patri regis hanc paginam æream exauratam comple-
vi, et absolvi.

A Ego Jacobus Dei gratia episcopus Aretinus do-
mini mei papæ in Urbe, et ejus districtu vicarius
generalis et commissarius ad compellendum nota-
rios, et alias personas habentes scripturas, instru-
menta, et alia monumenta originalia, atque actu
quamdam cedulam æneam et ponderosam, in dicto
monasterio existentem, prius interfui auscultationi
hujus exempli, seu transumpti scripti exemplari de
dicta tabula ænea fideliter translati, et exemplati
per infra scriptum Antonium Gajoli Petri Sirete,
civem Romanum publicum notarium apostolicum,
et diligenter coram me auscultati una cum ipso An-
tonio, ac infra scriptis Joanne Stephani Mafferoni,
Joanne Pauli Alictii, et Santolo Petri Berte, civi-
bus romanis, ac publicis notariis apostolicis, et te-
stibus infra scriptarum litterarum, et quia hujusmodi
dictum exemplum cum dicto suo originali concordat,
nil addito vel diminuto, quod intellectum vitiet, seu
immutet, ut huic exemplo, vel transumpto adhi-
beat de cætero plena fides ab omnibus ad perpetuam
rei memoriam me subscribo, meumque decre-
tum, et auctoritatem ordinariam pro tribunali se-
dens interpono, et signum mei majoris sigilli feci
appendi, sive muniri, sub anno Domini 1369, ponti-
ficatus sanctissimi in Christo patris, et domini no-
stri, domini Urbani divina providentia papæ V, anno
ejus 7, ind. viii, mensis Junii, die 27.

Et ego Joannes Stephani Maffaron, civis roma-
nus, Dei gratia S. R. E. et apostolica auctoritate
notarius, habens fidem hujusmodi instrumenti, seu
transumpti fideliter scripto, et translato de dicta
tabula ænea per Antonium Gajoli Petri Sirete civem
romanum publicum notarium apostolicum infra scri-
ptum, et diligenter per me auscultato coram supra
dicto domno Jacobo, Dei gratia episcopo Aretino,
et domini nostri papæ in Urbe, et ejus districtu vi-
cario generali, et commissario ad prædicta una cum
Joanne Pauli Alictii, et Santolo Petri Berte, civibus
romanis publicis notariis apostolicis infra scriptis, et
testibus. Et quia dictum exemplum, seu transump-
tum cum dicto suo originali in omnibus et per om-
nia de verbo ad verbum concordare inveni nihilo ad-
dito, vel diminuto, quod substantiam mutet, vel va-
riet intellectum, ut huic exemplo, seu transumpto
adhibeatur ab omnibus de cætero plena fides, ad
perpetuam rei memoriam me in testem subscribo,
et meum signum apposui consuetum, anno Domini,
pontificatus, indictione, mense, ac die prædictis, et
infrascriptis.

Et ego Santulus Petri Berte, civis Romanus, publi-
cus apostolica auctoritate notarius habens fidem,
etc., ut sup., etc.

Et ego Antonius Gajoli Petri Sirete civis Romanus
Dei gratia, et apostolica auctoritate notarius publi-
cus supradictum exemplum, seu transumptum su-
pradictarum litterarum seu privilegii, concessionis,
et donationis supradictæ de dicta tabula ænea fide-
liter scripsi, et exemplavi nil addito vel diminuto,
quod substantiam mutet, vel variet intellectum. Et

ipsum diligenter auscultavi, et legi coram supradicto A domino Jacobo episcopo, vicario, et commissario supradicto, ac supradictis Joanne Stephani Maffaronis, Joanne Pauli Alictii, et Santolo Petri Berte civibus Romanis publicis notariis apostolicis, et testibus litteratis, et ut huic exemplo, seu transumpto adhibeatur ab omnibus de cætero plena fides, ad perpetuam rei memoriam subscribo, et meum signum apposui consuetum, sub anno Domini 1369, pontificatus sanctis in Christo patris ac domini nostri, domini Urbani divina providentia papæ V, anno ejus 7, Ind. 7, mens. Julii, die 27 de mandato dicti domini Jacobi episcopi vicarii, et commissarii supradicti.

XXIII.

Renovatio testamenti Abbonis patricii pro cœnobio Novaliciensi^a, facta per Carolum Magn. (an. 805).

(Ex D. Bouq., Recueil des Histor.)

In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. Carolus imperator Augustus piissimus, a Deo coronatus, magnus, pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, præsentium scilicet et futurorum, quia vir venerabilis Frodinus abba ex monasterio quod est constructum in honore sanctorum principum apostolorum, loco nuncupato Novaliciis, missa petitione per religiosos monachos, Gistaranum scilicet et Agabertum, serenitati nostræ suggestit qualiter Abbo quondam vir Deo devotus per testamentum donationis suæ aliquas res ad ipsum sanctum locum Novaliciis delegasset, unde ipsa casa Dei et monachi ibidem consistentes, seu pauperes et peregrini, euntes et redeuntes, maximam consolationem habere videntur: et ipsum testamentum nostris detulerunt obtutibus ad relegendum. Sed quia sæpissime per placita comitum per diversos pagos, necessitate cogente, ipsam ad relegendum detulerunt, jam ex parte valde dirutum esse videbatur. Et ideo quia per se non fuerunt ausi ipsum testamentum renovare, petierunt celsitudini nostræ ut per nostram jussionem denuo fuisset renovatum, eo tenore, sicut ipse ad hoc relegi melius potuisset. Nos autem considerantes eorum necessitatem et mercedis nostræ augmentum, jussimus per fideles D notarios nostros infra palatium ipsum testamentum denuo renovare: ita ut deinceps pro mercedis nostræ augmento, inspecto ipso testamento, sicut inibi declaratur, ad ipsam casam Dei nostris futurisque temporibus in augmentis proficiat. Non enim ex consuetudine anteriorum regum hoc facere decrevimus, sed solummodo propter necessitatem et mercedis augmentum transcribere præcipimus hoc modo, et subter plumbum sigillari jussimus.

^a Oppidum Novaliciense veterrimo monasterio illustre, situm est inter montem Cinisium, le Mont

XXIV.

Caroli Magni diploma pro ecclesia Placentina (anno 803).

(Ex Ughelli, Italia Sacra, tom. II, p. 199.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolus excellentissimus Augustus, a Domino coronatus, magnus et pacificus imperator, Romanorum gubernans imperium, per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum. Omnibus igitur nobilibus catholicis nostro in regno consistentibus, tam de sacerdotali ordine quam et laicali scire volumus, quoniam nihil aliud, ut ait Apostolus, in hunc mundum intulimus, nec quidquam ex eo nobiscum auferre poterimus, nisi quod ad animæ salutem locis sanctorum devote Domino offerentes impertiri videmur; et hoc nobis procul dubio ad æternam beatitudinem pertinere confidimus. Idcirco cognoscat magnitudo, seu utilitas omnium fidelium Dei, nostrorumque scilicet præsentium et futurorum; qualiter vir venerabilis Julianus sanctæ Placentinæ urbis ecclesiæ episcopus, quæ est constructa in honore sanctorum Antonini et Victoris, necnon et Justinæ virginis, nostram deprecatus est clementiam, petens ut ob amorem Dei, et animæ nostræ salutem omnem judicariam, vel omne teloneum de curte jam dictæ ecclesiæ nuncupante Gusiano cum suis adjacentiis, quæ est sita in montanis Placentinis per fines subtus denominatas, tam de arimannis quam et de aliis liberis hominibus per memoratas fines, vel infra consistentibus, omnia quæ a publico exigebantur pro mercedis nostræ augmentum in ipsa ecclesia sanctorum prædictorum concedere visi essemus: quod nos propter nomen Domini, et reverentiam ipsius sancti loci ad ipsam ecclesiam secundum præfati episcopi petitionem, sicut a publico hactenus exigebantur, sic promptissima devotione cum omni integritate prædictam judicariam, vel omne teloneum de supradicta curte Gusiano, vel ejus adjacentiis per has denominatas fines, et cohærentias: id est, ex uno latere de summa costa, ubi dividitur inter monasterio Tolla, et sanctæ ecclesiæ Placentinæ, descendente usque in rivo Garli; de rivo Garli percurrente usque in fluvio Cario: inde vero per ipsius fluvii alveam descendente usque in capite subtus costa Maurenasæ, deinde ascendente usque in summa costa ipsius Maurenasæ, qui dividitur inter ipsam, et Saderiano. Inde quoque percurrente usque in la Vegiola; ex alia vero parte de la Vegiola usque Castellioni, de Castellioni usque in summa Serra, de summa Serra usque Fabricio: inde enim usque ad prædictam Costam, qui dividitur inter Tolla monasterio, et prædictæ ecclesiæ Placentinæ visi sumus concessisse. Quapropter per præsentem auctoritatem nostram decernimus, quod nos in Dei nomine perpetualiter hæc nostra concessione mansurum esse volumus; ut ipsam judicariam, vel teloneam, ut supra ex integro per suprascriptas fines, et infra tam ipse pontifex,

Cenis, et oppidum Segasium. Nunc vicus est, quæ vulgo vocant la Novalèse.

quam successores sui habeant, teneant, et possideant, vel quidquid exinde ad profectum ecclesie sue facere voluerint, ex permissu nostro liberam in omnibus habeant potestatem; ita ut deinceps nullus dux, gastaldius, vel actionarius, nec quilibet ex ministris reipublice de jam dicta judiciaria aliquid presumere, vel de ipso teloneo aliquid contingere audeant; sed per hanc nostram auctoritatem sub emunitatis nomine, nostris Deo auxiliante temporibus, et futuris memoratus vir venerabilis Julianus episcopus, sui que in perpetuum, qui fuerint rectores in ipsa sancta ecclesia, ut supra diximus, valeant quieto tramite tenere, et possidere et pro nobis, ac superstites nostri Domini misericordiam jugiter exorare: et ut presens auctoritas tam presentibus, quam futuris temporibus inviolabiliter Domino adjuvante permaneat, manibus nostris subter scribendo roborare decrevimus, et de annulo nostro sigillare jussimus.

Signum † domni Caroli piissimi imperatoris.

Alifredus ad vicem Ercambaldi subscripsi.

Data vii Kalen. Junii, anno 8, Christo propitio imperii nostri, 40 regni nostri in Francia, atque 54 in Italia, indictione 1.

Actum Aquisgrani palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXV.

Præceptum a Caroli Magni Augusti, quo Manfredum Langobardum civem Regiensem restituit in possessionem omnium fortunarum suarum (anno 808).

(Ex Muratorio, *Antiquitates Italiæ* mediæ ævi.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus, pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum. Notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, presentium scilicet et futurorum, qualiter nos Deo favente, et sanctorum principum apostolorum merita inter..... Regnum Langobardorum adquisivimus, et pro credendis aliquos Langobardos foras patriam in Francia ductos habuimus, quos in postmodum ad deprecationem dilecti filii nostri Pippini gloriosi regis ad patriam remisimus, et eorum legitimam hereditatem, quam habuimus, in scripto revocatam reddere aliquibus jussimus. Ex quibus unus ex illis

* Præfert pergamenam diplomatis hujus notas fere omnes germani atque autographi privilegii, videlicet characteres illi convenientes ævo, et signa cancellariæ imperialis, locum quoque sigilli cerei deperditi. Unum tamen restat, quod suspicionem falsi ingerit. Nimirum consentit quidem annus octavus imperii Caroli cum indictione prima. Congruit et annus quadragesimus regni Francici: sed annus trigesimus octavus regni Italici a recta chronologia discordat, cum anno 808 decurreret annus trigesimus quartus, non vero trigesimus octavus. Ad hæc ultra morem subtilis mihi visa est eadem pergamenam. Quare dubius hæere cogor, atque opinari, tutius petendum esse a sæculis posterioribus Manfredum, Pizæ, Picæ, Papazonæ, Pedochæ, aliarumque familiarum propagatorem.

† Petrus Oldradus, civis Mediolanensis, Adriani

A nomine Manfredus de civitate regia ad nostram accedens elementiam, serenitati nostræ petiit, ut per præceptum auctoritatis nostræ omnes res quascumque tunc temporis juste et rationabiliter in hereditate legitima possidere videbatur, quando in Francia ductus est, et nos ei in postmodum reddere jussimus, denuo plenissima deliberatione reddere et confirmare deberemus. Cujus petitione denegare noluimus, sed pro mercedis nostræ augmentum, et zelosam antedicti filii nostri ita concessisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, quod perpetualiter circa eum manere volumus, ut quandiu nobis ac dilecto filio nostro fideliter deservierit, omnes res, ut diximus, proprietatis suæ, undecumque tunc tempore jure tramite vestitus fuit, quando in Francia per jussionem nostram ductus est, et nos ei in postmodum reddere jussimus, deinceps per hanc nostram auctoritatem jure firmissimo teneat atque possideat: ut vel quidquid exinde facere voluerit, liberum in omnibus perfruatur arbitrium. Et ut hæc præcepto atque confirmatio nostris futurisque temporibus inviolata permaneat, manu propria subter corroborare decrevimus, et de annulo nostro sigillari jussimus.

Signum domni Caroli piissimi ac serenissimi imperatoris.

Hæc ad vicem E..... ambaldi scripsi et subscripsi.

Data xvi Kalendas Augustas, anno viii, Christo propitio imperii nostri, et xl anno regni nostri in Francia, et xxxviii in Italia, indictione prima.

Actum Aquisgrani palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVI.

Privilegium Caroli Magni pro ecclesia Mediolanensi (anno 809).

(Ex Ughelli, *Ital. sscr.*, tom. V, p. 70.)

In nomine sanctissimæ et individuae Trinitatis. Carolus divino nutu coronatus, Romanum regens imperium, ac per misericordiam Dei rex Francorum, et Longobardorum serenissimus, catholicus, pacificus, Augustus, omnibus comitibus, castaldii, seu cunctis reipublicæ per provinciam Italiæ nostra mansuetudine præpositis, sempiternam in Domino salutem. Noverint omnes, et singuli, quemadmodum venerabilis Petrus Oldradus ecclesia Medio-

pontificis ab epistolis e primaria ejus civitatis nobilitate, Thomæ Crasso suffectus est in archiepiscopum circa annum 783, cumque Leone III pontifice iterum in Galliam profectus est, reversusque Romanam, ibidem interfuit, cum pontifex idem Leo Carolum Magnum Augustumque imperatoremque accamasset. A quo deinceps Oldradus amplissima retulit privilegia Mediolanensi ecclesiæ favorabilia, in quibus illud enituit, quo ab eodem politico Mediolanensi principatu munificentia plane regia donatus est. Petrus vero Arianus hæreticos, qua scriptis, qua ferro opportune perdomuit: quomobrem Malleum hæreticorum a Carolo Magno honorificam tulit cognomen. Ejusdem Petri exstat epistola ad Carolum Magnum de translatione corporis sancti Augustini, cum e Sardinia Papiam fuit delatum.

lanensis archiepiscopus nostram adiit celsitudinem A petens, ut pro amore Dei et salute animæ nostræ omnia sanctæ Mediolanensis ecclesiæ in honorem sancti Amsii confessoris Christi, et sanctæ ecclesiæ dicatæ a prædecessoribus nostris imperatoribus, atque religiosis omnibus a felicis Constantini Magni, et aliorum imperatorum recordatione collata, postea a perfidia regum Longobardorum turbata, et sublata nostra imperiali auctoritate restituere, redintegrare, et confirmare vellemus. Cujus piæ postulationi assentientes ejusdem beatissimi Ambrosii episcopi, et Christi confessoris implorandam semper opem statuentes, hoc decretum, et præceptum fieri mandavimus Petro Oldrado archiepiscopo. Quo ei concedimus, et successoribus ejus legitime intrantibus, quidquid ad nostram jurisdictionem pertinere in urbe Mediolani videtur, terras scilicet atque omnem districtum, domos publicas murumque ipsius urbis cum fisco, et teloneo integro et cum omni jure civili, intus, et foris in circuitu usque ad fines. Cortes etiam ipsius civitatis, ac civitatem propriam, castella, villas, manses, servos, et ancillas, criminos, et criminas, domos, possessiones, piscationes, campos, montes, silvas, aquas, aquarumque decursus, et paludes habitas, et possessas a prædecessoribus ejus archiepiscopi ante perfidiam et tyrannidem regum Longobardorum; atque omnia jura aliquo inscriptionis titulo, seu investituræ adhuc donata, et tradita, oblata, seu præsentata sanctæ Mediolanensi ecclesiæ a quibuscunque imperatoribus, seu piis hominibus, donamus, concedimus, confirmamus. Item donamus venerabili archiepiscopo Petro, et successoribus ejus legitime intrantibus omnia quæ vocata sunt, fiscalia comitilia, aut vicecomitilia, quæ posita sunt, aut constructa in comitatu Mediolani, tam intus quam foris in circuitu, usque ad fines prædictos suos, ita ut venerabilis Petrus Oldradus archiepiscopus, et successores ejus legitime intrantes potestatem illic habeant per se, aut per missos suos judicandi, distringendi, placitum tenendi jura ligandi, jura solvendi, et quidquid eorum utilitas, et commodum tulerit, faciendi ad incrementum, et honorem ipsius sanctæ ecclesiæ mediolanensis in perpetuum duraturæ. Præcipientes igitur jubemus, ut nullus noster dux, marchio, comes, vicecomes, sculdasio, gastaldius, procuratorve ullus, hanc sanctam Dei ecclesiam inquietet, aut mansionaticum faciat, teloneum districtum placitum, aut aliam quamlibet publicam functionem exigit. Sin minus, sciat se soluturum auri optimi libras ducentum: centum fisco nostro, et centum ipsi archiepiscopo. Quod ut verius credant, et diligentius observetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione jussimus insigniri, et convalidari.

Dat. Dertonæ Kal. Maii anni incarnat. Domini nostri Jesu Christi 809, indict. III, imperii autem nostri anno 9, regnorum vero nostrorum 42.

Longinus cancellarius ad vicem Odonis episcopi, et archicancellarii domini nostri Caroli Magni, et

invictissimi imperatoris semper Augusti: rogavi, et subscripsi.

XXVII.

Præceptum Caroli imperatoris pro monasterio Cassinensi (anno 810).

(Ex Tosti, Storia della badia del Monte Casino.)

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni. Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, iudicibus, gastaldiis, actionariis, vicariis, centenariis, vel reliquis fidelibus nostris præsentibus scilicet et futuris. Maximum regni nostri in hoc augere credimus munimentum, si petitionibus sacerdotum atque servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolata, libenti animo, obtemperamus, atque ad affectum perducimus, regiam consuetudinem exercentes; et hoc nobis ad mercedis augmentum, vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur cunctorum fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque cognoscat solertia, quia venerabilis vir Theodemar abbas sancti Benedicti de castro Casino, ubi ipse corporis sepulturæ locum veneratione dicavit, cum cuncta congregatione quæ in eodem loco sub regula almifici confessoris omnipotentis Dei Benedicti veraciter militare cogovinus, miserunt ad nostram præsentiam Benjamin monachum, postulantes nostram celsitudinem, ut ob Jesu Christi Domini nostri, sanctique Benedicti reverentia et animæ nostræ mercede, ad augmentum superscripti monasterii, et supplementum ejusdem loci confirmarem in eodem sancto cœnobio monasterium sanctæ Mariæ in Maurinis, sicut Ildebrandus dux in eodem cœnobio Casinensi offerint. Quorum petitiones nos ob animæ nostræ mercedem, ad augmentum tanti loci proficuum esse recolentes, libenter audimus, et prætaxatum monasterium sanctæ Mariæ in Maurinis in eodem beati Benedicti cœnobio pereuniter mansurum volumus cum ecclesiis, cellis, villis, capellis, titulis, casis, servis et ancillis, cartulatis, præferendis, colonis et colonabus, aldionibus et aldiabus, terris cultis, incultis, agris, campis, pratis, pascuis, silvis, vineis, salicetis, cannetis, aquis aquarumque decursibus, piscationibus, molendinis, molendinisque locis, montibus, planitiis, vallibus, paludibus quæsitis vel inquirendis, mobilibus et immobilibus, quæ adipisci poterit, prætaxatæ ecclesiæ beati Benedicti, et Theodemario abbati ejusque successoribus, qui pro tempore fuerint pastores, atque rectores ejusdem monasterii ex integro confirmamus ac roboramus, et per nostræ auctoritatis præceptum stabilitemus ut jure ecclesiastico habeant, teneant, firmiterque possideant, omnium hominum contradictione remota. Statuimus videlicet, ut nullus dux, marchio, comes, vicecomes, seu quilibet reipublicæ exactor, homines ejusdem ecclesiæ injuste angariare vel flagellare; seu res ejusdem ecclesiæ tollere, aut illam disvestire audeat. Et si aliquis per falsas cartulas res ecclesiæ alienare desiderat, vel alienavit, liceat rectoribus

jam dictæ ecclesiæ per sacramentum et testimonium bonorum hominum circumstantium se defendere juste et legaliter, illam res ecclesiæ pertinere, et sic easdem res ad jus et dominium ecclesiæ reddat. Si quis autem hujus nostræ confirmationis præceptum infringere, vel violare temptaverit, et prædictæ ecclesiæ beati Benedicti rectores vel pastores, vel eorum missos, seu aliquos homines ipsis pertinentes distringerit, aut aliquam violentiam fecerit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, et medietatem præfato venerabili abbati, et suis successoribus, qui pro tempore fuerint rectores ejusdem ecclesiæ. Quod ut verius credatur, et diligentius ab omnibus observetur, jussimus inde hoc præsens præceptum conscribi, annuloque nostro sigillari, manu propria subter firmavimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Jacob ad vicem Radonis.

Data octavo Kalendas Maias, anno decimo, et quarto decimo regni nostri, indictione undecima.

Actum civitate Capua, in Dei nomine feliciter, Amen. — Carolus gratia Dei imperator Augustus.

XXVIII.

Præceptum Caroli Magni pro eodem Cassinensi monasterio (anno 810).

(Ex Tosti, *ibid.*)

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni. Carolus gratia Dei rex Francorum, atque Longobardorum, ac patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, iudicibus, castaldis, actionariis, vicariis, centenariis, vel reliquis fidelibus nostris præsentibus atque futuris. Maximum regni nostri in hoc augere credimus munimentum, si petitionibus sacerdotum atque servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolata, libenti animo obtemperamus, atque ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercentur: et hoc nobis ad mercedis augmentum vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Quapropter noverit solertia vestra qualiter ob reverentiam sancti confessoris Christi Benedicti ad petitionem religiosi Theodemari abbatis ex monasterio Casinensi tale beneficium in ipso monasterio visi fuimus concessisse; unde monachi Deo servientes pro nobis et pro cuncto populo Christiano exorantes vivere valeant, id est, res pertinentes sacro nostro palatio per diversa loca, quæ genitor noster Pipinus una cum fratre suo Carulo in eodem sancto cœnobio obtulerunt. Igitur sicut ab illis eodem loco oblata et confirmata sunt, et nos in perpetuum habendum tenendum, et dominandum concedimus et confirmamus. Ecclesiam S. Jacobi in Tremonti; S. Joannis in Veneri, quæ a Martino monacho ejusdem ecclesiæ constructore beato Benedicto oblata est. Dehinc ecclesiam S. Liberatoris supra fluvium Laentum; S. Angeli in monte Glano, castellum S. Angeli; castellum S. Petri, curtem S. Januarii cum pertinentiis suis inter has fines: ab

uno latere crypta latronis, quæ est sub monticello Sarracenisco, et inde ascendit in stafflum de Majella: de alio latere quomodo descendit in aquam Frassiningam, et inde mittit in rivum Bacirnum, et vadit in puteum de Capetano; inde fossatum S. Januarii, et in rosentem. De alio latere finis Bisara in viam quæ vadit in lacuna supra S. Donatum: hinc in Ficarium, inde in fossatum de S. Lucia, et ascendit per aquam frigidam in limite de monte plano, et sicut vadit sub ipsius limitibus in fossatu Garifuli, et ita vadit in Alento. Inter quos fines nulli homini aliquid dedimus, sed fisco regali pertinebat; omnia in eodem cœnobio obtulimus, dehinc ecclesiæ S. Mariæ in Bacinno; S. Felicis in Pastoricio; S. Benedicti in Turri; S. Viti supra flumen Lavinium; S. Helicæ in Sciangario; S. Comitii juxta rivum Arulum; S. Felici in pulverio; S. Culisti in Illiano, S. Manumetis ibidem; S. Mariæ in Potiano; S. Marci ibidem. S. Eleutherii in Rupi; S. Pauli ibidem, una cum castro Calcaria; S. Erasmi in cerri plano; S. Salvatoris, et S. Martini ibidem: S. Benedicti; S. Mariæ, et S. Comitii in Orno; S. Callisti; S. Petri in Albianellu; S. Mauri, et S. Renati in Taratolano, et piezu Corvarium; S. Callisti in valle supra Laentum; S. Mariæ supra fara de Laentum; S. Sabini in Trevanico; S. Clementi in Plumbara; S. Mariæ in fluvio foro; sancti Petri in Lolliano; monasterium S. Severini; S. Menne in Ripe; S. Andree in colle de Alba; S. Petri in Ari; S. Angeli ante civitatem Ortonam; castellum de Ungo; castellum de Prata; S. Crucis in castro Casale; monasterium S. Pancratii; S. Petri in civitate Textina vetere; S. Pauli ibidem; S. Teclæ in civitate Teatina nova; S. Theodori, et S. Salvatoris in Aterno cum portu suo; in comitatu Pennensi ecclesiam S. Felicis in Stabulo; S. Benedicti in Lauriano, S. Scholasticæ juxta fluvium Tabe; S. Angeli in Galbanico; S. Felicis in Rosicole; S. Mariæ ad Paternum; S. Martini in Genestrula; S. Petri, et Cecilie in Castroulano; S. Petrus in Termule; S. Benedicti, et S. Mariæ in Maurino cum portu suo; S. Victoris in silva plana; S. Benedicti, et S. Scholasticæ in Pinne; S. Mariæ, et S. Benedicti, et S. Columbæ in Alarino; S. Mariæ in Cosentia, et S. Benedicti in Bari; S. Severi in Sorrentu; S. Benedicti, et S. Andree in Caudi; S. Sophiæ in Benevento; S. Cecilie in Neapolim; S. Benedicti in Salerno; S. Benedicti in Gajeta; S. Salvatoris ibidem; S. Laurentii in Majoliffi; S. Mauri in Maranisi; S. Mariæ in Maritendulo; S. Agapiti; S. Scholasticæ in Teano; S. Joannis in Irpinisi; S. Reparata; S. Maximi in rivo Bulanu Campofriddu; S. Martini in Vulturum cum portu suo; S. Mariæ in Turcinu; S. Benedicti in Benevento; S. Angeli in Alefrid; in Cominu S. Victorini, S. Erasmi; S. Mariæ, et S. Quirici in Arci; S. Comitii in Piscaria; S. Petri in Ceceanu; S. Liberatoris in Puscallo; S. Leopardi et S. Petri in Teczania; S. Angeli in Lalana; S. Benedicti in Casigenzana; S. Benedicti in Lauriano; S. Bene-

dicti in Sicilia: S. Petri in Conca; S. Benedicti in Pantenu; S. Vigili in monte S. Angeli; S. Mariæ in Calvo; S. Mauri in Gualdo Liburiæ; S. Scolasticæ in Padule; S. Martini in Cupali; S. Benedicti in Atine. In comitatu Mutinense monasterium S. Benedicti in Adili; monasterium S. Martini justam stratum petrosam; monasterium S. Joannis in curte Trassenetula; monasterium S. Domini in curte Argele; S. Vitalis in curte Calderaria; S. Mariæ in Laurentiatico cum omnibus pertinentiis eorum in quibuscumque locis positis seu casalibus aut fundoribus tam dominicatum villis cum rusticis et colonis, et cum famulis utriusque sexu, per singulas curtes, et per singula monasteria quæ superius leguntur una cum terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, piscationibus, aucupationibus, cultum, et incultum, divisum et indivisum, arboribus fructiferis et infructiferis, et pomiferis ex diversis generis, et cum omnibus super se et infra se habentibus in integrum in eodem monasterio Casinensi concessimus in perpetuum semper habendum. Pariter etiam in eodem loco concedimus cunctas vel quæ in eodem loco oblatæ sunt per omnes regni nostri fines, seu et quæ amodo in antea qualiscumque homo donare vel offerre ex rebus suis; id est, terris, vineis, casis, molendinis, in prædicto monasterio sancto et venerabili loco voluerint, licentiam et potestatem habeant donare et offerre cum quali ratione voluerint suorum sint licentiam sine contrarietate principis, archiepiscopis, comitibus, episcopis gastaldeis, iudicibus, et quemadmodum ad eundem venerabilem monasterium B. Benedicti possessæ fuere per hanc nostræ confirmationis auctoritatem nostris, futurisque temporibus abbas ipsius loci S. Benedicti firmiterque, inviolabiliterque teneat, et possideat, prout facultas vel utilitas ipsius venerabilis loci exigerit. Ita ut nullus iudex publicus quislibet ex judicialia potestate in cellas et villas, aut agros seu loca, sive reliquas possessiones nostri cœnobii S. Benedicti, quas moderno tempore in quibuscumque paginis, et territorio infra nostri regni ditione iuste et legaliter possidet, vel quicquid etiam deinceps divina pietas ipso loco voluerit augere; ad causas audiendas vel fredæ, aut tributa exigenda, vel mansiones aut paratas faciendas, vel fidejussores, jussos tollendos, aut homines ipsius monasterii tam liberos, quam servos, seu cartulatos vel affertos, et qui super terram earundem ecclesiarum resident, nulli liceat distringi redibitiones, vel illicitas occasiones in perpetuum requirere. Si quis autem hoc contradixerit, et hanc nostram oblationem infringere conaverit, sciat se poenam persolviturum abatibus ipsius monasterii. Et ut hæc nostra auctoritas firmior ha-

A beatur, ac Deo auctore inviolata conservetur, manu propria subter roborare decrevimus, et annulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Carolus gratiæ Dei imperator augustus. Jacob ad vicem Radonis.

Data octavo decimo Kalendas Martias anno tricesimo regni nostri. Indictione septima.

Actum civitate Papiæ, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXIX.

Præceptum Caroli Magni pro eodem monasterio (anno 810).

(Ex Tosti, *ibid.*)

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni. B Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum, ac patricius Romanorum: omnibus episcopis, abatibus, ducibus, comitibus, iudicibus, castaldeis, actionariis, omnibusque subjectis nostris presentibus scilicet et futuris. Maximum regni nostri, in hoc augere tam petitionibus sacerdotum atque servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolata, libenti animo nos obtemperare curamus, atque ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, et hoc nobis ad mercedis augmentum, vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Quapropter noverit sollertia vestra qualiter ad petitione nos religioso viro Theuthmaro abati ex monasterio sancti confessoris Christi Benedicti, quod est constructum in loco qui dicitur castrum Casinum, ubi sacratissimum corpus ejus humatum est, tale beneficium circa ipsum monasterium visi fuimus concessisse, ut ubicumque fuerit aqua conjuncta cum terris ipsius monasterii, eadem aqua cum alveo suo, et cum ripis ex utraque partibus in eodem monasterio concessimus, atque libenti animo confirmamus: ut pro nobis, uxoreque nostra ac liberis, seu cuncto populo nostro, Domini misericordiam attentius deprecari, et de auctoritatis firmitate habeatur; ac diuturnis temporibus Deo adjutore inviolata conservetur, manu propria subter roborare decrevimus, et annulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

XXX.

Diploma a Caroli Magni, pro Ecclesia Aquileiensi. (anno 811).

(Ex Ughelli, *Italia Sacra.*)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. C Carolus serenissimus, augustus, a Deo coronatus, magnus pacificus imperator, Romanorum gubernans imperium qui per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini presentium, et futurorum, qualiter viri venerabiles Ursus sanctæ ecclesiæ Aquile-

^a Diploma Caroli datum est anno 811, ut ex notis chronologicis colligitur, quo Paulinus jam obierat; ideoque videtur obstare auctoritati scriptorum asserentium disceptationem hanc sopitam fuisse vivente Paulino anno 798. Verum plus fidei attribuendum diplomati, quam Megisero, et aliis. Deinde lis

hæc potuit suscitari vivente Paulino, agitari sub ejus successore Urso, ac tandem definiti tempore Maxentii, Urso subrogati. Vel lis forsitan composita fuit semel vivente Paulino, sed iterum mota ab ejus successore Urso.

leiensis patriarcha, et Arno Juvavensis ecclesiae archiepiscopus ad nostram venientes praesentiam non minimam inter se contentiōnem habuerunt de Carantana provincia, quod ad utriusque illorum diocesium pertinere deberet. Nam Ursus patriarcha antiquam se auctoritatem habere asserebat, et quod tempore, antequam Italia a Longobardis fuisset invasa, per synodalia gesta, quae tunc temporis ab antecessoribus suis Aquileiensis ecclesiae rectoribus agebantur, ostendi posse praedictae Carantanae provinciae civitates ad Aquileiam esse subjectas. Arno vero episcopus asserebat se habere auctoritatem pontificum sanctae Romanae Ecclesiae Zachariae, Stephani, atque Pauli, quorum praecipis, et confirmationibus praedicta provincia tempore antecessorum suorum ad Juvavensis ecclesiae diocesim fuisset adjuncta. Nos autem audita, atque discussa eorum contentione, ut in unam eos charitatem, et concordiam revocarem, et ut in futurum tam inter ipsos, quam et successores eorum omnis controversia atque disceptatio fuisset penitus ablata, praedictam provinciam Carantanam ita inter eos dividere iussimus, ut Dravus fluvius, qui per media illam provinciam currit, terminus ambarum diocesum esset, et a ripa australi, ad Aquileiensis ecclesiae rectorem, ab aquilonari vero ripa, ad Juvavensis ecclesiae praesulem pars ipsius provinciae pertineret. Ecclesiae vero, quae in utraque ripa fuissent constructae, ubique possessiones suas, iuste sibi collatas, habere noscerentur absque contradictione, et contentione ambarum partium haberent, quia compertum habemus, quod quaedam ecclesiae in una ripa fluminis praedicti sunt constructae.

Hac igitur definitione promulgata, a nobis praecipimus, atque iubemus, ut tam praesentes viri venerabiles Maxentius videlicet, qui in locum nuper viri venerabilis Ursi patriarchae subrogatus est, et Arnonem virum venerabilem [legendum est: *Arno vir venerabilis*, etc.] Juvavensis ecclesiae archiepiscopum decernere in futurum nulla controversia, aut quaestio moveatur, sed contenti sint ex utraque parte nostro iudicio, quod inter eos secundum rectitudinis normam, propter charitatem, et pacem, quae inter tales viros decet, conservandam iudicavimus; neque enim iustior nobis super huiusmodi disceptatione sententia proferenda videbatur, quam ut divisio inter eos illius provinciae fieret, cuius ambo se auctoritatem habere asserebant; quia nos eorundem auctoritatem neutiquam falsam, neutiquam infirmam facere volumus, quia una antiquitate, altera sanctae Romanae ecclesiae sublimitate, praecellebat. Hanc nostrae auctoritatis iussionem, ut majora per tempora vigorem sortiretur, firmiorque ab iis, qui post nos futuri sunt hominibus haberetur, more nostro eam subscribere, et de bulla nostra iussimus sigillare.

Datum xviii Kalend. Junii, anno xi, Christo pro-

^a *Adalhardus*, qui iudicio huic praefuit, celebrissimus ille est Corbeiae abbas, sanctitate vitae, rerumque gestarum fama notus in Annalibus ordinis

A pitio, imperii nostri, xlii regni nostri in Francia, atque xxxvii, in Italia. Indictione quarta.

Actum Aquisgrani palatii, in Dei nomine. Amen.

XXXI.

Judicatum Adalardi^a abbatis missi imperialis et aliorum, in quo abbas monasterii sancti Bartholomaei Pistoriensis a publicis oneribus immunis decernitur, factum (anno 812).

(Ex Muratorio, Antiquitates Italiae medii aevi.)

Dum in Dei nomine ego Adalardus abbas, vasus domni Caroli imperatoris, residissem in civitate Pistoria, singulorum hominum causas audiendum vel deliberandum, sedentes illic insimul Willeradus episcopus, Bonifatius dux (sic), Poto et Leo iudices, et Bonifredus notarius domni regis, Adaprant, et Christianus abatibus, Fredo, Mauro, et Petrus dux, missi domni Leoni pape, Ermenfridus et Audo scabini de Camarino, vel reliqui plures illic adstantibus. Veniens ibi Ildepertus abbas ex monasterio sancti Bartholomei, fundato a quodam Gaidualdo medico prope muro ipsius civitatis Pistoriensis: et detulit nobis ad relegendum munimen et missum ab ipso quondam Gaidualdo medico, qui continebatur, qualiter manifestaverat suprascripto monasterio in suo propria edificasse, et res nominative ibi contulisset. Et statuit eam, ut sub nullius hominis potestatem vel ordinationem, nec matris Ecclesiae, ipsum monasterium subiceret, nisi semper de ipsa congregatione ibi inter se abbatem elegerent; nam non de extranei, neque de alia monasteria; et filio aut heredes ejus nullam ibi a se dominatione nec potestatem, nisi se oporteret esse causas defensandas. Et dum relectum fuisset munimen ipsum, affatus est ipse abbas, quod tempore domini Pipini regis, dum adhuc Rotcheldo viveret, pervasionem malorum hominum ab eodem Rotchildo de ipso monasterio ejectus fuisset, et in exilio missus sine ulla culpa, et absque iudicio, et ipso monasterio tunc datus fuisset in beneficio Nebulunko genere Bavario. Et dum per monachis ipsius monasterii reclamatio exinde facta fuisset ad Paulinum patriarcham, Arnone archiepiscopo, Fardulfo abbate, et Echerigus comes palatii, vel reliqui loci eorum, qui tunc hic in Italia missi fuerunt, duodecim insimul sic ipsi causa inquisierant, quod suprascriptum munimen in suis relegi fecerunt praesentia, quod illos cognoscerint, quod injuste mihi ipsum monasterium ablatum fuisset, et non ibi aliunde debet fieri ordinatione, nisi de ipsa congregatione, sicut ipse Gaidualdo medico statuere. Tunc fecerunt me de ipso exilio revocare, et prefato Nebulungo de eodem monasterio foris eiecerunt, et me inibi in antea intromiserunt. Postea per illa mala consuetudine, que per eodem Nebulungo facta est, ab illo die faciunt me ire in hoste, et omnes paratas et coniectos facere ad missos, ac donatione ad palatio, que cum lege fa-

sancti Benedicti, et non semel Italici regni administrator.

cere non debeo, quia quod Gaidualdo, qui in ipso A monasterio construxit, heredes reliquit, qui hostem faciunt. Hec nos audientes atque cognoscentes, quomodo ipse abbas inuste de ipso monasterio fuerat ejectus, et per iudicium de superscripti missi inibi fuerat vocatus, paruit nobis ut justa statuta ipsius, quod Gaidualdo medico, dum ipse heredes reliquit, qui hostem facerent, ut abbas ipsius monasterii hostes faceret nondum bene, nec nulla paratam ad missos dominico, nec coniecto, nec aliqua donationem per conditione ad palatio. Ideoque ego, cui supra Adalardus missus domni imperatoris commendavi, et ipsius Domni nostri auctoritate, et de sua iussione, ut admodo liceat ipso abbate vel posteris ejus ad ipsum monasterium cum supra scripta congregatione servorum Dei ibi degentibus, Domino B famulari, et pro salute domnis nostris Domini misericordiam exorare, et ab hoste, et parata, sen

conjecta, aut donationes per contradictionem a palatio solutos manerent, ante posito, si aliter fuerit, iussio regalis. Unde qualé actum est pro securitatem ipsius Ildiperti abbati, et ad ejus successores fieri iussimus.

Quidem et ego Paulus notarius ex dictato Bonifridi scripsi, anno regni domni Caroli in Italia tricesimo octavo, mense Martio, indictio quinta.

Ego Adalardus.

Signum † manum superscripto Bonifatius dux in is actis interfui.

Ego Willerado episcopo in is actis interfui.

† Leo vasso domni regi concordans subscripsi.

† Ego Poto causindo regi in is actis interfui

† Bonifridus notarius in is actis interfui.

Quidem ego Petrus notarius autenticum illud vidi et legi et hoc exemplar exemplavi, et manu mea scripsi.

III. — PRIVILEGIA QUÆ AD PARTES GERMANIÆ SUPERIORIS ET INFERIORIS SPECTANT.

I.

Confirmatio Caroli Magni donationum a prædecessoribus factarum Ultrajectino monasterio (an. 770).

(Ex Heda, Historia episcopatus Ultrajecti.)

Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster. Si petitionibus sacerdotum in omnibus non negamus, Dominum exinde retributorem habere confidimus. Ideoque venerabilis vir Gregorius episcopus confirmationem bonæ memoriæ domini genitoris nostri Pipplai, quondam regis, de rebus Ecclesiæ suæ S. Martini, quæ est constructa in vico Trajecto, super fluvium Rheni, nobis protulit relegendam de rebus quas antecessores nostri Pippinus anterior, seu Karolus vel Karolomannus, itemque et præfatus genitor noster ad ipsam casam Dei concesserunt, vel ad illum episcopatum, ut omnem decimam de terris, seu de mancipiis, aut de teloneis, vel de negociis, aut undecunque ad partes fisci census spectare videbatur, sicut diximus omnem decimam partem ad ipsam casam Dei S. Martini condonaverunt, vel confirmaverunt, ut in luminariis seu stipendiis monachorum atque canonicorum, qui ibidem gentiles ad Christianitatem convertunt: et Domini misericordia ipsos conversos, quos habent, doceant, justa quod Christiani eorum Christianitatem conservant. Unde et præfatus Gregorius nobis expetiit ut ipsam confirmationem renovare deberemus, quod et libenti animo visi fuimus fecisse. Propterea per hanc præceptionem nostram decernimus atque jubemus, ut quicquid antecessores nostri sæpe dicti ad ipsam casam Dei per eorum testamenta condonaverunt juste et rationabiliter, per nostram denuo confirmationem absque alicujus contradictionibus memoratus pontifex Gregorius ad ipsam casam Dei habeat indultum atque concessum. Et huc hæc autoritas confirmationis nostræ firmior

habeatur, vel per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subtus eam decrevimus roborare.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Data Kalend. Martii. Actum Aquis. palatio publico.

II.

Præceptum evindicatorium Caroli Magni datum monasterio Laureshamensi super impetitione Heimerici filii Cancronis comitis (anno 771).

(Ex Helvich, Antiquitates Laureshamenses.)

Karolus gratia Dei rex Francorum, vir illustis. Veniens ad nos Haristellio palatio vir venerabilis Gundelaudus abba de monasterio Lauresham, ubi sanctus Nazarius martyr in corpore requiescit, nobis innotuit, eo quod homo aliquis nomine Heimricus de ipso monasterio calumnias generare voluisset, dum diceret quod suus pater Cancor eum de ipso monasterio vestitum dimisisset. Et ipse Gundelaudus præsens astabat, et causam in omnibus denegabat, dum diceret, quod avia ipsius Heimerici nomine Williswinda, vel genitor suus Cancor germano domino suo Ruodgango episcopo, archiepiscopo tradidisset vel confirmasset, et talem chartam nobis exinde protulit ad relegendum. Tunc ipse Heimricus ante nos taliter fuit professus, quod de hæc causa, vel de ipso monasterio superius nominato in antea numquam tempore debeat calumniam generare, sed per festucam ante nos exinde dixit exitum. Tunc nos una cum fidelibus nostris, id est, Hagino, Rothlando, Wichingo, Frodegario comitibus: nec non et vassis nostris Theodorico, Berthaldo, Alburino, Froberto, Gunthmaro taliter visi fuimus indicavisse, ut de hac causa omni tempore ipse abbas habeat evindicatum atque eligitum, et sit illis in postmodum ex hac re sublata causatio.

III.

Carolus Magnus imperator possessiones et bona monasterii Laureshamensis confirmat (anno 772).

(Ex Helvich, *ibid.*)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Notum sit omnibus fidelibus nostris tam presentibus, quam et futuris, qualiter veniens Helmericus abba in presentiam nostram nobis innotuit, eo quod cartæ per diversa loca ecclesiæ sancti Nazarii perditæ fuissent et naufragatæ, et res eorum per diversa loca habuissent, unde ad præsens vestiti essent in regno nostro Deo propitio, et ubicumque ad præsens vestiti fuissent. Nos pro ejus petitione tale præceptum ei emisimus, atque prædecessoribus suis, dum ipsa casa Dei vestita fuit ad præsens omnia et ex omnibus ex nostra auctoritate absque refragatione cujuscunque quieto ordine, quicquid juste et rationabiliter antea tenuerunt per dationes aut commutationes, ex nostra auctoritate habeant et defensare valeant secundum legem, sicut per apertam cartam usque nunc auctoritas regum defensavit et denuo confirmavit. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, de annulo nostro subter sigillavimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Gilbertus ad vicem Radonis recognovi.

IV.

Carolus Magni præceptum Weomado archiepiscopo Trevirensi traditum (anno 773).

(Ex Hontelm, *Historia Trevirensis.*)

In nomine Domini Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi. Carolus divina ordinante providentia rex Francorum. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis quiddam conferimus beneficii, et necessitates ecclesiasticas ad petitiones sacerdotum nostrorum relevamus juvamine, atque regali tuemur munimine, id nobis et ad mortalem vitam transigendam, et æternam feliciter obtinendam, profuturum liquido credimus. Proinde noverit omnium fidelium nostrorum tam presentium, quam et futurorum, sagacitas, quia vir venerabilis Weomadus sanctæ Trevirensis ecclesiæ archiepiscopus obtulit obtutibus nostris præceptum domini et genitoris bonæ memoriæ Pipini regis, in quo eræt insertum, quod non solum idem genitor noster, verum etiam prædecessores ejus, reges videlicet Francorum, omnes res, quascunque boni et sancti viri pro divinæ contemplationis intuitu ad partem S. Petri Trevirensis ecclesiæ delegaverunt, suorumque authoritati-

^a Hoc præceptum per omnia relativum est ad Pipinianum anni 761, quod, quantum ad formam, suspectum aut saltem interpolationibus conspurcatum nobis apparuit. Neque aliter de presenti sentiemus; exemplo Mabilonii de *Re dipl.* lib. II, c. 3, § 7, et *Annales Benedict.* tom. II, p. 229; *Eckhardi. Rer. Franc.* lib. XXIV, n. 149; *Heumanni de Re dipl.*, cap. 2, p. 148. Nempe, initium: « In nomine Domini Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi. Carolus divina ordiuante providentia rex Francorum, » imi-

A bus confirmaverunt, quatenus eorum regnum superno auxilio tueretur, et postmodum cum Christo Rege regum regnarent in cælis. Pro rei vero firmitate idem præfatus præsul postulavit celsitudinem nostram, ut paternum seu prædecessorum regum morem sequentes, hujuscemodi nostræ authoritatis præceptum ob amorem Dei et reverentiam S. Petri, de eisdem rebus fieri juberemus; cujus petitioni libenter assensum præbuimus, et hoc nostræ authoritatis præceptum erga ipsam ecclesiam pro divini cultus amore et animæ nostræ remedio fieri decrevimus, per quod præcipimus atque jubemus, ut omnes res vel facultates ad ecclesiam S. Petri Trevericæ urbis pertinentes; ut scilicet cellam S. Maximini, quæ est in territorio S. Petri principis apostolorum constructa, et cellam S. Paulini, et S. Eucharii, et monasterium S. Mariæ, quod dominus Modoaldus pontifex ejusdem ecclesiæ in territorio S. Petri a fundamento construxit, quod vocatur Horrea, et ecclesiam S. Martini sitam in pago Meginense, et cæteras basilicas, castella, vicus, villas, vineas, silvas, homines, vel quidquid Deo donante ad eandem augmentatur ecclesiam, circa Rhenum et Ligerim fluvium, omniaque in regno nostro consistentia, sub jure et potestate S. Petri Trevirensis ecclesiæ ejusque pontificis perpetualiter mancipata permaneant. Præterea pari modo statuimus, ut nullus ex publicis judicibus, vel aliquis ex judiciali potestate in monasteria, ecclesias, castella, vicus et agros, loca, seu reliquis possessiones prædictæ ecclesiæ, tam ultra quam juxta Rhenum vel Ligerim fluvium in pagis vel territoriis, quæ infra potestatem regni nostri memorata possidet ecclesia, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina potestas augeri, ad causas audiendas, vel freda, aut tributa, aut coniectos aliquos exigendos, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius ecclesiæ distringendos, aut injustas exactiones requirendas, vel telonium exigendum, nostris et futuris temporibus ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat; sed liceat memorato præsuli, suisque successoribus, omnia præfata monasteria, villas, vicus et castella, cum suis adjacentibus, in integrum perpetuo tempore pro remedio animæ nostræ seu parentum nostrorum, ut in præcepto piissimi genitoris nostri continetur, quieto ordine possidere, et nostro fideliter parere imperio. Ut hoc itaque nostræ authoritatis præceptum pleniorum in Dei nomine obtineat vigorem, et a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostris videlicet presentibus, et futuris temporibus, verius

tatur formulas Ludovici Pii et Lotharii. Monogramma diplomatis apud Browerum, p. 384, crucem decussatam referens, Carolo non convenit; uti nec iudicio appositæ. Suavis et Ercanbaldus diu post hunc, de quo agimus, annum, in cancellaria Caroli coeperunt ministrari. Cæterum substantiam diplomatis ejusque argumentum a stylo curiæ Caroli Magni minime aliena esse, etiam observarunt Mabilion. et Heumann loc. cit.

credatur, et diligentius a successoribus nostris conservetur, manu propria firmavimus, et annuli nostri impressione signari jussimus.

Suavis ad vicem Ercaubaldi recognovi.

Data Kalend. Septembr. anno vi regnante Carolo piissimo rege, indict 9. Aristatio palatio, in Dei nomine amen.

V.

^a *Præceptum Caroli Magni regis quo Hamatum Saxonie oppidum cum suis allinentiis ecclesie Fuldensi donat (anno 774).*

(Ex Schannat., Historia Fuldensis.)

Carolus gratia Dei Francorum et Longobardorum rex ac Romanorum patricius. Quicquid enim ob amorem Dei et oportunitatem servorum Dei, locis venerabilibus concedimus, hoc nobis ad mercedis augmentum et stabilitatem regni nostri pertinere confidimus, quapropter compertum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini qualiter donamus ad monasterium Fulta, quod est in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli, in pago Graphelt constructum, ubi preciosus corpus Bonifacy martyris requiescit, quem venerabilis Hurmio abba in regimine habere videtur, quasdam res proprietatis nostræ, id est Hamalo nuncupatum situm in pago Saxonie cum omni integritate sua, hoc est cum omnibus adiacentiis et pertinentiis suis tam terris quam edificiis cultis et incultis, silvis, pratis, pascuis, vils et inviis, aquis aquarumque decursibus, mancipiis utriusque sexus, animalibus et cum omnibus hominum substantiis mobilibus et immobilibus. Donamus et contradimus atque in perpetuum donatum esse volumus et nostræ auctoritatis præcepto confirmamus eandem nostræ proprietatis rem ad prædictum Fultense monasterium, in honore sancti Salvatoris et sanctissimi Bonifacy martyris in perpetuam proprietatem, ad utilitatem monasterii et venerabilium fratrum Deo ibidem devote servientium. Propterea etiam nostræ preceptionis et auctoritatis cartam inde conscribi fecimus, per quam decernimus et in perpetuum ab hac die decretum esse volumus ut præfato loco et omnibus sibi attinentibus nullus hominum aliquam injuriam seu violentiam irrogare præsumat, sed abbas præfati monasterii sui que successores ac fratres sub eis regulariter degentes prædictas res de nostra proprietate in suam ditionem transigant, possideant et excolant, et ad suam utilitatem qualicumque modo velint redigant, ut eo magis delectet nos in eorum orationibus Deo commendare frequentius, et ut hæc nostræ donationis et confirmationis auctoritas in futuris temporibus firmior habeatur et a cunctis fidelibus diligentius observetur; hanc cartam inde

^a Hujus insignis donationis autographum non ita pridem in archivo Fuldensi adhuc existisse servatum, is optime novit qui apographum hoc juxta illud aliquando confecit et emendavit, omissis tamen, quod maxime intererat, notis chronicis, quarum de-

A conscribi et annuli nostri impressione jussimus inscribi.

VI.

Præceptum Caroli Magni regis quo ecclesie Fuldensi donat monasterium Holzkirch: n (anno 775).

(Ex Schannat., ibid.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Quicquid enim ad loca sanctorum venerabilium congruenter ob amorem Dei concedimus vel confirmamus, hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri provenire confidimus, ideoque notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini qualiter nos propter nomen Domini et animæ salutem donamus donatumque in perpetuum esse volumus ad monasterium sancti Bonifacy quod est constructum in pago Graffe't super fluvium Fulta ubi preciosus dominus Bonifacy martyr corpore requiescit et vir venerabilis Hurmio abba turbæ monachorum præesse videtur, hoc est, monasteriolum cognominatum Holzkirch: n in pago Vualdsassin super fluvium Albstat, quod Troandus a novo fundamine jure proprietatis suæ visus fuit edificasse in honore gloriosissimæ Virginis nec non et aliorum sanctorum martyrum et res proprietatis suæ ad ipsum locum visus fuit delegasse et in postmodum manu potestativa ipsum monasteriolum cum omni integritate, appendiciis vel adiacentiis quicquid ipse vel alii homines ad prædictum monasteriolum delegaverunt nobis tradidit vel in omnibus confirmavit, id est, terris, domibus, edificiis, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, pecuniis, presidiis, farinariis, adiacentiis, appendiciis, quicquid dici aut nominari potest totum et integrum, sicut diximus, quod præfatus Troandus nobis tradidit, partibus sancti Bonifacy donavimus tradidimus atque in omnibus concessum esse volumus ea ratione ut ab hac die ecclesia sancti Bonifacy vel rectores illius ipsum monasteriolum cum omni integritate habeant, teneant atque possideant pro opportunitate ecclesie libero perfruantur arbitrio qualiter nostris et futuris temporibus ad ipsum sanctum locum proficiat in augmentum, et ut melius ipsam congregationem delectet pro nobis usore etiam et prole nostra Domini misericordiam attentius exorare, et ut hæc auctoritas firmior habeatur vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Rado ad vicem Hitterii recognovi et subscripsit.

Dat. in mense Novembrio anno octavo regni nostri. Actum Dara palacio publico feliciter. Amen.

fectu statuendum, non nisi post primam Caroli Magni in Saxoniam expeditionem, nec ante annum Christi 774 quo se regem Longobardorum ac patricium Romanorum nuncupavit, hoc in Fuldensem ecclesiam redundasse munus.

VII.

Immunitas monasterio Prumiensi concessa a Carolo Magno (anno 775).

(Ex Honthelm, Historia Trevirensis.)

Carolus gratia Dei Francorum rex et Longobardorum, ac patricius Romanorum, etc. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, domesticis, vicariis, centenariis, vel omnes missos nostros discurrentes. Maximum augere credimus regni nostri munimentum, si beneficia opportuna [ad] loca sanctorum vel ecclesiarum benevola deliberatione concedimus, ac, Domino protegente, feliciter perdurare confidimus. Igitur noverit solertia vestra, qualiter nos ad monasterium, quod dicitur Prumia, quod bonæ memoriæ dominus et genitor noster Pipinus quondam rex in honore S. Salvatoris a novo construxit opere, ubi Assuerus abba præesse videtur, tale beneficium pro æterna remuneratione visi fuimus ibidem indulsisse, et villas ipsius sancti loci, quas moderno tempore, aut nostro, aut cujuslibet munere habere videtur, vel quas deinceps in jure ipsius monasterii, ejusque rectoribus voluerit diva pietas amplificare, nullus iudex publicus absque jussione nostra, vel hæredum nostrorum ad causas audiendo, aut ^a freda undique exigendo, nec ^b fidejussores tollendo, nec ^c scaras, vel ^d mansionaticos, seu ^e coniectos, tam ^f de carrigio, quamque ^g de parafredos, judiciaria potestas quoque tempore non præsumat ingredi; sed hoc ad ipsum monasterium, ejusque rectoribus concessimus, ut sub emunitatis nomine, vel defensione nostra, seu hæredum nostrorum debeant quieti residere. Similiter concessimus ad eundem sanctum locum, ut homines, qui super terram ipsius monasterii tam, ^h Franci, quam et ecclesiastici, commanere videantur, ut nullum ⁱ heribannum, vel bannum solvere non debeant: sed pro mercedis nostræ augmento ad ipsum sanctum locum sit concessum, atque

^a *Freda undique exigendo.* Freda mulctæ species, seu tertia compositio pars, quæ fisco plerumque exsolvatur, quandoque etiam iudicibus. Occurrit ea passim in veteribus chartis apud Marcellum, lib. II, form. 2, 3, etc., ubi, sicut hic, vigore privilegii et immunitatis a principe indultæ, in ecclesiarum possessionibus freda exigere vetantur iudices; ita ut quod ex his fisco sperare poterit, in ecclesiarum usus, in luminaria locorum sacrorum, etc., convertatur.

^b *Fidejussores tollendo.* Iudex, qui in jus vocatum, aut de crimine accusatum, vadem dare, ad dictam diem juri se sisturum, cogebat, *Fidejussores tollere* dicebatur. Observat du Fresne hæc voce occurrere hæc formulam passim in privilegiis et immunitatibus ecclesiis concessis, eique plerumque addi, quod iudices ventent, earum terras ad audiendas altercationes ingredi, freda de quibuslibet causis exigere, aut mansiones vel paratas tollere. Uti apud Marcellum, lib. I, form. 3, 27, 28, etc. Eoque verborum circulo nihil aliud intelligi, quam ut iudex in terris, in quibus immunitas concessa est, jus non dicat, aut justitiam non exercent.

^c *Scaras.* Angaria in equis vel aliis servitiis. Hinc Cæsar Heisterbæcensi *Scarum facere, est domino, quando ipse jussit, servire, et nuntium ejus seu litteras ad locum sibi determinatum deferre.*

^d *Mansionaticos.* lucumbebat provincialibus onus

A indultum. Statuentes ergo jubemus, ut neque vos, neque juniores, successoresque vestri, neque ulla publica judicia, aut potestas ullo unquam tempore in villis ubicunque in regna nostra ipsius monasterii Prumiensis, aut regia, aut privatorum largitate conlata, aut quæ in antea fuerunt, Christo propitio, conlaturas, ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de qualibet causis exigere, nec mansiones, aut paratas, vel fidejussores tollendo, nec scaras, vel coniectos tam de carrigio, quamque qui sunt infra agros, vel fines, seu super terram prædicti monasterii commanentes, fiscos, aut freda, aut undecunque potuerat sperare ex nostra indulgentia, pro futura salute in luminaribus ipsius superscripti monasterii per manus agentium eorum proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini, et animæ nostræ remedium, seu nostra subsequenti progenie, plena devotione ad ipsum monasterium in honore sancti Salvatoris indulsimus, nec regalis sublimitas, nec cujuslibet iudicum sæva cupiditas refragare temptetur. Et ut hæc autoritas tam presentibus, quam futuris temporibus inviolata, Deo adiutore, permaneat, manus nostræ subscriptionibus infra roborare decrevimus, atque de annulo nostro sigillare jussimus

Signum domini gloriosissimi Caroli regis †.

Datum in mense Novembris anno octavo, secundo regni nostri.

Actum Theodonis villa publica, in Dei nomine feliciter amen †.

VIII.

Aliud privilegium a Carolo Magno concessum abbatibus Prumiensi (an. 775).

(Ex Honthelm, ibidem.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, nec non et patricius Romanorum. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, vel reliquis fidelibus nostris tam presentibus,

missos et legatos regios, comites, duces, et eorum ministros recipiendi, eisque viaticum pro cujusque dignitate et conditione præstare. Sumuntur autem crebrius *Mansionatici* pro expensis ad horum susceptiones, ut habet Aimonis, lib. V, c. 10, et hospitibus jure, quo prædicti gaudent.

^e *Coniectos.* Est contributio seu collecta; illa maxime quæ a populo missis regis in itinere exsolvatur. Du Fresne, h. v.

^f *De carrigio.* Vectura cum carro, quam domino præstabant subditi.

^g *De parafredos.* Equi ad equitatum ministeria publicis exhiberi consueti. Capitul. Caroli Magni, lib. II, c. 16: « Qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut male recipiunt, aut constitutam a nobis pecuniam non tribuunt, aut paravreda dare volunt. »

^h *Franci.* Hoc loco *Francus*, uti sæpe alias pro homine libero et ingenuo apud veteres, usurpatur. Vid. Eckhart *Her. Francic.*, lib. XII, n. 9, p. 377.

ⁱ *Heribannum, vel bannum.* Vox composita ex *Her*, exercitus, et *bannum*, quod est citatio, jussio seu indictio. Usurpatur autem vox *Heribannum* pro mulcta quæ in exercitum pergere, post bannum et submonitionem, contemnentem indicebatur.

† Confirmarunt hæc deinde anno 226 Ludovicus et Lotharius inopp.

quam futuris, notum sit, qualiter dominus, et genitor noster bonæ memoriæ Pippinus quondam rex monasterium, quod vocatur Prumia, in honore sancti Salvatoris a novo fundamine visus sit ædificare, et res fiscalis ac proprietatis ad ipsum sanctum locum visus fuit delegasse et in omnibus confirmasse, ubi venerabilem virum Assuerum abbatem una cum monachorum turma, rectorem præesse constituit, et secundum ordinem sanctum illud locum gubernare præcepit, unde prædictus abba, et monachi in ipso cœnobio consistentes, clementiæ regni nostri petierunt, ut ipsi homines, quem dominus, et genitor noster bonæ memoriæ Pippinus quondam rex ad ipsum monasterium concessit, vel delegavit, in ipsa tenore, et consuetudine, sicut antea fuerunt, et cæteri ^a fiscalini sunt nostri, absque alicujus contradictione ad jam dicto loco debeant permanere, tam de causis eorum in responsis, quamque aliam, legem vel consuetudinem, sicut reliqui infra regna nostra habuerint fiscalii, et antea in unumquemque pago habuerunt consuetudinem.

Cujus nos propter nomen Domini et animæ nostræ remedium, eorum petitionibus nequimus denegare, sed in omnibus præstitisse, et confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, atque præcipimus, ut nullus quislibet de fidelibus nostris, neque de judiciaria potestate, qui jam fata casa Dei vel rectores ejus, nec homines ad ipsum sanctum locum deservientes, quem Dominus ac genitor noster ibi concessit, de hac re inquietare, nec calumniam generare nullatenus præsumatis, nisi, ut diximus, nostris, et futuris temporibus, sicut antequam dominus ac genitor noster eos ad superscripta casa Dei delegasset, partibus suis deservierunt.

Ita simili modo ad eundem sanctum locum in ea tenore deservire debeant, tam in responsis dando, quamque et reliquam legem, ac consuetudinem, sicut cæteri fiscalini habere videntur.

Et ut hæc præceptio firmior habeatur, ac per tempora melius conservetur, manu propria subter firmavimus, et annulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data mense Novembris ^b anno vii et vi regni nostri.

Actum Theodonis villa publice, in Dei nomine feliciter, amen.

IX.

Carolus Magnus monasterio Lauresh, privilegium libertatis concedit una cum libera abbatis electione (anno 775).

(Ex Helvich., Antiquitates Laureshamenses.)

Karolus Dei gratia rex Francorum vir illuster, om-

^a *Fiscalini.* Homines seu servi fiscalini in nonnullis benigniore jure utebantur quam servi privatorum: nempe admittebantur ad testimonii dictionem; injuriæ eis illatæ vindicabantur severius; amplior eis erat potestas de rebus suis inter vivos disponendi, ita tamen, ut non nisi certis quibusdam ecclesiis bona sua donare vel vendere possent, etc. Conf. Pottgieffer, de Statu serv., lib. 1, cap. 4, n. 7.

^b Anno vii et vi regni nostri. Recte hoc loco observant Martene et Durand errorem librarii, qui vi

nibus episcopis, abbatibus, comitibus, vestrisque junioribus, atque missis nostris discurrantibus. Quicquid pro oportunitate Ecclesiarum vel quiete servorum Dei erexerimus, hoc nobis procul dubio Domino adjuvante ad æternam beatitudinem proficere confidimus. Igitur dum vestræ solertiæ notum est, qualiter bonæ recordationis domnus Ruotgangus archiepiscopus [episcopus] in monasterio quod vocatur Lauresham, quod ei per traditionem Williswindæ et Cancrini obvenerat, monachorum turmam non modicam propter servitium omnipotentis Dei coadunavit: ubi ob integram devotionem sanctum corpus beatissimi Nazarii recondidit, supra quod etiam Gundelandum monasterii abbatem atque hæredem in eodem sancto loco post se visus est reliquisse. Sed postea dum præfatus Gundelandus abbas cerneret ipsius sancti loci imminere periculum, atque vereretur, ne desolatio propter intentionem iniquorum hominum et ipsis monachis fieret, ad nostram visus est accessisse præsentiam, qui et ipsum monasterium in manu nostra tradidit, etiam et secum omnem congregationem suam in mundeburdem et defensionem nostram plenius commendavit: quem nos gratulanti animo tam propter mercedis augmentum quam et pro eodem grege salvando visi fuimus percepisse. Petiit etiam memoratus abbas atque monachi talem a nobis auctoritatem, ut quotiescumque abbatem jam dicti monasterii ex hoc contigerit seculo migrare ad Dominum, inter se quem dignum honoris hujus invenirent unanimiter ex semetipsis eligere deberent. Quorum petitione ob amorem Dei et nostræ mercedis cumulum nequimus denegare: sed ita præstitisse vel in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim jubemus, quia cognoscimus quod ipsa congregatio sub recto ordine vivere, et in regula S. Benedicti conversari desiderat, ut nostro quidem permissio semper super se ex ipsa congregatione, qui Deo acceptabilis sit, eligere valeant abbatem, quatenus inter ipsum gregem, quia boni ibidem congregati in unum præstare, ne quis ex adverso eum diripiendum adveniat, sed de proprio semper gaudere patrono valeant: quia volumus ut per aliquam occasionem ipsi monachi, quos domnus Ruotgangus etiam et Gundelandus ad opus Dei exercendum congregaverunt, ullo unquam tempore exinde alienati aut dispersi, nec ipsi nec successores eorum esse debeant: sed sicut in testamento illius donationis, quam per Williswindam et Cancrinum adepti sunt, continetur, ita in omnibus circa ipsam congregationem sit conservatum, ut valeant regulam S. Benedicti perpetualiter sicut ordo edocet, et cor-
pro it apposit; quippe quod ita distinguenda: sicut notæ chronicæ regni Caroli Magni ut initium regni in Francia sex annis antevertat initium regni sui Longobardici. — Anno 776 consignatur obitus Wernadi metropolitæ Trevirensis, teste Mabillonio *Annal. Benedict.*, tom. II, lib. xxiv, n. 67. Post eum Richbodus ordinatur episcopus, uti in *Gestis Trevirorum*, cap. 40 legitur; nulla alia ibidem ipsius commemoratione facta.

poris fragilitas permittit, custodire, et sub nostra A (ut diximus) mundeburde vel defensione in ipso monasterio quiete vivere vel residere. Propterea hanc præceptionem nostram eis dedimus per quam omnino jubemus, ut nullus quislibet de episcoporum personis, in cujus parochia ipsum monasterium fundatum esse cernitur, aut de cæteris hominibus quis jam dictum Gundelandum abbatem vel monachus ex ipso monasterio et homines, qui ad eos juste et rationabiliter spectare videntur, inquietare aut contingere, vel contra rationis ordinem facere præsumat, sed semper valeant sub nostra defensione, seu sub heredibus nostris omni tempore (ut diximus) quieti residere, et ea quæ illis propter nomen Domini concessimus, bene semper in omnibus perfrui : quatenus delectet abbatem vel monachos ex ipso B monasterio pro nobis et nostra subsequente progenie seu gente Francorum, Domini misericordiam attentius deprecari. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel per tempora melius servetur, manu propria subter firmavimus, et de anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Witigowo recognovi.

X.

Præceptum Caroli Magni, quo ecclesie Fuldensæ Hamalumburg cum adjacentiis donat (anno 777).

(Ex Schannat., Hist. Fuldensis.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum, quicquid enim ob amore Domini et oportunitate servorum Dei, locis venerabilibus concedimus, hoc nobis ad mercedis augmentum vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus : quapropter conpertum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, qualiter donamus ad monasterium Fulda, quod est in honore beatorum Petri et Pauli in Pago Grapfett constructum, ubi preciosum corpus Bonifatii martyris requiescit, quam vir venerabilis Sturmio abba in regimine habere videtur, id sunt res proprietatis nostræ Hamalumburg situm in pago Salecgavio super fluvio Sala, cum omne integritate vel adjacencies seu appendicys suis Achynbach, Thinpersbach, Itarital, hoc est quantumcumque in superius nominata loca habere videmini, id est tam terris, domibus, ædificiis, scolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis

^a Rudolfus, Fuldensis monachus percelebris, in Vita Bahani apud Brower. Antiq. Fuld. pag. 230, nescio quo reductus errore, villam Hamalburg, olim si-cum regium, nunc oppidum, ex largitate Pippini regis Francorum partibus S. Bonifatii martyris collatam fuisse scribit : hinc forte visum est imperito cuidam, hoc elegans ac optime conservatum Caroli Magni diploma autographam continere donationem villæ Hamelen in Saxonizæ partibus, non autem illam villæ Hamalumburg : erasit itaque hujus vocis ultimam syllabam burg quasi superfluum, quam postmodum alius, non minus temere, restituit ; uterque consultius facturus, si membranam, ætate et principis munificentissimi signo venerabilem, reliquisset intactam.

aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, omnia et ex omnibus ad præfatum sanctum locum tradidimus perpetualiter ad possidendum, propterea hanc præceptionem auctoritatis nostræ conscribere jussimus, ut ab hac die tam memoratus Sturmio abbas, quamque sui successoris qui fuerint rectoris ejusdem sancti loci, prædictis rebus ad opus jam dictæ ecclesiæ habeant teneant atque possideant et quicquid exinde ad profectum ipsius sancti loci facere elegerint liberum perfruantur arbitrium, et nullus quislibet de judiciaria potestate aut qualibet persona prædicto Sturmioni abbati, neque auctoribus aut successoribusque suis de memoratis rebus inquietationem vel calumniam generare quoque tempore non presumat, sed per nostrum præceptum, jure hoc valeant possidere firmissimum, quatenus melius delectet ipsa congregationem pro nobis vel stabilitate regni nostri etiam uxore et prolis Domini misericordiam jugiter exorare, et ut hæc auctoritas firmiter sit manus nostræ signaculis subter eam de crevimus roborare et de anulo nostro jussimus sigillare.

Signum Caroli gloriosissimi regis.

Vuigbaldus ad vicem Radonis.

Data septimo Idus Januar., anno nono et tertio regni. Actum Haristallo palatio publico, in Dei nomine feliciter ^a.

XI.

^b *Traditio Caroli Magni de Lisiduna Ultrajectino monasterio (anno 777).*

(Ex Heda, Hist. episcop.-Traject.)

Karolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Si enim ex his quæ divina pietas nobis largiri digna est, locis venerabilibus concedimus : hoc nobis ad æternam beatitudinem procul dubio pertinere confidimus. Ideo conpertum sit omni fidelium nostrorum magnitudini, qualiter donamus ad basilicam S. Martini, quæ est constructa in Trajecto veteri subter Dorestado, ubi venerabilis vir Albricus presbyter atque electus rector præesse videtur, hoc est, villam nostram nuncupante Lisiduna, in pago qui vocatur Flehite, super alveum Hemi, cum omni integritate vel adjacentiis seu appenditiis suis, id est, cum terris, mansis, domibus, ædificiis, mancipiis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, omnia et ex omnibus quantumcumque Wigg rus

^b *Traditio Caroli de Lisiduna.* Donatio hæc continet omnem tractum circa Hemum fluvium, ubi Emersfurt, Leusden usque ad Dorestadum, forestas quas Milderuissen et Denen vocant, quæ prope Amerongen, Elst, Wageningen, Ecde, adhuc conspiciuntur ; in quibus episcopi Traject., aut eorum donationem præpositus sancti Joannis maxime in Ecde Wageningen et Weelchmourhoutius, decimas, etc. habent. Ad hoc diploma nuper quidam impostor, ut magno alieni viro blandiretur, corrumpere et pervertere non dubitavit ; et pro Lisiduna Lindinium reponere, qui locus est in Betna quales sane homines pestes sunt in antiqua historia, et odio omnibus veritatis antiquæ amatoribus esse debent.

comes ibidem per nostrum beneficium tenuit etiam et forestas illas, quarum vocabula sunt, Hengest-schate, Tornhese, Moko-roth, Widock, quæ sunt de ambabus partibus Hemi. Similiter donamus ad basilicam S. Martini ecclesiam quæ est super Dorestad constructa, et vocatur ^a Ubkirica, de omnique parte centum perticas terræ, ut omni tempore prædicta basilica spacium terræ centum perticas habere debeat, et cum ea ^b ripaticum illum super Loekiam et ^c insulam illam prope ipsam ecclesiam ad partem orientalem inter Rhenum et Loekiam. Hæc vero omnia tradimus a die præsentis ad jam præfata sancta loca perpetualiter possidendum. ^d Ideo hanc præceptionem auctoritatis nostræ scribere jussimus, ut ab hac die jam memoratus Albricus presbyter sive successores, qui fuerint rectores ejusdem sancti loci, prædicta loca ad opus jam dictæ basilicæ habeant, teneant, gubernent, regant, atque disponant, et quicquid exinde ad profectum ipsius sancti loci facere elegerint, libero perfruantur arbitrio. Et nullus quislibet de judiciaria potestate, aut quælibet persona prædicto Albrico presbytero, neque successoribus suis de jam dictis rebus inquietare aut contra rationis ordinem, vel calumniam generare quoquo tempore præsumant, sed per nostrum largitalis præceptum prædicta basilica jure valeat obtinere firmissimo. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel diuturnis temporibus conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, et de annulo nostro jussimus sigillari.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Data VII idus Junii, anno nono ejusdem gloriosissimi regis.

Actum Numaga palatio publico, in Dei nomine feliciter.

XII.

Caroli Magni privilegium pro immunitate monasterii Laureshamensis (anno 779).

(Ex Helvich., Antiquitates Laureshamenses.)

Carolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster, omnibus fidelibus nostris tam præsentibus quam et futuris. Cum recta petitio sacerdotum pro oportunitatibus locorum sanctorum pertinens ad aures clementiæ nostræ processerit, talem decet esse ob auditam vel effectum in Dei nomine mancipatam, unde æterni retributoris veniam mereamur adipisci, et eos delectet pro stabilitate regni nostri jugiter exorare, vel in omni parte erga nostrum fideliter assistere. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra

^a *Ubkirica.* Id est superior ecclesia quæ supra Dorestatum erat, quem vero hisce verbis locum proprie designet, equidem ignoro.

^b *Ripaticum illum super Loekium.* Ripaticum esse quod pro conservanda vel manienda ripa debetur vectigal putant.

^c *Insulam illam.* Signantur hic pagi Doorne et Cothen, qui sunt inter alveum antiquum Rheni et Leccæ. Nam cum Rhenus olim a parte orientali oppidi de Dorstad Trajectum versus inter villas Thor-

quod nos ad monasterium quod dicitur Lauresbam, quod est constructum in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli vel cæterorum sanctorum, et ubi pretiosus dominus et sanctus præclarus martyr Nazarius in corpore requiescit, et in virtute fulgescit, et venerabilis vir Gundelandus abba una cum norma monachorum præesse videtur, infra pagum Rheneusem, super fluvium Wisgoz, integram immunitatem ejus merito compellente plena et integra gratia pro mercedis nostræ augmento, vel pro ejus quiete aut successorum visi fuimus concessisse. Quapropter hoc præceptum specialibus decernimus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut neque vos, neque juniores seu successores vestri nec quislibet de judiciaria potestate arcinctus, in curtis vel villis ipsius monasterii aut ecclesiæ suæ aspicientes in quibuslibet pagis atque territoriis tam quod præsentis tempore videtur possidere vel dominicare, quam quod adhuc ex munere regum seu reginarum, seu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet attractu augmentare vel iomeliorare seu attrahere potuerint, ad causas audiendum, vel freda undique exactandum, nec fidejussores tollendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec ad homines suos tam ingenuos quam servientes seu arcellas ipsius monasterii distringentum, nec ulla redditiones publicas requirendum nec exactandum quod ad partem fisci nostri exinde reddibetur, penitus ingredi judiciaria potestas, aut missi nostri discorrentes non præsumant. Sed omnes villas suas sub immunitatis nomine cum omnibus fredis aut cunctis seu publicas redditiones concessas, omnia (sicut superius comprehensum est) tam ipse abbas quam et successores sui in Dei nomine valeant possidere vel dominari: ut nullus quislibet de fidelibus nostris tam præsentibus quam et futuris, hoc quod nos pro nostra mercede vel pro stabilitate (Deo adjuvante) regni Francorum ad ipsam casam Dei indulsimus ullo usquam tempore, vel quolibet ingenio irrumpere videatur, sed (sicut superius meminimus) nostris et futuris temporibus absque ulla contrarietate partibus prædicti monasterii volumus in omnibus esse conservatum atque indultum. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, ad per tempora melius conservetur, manu propria subter decrevimus roborare, et de annulo nostro sigillari præcepimus.

Signum Karoli gloriosissimi regis. Rado ad vicem Riutberti recognovi.

Datum in mense Maio anno quarto regni nostri.

Actum Theodone villa, palatio publico feliciter.

ne, Werende, Odike et Vechte fluxerit, Lecca vero parvo tantum rivulo infra Dorstadium ad oceanum perrexerit, tanquam in insula omnes prædictas et adjacentes villas complexus est.

^d *Ideo hanc præceptionem.* Sic post, nostrum largitalis præceptum et in Formulis Marculfi, lib. II, præceptum denariæ, etc. Greg. Turon., lib. IX Hist.; Aimon., lib. V, cap. 36: *Præceptum de confirmatione totius abbatiæ de more principum fecit.*

XIII.

Caroli Magni privilegium quo monachos sancti Maximini in suam defensionem recipit, et eis liberam abbatis electionem largitur (anno 779).

(Ex Honthelm, Historia Trevirensis.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Notum sit omnibus in Christum fideliter credentibus, regibus, episcopis, ducibus, quod ego Carolus gratia Dei rex Francorum, Longobardorum, ac patricius Romanorum, pro remedio animæ meæ atque stabilitate regni nostri, sanctorum monasteria sub meo regimine constituta taliter volo per successiones temporum manere illæsa, qualiter per antecessoris mei privilegia inveni esse firmata. Proinde quia abbatiam sancti Maximini in a privilegio mei genitoris Pipini sub ipsius mundiburdio constitutam reperi, ego quoque delibero testamentum fœcere, per quod ipse locus, atque monachi ibi conversantes, sub nostra defensione cum quiete valeant vivere, et orationi vacare. Quapropter Verinollo abbati de eodem monasterio supradicti confessoris Christi, quod est constructum in suburbio Treviris, atque dedicatum in honore sancti Joannis apostoli et evangelistæ, monachisque in eodem loco Christo famulantibus regali auctoritate seu potestate concedimus, ut habeant in sæcula post nos futura liberam pote-

A statum eligendi abbatem inter ipsos monachos; si autem ibi non potest inveniri, eligant sibi ubicunque voluerint. Insuper nostra præceptione constitutum, atque inconulse firmamus, ut nullus regum nobis succedentium, vel alia persona aliqua contra eundem locum vel monachos in tota abbacia ullam potestatem exercere presumat, nec telonium usquam a navibus eorum exigat, seu placitum teneat sine jussione et petitione abbatis, sed secure et cum pace maneat locus ille sub nostrorum mundiburdio. Ut istius chartæ auctoritas firmior per tempora habeatur, nostræ manus signaculis eam affirmare decrevimus, et b annulo nostro firmare jussimus.

Signum gloriosissimi regis. Rado relegi.

Data [In autogr. Acta] mense Augusto, c anno xl regni nostri.

Acta Patresbronna fisco nostro, super ipsa [Mab. Lipsa].

XIV.

Præceptum Caroli Magni quo donat ecclesiæ Fuldensi quicquid Otkarini vassalus regis in beneficium habuit (anno 779).

(Ex Schannat., Hist. episc. Fuld.)

Carolus rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Quicquid enim ad loca venerabilia sanctorum propter nomen Domini concedimus vel concedendo firmamus hoc nobis ad salutem et

* *Privilegio mei genitoris Pipini.* Graves suppositionis notas inhærent huic relato, tum quoad ejus tenorem, tum quoad appensum sigillum. Unde haud leve adversus præsens, tanquam referens, oritur de simili confictione præjudicium; cum non sit probabile, Carolo Magno fuisse exhibitum patris diploma, visibilibus vitiiis informe. Cui accedunt plura curiæ Caroli Magni in hoc nostro adversa, de quibus singulatim Heuman. de Re dipl. p. 149, nec non p. 26. seqq. Mabillonius de Re diplom. lib. III, cap. 1, § 4.

b *Annulo nostro firmare jussimus.* Appensum sigillum (quod Zillesius accurate expressit) imberbem Caroli Magni vultum sistens, magnum fecit locum controversæ, num spurium illud sit, an genuinum? Rejiciunt, qui Caroli mentum semper barba ornatum volunt nisi imagine hujus imp. quam e Petavii Gnorismate exhibet Eckhart, *Ref. Franc.* tom. I, l. xxiv, p. 628; musivo Romano a Sponio et Le Blanc diligenter recognito, ejusd. Eckharti lib. xxv, p. 78 edito; sigillo plumbeo Caroli Magni barbati, quod eidem Le Blanc debetur; aliis Caroli sigillis apud Mabillon. de Re dipl. lib. v, p. 389; Heineccium cit. tract., tab. 4; Struvium, *Corp. Hist. Germ.* tom. I, tab. 1, n. 1; nummo apud Bunau cit., p. II, p. 307. Sed, an non aliquando saltem a vultu, sigillis et nummis barbati deposuit Carolus? Id equidem mihi videtur nullatenus improbabile. Nam de ipso quidem Carolo Magno imberbem nummum profert Bunau cit., p. 307. Nec sic rem Francis in suetam egit Carolus, patrii moris, teste Eginhardo, observantissimus; siquidem patri ejus Pipino, æque ac Merovingicæ stirpis regibus, familiare fuit, jam comparere barbati, jam rasos. Et imprimis quidem Pipini mentum, aliam vestitum, nudum videre est in achate San-Maximiniano, meis oculis non semel usurpato, quem sistit Eckhart cit., tom. I, p. 597. Item in sigillis ac nummis pluribus apud eundem p. 599, nec non Mabillon. cit. lib. v, tab. 23. Merovingorum vero regum imberbes imagines bene nullas ære expressas conspicimus in laudati Eckharti *Ref. Francic.* t. I, scilicet Childerici I p. 36, Childeberti I p. 87, Chlotarii I p. 90, Chariberti p.

98, Sigeberti p. 103, Childeberti II et p. 140 et 156, Gunthramni p. 149, Theodorici II, p. 172, Chlotarii II p. 195, Dagoberti I p. 203, Chlodovei II p. 258, Childerici II p. 254, Theodorici III p. 290, Chlodovei III p. 303, Childeberti III p. 345. Verum si his locis a Merovingis barbas postas cernimus, etiam a nonnullis eorum, signanter a Dagoberto I et Chlodoveo II, aliis in numismatibus, ab eodem Eckharte loc. cit. editis, resumptas intuemur; non dubio alternantur pro placito moris indicio. Nec ad Carolum Magnur usque tantum duravere illæ barbarum vicissitudines, cum Carolomanus quoque, Caroli Magni frater, in numismate apud Menestrierium, *Hist. Civit. Lugd.* lib. III, p. 219 nuda per omnia facie conspiciatur, et Ludovicus Pius, jam imperator, appareat, modo barbatus apud Mabillon. cit. lib. v, tab. 99; modo imberbis apud Bunau *Hist. Germ.* part. III, p. 3. Carolus Calvus, barbatus apud Bunau lib. IV, p. 5, imberbis apud Mabillon. de Re dipl. p. 407; Arnulphus imp. mox barbatus, mox imberbis, apud Bunau p. IV, p. 180. Similiter Conradus I ead. p. IV, p. 410, Unde facile concluditur, rasum in San-Maximiniano sigillo Caroli Magni vultum solum pro certa suppositionis nota haberi non posse; dummodo reliquus diplomatis tenor salvus perstaret. Sed quis dubitat, instrumento non legitime nato sigillum bonæ notæ adhiberi posse?

c *Anno xl regni nostri.* Sic edit Zyllesius; at Lambecius et Papebrochius in autographo legerunt anno xi. Inde nova suspicioris ausa; cum anno 709 nondum Verinolfus, sed Vothilradus adhuc fuerit abbas Sancti Maximini.

Itæ jam scripseram, cum mense Augusto an. 1745, produ Treviris viri clarissimi J. Phil. prætorii consilarii electoratis aulici, Historiarum et Juris publici in Universitate Trevirensi professoris ordinarii *Assertio et Vindicatio hujus nostri San-Maximiniani diplomatis, tribus dissertationibus stabilita.* Quam quanquam multa eruditione referta sit, ad mutandam tamen sententiam, de diplomatis suppositione hic expositam, non permovit.

profectum animæ atque ad stabilitatem regni nostri A pertinere confidimus, igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, qualiter nos propter nomen Domini et animæ nostræ salutem donamus atque contradimus ad Fultense monasterium ubi præciosissimus Christi martyr Bonifacius corporaliter requiescit et vir venerabilis Surmio abba turinæ monachorum præesse videtur donatumque in perpetuum esse volumus quasdam res proprietatis nostræ, hoc est in pago Wormacense, quidquid fidelis noster Otkarius per nostrum beneficium visus est habuisse, hoc est in Mogontia civitate mansos xxv, et mancipia lxxvi et lxxvii, lidos et vineas ad ipsa beneficia pertinentes similiter vero in alio loco infra Renum in loco qui dicitur Lubringouva, in tertio vero loco qui dicitur Nuvenheim quidquid ibidem predictus Ottokart habuit tam terris, agris quam vineis et hortis cultis et incultis; in quarto vero loco videlicet in Gunzinheim sicut ibidem prædictus fidelis noster visus est habuisse et super fluvium Noraha præteritum unum. Hæc ergo omnia supra memorata ad sanctum Fultense monasterium in honore sancti Bonifacii martiris donamus atque contradimus et in perpetuum indultum esse volumus ut ibidem Domino annuente nostris et futuris temporibus, fratribus Deo servientibus proficiat in augmentis, quatenus delectet ipsam congregationem pro nobis uxoreque nostra ac prole Dei misericordiam attentius exorare, et ut hæc traditio firmior habeatur et per futura tempora melius conservetur, hæc nostræ præceptionis et auctoritatis cartam inde conscribi C jussimus et anuli nostri impressione insignari.

Signum Caroli gloriosissimi regis. ^a Egilbertus cancellarius recognovi.

Data Id. Novemb.

XV.

Præceptum Caroli Magni regis quo ecclesiæ Fuldensæ donat campum dictum Hunefeld (anno 761).

(Ex Sebannat., Hist. episc. Fuld.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum. Quidquid enim locis venerabilibus ob amore Domini et opportunitate servorum Dei benivola deliberatione concedimus hoc nobis procul dubio ad eternam beatitudinem vel remedium anime nostre pertinere confidimus: igitur compertum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini qualiter donamus ad monasterium sancti Salvatoris, quod est constructum infra Vasta Boehonia super fluvium Fulda ubi corpus sancti

^a Hunc Egilbertum eundem puto cum eo, qui apud Mabillon. de Re dipl. vi, num. 53, recognovit præceptum Caroli Magni datum anno 778, diciturque Giltbertus.

^b Ex hoc autographo sigillum avulsam est.

^c In pago nuncupante Longonaha, et in pago, qui dicitur Heinrichi, et in Angrisgowe. Pagi hi omnes transrhœnani sunt: Angrisgowe inter Rhenum et Sginam situs, ex adversa parte Andernaci, ubi hodie comitatus Seynensis; Logonaha circa fluvium Loganam seu Labnam late protensus; Einriche qui et pars Loganensis pagi, eum tractum occupans,

B Bonifacii quiescit humatum et vir venerabilis Baovulfus in regimine habere videtur. Campo qui dicitur Unofeld cum silvis suis tradimus perpetualiter ad possedendum: propterea hanc auctoritatem nostram conscribere jussimus, per quam specialiter decernimus ordinandum ut nullus quislibet de fidelibus aut successoribus nostris predicto Baovulfo abbate vel successoribus suis de jam dicto loco inquietare, aut contra rationes ordinare vel calomniam generare non presumat, sed nostris futuris temporibus ad ipsa casa Dei perpetualiter proficiat in augmentis, et ut hac auctoritas firmior sit manu nostra subter firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.

^b Signum Caroli gloriosissimi regis. Widolaicus ad vicem Radonis recognovi.

Data in mense Decembri, anno quarto decimo et octavo regni nostri.

Actum Carisiago palatio.

XVI.

Caroli Magni donatio variorum prædiorum facta abbatiæ Prumiensi (anno 790).

(Ex Hontheim, Historia Trevirensis.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum et patricius Romanorum. Quidquid enim locis sanctorum venerabilium ob amore Domini, vel opportunitate servorum Dei, benivola deliberatione cedimus, vel condonamus, hoc nobis ad mercedis augmentum, vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus.

Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, presentium scilicet et futurorum, qualiter nos pro divino intuitu, et æterna remuneratione donamus ad monasterium Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quod bona memoria domnus ac genitor noster Pipinus quondam rex, nec non domina ac genitrix nostra Berterada regina novo opere a fundamentis, pro futura salute, in loco, qui dicitur Prumia, visi sunt construxisse, ubi præest vir venerabilis Asoarius abba, donatumque ad eadem sanctum locum in perpetuum esse volumus res aliquas proprietatis nostræ, ^c in pago nuncupante Longonaha, et in pago, qui dicitur Heinrichi, et in Angrisgowe, quas antedictus abba, et Ahardus missi nostri justo tramite secundum legem in causa nostra, super hominem aliquem nomine Alpadum acquisissent, ^d per loca denominata Nasongæ, in Squalbach, et Haostat, in Caldenbach, et in Boumhaim, atque in Tabernæ, nec non in Heringæ, sive Aendrichæ, et

quem modo tenent Nassovii Dillenburchenses, Diezenses, Carimelbocenses et Iststeinenses.

^d Per loca denominata Nasongæ, etc. Ex locis hic nominatis nota sunt Nasongæ, hodie Naßau ad Labnam. Squalbach seu Schwalbach ab acidulis notissimum, Heringæ, aliis Heigrebe nunc Hayger supra Dillenburg; Willare, quod etiam occurrit in charta Waltradæ de anno 821, in Corp. Tradit Fuld. p. 154, forsan Weil ad fluvium Wilnam infra Reifenbergam, Larheim, inter Catimelbocum et Dieziam.

Villare, seu in Theodissa, vel in Abothisscheid, atque Larheim; et super Hrenum [Rhenum] portionem, sicut suprascripti missi nostri recto ordine super jam dictum Alpadum ad opus nostrum visi sunt evindicasse, tam terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobile, et immobile totum, et ad integrum, ad præfatum monasterium in elemosyna nostra jure firmissimo perpetuis temporibus ad possidendum concessimus. Quapropter per præsentem auctoritatem nostram decernimus, ac jubemus, quod perpetualiter mansurum esse volumus, ut memoratus vir venerabilis Asoarius abba sui que successores, qui fuerint per tempora rectores monasterii sancti Salvatoris, suprascriptis rebus cum omni integritate, sicut supra memoravimus, ad partem ipsius sancti loci nostris, Deo haospice, futurisque temporibus teneant, atque possideant; et nullus quislibet de fidelibus, aut successoribus regni nostri, agentes ipsius monasterii, de præscriptis rebus aliquam calumniam generare, aut diminutionem facere ullo unquam tempore præsumatur: sed ut melius delectet ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulare videntur, pro nobis, uxorisque, ac liberis, seu pro stabilitate regni nostri attentius Domini misericordiam exorare: hoc quod nostro largitionis munere pro æterna retributione ad sæpeditum monasterium Domini Salvatoris indulgimus per hoc nostræ serenitatis præceptum atque confirmationis donum, Christo propitio, in luminaribus ipsius ecclesiæ, seu stipendia servorum Dei, perpetuis temporibus proficiat in augmentis.

Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora, Domino auxiliante, melius conservetur, manu propria subterfirmavimus, et de anulo nostro sigillari jussimus. Et quod supra intimare debueramus, omnem legem, et compositionem, quam prædictus Alpad pro ipsis rebus solvere debuit, ad ipsum sanctum locum perdonavimus.

Signum Caroli gloriosi regis. Ercambolt ad vicem Radonis recognovit.

Data v idus Junii, anno xxii et xvii regni nostri.

Actum Mogontia civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

XVII.

Privilegium Caroli Magni, pro monasterio Cremifanensi (anno 791).

(Ex Rettenpacher, Annales Cremifanenses.)

Carolus Dei gratia rex Francorum et Langobardorum, et patricius Romanorum. Si petitionibus sacerdotum vel servorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolatae, libenter obaudimus, et eas in Dei nomine ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, et hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Igitur notatum sit omnibus fidelibus nostris, præsentibus et futuris, qualiter vir venerabilis Fater abbas clementiæ regni nostri suggestit, eo quod Thassilo dudum Waioariorum dux monasterium in honore sancti

A Salvatoris infra waldam nostram, in loco qui dicitur Chremifa, in pago nuncupato Traungæv, novo opere construere fecisset, atque per chartulam donationis loca aliqua ad ipsum sanctum locum concessisset in supradicto pago, vel infra memoratam waldam, id est Sulzpach, et Syppach, Liubilinpach, et quidquid inter duo flumina, quæ vocantur Ipfæ, esse cernitur; nec non decaniam unam de illis selavis, super quas fuerunt actores Taliub et Sparuna, nec non secus fluvium qui dicitur Todieha, triginta sclavos, et territorium, sicut ad supradictam decaniam pertinet, veluti Physso conjuravit, et Arno episcopus, seu Fater abbas simul cum Hæodro comite et Chumberto iudice circuierunt, insuper etiam terram illam ad Todieham et Sirnicham, quam illi slavi sine licentia B Thassilonis ducis stirpaverunt. Similiter et in alio loco, qui dicitur Eporestal, terram illam, quæ simili modo absque licentia Thassilonis fuit stirpata, quam circuierunt ejus missi Saluhbo, et Wanilo, et Gaerbertus. Homines tamen in ipso Eporestal supra ipsam terram commanentes, si voluerint jam fatam terram tenere ad servandum commemoratæ casæ Dei, teneant; si vero voluerint, liberi discedant. Dedit etiam ad Petenpach de illa fontana usque ad fluvium qui dicitur Albina, sicut ille Thassilo consignavit, et inde usque ad Alpes, ubi eis pasturam concesserat; similiter et villam nuncupatam Alinchofa, cum integritate una cum appendiciis vel adjacentiis suis, et ad Albarch capellam in honore sancti Martini constructam, cum rebus illuc pertinentibus, et ad Sulzpach aliam ecclesiam cum omnibus ad eam pertinentibus, et ad Nordfilusa tertiam ecclesiam cum rebus ad eam pertinentibus in Tonabgæ. In suprascripto vero pago Drungæ in loco qui nuncupatur Aschaha vineas duas, cum viniatoribus duobus, et in alio loco qui dicitur Raotola, vineas tres cum tribus viniatoribus, nec non piscatores duos, et insuper alios homines duos, qui apes provident, et fabros sex. Hæc omnia suprascripta asserit se præfatus Fater abbas ad partem antedicti monasterii quieto ordine tenere, et possidere, sed quia jam prædicti Thassilonis traditio firma, et stabilis minime poterat permanere, idcirco petiit a serenitate nostra, ut denuo in nostra elemosyna per nostram auctoritatem plenius hoc circa ipsum sanctum locum cedere, atque confirmare deberemus, sicuti et fecimus. Præcipientes ergo jubemus, ut inspecta ipsa traditione Thassilonis, sicut per eam declaratur, ita deinceps valeat sæpeditus Fater abbas sui que successores, qui fuerint rectores ipsius monasterii sancti Salvatoris, per hoc nostræ serenitatis præceptum, atque confirmationis donum cum omni integritate absque ullius impedimento, quieto tramite tenere et possidere, quatenus nostris sive futuris temporibus, pro mercedis nostræ augmento ad ipsam casam Dei perenniter proficiant in augmentis. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora Christo propitio melius conservetur, manu propria subter firmavimus, et de annulo nostro sigillari jussimus. Signum Caroli gloriosissimi regis.

Data III Non. Januarii, indictione XIV, anno 23 regni domini Caroli serenissimi regis.

Actum Wormatiæ, in Dei nomine feliciter. Amen.

XVIII.

Diploma Caroli Magni quo donationem abbatiæ Epternacensi a germano suo Karolomanno factam confirmat (anno 794).

(Ex Hontheim, Historia Trevirensis.)

Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum. Quidquid enim locis sanctorum venerabilium ob amorem Domini cedimus vel confirmamus, hoc nobis ad mercedem vel retributionem æternam pertinere confidimus.

Idcirco notum sit omnibus fidelibus nostris, presentibus scilicet, et futuris, qualiter vir venerabilis Berneradus sanctæ Senonensis ecclesiæ archiepiscopus, qui est rector monasterii, ubi sanctus Willibrordus corpore requiescit, quod est situm in loco Epternaco, clementiæ regni nostri innotuit, eo quod bonæ memoriæ Karolomannus quondam germanus noster, pro mercedis suæ augmento, villas aliquas in pago Bedense, in loco nuncupante Drouise [Dreyls] super fluvium Salmata, et ^b Officinas super Lisera, una cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus totum, et ad integrum, quidquid ad ipsa loca legibus pertinere videtur, ad prædictum monasterium visus fuit condonare; sed negligentia eveniente, nequaquam cartula concessionis ipsius germani nostri exinde accepta fuisset. Unde asserit jam dictus Berneradus archiepiscopus ipsas res quieto ordine ad partes jam dicti monasterii tenere: sed pro rei totius firmitate, petiit a celsitudine nostra, ut hoc nos denuo in elemosyna nostra, et jam dicti germani nostri per nostram auctoritatem erga ipsam sanctum locum concedere atque confirmare deberemus.

Cujus petitionem pro divino intuitu et reverentia ipsius sancti loci nolumus denegare, sed in omnibus pro mercedis nostræ augmento, hoc concessisse atque confirmasse cognoscite. Quapropter per præsens decrevimus, atque jubemus præceptum, ut nullus quislibet de fidelibus nostris, neque ex judiciaria potestate ullo unquam tempore ante memorato Bernerado archiepiscopo, neque successoribus, qui fuerint rectores monasterii sancti Willibrordi, de jam dictis rebus inquietare, aut calumniam generare, aut aliquid abstrahere, nec minuere ullo unquam tempore præsumatur, sed pro mercedis nostræ augmento, et animæ germani nostri Karolomanni regis ad jam dictum sanctum locum nostris, futurisque

^a Berneradus sanctæ Senonensis ecclesiæ archiepiscopus. Berneradus hic (cui Vitam sancti Willibrordi inscripsit Alcinus) tertius a sancto Willibrordo ab anno 777 ad annum 798 monasterium rexisse dicitur in brevi Chronico ms. Epternacensi, a Theoderico circa annum 1190 exarato. Cum autem inter Senonenses præsules circa hæc tempora legatur præfuisse Berardus ab anno 793 usque 795, sic unum hunc eundemque esse, conjicimus. Add. Heuman. de Ro-

temporibus, Christo auspicio, per manum legentium eorum in luminaribus ipsius ecclesiæ, seu stipendiis servorum Dei, qui ibidem Deo famulare videntur, perenniter proficiant in augmentis.

Et ut hæc auctoritas inviolata, Deo adjutore, omni tempore valeat perdurare, manu propria subter roborare decrevimus, et de anulo nostro sigillare.

Signum Caruli gloriosi regis.

XIX.

Caroli Magni donatio qua monasterio Pruniensi concedit villas Lauriacum et Catiacum in pago Andegavensi (anno 797).

(Ex Hontheim, ibid.)

Karolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum. Quidquid enim in nostra vel proceram nostro presentia recto tramite agitur, ac juste terminatur, oportet propter futurorum hominum notitiam per scripturarum seriem roborare, ut in postmodum jure firmissimo maneat incon vulsum. Ideoque nota sit omnium fidelium nostrorum magnitudinal, presentium scilicet et futurorum, qualiter Asoarius abba ex monasterio sancti Salvatoris, quod domnus et genitor noster sancta recordatio Pippinus quondam gloriosissimus rex, ac domna et genitrix nostra bona memoria Bertrada regina, in loco qui dicitur Prumia, novo opere construxerunt, Serenitati nostræ multoties deprecatus est, pro aliquibus rebus sitas in Andecavo, villas nuncupatas Lauriaco et Catiaco, adserentes, quod de parte genitricis suæ Wilharanæ, et avæ suæ Teodildæ ei legibus pertinere debuissent, et a retroactis temporibus cum aliis rebus, quæ propter infidelitatem aliquorum hominum parentumque suorum in fisco redactæ fuerant, malo ordine ei injuste usurpatæ devenissent. Nos quidem ejus considerantes sacerdotium, et fideli servitio, ita per omnia verum esse credidimus, ac de ipsis rebus pleniter revestire jussimus, et per præceptum auctoritatis nostræ eidem confirmare decrevimus. Transacto vero aliquo tempore inventum est manifeste per Odilbardum sanctæ Nannetiæ urbis ecclesiæ episcopum, et alios veraces homines infra patriam habitantes, de prædicta villa Lauriaco, quod nostræ hæreditati legibus ac juste deberetur, et nullam laibi Asoarius abba deberet habere justitiam. Qui in conspectu nostro ac plurimorum, procerumque nostrorum presentia stans in judicio, secundum quod lex Romana edocet, et sui scabinii ei judicaverunt, prædictas villas partibus nostris simulque et præceptum confirmationis nostræ reddidit. De quibus nos unum, quæ vocatur Lauriacum, pro futura salute in elemosyna domni ac genitoris nostri bonæ memoriæ Pippini quondam gloriosissimi regis ad jam fatum me-

Diplom., cap. 2, § 66, n. 11.

^b Officinas super Lisera. Martene, Calmet et Bertholet legunt *Officinus*, sed perperam.

^c Lex Romana. Per legem Romanam hic intelligitur Codex Theodosianus; Pandectæ enim et Jus Justinianæum nondum in Occidente innotuerant. Estque hoc primum vestigium, quod inter nostra mibi occurrit, Juris Romani in Francia jam usurpati

monasterium sancti Salvatoris per præceptum auctoritatis nostræ delegavimus, et aliam, quæ vocatur Catiaco, quia ipsi pagenses testati sunt vidisse eam habere, aviæ ipsius Asoarii Teodildæ in alode per nostram confirmavimus auctoritatem. Iterum autem post aliquantos annos orta est intentio [contentio] exinde pro aliquibus appendiciis, quæ ad ipsam villam pertinent, inter jam dictum Asoarium abbatem et Nunonem comitem nostrum, qui ad nostram altercando accedentes præsentiam, repperimus certissime, tam per veraces homines, quam per strumenta, qualiter ante dicta avia sua Theodelhildis supra scriptam villam Catiacum cum aliis rebus proprietatis suæ domno et genitori nostro tradiderat, et ideo nostra plus legibus cum iustitia esse deberet, quam Asuarium abbatis de parte genitricis suæ Wilharanzæ. His itaque gestis placuit celsitudini nostræ, ut ob amorem Dei et reverentiam ipsius, quia vir Dei esse dinoscitur, ex corde puro et sincera voluntate, quia aliud pro aliud, quam vir simpliciter, nobis retulit et culpabilis atque convictus apparuit, in eleemosyna nostra ei omnia indulgere, et insuper ipsas villas superfluis nominatas Lauriaco et Catiaco cum suis appendiciis pro salute animarum domni ac genitoris nostri seu genitricis, ad prædictum monasterium ex nostro largitatis munere plenissima deliberatione cedere et in omnibus confirmare. Statuentes ergo iubemus, quod perpetualiter mansurum esse volumus, ut amodo et deinceps sæpe memoratus vir venerabilis Asuarium abbas sui que in perpetuum successores, qui fuerint pastores suprascripti monasterii sancti Salvatoris, jam dictas villas Lauriaco et Catiaco, una cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, appendiciis, adjacentiis, omnia et ex omnibus, sicut ad ipsa loca aspicere videtur, et nostra, Deo donante, legitima videtur esse possessio, per hoc nostrum auctoritatis et cessionis, atque confirmationis præceptum ad partem ipsius sancti loci in eleemosyna nostra teneant atque possideant, et ad ipsam casam Dei nostra futurisque temporibus proficiant in augmentis, quatenus melius delectet ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis et liberis nostris, seu pro stabilitate regni nostri, et pro animabus genitoris ac genitricis nostræ jugiter Domini misericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas inviolata Deo auctori

^a *Weomadus et frater ejus Basinus.* Præsens charta, quoad rem ipsam et substantiam mihi minime suspecta, quoad formam certe talis videtur. Præterquam enim, quod Caroli titulus Francorum patricius (qui deberet esse Francorum Rex, Romanorum patricius) truncatus appareat, Weomadi et Basini coæva vita non convenit cum anno regiminis 34 Caroli Magni. Convixere utique Basinus et Weomadus, ambo successive sancti Maximini abbates, et deinde Trevirorum præsules; at citius: neque enim potuit tam sero superfuisset Basinus, qui jam sub finem sæculi VII præfuit. Juvat hic audire Alex. Wilthemium *Annal. sancti Maxim.* ms. Lib. II in fine ad ann. 729, ubi ita: « Basinus autem quousque imposterum munia abbatis gesserit, haud facile dixerim. Hoc satis con-

stat valeat permanere, manu propria firmavimus, et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli gloriosissimi regis. Ercanbaldus ad vicem.... recognovi.

Data XIII Kalend. Martias, anno XXVIII [XXIX] et XXIV regni nostri.

Actum Aquisgranum palatio nostro publice, in Dei nomine feliciter. Amen.

XX.

Caroli Magni imperatoris donatio qua confert archiepiscopo et ecclesie Trevirensi Cerviam cum foresta (anno 802).

(Ex Hontheim, *ibid.*)

In nomine sancte et individue Trinitatis. Carolus divina favente clementia imperator augustus et Francorum patricius. Comitibus, ducibus tam ultra quam circa Rhenum et Ligerim degentibus, tam presentibus quam futuris. Id nobis ad augmentum et stabilitatem regni nostri procul dubio in Dei nomine credimus pertinere, si petitionibus sacerdotum et ecclesiarum Dei fidelium rectis petitionibus assensum prebemus. Itaque vir apostolicus ^a Weomadus et frater ejus Basinus et missus noster Aufericus ad nos venientes retulerunt nobis, quod predecessores nostri reges ob edificationem suarum animarum quasdam res ad fiscum publicum pertinentes tradiderunt sancto Petro ad Trevericam ecclesiam, videlicet Valeniacum cum omnibus appendiciis suis, excepto loco Cerviam (*Cerff*) nominato, et Serviaco cum foreste regia, ipsa autem retinuerunt, sed causa venationis. Quapropter deprecati sunt predicti fideles nostri, ut predicta loca Cerviam et Serviaco pariter cum foreste, que ad fiscum respiciebat, traderemus ad sanctum Petrum, ne sua occasione ipsius forestis circumjacentes res sancti Petri vastarentur. Igitur nos eorum petitionibus annuentes, legali jure tradidimus ad Trevericam ecclesiam sancti Petri supra dicta loca, Cerviam videlicet et Serviaco, cum omnibus ad ipsa loca pertinentibus, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, silvis, cultis et incultis, viis et inviis, exitibus et rediibus, cum foreste, quemadmodum ad fiscum nostrum pertinebat, cum omni integritate tradidimus et sanximus his locis determinatam: ex eo loco, ubi Premantia (*Brinbs*) fluvii oritur usque ad Bischoffsvelt, et sic via publica usque ad Marciacum (*Merzig ad Saram*) et sic inde usque Sarova (*Sara seu Saravum fl.*) in Mosellam fluit, inde ad locum Lyve (*Leyen ad Mosellam*) nominatam; a

stat, Wiomadum, quem Mediobacensibus quoque abbatibus acta Leotwini inseruere, serius citius habuisse successorem. Cui an Basinus religionis modestiæque ergo, an ætate jam diuturnis laboribus devexa ad otium decesserit, arduum sane explicatu. Ex Pipini tabulis compertum habeo, Basinum ad annum usque sexagesimum secundum hujus sæculi vivendo processisse. Unde apparet aut ad fungendum munus ætate inhabilem, ex antistite monasterii inter privatos redactum, aut, quo magis inclinatus animus, quemadmodum nuper pontificatum, sic modo abbatia dignitatem suapte sponte deseruisse. Atque ita more noctu gradientium manu propemodum explorandum, qua tutius citraque lapsum, caliginosam prætervehamus antiquitatem.

Lyve autem illuc ubi Budelschica in Troganum A (*Drohn*) fluvium cadit in directo tramite ad ortum fluminis Premantie. Ilanc ergo forestem, quam legali more sancte Petro tradidimus, per bannum nostrum omnibus prohibemus, ut nemo successorum nostrorum regum, vel quelibet alia persona, beatiam in ipsa capere quacunque venationis arte, absque licentia Treverensis ecclesie pontificis, presumat; quod si quis fecerit, bannum nostrum solvere cogatur. Et ut hoc nostre autoritatis preceptum absque transgressione servetur, hoc preceptum scribi iussimus et manu propria firmavimus, atque annuli nostri impressione sigillari fecimus.

Signum Caroli serenissimi imperatoris. Servatius Arcamboldi cancell. ad vicem recognovit.

Data Kalendis Septembris, anno trigesimo quarto, B indictione ix.

Actum Haristallo palatio, in Dei nomine. Amen.

XXI.

Caroli Magni imperatoris diploma quo sancto Lutgero primo episcopo Monasteriensi, fundatori abbacie Werdinensis ord. sancti Bened. in diocesi Coloniensi, assignat in dotem ejusdem monasterii fiscum suum in Luthosa, quod est Hannonie oppidum; unde dein exsurrexit collegium canonicorum (anno 802).

(Ex Auberto Miræo, Opera diplomatica.)

In nomine sanctæ individue Trinitatis, Carolus divina donante clementia Imperator Augustus. Si sacerdotum ac servorum petitionibus, quas nobis C pro necessitatibus suis insinuaverunt aurem accommodamus, et ad effectum perducimus, non solum regiam et imperialem consuetudinem exercemus, verum etiam æternæ retributionis præmia nobis profutura non dubitamus. Comperiat itaque omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet, et futurorum industria, qualiter h. m. Ludgerus Mimigerdefordensis (Vulgo *Munster*) episcopus postulavit celsitudinem nostram, ut cum licentia et auxilio pietatis nostræ sibi liceret in propria sua hæreditate in pago Ruricho, in loco qui dicitur Werthina, super fluvium Ruræ in silva Wenneswalt, ecclesiam ædificare in honorem sancti Salvatoris, et sanctæ Mariæ virginis, nec non sanctarum reliquiarum, quas ab apostolico papa de Roma transtulit, et si D facultas daretur, quandoque monasterium ædificare, et monachos se velle congregare, manifestissime testificatus est. Cujus rationabili et justæ petitioni libentissime assentimus, imperantes, ut eadem ecclesia in nostram tuitionem suscepta, et non solum ea, quæ moderno tempore, verum etiam, quæ postmodum a fidelibus Dei collata fuerint, firmiter ac solidius possidere absque ullius injusta valeat infestatione.

* Osnaburgensium primus episcopus fuit sanctus Wihon, quem Bernardus Furmerius, in Annalibus suis Frisicis, Leovardie in Frisia occidentali natum fuisse scribit.

^b Carolus Magnus imperator novas episcopis sedes

Ad perficiendum autem in eodem loco monasterium, et ad congregandum cœnobium, suggerente sæpe dicto fidei nostro episcopo, ad easdem reliquias proprias res nostras, id est, Fiscum nostrum, qui vocatur Suthosa (Vulgo *Leuse*), in pago Brabant, cum omni integritate in proprietatem donamus, et in perpetuum perdurare Deo præstante jubemus, cum omnibus ad se pertinentibus, terris et sylvis, mansis, et mancipiis, aquis, et pratis, ædificiis, cultis, et incultis, imperiali more, ad sæpe dictas reliquias, quæ in Werthina venerantur, jure hæreditario præstamus, et condonamus.

Et ut hæc auctoritatis nostræ robore futuris temporibus, Deo protegente, inconversa maneat, manu nostra subterfirmamus, et annuli nostri impressione signari iussimus.

Signum domini Caroli serenissimi imperatoris Augusti.

Hildegrinus notarius ad vicem Alcuini, archicappellani recognovi.

Data vi Kal. Maii anno incarnat. Domini 802. Anno autem regni ejus xxxiv, et in Italia xxvii, Imperii vero iii, indictione x.

Actum Wormatiæ in Dei nomine.

XXII.

Caroli Magni imperatoris diploma de foundatione episcopatus Osnaburgensis in Westphalia (anno 804).

(Ex Auberto Miræo, Opera diplomatica.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Carolus Imperator Augustus, Romanorum gubernans imperium, dominus et rex Francorum et Longobardorum, nec non dominator et Saxonum.

Notum sit omnibus sanctæ ecclesie fidelibus, nostrisque præsentibus et futuris, quod nos, ob nostræ mercedis augmentum, Wihoni episcopo Osnaburgensi, et suæ ecclesie, quam nos primam in omni Saxonia in honore sancti Petri, principis apostolorum, et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, construximus ^b quoddam nemus vel forestam, intra hæc loca situm, Farnewinckel, Rustenstein, Angara, Osningsenethe, Dershouet, Egestervelt, innumera collaudatione illius regionis potentum, cum omni integritate, in porcis silvestribus, cervis, avibus, et piscibus, omnique venatione; quæ sub banno usuali ad forestum deputatur, ad similitudinem foresti nostri Aquisgrani pertinentes, in silva Osmugi in perpetuum proprietatis usum donavimus.

Ea videlicet ratione, quod si quisquam hoc idem nemus nostro banno munitum, sine prædictæ sedis episcopi licentia, studio venandi, vel silvam extirpandi, vel aliud agendi unquam introierit, sciat se tam divinæ quam regie ultionis vindictam incursum, nec non pro delicto lx solidos nostri pon-

novem in Germania posuit, Monasteriensem, Mindensem, Halberstadiensem, Osnaburgensem, Paderbornensem, Verdensem, Hamburgensem, et Hildesheimensem: duas ad dignitatem archiepiscopalem promovit, Juvaniensem, et Hamburgensem.

deris, quos nobis pro banno violato deberi statuimus, A redditurum.

Insuper vero eidem episcopo, ejusque successoribus perpetuam concedimus libertatem, et ab omni regali imperio absolutionem: nisi forte contingat, ut imperator Romanorum, et Rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere disponent; tunc ecclesiæ illius episcopus, cum sumptu a rege vel imperatore adhibito, laborem simul et honorem illius legationis assumet.

Et ea de causa statuimus, quod in eodem loco Græcas et Latinas a scholas in perpetuum manere ordinavimus, nec umquam clericos utriusque linguæ gnaros deesse confidimus.

Et ut hæc autoritas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manu propria subter eo roborare decrevimus, et annulo nostro sigillari jussimus.

Datum XIII Kalend. Januarii, anno quarto, Christo propitio, imperii nostri, tricesimo septimo regni nostri in Francia, atque tricesimo primo in Italia.

Actum Aquisgrani, in palatio feliciter. Amen.

XXIII.

Caroli Magni imperatoris diploma quo monasterio Prumiensi donat Walemaria-villam (anno 806).

(Ex Honthelm, Historia Treverensis.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus, ma-

^a *Scholas.* Lector notet, in palatiis episcoporum, itemque ecclesiis cathedralibus ac monasteriis præsertim Benedictinis, celebres olim scholas seu gymnasia existisse. De Benedictinorum scholis egi in originalibus monasticis, Coloniae excusis. De Notgero Leodiensis episcopo, qui an. 1007 obiit, hæc legimus, in manus. Vitæ ejus historia, ab Anselmo tom. I Hist. Leod., pag. 217, edita.

Quanta fuerit Notgero in educandis pueris, scholaribusque disciplinis instruendis sollicitudo, hinc probatur, quod semper, dum in via pergeret, longe sui prope, scholares adolescentes secum ducibat, qui uni ex capellanis suis, sub arctissima parerent disciplina: quibus etiam librorum copiam, cum cæteris scholaribus utensilibus, circumferri faciebat. Sicque fiebat, ut quos plerumque rudes et illiteratos a claustris abduxisset, ipsos, quos prius magistros habuerant in litterarum eruditione, relictos superarent. Cujus eruditionis occasione, plurimi eorum etiam in religionis ac sanctitatis disciplina circa eum in tantum profecerunt, ut idonei fierent rectores ecclesiarum. Ex illis quippe multæ civitates gavisæ sunt se habere pastores: quarum Salisburgensis ecclesia archiepiscopum habuit Gontherum; Cameracensis duos, alterum alteri succedentem, Rothardum et Erluinum; Verdunensis Haimonem, qui Haimo, magistrum sequens, in urbe Verdunensi monasterium beatæ Mariæ Magdalenzæ et sancti Mauri postea construxit. Tullensis ecclesia Herzelonem, et Trajectensis Adelboldum.

Licet a multis etiam aliis, episcopalem gradum non assecutus, qui sub eo nihilominus coaluissent, quam plurimæ correctæ sunt ecclesiæ: ex quibus, Durandus, postea Leodiensis episcopus, Babemburgensem ecclesiam religionis et artium disciplina illustravit. Ogbertus, cum quibusdam aliis secum hinc abductus, Aquensium clericorum vitam, perniciosæ licentiæ contagio depravatam, ad sanctæ religionis

agnus, pacificus imperator, Romanorum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Quidquid igitur locis venerabilibus ob amorem Domini nostri Jesu Christi cedimus et condonamus, hoc nobis procul dubio ad mercedis augmentum seu stabilitatem imperii nostri pertinere confidimus. Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus et futuris, qualiter donamus ad monasterium sancti Salvatoris, quod dominus ac genitor noster Pippinus bonæ memoriæ novo opere construxit in loco qui dicitur Prumia, donatumque in perpetuum esse volumus, mansum unum in villa, quæ vocatur Walemaresdorpf (*Walersheim*), una cum servo nomine Willigario cum omni peculiare (*peculio*), vel acquisito suo, et totam legem, quam pro ipso manso vel pro ipso servo ipse b Tancredus venerabilis abba et ejus advocatus c rewadiavit, pro eo quod Meginfredus quondam servus noster, non habens partem, ad ipsam casam Dei antea delegaverat, et missus noster, Remicarius comes, in causa nostra legibus super eum evindicavit. Idcirco in elemosyna nostra denuo ad ipsum sanctum locum plenius ex nostra largitate concessimus. Propterea præsentem nostram auctoritatem fieri jussimus, per quam specialiter decernimus atque jubemus, ut memoratus Tancredus abba sui que in perpetuum successores, qui fuerint rectores in ipso sancto loco, superscriptum locum vel mansum in Walemaresdorp et prædictum servum per hanc nostram auctoritatem teneant atque possideant; quatenus deinstatam pro posse reduxit.

Quid de Hulbodo dicamus? qui Parisios veniens, sanctæ Genovefæ canonicis adhaeruit, et in brevi multarum scholarum instructor fuit. Idem postea sub pontifice Baldrico Pragani, Bohemiæ civitatem, transmissus, cum nonnulla ibidem Christianæ religionis documenta dedisset, ad nos iterum cum honore remeavit.

Multi quoque alii sub tanto patre educati, religione ac studiis liberalibus diversa illustrare loca: quorum vita religiosis moribus et doctrinis insignita, paternæ prohibitæ evidens est documentum. Hac tenus ex manus. Notgeri Vita.

Lietbertus episcopus Cameracensis rexit scholam Cameraci, lib. III, cap. 61, in Chron. Cameracensi.

De Eraclio episcopo Leodiensi scholarum promotore eximio, qui et episcopus existens solitus est docere tom. I Hist. Leod., pag. 188.

Utteriores notationes auctoris vide in Notitia ecclesiarum ad summarium, cap. 26.

b *Tancredus venerabilis abba.* Cum Asnerus, primus abbas Prumiensis, adhuc in cartis anni 804 occurrat, sic apparet Tancredum ei anno eodem vel sequenti successisse. De hoc Tancredo pauca Mabillonius Annal. Benedict. Tom. II, lib. xxvii, n. 67. Plura Knauff De'ens. abbat. Prumiens., pag. 43, nempe hæc: « Abbas Tancredus ex principibus de Parma; magnarum virtutum operator, et cultus divini zelator; inter cætera regiminis sui præclarata gesta tres constituit religiosorum cellas (seu prioratus), unam in pago seu territorio Spirensi sancti Medardi, alteram sancti Petri in Kesseling, tertiam beatæ Mariæ virginis in Reving supra Mosam, quæ monasterio Prumiensi incorporatæ, et earum religionis subjectæ essent. Magnus hic abbas Carolo Magno et Ludovico Pio imprimis charus fuit, cujus consilio et industria in negotiis arduis utebatur. Præfuit et profuit annis 24.»

c *Rewadiavit.* Id est, oppignoravit

ceps in elemosyna nostra, ut diximus, in luminari-
bus ecclesie proficiat in augmentis, ut melius de-
lectet ipsam sanctam congregationem pro nobis et
pro liberis nostris, seu pro omni populo nobis a
Deo concesso, divinam jugiter exorare clementiam.
Et ut hæc auctoritas firmior habeatur et diuturnis
temporibus melius conservetur, manus nostræ signa-
culis subter eam roborare decrevimus, et de anulo
nostro sigillare jussimus.

Signum Caroli serenissimi imperatoris.

Amalbertus ad vicem Erchambaldi scripsi.

Data xiii Kalendas Februarii, anno sexto, Christo
propitio, imperii nostri, 38 regni nostri in Francia,
et 33 in Italia, indictione xiv.

Actum Theodone villa palatio nostro, in Dei nomine
feliciter. Amen.

XXIV.

*Caroli Magni imperatoris diploma quo monaste-
io Prumiensi concedit varias res in pago Andegavensi
(anno 807).*

(Ex Hontheim, ibid.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolu-
s serenissimus Augustus, a Deo coronatus, ma-
gnus, pacificus imperator, Romanorum gubernans
imperium, qui et per misericordiam Dei rex Franco-
rum et Longobardorum. Quidquid enim ob amorem
Domini nostri Jesu Christi ad loca sanctorum vene-
rabilium cedimus vel condonamus, hoc nobis procul
dubio ad æternam beatitudinem seu stabilitatem
imperii nostri.... confidimus. Igitur notum sit omni
fidelium nostrorum magnitudini, præsentium scilicet
et futurorum, qualiter donamus ad monasterium,
quod pie memorie domnus ac genitor noster Pip-
pinus, quondam gloriosus rex, suo opere construxit
in honore Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi,
in loco qui dicitur Prumia, ubi præest venerabilis
Tancredus abba, donatumque in perpetuum esse
volumus res aliquas nostras sitas in pago Andeca-
vino, in loco qui dicitur Laniaco, nec non in pago
Rodonico, in loca nuncupantes Stivale, sive Caucina,
et in Turicas, et in villa nova, et intra tota illa lo-
cella, manentes xix una cum terris, domibus, ædi-
ficiis, accolabus, mancipiis, vineis, campis, silvis,
pratis, aquis aquarumque decursibus, totum et ad
integrum, quantumcunque in suprascripta Godeber-
tus quondam tenuit, et ^a pro incestuosa vel alia il-
licita opera legibus perdidit, vel ad fiscum nostrum
legibus devenerunt, et Hugo comes una cum præ-
dicto Tancredo venerabili abbate, vel aliis quam
pluris fidelibus nostris ^b secundum iudicium, legiti-
mo ordine, ac juste et rationabiliter partibus no-
stris acquisivit vel evindicavit, pro mercedis nostræ
augmentum ad supradictum sanctum locum plenissi-
ma deliberatione concessisse atque confirmasse

^a Pro incestuosa vel alia illicita opera legibus per-
didit. Nimirum leges Francorum incestuosus exsilium
et honorum publicationem irrogant. Leg. Ripuar.
Tit. 69, § 2.

^b Secundum iudicium, legitimo ordine. Eo quod
Hugo comes cum abbate Tancredo præcederit iudi-

agnoscite. Statuentes ergo jubemus, quod perpetu-
aliter circa memoratum sanctum jure firmissimo
mansurum esse volumus, ut memoratus Tancredus
abba sui que in perpetuum successores, qui fuerint
rectores antedicti monasterii sancti Salvatoris, et
monachi ibidem sub sancta regula consistentes,
suprascriptas res cum omni integritate, sicut par-
tibus nostris legibus devenerunt, inspecto iudicatio
memorati Hugoni comitis fidelis nostri, manibusque
honorum hominum roboratum, sicut inibi decla-
ratur, qualiter cum justitia et æquitate ad partem
nostram vindicata devenerunt, per hanc nostram
auctoritatem teneant atque possideant, ita ut in
luminaribus ipsius sanctæ ecclesie Dei, seu stipen-
dia servorum Dei, pro animæ nostræ remedio, no-
stris futurisque temporibus, perpetualiter proficiant
in augmentis. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur
et diuturnis temporibus melius conservetur, manu
propria firmavimus et de anulo nostro subter sigil-
lare jussimus.

Signum Caroli imperatoris. Amalbertus ad vicem
Erchambaldi scripsi.

Data iv Kal. Maij, anno vii, Christo, propitio im-
perii nostri, atque anno 39 regni nostri in Francia,
et 34 in Italia, indictione xv.

Actum Aquis palatio nostro publico, in Dei no-
mine feliciter. Amen.

XXV.

*Caroli Magni regis donatio villæ Vargalaha, monaste-
rio Fuldensi (anno 809).*

(Ex Schannat., Hist. episc. Fuldens.)

Carolus Dei gratia Francorum et Langobardorum
rex et patricius Romanorum. Noverint omnes nostri
Christique fideles qualiter ob æternam nostri memo-
riam et parentum nostrorum piam recordationem
donamus et contradimus Domino nostro Salvatori
Jesu Christo sanctoque Bonifacio martyri, qui in
Fuldensi requiescit monasterio, terram conceptionis
nostræ, hoc est, totam comprovinciam circa
flumen Unstrut, ipsamque curtem nostram in Var-
galaha, cum omnibus competentibus suis, et cum
omnibus villis, longe vel prope positis, quæ ad eam
respiciunt, cum omni proprietate, sicut nos eam a
parentibus nostris in proprietatem accepimus: præ-
cipimus etiam super hoc ne aliquis hominum eadem
bona a Fuldensi monasterio auferat, sed sint in
æterna subsidia fratribus inibi Deo militantibus, ad
memoriam nostræ recordationis.

XXVI.

*Diploma Caroli Magni, quo piam vir illustris disposi-
tionem in gratiam Fuldensis ecclesie factam confir-
mat (anno 810).*

(Ex Schannat., Historia episcopatus Fuld.)

Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus,

vio, quo Godebertus bonis suis exutus est, Tancre-
dum missum regium fuisse autumo. Reliqua de sca-
binis intelligo, quorum electio penes missos erat.
Et sic demum legitimo iudicio processum dicebatur,
quando comes cum suis scabinis, interveniente etiam
uonnunquam misso, in mallo sedebat.

magnus, pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum, omnibus fidelibus nostris presentibus et futuris notam sit quia Bennit fidelis noster innotuit serenitati nostræ eo quod pater illius Amalungus dum cæteri Saxones parentes illius contra nos infideliter egissent, præfatus Amalungus malens fidem suam servare, quam cum cæteris infidelibus perseverare, relinquens locum nativitatis suæ, veniens ad nos, et dum in nostro esset obsequio, venit ad villam cujus est vocabulum Unvisangar quam tunc temporis Franci et Saxones inhabitare videbantur, cupiens ibi cum eis manere, sed minime potuit: tum pergens ad locum qui dicitur Unaldisbecchi inter Viseraa et Fuldaa propriis sibi partem quandam de silva quæ vocatur Bocchonia ^a, quam moriens dereliquit filio suo Bennit qui ad nostram accedens clementiam postulavit celsitudini nostræ ut nostræ auctoritatis preceptum circa eum confirmare deberemus, quatenus ipse quoad viveret absque ullius præiudicio tenere et possidere

^a Aliam hujus donationis chartam nobis ignotam vidiisse oportet Browerum, siquidem Antiq. Fuld. pag. 217, ex ea observavit hanc Bennithi hæreditatem habuisse soli culti tantum ut duas in longum,

A quieto ordine deberet, post mortem vero suam ad Fuldense monasterium quod construxit sanctus Bonifacius, transiret, cujus petitionem denegare nolimus, sed ita concessisse atque in omnibus confirmasse cognoscite. Precipientes ergo jubemus ut nullus fidelium nostrorum presentium scilicet et futurorum præfatum Bennit vel heredes illius de hoc proprio, quod in lingua eorum dicitur Bivanc expoliare, aut inquietare tallo modo presumatis; sed liceat, sicut diximus, ei per hoc nostrum preceptum ipsam terram quantumcunque pater illius proprio et ei in hereditate dimisit tenere atque possidere ut prescriptum est, et ut hæc auctoritas firmiter habeatur vel per tempora melius conservetur, de aucto nostro subter sigillare iussimus.

B Suavius ad vicem Ercanbaldi recognovi.

Data Kal. Decemb. Anno xi, Christo propitio, imperii nostri, et 44 regni in Francia, atque 37 in Italia.

Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

totidem in latum, et in circuitu sex leucas circa Vurgim ambiret, cujusmodi fuit illa Adalrici, apud Mabilon. de Re dipl., lib. vi, pag. 512.

APPENDIX AD PRIVILEGIA B. CAROLI MAGNI.

TESTAMENTUM ET DIPLOMATA QUÆDAM CAROLO MAGNO SUPPOSITA.

I.

Caroli Magni imperatoris atque Francorum regis testamentum quo thesauros suos distribuit (anno 811).

(Ex Auberto Miræo, Opp. diplom.)

In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, Filii, et Spiritus sancti. Incipit descriptio atque divisio quæ facta est a gloriosissimo atque piissimo domno Karolo, imperatore Augusto, anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 811, anno vero regni ejus in Francia XLIII, et in Italia XXXVI, imperii autem XI, indictione quarta; quam pia et prudenti consideratione facere decrevit, et Domino ajuvante perfecit, de thesauris suis atque pecunia quæ in illa die in camera ejus inventa est. In qua illud præcipue præcavere voluit, ut non solum eleemosynarum largitio, quæ solemniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur, sed etiam ut hæredes sui, omni ambiguitate remota, quid ad se pertinere deberet liquido cognoscerent, et sine lite atque contentione sua inter se competenti partitione dividere potuissent. Hac igitur intentione atque proposito omnem substantiam atque suppellectilem suam, quæ in auro et argento gemmisque et ornata regio in illa, ut dictum est, die in camera ejus inveniri poterat, primo quidem trina divisione partitus est; deinde easdem partes subdividendo, de duabus partibus viginti et unam partem fecit, tertiam integram reservavit. Et duarum quidem partium in viginti et unam partem facta divisio tali ratione consistit, ut quia in regno illius metropolitanæ civitates viginti et una esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metro-

C polim per manus hæredum et amicorum suorum eleemosynæ nomine perveniat, et archiepiscopus qui tunc illius Ecclesiæ rector existerit, partem quæ ad suam Ecclesiam data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo et tertia pars suæ sit Ecclesiæ, duæ vero partes inter suffraganeos dividantur. Harum divisionum, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt, et juxta metropoleorum civitatum numerum viginti et una esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata, semotim in suo repository cum superscriptione civitatis ad quam perferenda est, recondita jacet. Nomina vero metropoleorum ad quas eadem eleemosyna sive largitio faciendæ est, hæc sunt: Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Julii, Gradus, Colonia, Moguntiacus, Juvavum, quæ et Saltzburgus, Treveris, Senonas, Vesontion, Lugdunum, Rotomagus, Remis, Arlas, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituricas. Unius autem partis, quam integram reservari voluit, talis est ratio ut illis duabus in supradictas divisiones distributis, et sub sigillo reconditis, hæc tertia in usu quotidiano servaretur, velut res quam nulla voti obligatione a dominio possidentis alienatam esse constaret; et hoc tándiu quoad usque vel ille mansisset in corpore, vel usum ejus sibi necessarium judicaret. Post obitum vero suum aut voluntariam secularium rerum carentiam, eadem pars quatuor subdivisionibus secaretur; et una quidem earum supradictis viginti et unæ partibus adderetur; altera vero a filiis ac fratribus suis, filiisque ac fratribus filiorum suorum, assumpta, justa et rationabili inter eos partitione divideretur; tertia vero consueto Christianis more in usum pauperum fuisset erogata; quarta simili modo nomine eleemo-